79

Dünya Edebiyatından Seçmeler

HENRY ESMOND III

Thackeray

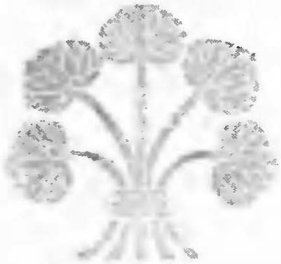

HENRY ESMOND III *Thackeray*

CATVLLVS

MEB YAYINLARI

DÜNYA EDEBIYATINDAN SEÇMELER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI: 2186
BİLİM VE KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ: 497
Dünya Edebiyatından Seçmeler: 79

Kitabın adı
HENRY ESMOND III
Yayın kodu
92.34.Y.0002.769
ISBN 975.11.0497.1 (Tk. No.)
ISBN 975.11.0500.5 (3. Cilt)
Baskı yılı
1992
Baskı adedi
20.000
Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
13.7.1990 tarih ve 5711 sayılı yazıları ile
ikinci defa 20.000 adet basılmıştır.

Dünya Edebiyatından Seçmeler

HENRY ESMOND
III

M. W. Thackeray

Çeviren
KÂMRAN ŞERİF SARU

İstanbul, 1992

BÖLÜM 1.

SAVAŞLARIMIN DA SONUNA GELİYORUM, YARALARIMIN DA

Esmond'un evvelce biraz şöhret kazanmak için duyduğu o ateşli arzu artık yakasını bırakmıştı, belki de şu sebeple ki istediklerinin bir parçasını elde etmiş, asıl onu ikbal peşinde koşturan büyük saik de ortadan kalkmıştı. Askerlikte ilerleyip yükselmeği isteyişi, böylelikle Beatrix'in gözünde itibarının artacağını ummasındandı. Onun asillikten ve zenginlikten sonra yalnız bu çeşit payeye değer verdiğini bilirdi. En çabuk kazanılan — ama o kadar da çabuk kaybedilen — parti de bu idi; çünkü adliye mesleği bütün ömür boyunca pratik isteyen uzun bir oyundu; edebiyatta veya kilise mesleğinde sivrilmek bizim zavallı kişizadenin hiç işine yaramazdı. Böylece elinde kırmızıdan başka oynayacak kâğıdı kalmıyordu, o da onu oynadı (1); doğrusu çabuk ilerleyişinin sebebi de bu idi; çünkü kişizadelerin çoğundan fazla ortaya atıldı, çok kazanmak için çok zararı göze aldı. Kazanılmağa belki de değmeyecek bir

(1) O devirde asker üniforması kırmızı idi.

mükâfat uğrunda canını tehlikeye koyan sanki yalnız o mu idi? Kimi adam bir deste banknot, veya bir arşın mavi kordelâ, veya Parlâmentoda bir sandalya karşılığında hayatını (bazan şerefiyle birlikte) tehlikeye koyar, kimi de sırf avcılığın verdiği zevk ve heyecan uğrunda. Kafile halinde ava giden yüze yakın atlının yaptığı gibi, avazı çıktığı kadar bağırarak dört nala at sürmekte kim daha baskın çıkacak diye mundar bir tilkinin kuyruğu ardından koş koşabildiğin kadar; en öndeki talihli kahramanın eline geçecek mükâfat da zaten o kuyruktan başka bir şey değildir.

Miralay Esmond Beatrix'in nişanlandığını haber alınca kaderine boyun eğdi ve artık kendine hiçbir hayrı dokunmayacak olan kılıcını duvara asmağa niyet etti ve bu hüzünlü ruh hâleti içinde alaydan çekilmeği aklına koydu; onun bu kararı rütbece kendinden bir aşağı derecede olan yüzbaşıyı çok sevindirdi; tesadüfen hali vakti yerinde bir kişizade olan bu genç Mr. Esmond'a Webb'in alayındaki kıdemine karşılık seve seve bin altın verdi ve ondan sonraki seferde de vurularak öldü gitti. Şayet Esmond da onun akibetine uğrasaydı belki gam yemeyecekti; Mahzun Yüzlü Şövalye ismi hiçbir zaman haline bu kadar uygun düşmemişti. Onun bu somurtkan tavrı neşeli insanlardan hoşlanan ve memleketteki Dulcinea'sı (2) için mut-

(2) Don Kişot'un sevgilisi.

tasıl ağlayıp sızlayanlarla alay eden çadır arkadaşları nazarında onu galiba büsbütün çekilmez bir hale getirmişti.

Her iki Castlewood lady'si de Mr. Esmond'un ordudan ayrılmasını uygun buldular, iyi yürekli generali de çekilme dileğini yerine getirdi ve memuriyetini devretmesinde kendisine yardım etti ve böylelikle cebine epeyi bir para girmesine sebep oldu. Fakat başkomutan memlekete dönüp de Mirliva Webb'i istemeye istemeye Flandr'daki ordunun bir tümenine komutan yapmak zorunda kalınca, Mirliva, Miralay Esmond'dan kendi yaveri ve askerî kâtibi olmasını o kadar ısrarla rica etti ki Esmond velinimetinin zorlamasına dayanamıyarak, hiçbir alaya bağlı olmadan sırf Webb'in emrinde olarak tekrar sefere çıkmağa razı oldu. O dehşetli günlerde eşlerin, annelerin şefkat dolu yüreklerini hiç durmadan kemiren korku ve endişeler onlara kim bilir ne azap çektirmiştir? (*) Her gelen **Ordu Gazetesi** savaşların, savaşta ölenlerin haberini getirir, o güne ait merak ve endişe zail olduktan ve sevilen insan kurtulduktan sonra, tafsilâtı bundan sonraki Flander gazetesinde okunacak başka bir savaş daha olabileceği endişesi yüreklerde kalırdı; öyle ki zavallıcıklar seferin bütün süresince azap içinde kıvranır dururlardı.

(*) Evet, ne azap! Psm. Xei. 2, 3, 7. — R. E.

Esmond'un hanımının korkuları ne olursa olsun (kadınların en şefkatlisi olan bu mahlûkun, kendi tâbiri ile, iki oğlu için çok korktuğu muhakkaktı) onları hiç belli etmez, sofuluğunu, yoksullara yardımını nasıl gizlerse, korkularını da öyle gizlerdi. Esmond bir gün Kensigton'da dolaşırken onun bir fakir kulübesinden çıktığını tesadüfen gördü, buraya toplanmış yirmi kadar yoksul insanı ziyaret edip hastalık ve fakirlik içinde kıvranan bu zavallıları rahat ettirmeğe çalıştığını ve her gün hayır dualarını aldığını öğrendi. Sabahları erkenden kiliseye gider, öyle olmakla beraber, bilhassa pazarları, kalabalık olmayan ve halkı arasında her türlü neş'eyi ve mâsumane sevinci destekler, hızlandırırdı; o sırada, kendine ait bir deftere kaydettiği notlar ve en kudretli din adamlarının bile üstüne çıkamıyacakları tatlı, içten gelme bir hûşu ile yazılmış sofuca yazılarla yüreğinin ne kadar şefkatli, ruhunun ne kadar kibirsiz ve dindar olduğunu, korkunun verdiği azaplara ses çıkarmadan nasıl katlandığını, sevdiği insanları ölüm ve dirimin yüce Sahibine ne imanlı bir güvenle emanet ettiğini gösteriyordu.

Esmond'un yeni analığı Chelsey'deki Lady Hazretlerine gelince, o öyle bir yaşa erişmişti ki başkalarının tehlikede olması artık rahatını pek kaçırmaz olmuştu. Hayattaki birçok şeylerden fazla iskambile önem veriyordu. Kendi

inancından şaşmıyordu, fakat bizim inancımız aleyhinde eskisi kadar acı söylemiyordu.

Monsieur Gauthier isminde çok iyi huylu, uysal bir Fransız mürşidi vardı; kibar muhite mensup bir kişizade olan bu zat, Lady'nin Chelsey'deki komşusu Dekan Atterbury ile iskambil oynar, bütün yüksek kilise cemaati ile iyi geçinirdi. Monsieur Gauthier her halde Esmond'un özel durumunu biliyordu, zira Holt ile mektuplaştığı gibi Miralay Esmond'a özel bir saygı ve sevgi gösteriyordu; fakat anlaşılır sebeplerden dolayı Miralayla Abbé (3) aralarında bu meseleden söz açmadıkları için gayet dost kalmışlardı.

Chelsey'deki Lady'nin evine gidip gelenlerin hepsi de Tory ve Yüksek Kilise partisindendi. Madam Beatrix'in Krala karşı olan taassup derecesindeki bağlılığı yaşlı hısmı Lady'ninkinden aşağı kalmıyordu; onun resmini kalbinin üstünde taşıyor, bir tutam saçını üstünde bulunduruyor, onun hükümdarların en mağruru, en yiğidi, en mükemmeli ve en talihsizi olduğuna yemin ediyordu. Tory partisinden olan dostlarının birçoğu ile kavgalı olduğu halde Esmond'la hiç bozuşmamış olan Steele Miralaya hasmı Lady'nin evinin bir Tory entrika ocağına döndüğünü, Gauthier'nin casus olduğunu St. Germain'deki Kraliçeye bu evden boyuna

(3) Fransızcada katolik papazı demektir.

mektuplar gittiğini söylerdi; buna karşı Esmond da gülerek orduda söylendiğine göre Marlborough Dukasının da casus olduğu, o aile ile mektuplaşmakta hiçbir Cizvitten aşağı kalmadığı cevabını verirdi. Esmond, tartışmaya pek istekii olarak girişmemekle beraber, açıktan açığa kendi ailesinin tarafını tutmuştu. Ona öyle geliyordu ki Üçüncü James'in hakça İngiltere kralı olduğunda şüphe yoktu; kızkardeşi ölünce başımıza bir yabancı geçeceğine onun geçmesi her halde daha hayırlı olurdu. Hiç kimse Kral William'ı onun kadar beğenmezdi; kahramandı, fatihti, insanların en merdi, en doğrusu, en akıllısı idi — ama bu memleketi kılıcının zoru ile fethetmiş, gerçek ve büyük mânasiyle bir hükümdar olan yüce Cromwell'in dayandığı hakka dayanarak onu elinde tutmuş ve yönetmişti. Ama, her nasılsa Kral Birinci James'in sulbünden gelmiş, aslı Almanya'lı müstebit bir yabancı prensin bu imparatorluğu eline geçirmesi Mr. Esmond'un nazarında iğrenç bir haksızlıktı, hiç değilse her İngiliz'in ve herkesten önce kanunî mirasçı olan İngiliz Prensin buna itiraz etmek hakkı idi. Hangi vicdan sahibi insanın böyle bir dâvası olur da onu desteklemez?Hangi şerefli insanın kazanılacak böyle bir tacı olur da uğrunda döğüşmekten kaçınır? Ama bu yarış mukadderdi. Prense fenalık eden, Prensin kendisi idi yani yenemiyeceği bir düşmandı: kılıcı olduğu halde

onu bir türlü çekmeğe cesaret edemedi. Opera kızlarının kucaklarında yatarak veya papazların dizlerine kapanmış gözyaşlarıyla af dileyerek fırsatların birer birer kaçıp gitmesine göz yumdu. Kahramanların kanı, namuslu insanların vefakârlığı, tahammül, cesaret, sadakat, uğrunda hep boş yere harcanıp gitti.

Fakat biz onu bırakıp, Chelsey'deki Lady'ye dönelim; oğlu Esmond yakında başlıyacak sefere katılmak niyetinde olduğunu haber verdiği zaman Lady hazretleri tam bir neş'e içinde kendisinden müsaade istedi ve bu son ziyaretinde daha odadan çıkmasına vakit kalmadan nedimesi ile masa başına geçip piket oynamağa başladı.

— Bir papaza **tierce!** (4)

Onun ağzından duyduğu son sözler bunlar oldu; meğerse kadıncağız için hayat oyunu yakında sona erecekmiş. Netekim üç ay sonra yatağa düşmüş, hiç eziyet çekmeden göçüp gitmiş, bunları Abbé Gauthier, o sırada generali ile birlikte Fransa sınırında bulunan Esmond'... yazdığı mektupta bildirmişti. Lady Castlewood Lady'nin son demlerinde yanında bulunmuş. o da Esmond'a ayrıca bir mektup yazmıştı; fa-

(4) İskambil oyunu tâbiri.

kat bu mektupları getiren posta gemisi bir korsan tarafından zaptedilmiş olacak ki Esmond bunlarda ne yazılı olduğunu ancak İngiltere'ye döndüğü zaman öğrenebildi.

Lady Castlewood, vasiyetnamesinde dediği gibi, "kendisine yapılan haksızlığa tazminat olmak üzere" nesi varsa hepsini Miralay Esmond'a bırakmıştı; ama serveti çok değildi; esasen hiçbir zaman fazla bir serveti olmamıştı ve hatuncağız parasının çoğunu hayatta bulunduğu müddetçe kendisine yıllık bir gelir sağlayan bir yere yatırmıştı. Böyle olmakla beraber Chelsey'deki ev, eşya, gümüş takımları, tablolar, sonra bankeri Sir Josiah Child'a yatırdığı paralar ki hepsi birden yılda üç yüz lira kadar bir gelir sağlıyordu; böylelikle, Mr. Esmond zengin değilse bile ömrü boyunca hali vakti yerinde bir adam durumuna geçmiş oldu. Bundan başka, inanılmaz değerde oldukları söylenen meşhur elmaslar vardı ki kuyumcu bunların da dört bin liradan fazla etmiyeceğini söyledi. Bununla beraber, Miralay Esmond, bu elmasları hususi bir yerde kullanacağı için onları elden çıkarmadı; fakat Chelsey'deki ev, gümüş takımları, mobilya, alıkoyduğu ufak tefek bazı eşyadan başka, hepsi emri üzerine satıldı ve satış tutarı yukarıda sözü geçen 300 lira geliri sağlıyacak şekilde devlet tahvillerine yatırıldı.

Artık başkalarına bırakılabilecek malı olduğuna göre, bir vasiyetname yazıp, memlekete

gönderdi. Ordu şimdi düşmanla karşı karşıya bulunuyor, her gün büyük bir savaşın kopması bekleniyordu. Başkomutanın gözden düşmüş olduğunu, memlekette partilerin de ona karşı kuvvetle cephe aldıklarını herkes biliyordu; büyük ve azimli oyuncunun küsmüş gibi görünen talihini tekrar kendine güldürebilmek için girişmiyeceği oyun yoktu. Frank Castlewood'da Esmond'un yanında idi; generali genç kişizadeyi de memnuniyetle kurmayına almıştı. Brüksel'deki istihkâmlar üzerinde yapmakta olduğu incelemeler sona ermişti. Kuşattığı kale galiba düşmüştü ve Lord yalnız bayraklarını dalgalandırarak kaleye girmekle kalmamış, girdiği gibi tekrar dışarı çıkmıştı. Bu çocukça kabahatini öyle hoş ve tuhaf bir anlatışı vardı ki görmeli idi. Her halde ordunun en neş'eli genç haylazı o idi.

Miralay Esmond'un küçük servetini son puluna kadar bu delikanlıya bıraktığını söylemeğe hacet yok. Gelecek savaşın kendi hayatına son vereceğine Miralayın kesin bir inancı vardı; çünkü görmekten artık bezdiği güneşe de, dünyaya da veda etmeğe hazır olduğunu duyuyordu. Frank arkadaşının en karamsar duygularına kulak asmıyor, seferden sonra ilkbaharda doğum gününü Castelewood'da bir ara da kutlayacaklarına yemin ediyordu. Memlekette nişanlanmayı o da duymuştu.

Frank diyordu ki:

— Prens Eugène Londra'ya gider, Trix de kendisini yakalıyabilirse, Ashbunham'ı atlatıp Prense varacağı muhakkaktır. Daha on dört yaşında iken Marlbrough Dukasına göz kaş eder, zavallı küçük Brandford'a göz süzerdi. Ben olsam onunla evlenmem, Harry, hayır. hattâ, gözleri bir o kadar daha büyük olsa da... Ben keyfime bakacağım. Şu önümüzdeki üç sene içinde her türlü zevkten arzumu alacağım, sonra hepsinden el yuyup, sakin, vefalı alçak gönüllü, aklı başında bir Vikontesle evleneceğim; av köpeklerimle tavşan avlıyacağım; Castelewood'a yerleşeceğim. Belki Kontluğun temsilcisi olurum, yok canım, ne münasebet? Kontluğu sen temsil edersin. Ailemizin bütün aklı sende toplanmış. Harry'ciğim, senin o yüksek aklın, tertemiz yüreğin yok mu? Alimallah, orduda bir eşi daha bulunmaz; bunu herkes söylüyor. Kraliçe ölüp Kral memlekete döndüğü zaman sen neden Avam Kamarasına girip bir Nazır, sonra da Lord veya ona benzer bir şey olamayasın? Sen mi önümüzdeki savaşta vurulacaksın? Bir düzüne Burgonya şarabına bahse girerim ki kılına bile zarar gelmeyecek. Mohun'un yarası iyileşmiş. Şimdi Onbaşı John'un (5) yanından ayrılmıyor. Mundar suratı ilk görüşümde yüzüne tüküreceğim. Baba dediğimiz şu Brüksel'-

(5) İngiliz ordusunda askerler arasında komutanları Marlborough Dukasına verilen lâkap.

deki Yüzbaşı Holtz yok mu? işte ondan, eskrim dersi aldım. Yaman adam! Bilmediği şey yok!

Esmond, Babanın genç öğrencisi ile öğretimi ne kadar ilerlettiğini bilmediği için Frank'a kendini kollamasını, Babanın bilgisinin tehlikeli olduğunu söyledi.

Gerek Fransızlardan, gerek İngilizlerden gazeteciler ve yazarlar, büyük Marlborough Dukasının kazandığı zaferlerin sonuncusu ve en çetini olan Blarignies veya Malplaquet (6) kanlı savaşı hakkında yeter tafsilât vermişlerdir. Bu dehşetli savaşa iki yüz elli binden fazla insan katılmış, bunların otuz binden fazlası kılıçtan geçirilmiş veya yaralanmıştı (Müttefikler, yendikleri Fransızlara verdikleri kayıbın iki katı kadar insan kaybetmişlerdi); bu korkunç bo-

(6) İspanya Veraseti Harbinin bu kanlı savaşı 11 Eylül 1909 günü Belçika'da Mons şehri dolaylarında Malplaquet ovasında cereyan etmiştir. Mons'u kuşatan Marlborough ile Prens Eugène, Mareşal Villars'ın komutasındaki 100.000 kişilik Fransız ordusunun şehri kurtarmağa geldiğini görünce 120.000 kişilik müttefik ordusu ile Malplaquet'de Fransızları karşılayarak taarruza geçmişlerdi. Sabahleyin başlayıp altı saatten fazla süren savaşta Fransız ordusu yarılmış, Villars yaralanmış, fakat bozulmadan geri çekilmişti. Neticede Müttefikler savaşı kazandıkları halde. Fransızların 14.000 kaybına karşılık 18.000 ölü vermişlerdi.

ğazlaşma pek muhtemeldir ki, büyük bir generalin memlekette itibarı sarsıldığı ve kendisi onu bir zaferle yerine getirmek istediği için yapılmıştır. Şayet Marlborough Dukasını, ismi resmî tebliğe geçsin ve konaklarını ve maaşlarını azıcık daha muhafaza etsin diye bu akıl almaz oyunu oynamağa ve otuz bin yiğidin canına kıymağa kalkışmış ve kendisini bu hareket sevkeden saikler bundan ibaret bulunmuşsa, olaylar bu korkunç ve bencil tasavvuru suya düşürmüştü, zira zafer, şan ve şerefe ne kadar düşkün olursa olsun hiçbir milletin herhangi bir muzafferiyet için ödemiyeceği bir pahaya satın alınmıştı. Fransızların yiğitliği, onlara saldıranların azgın cesareti kadar beğenilmeğe lâyıktı. Yüze yakın bayraklarını, birkaç tane de toplarını ele geçirdik; ama buna karşılık, düşmanı püskürttüğümüz siperli hatların dolaylarında dünyanın en yiğit yirmi bin askerini bıraktık. Hochstadt felâketinden beri Fransızların yakasını bırakmayan bozgun tılsımı sanki bozulmuştu; şimdi memleketlerinin kapı eşiğinde savaştıkları için, saldırma savaşlarının süresince göstermedikleri kahramanca bir dayanma gayreti gösteriyorlardı. Eğer savaş daha başarılı olsaydı, muzaffer taraf verdiği savaşın karşılığını elde etmiş olabilirdi. Fakat o günkü durumda, Dukaya düşman olan parti (bence haklı olarak) insan hayatının böyle taşkın bir israfla harcanması karşısında öfke-

lenmiş, açgözlülüğün ve çaresizliğin sevkiyle daha da ileri gitmesi mümkün olan bir komutanın geri çağırılmasını her zamandan daha büyük bir ısrarla istemişti. Şunu da söyliyebilirim ki o kanlı Malplaquet savaşından sonra, Felemenk karargâhında olsun, bizim karargâhta olsun, o korkunç boğazlaşma gününde yiğitlikleri en belirli şekilde sabit olmuş olan alaylar ve komutanlar arasında bile hep bir ağızdan yükselen ses "Artık yeter!" avazı idi. Fransızlar kendi sınırları içine sürülmüş, Flandr'da ele geçirdikleri yerler ve ganimetler ellerinden alınmıştı. Savoy Prensine gelince, Başkomutanımızın şahsî sebepler yüzünden o sırada pek sıkı fıkı görüştüğü bu zatın ihtiyar Fransa Kralına karşı yalnız siyasî kin değil, aynı zamanda şahsî garaz beslediğini herkes biliyordu; İmparatorluk Başkomutanı, Lewis'in (7) Savoie papazını adam yerine koymamasını bir türlü unutamamıştı; Çok Hıristiyan Majestenin küçük düşmesi veya perişan olması Kutsal Roma İmparatorunun işine geliyordu. Fakat bütün bu kavgalar bizim, İngiltere ve Hollanda'nın hür yurddaşlarının nesine gerekti? Fransız kralı, müstebit de olsa, Avrupa medeniyetinin önderi, bu yaşlı ve düşkün halinde, en parlak başarılarla dolu devrinde olduğundan, daha fazla saygıya lâyık bir insandı; halbuki düşmanı, ordusunun

(7) Ondördüncü Louis.

yarısını vücuda getiren yağmacı, kaatil makulesi Hırvat ve Pandour (8) sürüleriyle yarı barbar bir tirandı; sakallı acaip çehreleriyle karargâhımızı dolduran bu insanlar yağmacılık, şehvet düşkünlüğü, adam öldürme gibi kâfir âdetlerini Hıristiyanlığa has savaş usullerimize de katıyorlardı. Bu habislerin Roman ve Apostolik (9) efendisi Hıristiyan kraldan öcalacak diye İngiltere ile Fransa neden en asîl evlâtlarının kanını akıtsın? İşte bunun için harbediyorduk; bunun için her gün, her aile sevgili oğulların, babaların ölümüne ağlıyordu. O kanlı harekât esnasında topların aramızda açtığı gedikler o kadar genişti ki, sofrada bile Malplaquet'ye dair birbirimize bir şey söylemeğe dilimiz varmıyordu. Vicdan sahibi bir subay için bu savaştan sonra bir geçit resmi günü kendi saflarına bir göz atıp da daha bir gün önce gözlerinde şevk ve cesaret parlayan, yırtık, kararmış sancakların etrafına toplanmış, küçük veya büyük rütbeli yüzlerce arkadaş çehresinin eksikliğini farkedip de yüreği parçalanmamak mümkün değildi. Arkadaşlarımız nerede idi? Büyük Duka bizi teftiş ettiği sırada, öteye beriye koşan yaverlerden, generallerden mürekkep süslü maiyeti ile birlikte at üstünde bizi

(8) Avusturya ordusunda kullanılan piyade Macar askerleri.

(9) İmparatora verilen unvan. Roma'ya ve Papalığa mensup demektir.

teftiş ederken, Asaletlimın ötedenberi boi keseden harcadığı gülümsemeleri ve baş eğmeleriyle subayın birine teşekkür etmek için şurada burada durduğu zaman, bir hurra sesi bile zor duyuluyordu, o da, Cadogan atla gelip küfürle karışık: "Neden alkışlamıyorsunuz, be!" diye bağırdığı halde. Fakat alkış askerin içinden gelmiyordu; onun yerine şöyle düşünenler çok oluyordu: "Arkadaşım nerede? Daha dün yanıbaşımda döğüşen kardeşim veya önüme düşen yüzbaşım nerede?" Ömrümde bu kadar kasvetli bir tören daha görmemiştim; o gün papazlarımızın okudukları **Te Deum** duası bile bana gamlı, kederli bir istihza gibi geldi.

Esmond'un generali yirmi kadar savaşta almış olduğu birçok şeref izlerine bir tane daha ilâve etti, kasığından yaralanıp arkaüstü yatmak zorunda kaldı; inleyerek yattığı sırada Başkomutana söğüp sayarak teselli bulduğunda şüpheniz olmasın.

— Onbaşı John beni çok sever, diyordu Kral Davud'un General Utah'ı sevmesi gibi.. Onun için en tehlikeli yer neresi ise beni oraya verir...

Dukanın niyeti kendisini Wynendael'de düşmana ezdirmek olduğuna, onun için orada kafasına bir kurşun yer ümidi ile kendisini bile bile o kadar az kuvvetle oraya gönderdiğine inanmakta ömrünün sonuna kadar ısrar etti. Esmond da, Frank Castelewood da savaştan sapa-

sağlam kurtuldular; halbuki Generalimizin komuta ettiği tümen, yalnız düşmanın pek sert ve iyi yöneltilmiş topçu ateşinin azlığına değil, aynı zamanda Maison du Roy denilen meşhur hassa alayının öfkeli ve ısrarlı saldırışlarına da göğüs germiş, yaylım ateşleri ve süngü hücumlariyle ve dört saf halinde ilerleyen silâhendazlarımız ve mızrak kullanan erlerimizle bu saldırışları üstüste kaç defa durdurmak ve püskürtmek zorunda kaldık. İngiltere Kralının Fransız Hassa Alayı ile birlikte o gün bize en aşağı on iki defa saldırdığı söyleniyordu. Esmond'un eski alayı, yani General Webb'in silâhendazları, kendi miralaylarının komuta ettiği tümende vazife almıştı; General, silâhendazların vücuda getirdikleri karenin merkezinde bulunup Fransız hücumlarında ateşi idare etti; harekât bittikten sonra, Berwick Dukası eski alayına ve miralaylarına savaş meydanlarındaki davranışlarından dolayı selâm ve tebriklerini yolladı.

Eylülün yirmi beşinde Lord Castlewood'un sağlığına ve rüşdünü isbat edişinin şerefine kadeh kaldırdık; ordu o sırada Mons'ta bulunuyordu; burada, Miralay Esmond'un talihi ondan daha tehlikeli savaşlar sırasındaki kadar yaver olmadı, serseri bir kurşun gelip eski yarasının bulunduğu yerin tam üst tarafına isabet etti, eski yaranın yeni baştan açılmasına sebep oldu, arkasından ateş, kan tükürmeler,

daha bazı berbat haller başgösterdi; sözün kısası, bu hal onu ölümün eşiğine kadar götürdü. Doktorlar tehlikenin atlatıldığını söyleyinceye kadar iyi kalbli delikanlı ağabeyine övülmeğe lâyık bir sevgi ve dikkatle baktı, ondan sonra Frank Brüksel'e gidip kışı orada geçirdi ve hiç şüphesiz, o sırada başka bir takım kaleleri muhasara etti. Frank kadar zevkinden bu kadar uzun zaman ve bu kadar güler yüzle vazgeçen delikanlı az bulunur; onun neş'eli dil dökmeleri günlerce Esmond'un acısına ve bezginliğine deva oldu. Frank hısmının yanından ayrıldıktan sonra bile evdekiler onu hâlâ Esmond'un başucunda biliyorlardı, zira memlekette annesinden. ağabeyine iyi baktığı için (şimdi onu sevgisini gösterecek şekilde böyle bir deyimle anmak Esmond'un hanımının hoşuna gidiyordu) genç kişizadeye teşekkürle dolu mektuplar geliyordu; iyi delikanlı Noel tatiline gittikten sonra da Mr. Esmond onu bu yanılgısından kurtarmak için hiç de acele etmedi. Yatağına yatarken delikanlının serbestliğe kavuştuğunu düşünerek sevinmesini seyretmek kadar gittiğinden dolayı duyduğu memnunluğu da belli etmemek için safça gayretler sarfetmesini farketmek de Esmond için bir zevk oluyordu. Öyle günler olur ki bir meyhanede bir şişe şampanya ile ona ortak olan gül yanaklı bir dilber, ateşli bir genci çileden çıkartmakta çok kuvvetli bir âmil olabilir. Kendime ahlâk hocası süsü verip

"Ayıp!" diye bağırmak aklımdan bile geçmez. Asırlardan beri, yaşlıların nasıl öğüt verdiklerini, gençlerin de neler yaptıklarını Nuh Babamız asma kütüğünü keşfettikten sonra ayağı dolaşıp düştüğü o eski tarihten beri (10), ak sakallıların da zaaf dakikaları olduğunu bilirim. Onun için Frank da kalkıp Brüksel'e eğlenmeğe gitti; bizim ordudan birçok gençler Brüksel'de Londra'dan daha çok fazla eğlendiklerini söylüyorlardı; Mr. Henry Esmond da hasta odasında oturup güzel bir komedi yazdı; hanımının ulvî diye vasıflandırdığı bu eser ertesi sene Londra'da üstüste üç geceden az olmamak üzere oynandı (11).

Yatakta yatıp kendi yarasına kendi baktığı o sırada hiçbir yerden eksik olmayan Mr. Holtz orada da ortaya çıktı ve bütün bir ay Mons'ta kalıp Miralay Esmond'u yalnız siyaset bahsinde kralın tarafına kazanmakla kalmadı (esasen Esmond ailesi oldum olası bu tarafı tutardı), kiliseler arasındaki çekişme konusu olan mese-

---

(10) İncil'in rivayetine göre Nuh Peygamber toprağı sürüp ekmiş, bağ yetiştirerek üzümden şarap yapmıştır. Güya bir gün kendisi de şarap içip sarhoş olmuş.

(11) O tarihte bir piyesin bir veya iki defadan fazla oynandığı pek nadirdi. Addison'un *Cato* adındaki eserinin 1713 yılında üstüste otuz beş gece oynanması o zamana kadar misli görülmemiş bir başarı olmuştu.

leyi tekrar açıp Esmond'u çocukken vaftiz edildiği dine döndürmeğe çalıştı. Holtz hem usta, hem de bilgin bir din uzmanı olduğundan İngiliz kilisesi ile kendi kilisesi arasındaki dâvayı o şekilde vazediyordu ki mukaddimelerini kabul eden kimse, muhakkak neticelerini de kabul etmek zorunda kalırdı. Esmond'un nazik sağlık durumuna, ölüm ihtimaline dokundu; hasta insanın ihmal etmesi muhtemel olan pek büyük faydalardan, Katolik Camaatinden olanlara sağlandığını İngiltere Kilisesinin de inkâr etmediği faydalardan — nasıl inkâr edebilir ki kendisi de o kiliseden doğmuştur ve onun bir filizinden başka bir şey değildir? — uzun uzadıya söz açtı. Mr. Esmond kendi kilisesi memleketinin kilisesi olup ona bağlı kalmağı uygun bulduğunu söyledi, nitekim başkaları da (12) ister Roma'da, ister Ausburg'da olsun, başka dinî inançlara bağlanmakta ve onlara göre ibadet etmekte serbesttiler. Yok eğer iyi yürekli Baba, Esmond'un neticelerinden korkarak Katolik Camiasına katılması gerektiğini ve bütün İngiltere'nin dinsizlik suçu ile cehennemlik olmak tehlikesine maruz bulunduğunu anlatmak istiyorsa, Esmond kendi hesabına, aynı mezhepte yetişmiş, milyonlarca yurtdaşiyle birlikte, aynı cezaya çarpılmak ihti-

(12) Bavyera'da Augusburg şehrinde 1530'da Almanya Protestan Kilisesinin esasları kurulmuştu.

malini göze almağa ve aralarında dünyanın en asil, en doğru, en saf, en akıllı, en dindar, en bilgin erkek ve kadınlarının bulunduğu bu cemaatten ayrılmama çoktan razı idi.

Siyaset bahsine gelince, Mr. Esmond bunda Baba ile daha çok kolay anlaşabilirdi ve belki de ayrı yollardan yürümüş olmakla beraber onunla aynı neticeye varmıştı. Tam şu sırada İngiltere'de Dr. Sacheverel ile yüksek kilise partisi arasında gürültüye sebep olan ilâhî hak bahsinde istedikleri gibi düşünebilirler. Eğer Richard Cromwell, ve ondan da önce babası, tac giyip dinî törenle kutsal ilân edilmiş olsaydılar (ki bunu yapacak istediğin kadar psikopos bulunabilirdi), Mr. Esmond'a öyle geliyordu ki onlar da herhangi bir Plantagenet veya Tudor veya Stuart kadar ilâhî hakka sahip olurlardı. Fakat memleket hiç şüphesiz babadan çocuğa kalan krallık istediği için Esmond da St. Germain'den gelecek bir İngiliz kralın Herrenhansen'den gelecek bir Alman Prensten daha iyi ve daha uygun olacağına, eğer o da milleti memnun edemiyecek olursa, onun da yerine başka bir İngiliz bulunabileceğine inanıyordu; onun için, bir gün gelip Kraliçe Anne da krallar kadar halk tabakasının da tuttukları yolun yolcusu olursa, delicesine sevince kapılmadan veya Toryl'lerin tanrısı gözü ile baktıkları o iğrenç sülâleye tapınmadan "Yaşasın Kral James!" diye bağırmağa hazırdı.

Papaz içini çekerek:

— Miralay, dedi, korkarım ki içinden sen de düpedüz bir cumhuriyetçi olup çıkmışsın!

Harry:

— Ben İngiliz'im, dedi, ve memleketimi de nasıl buldumsa öyle kabul ederim. Millet kilise istiyor, kral istiyor. Ben de kilise, kral taraflısıyım; ama İngiliz Kilisesi, İngiliz Kralı; onun için sizin kiliseniz benim kilisem değildir, halbuki kralınız benim de kralımdır.

Malplaquet'de savaşı kaybetmiş olmaları na rağmen bu harekât neticesinde maneviyatı yükselen Fransızlar olup, galiplere ise tersine olarak bezginlik gelmişti; düşman evvelki ordularından daha büyük bir ordu topladı ve açacağı yeni sefer için pek büyük gayretler sarfetti Mareşal Berwick bu yıl Fransızlarla beraberdi: Mareşal Villars'ın da yaralarının hâlâ iyileşmediğini, Dukamızı savaşa sokmağa çok istekli olduğunu, arabasında yatarak bizimle savaşmağa yemin ettiğini duyduk. Genç Castlewood savaşın başlamak üzere olduğunu duyunca uçarcasına Brüksel'den geri döndü; Chevalier de St George'un geldiği de Mayısa doğru haber verildi.

— Bu, kralın üçüncü seferi, benim de, demek Frank'ın hoşuna gidiyordu.

Daha ateşli bir James taraflısı olarak dönmüştü, onun için Esmond Brüksel'de kumpas kuran bir dilberin delikanlının gayretini alev-

lendirmiş olmasından şüphelendi. Gerçek Frank'la hükümdarı doğmadan bir yıl önce Frank'ın kızkardeşine ad koymuş olan, Beatrix'in ahret annesi Kraliçeden bir mektup aldığını itiraf etti.

Mareşal Villars her ne kadar savaşa istekli ise de Lord Duka kendisine yeni bir sefer fırsatı vermeğe niyetli gibi görünmüyordu. Geçen yıl Asaletlim iyiden iyiye Whigs'leri ve Hanovra'cıları tutuyordu; fakat İngiltere'ye gidip memleketini kendine karşı soğuk ve halkı yüksek kiliseye karşı bağlılık kaynaşması içinde bulunca, Hanovra'lılara karşı eski hararetini kaybetmiş, orduya dönüşünde İmparatorun adamlarına karşı ihtiyatlı, Chevalier de St. George'a karşı ayrıca nazik ve terbiyeli davranmağa başlamıştı. Her halde Asaletlimle düşmanın tarafındaki sayın kardeşi oğlu Berwick Dukası arasında haberciler, mektuplar gidip geldiği muhakkaktı Hiç kimsenin okşamaları Asaletmeabınki kadar yerinde ve zamanında değildi, hiç kimse saygı ve sevgi sözlerini onun kadar cömertçe sarfetmemişti. Mr. St. John'un bu satırları yazana söylediğine göre, sürgündeki Kraliçe ve ailesi uğrunda parça parça olmağa can ve gönülden istekli olduğunu Monsieur de Torcy'ye (13) söylemiş; hayır; zannımca, bu-

(13) Torcy, XIV. Louis zamanında Dışişleri Bakanı idi. 1709 da Barış müzakeresi için La Hay'e gönderilmişti.

nunla da kalmıyarak varlığının en kıymetli yerinden — yani parasından — bir parça koparıp gurbetzede Kral ailesine göndermiş imiş; prensin hizmetinde bulunan Mr. Tunstal iki üç kere bizim karargâhımıza girip çıktı; Fransızlar da Arlieu'deki ve Arras dolaylarındaki kendi karargâhlarına. Zannedersem Canche (14) ismi verilen küçük bir nehir (fakat bu satırlar kitaplardan ve Avrupa'dan ayrıldıktan sonra yazılmıştır; bunlar yazanın elinde bulunan gençlik günlerinin bu sahnelerini gösterir biricik haritada bu küçük ırmak işaret edilmemiştir) bizimle düşmanın ileri karakollarını birbirinden ayırıyordu. Askerlerimiz ırmağın bir kıyısından öbür kıyısına meramlarını anlatabildikleri zaman birbirleriyle konuşurlar, anlaşamadıkları zaman da gülerek birbirlerine konyak matralarını, tütün torbalarını atarlardı. Güzel bir Haziran günü, ileri karakolları dolaşan bir subayla birlikte atla bir gezinti yaparken (Miralay Esmond askerlik görevi göremiyecek kadar zayıf olduğu için atla dolaşarak hava alıyordu) bu nehre geldiler; orada birkaç İngilizle İskoçyalı toplanmışlar, nehrin öbür yakasındaki iyi huylu düşmanla konuşuyorlardı.

İçlerinde kocaman, kırmızı, kıvırcık bıyıklı mavi gözlü, ırmağın Fransız yakasındaki kara-

(14) Canche. Arois'da bir ırmaktır. 1711 de Villars tarafından kısmen sınır olarak kabul edilmişti.

şın arkadaşlarından beş altı parmak daha uzun, sipsivri bir adamın konuşması Esmond'u pek eğlendirmişti. Miralay kendisine kimlerden olduğunu sorunca, adam selâm durarak Kralın Kravatlarından olduğunu söyledi (15).

"Kralın Kravatları" sözlerini söyleyişinden, Esmond adamın dilinin, ilk defa Loire kıyılarında değil Liffy kıyılarında açılmış olduğunu hemen anladı; zavallı asker — belki de bir kaçak — acaip şivesi sırıtır korkusu ile Fransızca konuşmaya fazla girişmek istemiyordu. Fransızcada gayet iyi kıvırdığını zannettiği birkaç tâbirle yetiniyor, kendini maskelemeğe çalışması çok eğlenceli oluyordu. Mr. Esmond'un Lillibullero şarkısını (16) ıslıkla söylemesi üzerine Teague (17) gözlerini kırpıştırmağa

---

(15) Hırvat demek istiyor. İmparatorluk ordusunda Hırvatlar da bulunuyordu.

(16) Lillibulero sözünün 1641 de Katolik İrlandalıların Protestanları öldürdükleri zaman kendilerini onlardan ayırd etmek için parola olarak kullanıldığı söylenir. 1688 de Lord Warton bestelediği bir şarkıda bu sözü nakarat olarak kullanmıştı. Bu şarkı İngiliz milleti üzerinde şayanı hayret bir tesir yapmış ve büyük bir ihtilâlin çıkmasına geniş ölçüde âmil olmuş, ordu ve halkın diline düşmüştür.

(17) Teague, İrlandalı bir tiptir. Franquhar'ın *İkiz Rakipler* adlı komedisinde hizmetçidir.

başladı; Esmond kendisine bir dolar atınca zavallı oğlan İngilizce olarak, can ve gönülden:

— **God bless... that is...**(18).

Sonra kenldini toparlayarak:

— **Dieu bénisse votre honor** (19).

Şayet nehrin bizden yana olan yakasında olsaydı, bu sözleri onu doğru divanı harp başkanının huzuruna götürürdü.

Biz bunları konuşurken ata binmiş üç subay, Fransızların tarafında kısa bir mesafede görünüp bizi gözetler gibi durdular; sonra içlerinden biri ötekileri bırakıp ırmağın yakınında duran bizlere yaklaştı.

Kralın Kravatı büyük bir telâş içinde:

— Bakın, bakın, dedi.

Yarı İngilizce yarı Fransızca:

— **Pas lui, that's he, not him, l'autre** (20).

Bu sözleri söylerken kestane rengi bir ata binmiş, güneşte parıldayan zırhı, onun üstünde enli mavi şeridi ile uzakta duran subayı gösteriyordu.

Bize yaklaşan kişizade İngilizce olarak:

---

(18) İngilizce "Allah sizi bağışlasın"... şey... diyecektim...

(19) Aynı sözlerin Fransızcası.

(20) İngilizce ile Fransızcayı karıştırarak "Hayır, bu değil, öteki" diyor.

— Lûtfen, Mr. Hamilton'un Lord Duka Lord Marlborough'ya selâmlarını söyleyiniz, ded.

Bizim kafilede düşman hali görmemiş olacak ki gülümseyerek şu sözleri ilâve etti:

— Centilmenler, bakın şurada bir dostunuz var; kendisi 11 Eylül günü sizlerden bazı çehreler görmüş olduğunu söylememi emretti.

Centilmen böyle konuşurken öteki iki subay da atlarını sürüp yanımıza yaklaştılar. Kim olduğunu hemen anladık. O tarihte yirmi iki yaşında olan Kraldı; uzun boylu, zayıftı; dudaklarında bir gülümseme görüldüğü halde derin, siyah gözlerinin mahzun bir bakışı vardı. Şapkalarımızı çıkarıp kendisini selâmladık. Bunca şöhret ve talihsizliğin bu genç varisini ilk defa gören bir insan için heyecana kapılmamak mümkün değildi. Esmond'a öyle geldi ki Prensin yaşça ve boyca benzediği genç Castlewood'a çehrece de benzer bir tarafı vardı. Chevalier de St. George selâmımızı aldı ve bize alıcı gözü ile baktı. Nehirin bizim taraftaki kıyısında boş gezen birkaç kişi bile hurra diye haykırdılar.

Kralın Kravatına gelince, Prensin üzengisine kapandı, diz çöküp çizmesini öptü, bağıra çağıra dualar etti. Prens yaverine adama para vermesini söyledi. Kafile bizi selâmlayıp uzaklaşınca, Kravat takdis makamında altın paraya

tükürdü, sonra parayı cebine atıp pırasa bıyıklarını burarak keyifli keyifli yürüyüp gitti.

Esmond'un yanındaki subay, Lord Mohun'la Esmond düello ettikleri zaman Lille'de küçük bahçeyi teklif etmiş olan Handyside'ın alayından Mı. Sterne ismindeki ufak tefek yüzbaşı idi; o da İrlandalı idi, kılıç taşıyan en temiz ve yiğit bir insandı.

Roger Sterne dedi ki:

— Olur şey değil, şu uzun boylu adam o kadar güzel Fransızca konuşuyordu ki yabancı olduğunu kat'iyen anlamıyacaktım, ama "hullabalu" havası başlayınca fovası meydana çıktı; malûm a, ancak İrlanda danaları böyle böğürür.

Bundan başka Roger, hayalini işleterek bir şey daha söyledi ki abes olmakla beraber bir bakımdan da akıllıca bir sözdü:

— Şayet şu delikanlı Villars'ın karargâhına gideceğine bizim tarafa geçse, şapkasını atıp: "İşte ben kralınızım, kim arkamdan gelir?" demiş olsa, vallahi Esmond, bütün ordu ayaklanıp kendisini tekrar memlekete götürür, Villars'ı mağlûp eder, üstelik Paris'i de zapteder.

Prensin ziyareti haberi hemen bütün karargâha yayıldı, birçok kimseler onu görürüz ümidi ile oraya kadar gittiler. Kendisi ile konuştuğumuz Binbaşı Hamilton, bir borazan neferi ile yanımızdaki subaylara birçok gümüş

paralar gönderdi. Mr. Esmond bunlardan birini aldı; bu madalya, bir de Prensler arasında nadir görülmeyen bir mükâfat: az bir müddet sonra hizmet etmeğe karar verdiği kralsal kişiden görüp göreceği lûtuf bundan ibaretti.

Esmond generali ile memlekete döndükten hemen sonra ordudan ayrıldı; iyi havalarda seyahat etmesi, bir daha da sefere katılmaması kendisine tavsiye ediliyordu. Ordudan haber aldığına göre, Chevelier'de St. George'u görmeğe giden bir sürü insan içinde en fazla göze çarpan Frank Castlewood olmuştu; Lord Viscount, başı açık olarak, atla küçük ırmağı geçip Prensin bulunduğu yere gitmiş, attan inerek önünde diz çöküp kendisine saygısını sunmuş. Bazı kimseler Prensin onu şimdiden şövalye yaptığını söylüyorlardı; kendisi bu ifadeyi yalanlamakla beraber hikâyenin üst tarafını tasdik ediyor, önce Onbaşı John kendisine yüz vermezken (Frank, Duka'dan "Onbaşı John" diye bahsederdi), Asaletlimin "Sakın bir daha böyle delilikler yapma!" diye ihtarda bulunduğunu, bundan sonra da her görüşünde kendisine dostça gülümsediğini söylüyordu.

Frank mektubunda: "Bana karşı o kadar iyi davranıyordu ki, senin için kendisine münasip bir iki söz söyleyebilirim zannettim, fakat ismini söyler söylemez, yüzü yıldırım bulutu gibi kararırdı, senden bahsedildiğini hiç duymamış olduğunu söyledi" diye yazıyordu.

BÖLÜM II.

MEMLEKETE DÖNÜP GENE ESKİ TELDEN ÇALIYORUM

Mons'tan ve ordudan ayrıldıktan sonra, Ostende'da bir gemi beklediği sırada, Brüksel'de bulunan genç hısmı Castlewood'dan bir mektup aldı; Frank'ın bu mektupta bildirdiği ve Londra'ya ulaşmasını istediği haber Miralayı epeyi üzdü.

Genç haylaz yirmi bir yaşına bastığı ve kendi deyimi ile, "kurtlarını dökmeğe pek istekli olduğu için, İmparatorun Mabeyincisi Count de Wertheim'in kızı Mademoiselle de Werteim ile evlendiğini ve Felemenk Valisinin Dairesinde bir vazife aldığını bildiriyordu. Delikanlı haşiye olarak şunları ilâve ediyordu: "Clotilda benden yaşlıdır; buna belki itiraz edilir; ama ben eski kurtlardan olduğum için yaşa kulak asmam; hem ben artık nefsimi ıslâha karar verdim. Nikâhımızı St. Gudule'de Holt Baba kıydı. Karım ruhunu ve cismini kralın dâvasına vakfetmiştir. Burada herkes "Vif-le

Roy" diye (1) bağırıyor; bu duaya her halde annem de katılır; Trix de. Haberi kendilerine alıştıra alıştıra aç; vekilim Mr. Finch'e de söyle, köylüyü kira için sıkıştırsın; bana her halde para göndersin. Clotilda güzel şarkı söylüyor, çok güzel de spinel(2) çalıyor. Kendisi sarışın bir dilber. Eğer oğlum olursa babalığı sen olursun. Ordudan da ayrılacağım;bu kadar askerlik yeter; Lord Duke da böyle tavsiye ediyor; kışı burada geçireceğim; her halde Clo doğuruncaya kadar burada kalacağım. Ben ona ihtiyar Clocuğum diyorum; ama benden başka kimse ona ihtiyar diyemez. Kendisi Brüksel'in en zeki kadınıdır; resimden, müzikten, edebiyattan anlar, tatlısı ile, tuzlusu ile mükemmel yemek pişirir. Kontun evinde misafir kaldım, kendisi ile orada tanıştım. Dört tane Kont var: kardeşleri. Biri Papaz, üçü de Prensin ordusunda. Büyük bir servet için dâva açmışlar; ama şimdi yoksul durumdalar. Bunu anneme aç; o senden gelecek her şeyi iyi karşılar. Bana mektup yaz; Finch'e de söyle bana hemen yazsın. Kara Kartal Oteli, Brüksel, Flanders".

Demek ki Frank bir Katolik kadınla evlenmişti, bir de veliaht bekliyordu; ve kendisine

(1) Fransızcada "Yaşasın kral" demektir. İmlâsı yanlıştır. Genç Lord esaslı bir tahsil görmemiş olduğundan mektubu, İngilizce aslında, imlâ yanlışı ile doludur.

(2) Eski zaman piyanosu.

de bu haberi Londra'da hanımına götürmek düşüyordu. Bu zor bir elçilikti; onun için Miralay başkente yaklaşırken içinde hafif bir titreme duyuyordu.

Kalacağı hana geç vakit vardı, Kensington'a adam gönderip Londra'ya geldiğini, ertesi sabah da ziyarette bulunacağını bildirdi. Gönderdiği adam kraliçe ve maiyetinin Vindsor'da olduğu, güzel Beatrix'in evde olmayıp Mabeynde ödevi başında bulunduğu haberini getirdi. Kensington'daki evde yalnız Esmond'un hanımı vardı. Lady yılda bir defa Mabeynde görünürdü; Beatrix küçük şatonun hanımı ve buyruğu olmuştu; eve misafir davet ediyor, şehir hayatının tasavvur edilebilen bütün eğlence ve şenliklerine katılıyordu; annesine gelince o, genç Lady'nin koruyucusu ve ablası gibi davranıyor, gayet mütevazı ve düzenli olan kendi yolunda yürüyüp gidiyordu.

Esmond elbisesini giyer giymez (şehirden çok önce uyanmıştı) bir arabaya binip Kensington'a gitti ve oraya o kadar erken vardı ki sabah duasından dönmekte olan hanımı ile yolda karşı karşıya geldi. Kadın dua kitabını kendi taşıyor, ondan başka herkesin yaptığı gibi kitabı uşağa taşıtmıyordu; bu basit işaret onun nelerle uğraştığını Esmond'a anlatmağa kâfi idi. Arabacıya seslenip durmasını söyledi ve hanım kendisine doğru bakarken arabadan atladı. Her zamanki gibi başına kukuletesini

giymişti; Esmond'u karşısında görünce sapsarı oldu. O lûtufkâr elin kalbine yakın olduğunu duymak Esmond'a kuvvet veriyordu. Hemen Lady'nin evinin kapısına varıp içeri girdiler.

Kadın tatlı, mahzun bir gülümseme ile elini tutup öptü.

— Ne hastalıklar geçirmişsin; ne kadar halsiz duruyorsun, Harry'ciğim, dedi.

Miralayın o sırada insandan ziyade bir hayalete benzediği muhakkaktı, yalnız şu farkla ki hayaletlerin yüzlerinden saadet akmadığını söylerler. Esmond bir müddet uzaklaştıktan sonra ne zaman hanımının yanına dönse, daha doğrusu ne zaman onun o tatlı, şefkatli yüzüne bakacak olsa, yüzünde saadet okunurdu.

— Ailem bana baksın diye geri geldim, dedi. Yaralandıktan sonra Frank bana bakmamış olaydı, belki de beni bir daha hiç göremezdiniz.

Annesi:

— Zavallı Frank, benim iyi yürekli Frank'cığım, dedi.

Sonra devam ederek:

— Siz ona karşı daima lûtufkârsınız, Lordum. Zavallı çocuk, size haksızlık ettiğinden hiç haberi yok, dedi.

Miralay Esmond:

— "Lordum" mu? O ne demek, sevgili Lady?

Kadın:

— Ben Lady değilim, dedi. Ben Francis Esmond'dan dul kalmış Rachel Esmond'um, Lordum. Ben Lady unvanını taşıyamam. Keşke o unvanı şimdi sahibi olan kimseden hiç almamış olsaydık. Fakat biz elimizden geleni yaptık, Henry; elimizden geleni yaptık; Lordum da, ben de... şey... diyecektim.

Miralay sordu:

— Size bu masalı kim anlattı, sevgili Lady?

Lady Esmond:

— Yazdığım mektubu almadın mı? Haber alır almaz, Mons'ta iken sana hemen mektup yazmıştım.

Miralay Esmond sordu:

— Peki, kimden duydunuz?

Bunun üzerine hanımı, dul Viscountess'in ölüm döşeğinde kendisini yanına çağırıp bu acıklı sırrı bir miras gibi ona emanet ettiğini anlattı.

Lady Esmond:

— Bu sırrı bu kadar uzun müddet saklaması, hele hakikatı daha önce bana söylememesi onun hesabına çok kötü bir hareket. Bana: "Eltim Rachel" dedi (Esmond'un hanımı hikâyeyi onun ağzından anlatırken gülmekten kendini alamadı). "Eltim Rachel" diye bağırdı idi. Bu dizanteri bugünlerde beni öldürecek. hekimler söylüyorlar; onun için seni çağırttım. Vicdanıma çöken ağırlıktan kurtulmak istiyorum. Sen zaten oldum olası kendi halinde zavallı bir

kadıncağızdın; büyük mevkilere lâyık değildin; onun için anlatacaklarım sana pek tesir etmez. Haberin olsun, amcam kızı Rachel, evimi, gümüş takımlarımı, eşyamı, üç bin lira paramı, başımın tacı evliya gibi hükümdarım rahmetli Kral James'in bana verdiği elmasları Lord Viscount Castlewood'a bırakıyorum.

Lady Esmond:

"— Frank'ıma mı? demiş. Ben de umuyordum ki...

"— Viscount Castlewood diyorum sana, güzelim; evet, Castlewood Viscount'u ve İrlanda Krallığında Shandon Baronu Esmond, Majeste Kral İkinci James'in beratı gereğince Esmond Lord'u ve Markisi. Kral beratı rahmetli kocam Markiye verdi idi... Ben de onun karısı olduğum için bugüne bugün, Allah ve insan huzurunda Esmond Markiziyim..."

Lady Castlewood:

"— Zavallı Harry'ye bir şey bırakmadınız mı, sevgili Markiz? (Hiçbir kadında eşine rastlanmayan o sevimli şakacı tavrı ile hikâyeyi bana başından sonuna kadar anlatmıştı; onun için ben de burada hepsini olduğu gibi anlatıp bu bahsi kapatacağım) Sevgili hanımın: "Zavallı Harry'ye hiçbir şey bırakmadınız öyle mi?" diye sormuş; sonra o tatlı gülümsemesi ile: "Çünkü, Harry, sen beni bilirsin, ben

İsû'a (3) daima acırdım... Ben galiba onun taraflısıyım... Her ne kadar babacığım beni bunun tersine inandırmak için çok uğraştı ise de, ben daima onun tarafını tuttum.

"— İhtiyar Lady:

"— Zavallı Harry mi dedin? Demek zavallı Harry'ye bir şey bırakılmasını istiyorsun. Hih... hih... hih... (Eltim, şu hapları ver bakayım). O halde çok iyi; madem ki zavallı Harry'nin servet sahibi olmasını istiyorsun, o halde şunu iyice anla ki 1691 yılında, Boyne savaşından bir hafta sonra, hani Oranj Prensinin kendi kralsal hükümdarını ve babasını yenilgiye uğrattığı savaş yok mu? Bu cinayetinden dolayı şimdi o cehennemde çatır çatır yanıyor... (öhö... öhö...) İşte o zamandan beri Henry Esmond Birleşik Krallıkta Esmond Markisi ve Castlewood Lordu, İrlanda'da lShandon'un Castlewood Baron ve Viscount'u, aynı zamanda bir Baronet'tir. — En büyük oğlu da kendisi gibi kaydı hayat şartiyle Castlewood Lordu unvanını alacaktır... he... he... he.. Ne dersin buna, güzelim?...

Öteki Lady (belki de ihtiyar Markizin sapıttığını düşünerek) haykırmış:

— Aman Yarabbi! Bunu ne zamandan beri biliyordunuz?

Hasta günahkâr sözüne devamla:

— Kocam Katolik olmadan önce çok ah -

(3) Birinci kitabın 322. sahifesindeki nota bakınız.

lâksız, serserinin biri imiş. Felemenk'te bulunduğu sırada bir dokumacının kızını ayartmış, yaptığı fenalık yetişmiyormuş gibi, üstelik bir de onu nikâh etmiş. Sonra buraya dönüp benimle evlenmiş, ben zavallı kız... zavallı mâsum tazecik..." Öyle demesine bakma, Harry, evlendiği zaman kırkını geçkinmiş, mâsumluk cihetine gelince, onu ne sen sor, ne ben söyliyeyim.. "Neyse" diye devam etti, "Lordun bu ahlâksızlığını ancak evlendikten üç sene sonra haber aldım; zavallı küçük oğlumuzu toprağa verdikten sonra tutup nikâh tazelettim, iki gözüm: kadıncağızın öldüğünü haber alınca, Castlewood'un küçük kilisesinde Holt Babaya nikâh kıydırdım, o sırada başımdan geçen çok üzücü başka bir hâdise yüzünden büyük bir hastalık geçirdim; o zaman papaz gelip bana Lordun benimle evlenmeden evvel bir erkek çocuğu olduğunu, çocuğa İngiltere'de bir kadının baktığını söyledi; oğlanın eve gelmesine razı oldum; bize geldiği zaman mahzun duruşlu, acaip küçük bir çocuktu.

"Niyetimiz onu papaz yapmaktı; kendisini ona göre yetiştirdik; fakat sen, fena yürekli kadın, sonradan çocuğun zihnini çeldin. Tam Lorduma bir mirasçı kazandırmağı umduğum sırada, onu kralın dâvası uğrunda vazifeye çağırdılar; Boyne nehri kıyılarında şanla şerefle savaşarak öldü.

"Artık son ümidim boşa çıktığından — se-

nin kocanı hiç sevmezdim, güzelim, malûm a, beni en çirkin şekilde aldatmıştı — dokumacının küçük oğlunun hakikî mirasçım olduğunu ilân etmek zamanı geldiğine aklım kesti. Fakat o sırada beni hapise attılar; orada iken kocan bana çok iyilik etti, beni serbest bıraktırmak için dostlarını sıkıştırdı, olanca nüfuzunu benim lehimde kullandı; bunun üzerine ben de kendisine karşı yumuşadım; bahusus mürşidim de (4) bana ses çıkarmamı tavsiye etti, aile unvanının kocan rahmetli Vikont'a geçmesinin Kralın dâvası adına daha hayırlı olacağını, Vikont'un Krala karşı bağlılığının böylelikle sağlanmış olacağını söyledi. Bu sözün doğruluğu şununla belli oldu ki kocanın ölümünden bir yıl önce, Oranj Prensi'nin maiyetinde bir vazife almağı düşündüğü sırada, Mr. Holt gidip kendisine işin içyüzünü anlattı, onu Majeste hesabına büyük bir para toplamağa mecbur etti, kendisini Kralın haklı dâvasına öyle can ve gönülden bağladı ki günün birinde Gâsıba (5) karşı taarruza geçmek zamanına gelince onun bizi destekliyeceğinden emin olabilirdik. Sonra kocam ansızın öldü; o zaman doğruyu söylemek aklımıza geldi. Fakat unvanımızın ailenin yaşça

(4) Holt Baba. Katolik ailelerde günah çıkaran papazın rolü ve mevkii Protestanların aile papazlarınkinden çok farklıdır. Holt Baba ile Tusher gibi

(5) Kralcıların deyimi ile. III. William adı ile İngiliz tahtına geçen Oranj prensi.

daha küçük olan koluna geçmesinin gene kralın dâvası bakımından daha hayırlı olacağına karar verildi; Castlewood ailesinden bir kimsenin bu dâva uğrunda katlanmıyacağı fedakârlık yoktur, güzelim.

"Miralay Esmond'a gelince, o işin içyüzünü zaten biliyor." (Burada hanımın kendi hesabına konuşarak: Bunun üzerine, Harry, sevgili kocam ölüm döşeğinde iken olup bitenleri anlattı, dedi). "Unvanın kendi hakkı olduğunu bildiği halde almak istemiyor. Ama senin gerçeği bilmen içime su serpiyor, güzelim. Amcasının oğlu o unvanı almak istemedikçe senin oğlun meşru Castlewood Vikontudur."

Dul Markizin açıklaması kısaca bundan ibaretti. Lady Castlewood'un söylediğine göre, bundan Dekan Atterbury'nin de haberi varmış ki bunun nasıl kabil olduğunu Esmond pekâlâ biliyordu; rahmetli Lord ölüm döşeğinde iken bu papazı yanına çağırmıştı; Lady Castlewood hemen oğlunu mektup yazıp gerçeği kendisine bildirmek istediği zaman, Dekan, daha iyisi, Miralay Esmond'a mektup yazılıp takdirin ona bırakılmasını tavsiye etmiş, ailenin geri kalan fertlerinin bu karara uymak zorunda olduklarını söylemiş.

Miralay:

— Sevgili Lady, kararımın ne olacağından şüphe edebilir misiniz?

— Hanedanımızın başı sen olduğun için, karar senindir, Harry.

Miralay Esmond:

— Mesele bundan on iki yıl önce, sevgili Lordum ölüm döşeğinde yatarken halledilmiştir, dedi. Çocuklar bunu duymasınlar. Frank, ondan sonra da mirasçıları ismimizi taşımalılar. Unvan haklı olarak onundur; talihsiz Lordum ölüm döşeğinde iken Holt Babanın babamla ananın evlendiklerine dair olan belgeyi Castlewood'a getirdiğini bana söyledi ise de, bende böyle bir belge bile yok. Dışarıda iken böyle bir şey aramak istemedim. Zavallı annemin bulunduğu manastıra gidip mezarını ziyaret ettim. Şimdi bundan anneme ne? Dünyada hiçbir mahkeme benim kuru bir sözüm üzerine, Lord Viscount'ı payesinden düşürüp beni onun yerine geçirmez. Ben ailenin reisiyim, sevgili Lady; fakat Frank gene Castlewood Vikontudur. Onu rahatsız etmektense keşiş olurum, yahut da Amerika'ya gidip ortadan kalkarım, daha iyi.

Uğrunda canını feda etmeğe ve herhangi bir fedakârlık yapmağa her an hazır olduğu çok sevgili hanımına bu sözleri söylemesi üzerine, o şefkatli mahlûk kendini yere atıp önünde dize geldi, sevgi ve minnetinin büyüklüğünü gösteren bir coşkunlukla iki elini öptü; öyle ki Esmond yüreğinin eridiğini duyar gibi oldu ve hanımına karşı sevgisini göstermek ve kendi nefsinden yaptığı ufak bir fedakârlık-

la bu sevgisini isbat etmek kudretini kendine verdiğinden dolayı Allaha şükretti, aynı zamanda içinde bir iftihar duydu. Sevdiklerine bir hayrı dokunmak veya onları mesut edebilmek bir insana nasip olabilecek en büyük nimettir. Hangi servet veya nam ve şöhret veya hangi hırs ve gururun tatmini, Esmond'un en iyi ve en aziz dostlarına biraz iyilik edebildiğinden dolayı duyduğu hazla kıyaslanabilir?

Esmond:

—Çok sevgili kutsal kadın, dedi. Bunca ıztırap çekmiş, vaktiyle bu garip öksüzü sevgi hazinesinin nimetlerine nail etmiş olan lekesiz ruh! Diz çökmek, sana değil, bana düşer; seni mesut edebildiğimden dolayı şükretmek bana düşer. Hayatının bundan başka ne amacı var? Sana hizmet edebildiğimden dolayı Allahıma bin şükür! Dünya bana bununla kıyaslanabilecek başka ne zevk verebilir zannedersin?

Kendisini yerden kaldırmak isteyen Esmond'a çok heyecanlı bir tavurla:

— Beni kaldırma, dedi. Bırak, önünde diz çökeyim, diz çökeyim de sana tapayım!

Esmond, sevgili hanımı kadar taraf tutan bir hâkim önünde hangi dâvayı savunmuş olsa hükmün kendi lehinde olacağından şüphesi yoktu; onun için oğlunun yabancı bir kadınla evlendiğine dair getirdiği habere — kadının katolik olmasına rağmen — hanımını ısındırmakta zorluk çekmedi. Lady Castlewood İngiltere'de

birçoklarının yaptığı gibi, o din hakkında hiçbir zaman fena bir şey düşünmemişti; onun fikrince, bizim kilisemiz de, hiç şüphesiz, katolik kilisesinin bir dalı idi; fakat Roma kilisesi, ağacın başlıca dallarından biri olduğu halde üzerine birçok yanlışlıkların aşılandığında da şüphe yoktu (evvelce kız iken babası rahmetli Dekana kâtiplik etmiş, vaızlarından birçoğunu babası söyleyip kendisi yazmış olduğu için, kadınlığına göre bu din dâvası hakkında son derece esaslı bilgisi vardı). Şayet Frank Güney Avrupa kilisesine (Roma kilisesini bu adla anardı) bağlı bir kadınla evlendi ise o kızı, gelini olarak güleryüzle karşılamaması için ortada bir sebep yoktu; bunun üzerine yeni kızına çok güzel ve hisli bir mektup yazdı (gönderilmeden önce okuduğu mektup hakkında Esmond bu kanaatte idi); bunda itirazı andıran bir cihet varsa o da, oğlunun bu işi yaparken kendisine yazıp şefkatli bir annenin hayır duasını almak istememiş olması hakkındaki hafif siteminden ibaretti. Oğluna şunları yazıyordu: "Castlewood pekâlâ bilir ki annesi ona elinde olan her şeyi vermekten hiçbir zaman geri durmamıştır. nerede kaldı ki saadetini sağlayacağına ve annesini hayli endişeye düşürmüş olan fena yollara sapması halinden kendisini alıkoyacağına emin bulunduğu bir evlenmeye itiraz etsin; kendisini bir ayak evvel İngiltere'ye gelip Castlewood aile ocağına yerleşmeğe (Miralay Es-

mond'a hitaben: "Ama ancak senin müsaadenle aile ocağı" diyordu) ve on yıllık küçüklük devresine ait velilik hesabını kendisinden almağa davet eder."

Dikkatli ve tutumlu davranma sayesinde aile mülkünü Parlâmento savaşlarından beri en iyi bir duruma getirmişti; Lord şimdi ufak iyi bir gelirin, ama babasının perişan günlerinde olduğu gibi borca karşılık tutulmayan bir gelirin sahibi idi.

Lady:

— Oğlumun servetini kurtarayım derken üzerindeki nüfuzumun büyük bir kısmını kaybettim galiba, diyordu.

Bu söylediği de gerçekti; Lady'nin kızı annesinin hep Frank için çalıştığından, kendisi için hiçbir şey yapmadığından şikâyet ediyordu; hattâ Frank'ın kendi bile annesinin Walcote'daki dar, sade yaşayış tarzını beğenmiyor, kendisinin orada, kibar çevrelerde tanınacak genç bir kişizade gibi değil de, yoksul bir papazın oğlu imiş gibi büyütüldüğünü söylüyordu. Delikanlıyı, imkân bulur bulmaz zevkine bu derece düşkün yapan da her halde çocukluğunda işlenen bu eğitim yanlışı idi; zaten kadınların aşırı itina ve şefkati yüzünden şımarmış ilk erkek çocuk da her halde Frank değildi. Büyük veya küçük bütün çocuklar için en faydalı eğitim, onların gerek mevki, gerek tabiî istidat bakımından kendilerinden üstün olanlarla düşüp

kalkmalarıdır; onlar bu gibi temaslar sayesinde, eve kapanıp oturan kimselerde sık sık peyda olan aşırı derecede kendi kendine önem verme duygusunu kaybederler.

Dostlarına borçlarının bir listesini gönderen müsrif nasıl ki bütün borçlarını listeye geçirmez, ve çapkın, itirafa cesaret edemediği en yüklü hesabı nasıl örtbas ederse, zavallı Frank'ın da annesine vereceği, fakat bu ilk itiraf içine katmağa bir türlü dili varmadığı sunturlu bir haberi daha vardı(6). Esmond Frank'ın mektubunu alınca, delikanlının ne ellere düştüğünü bildiği için biraz korkmuşsa da, bu korkular ne olursa olsun, onları içinde saklamağa ve belki de esassız olan bu şüpheleriyle hanımını üzmemeğe karar vermişti.

Bununla beraber Frank annesinin mektubunu aldıktan sonra, Brüksel'den gelen posta, kendisi ile imlâsı kocası olacak haylazdan daha doğru olmayan karısı tarafından birlikte kaleme alınmış, Dul Vikontes'e karşı (zavallı hanımım şimdi bu ünvanla anılıyor) şükran, sevgi ve saygı ifadeleriyle dolu bir yazı getirdi; bu mektupla aynı zamanda (Lady'ye gelen mektup Viscontess, Mistress Beatrix ve bu hâtıraların yazarından kurulmuş bir aile meclisinde okunarak saray nedimesi tarafından âdi olarak vasıf-

(6) Oğlunun katolik olduğu.

landırıldı, öteki üyeler tarafından da âdi olduğu hissedildi) zavallı Frank'tan Miralay Esmond'a ayrıca bir mektup daha geldi; bununla Miralaya en uygun fırsatta yapılmak üzere tatsız bir iş daha havale ediyordu: bu iş Frank'ın (Lord sureti haktan görünerek şu tâbirleri kullanıyordu) "Holt Babanın teşviki, Clotilda'sının etkisi ve Allahın ve evliyaların inayeti ile dinini değiştirmeyi, hükümdarının, ailesi fertlerinden birçoğunun ve medenî dünyanın büyük bir kısmının üye bulundukları kilisenin çevresi içine kabul edilmeği uygun bulmuş olduğunu" ilân etmekti. Lord mektubunda bir de not ilâve etmişti (Esmond buram buram Seminer(7) kokan ve zavallı Frank'ın yazış ve düşünüş tarzından büsbütün farklı olan bu haşiyeyi kimin ilham ettiğini pek iyi biliyordu); bunda Frank Miralay Esmond'a kendisinin de doğuşunda bu kiliseden olduğunu hatırlatıyor, annesi ile kızkardeşinin aynı dine dönmeleri için Lord Hazretlerinin evliyalara dua edeceğini (gerçek, ne paha biçilmez bir mahzariyet!) bildiriyordu.

Esmond sırrı saklamak isteseydi de saklayamayacaktı; zira bu mektubu aldıktan iki üç gün sonra **Posta Tatarı** ile (8) öbür gazeteler-

---

(7) Cizvit papazlarının yetiştikleri kolej. Notun Cizvit papazı olan Holt Baba tarafından yazıldığını anlatmak istiyor.

(8) Harp haberleri vermekle tanınmış o devrin bir gazetesi.

de Brüksel'den alınmış bir haber yayınlandı; bunda, "henüz rüşdünü isbat eden ve son seferler esnasında Necabetli Marlborough Dukasının yaveri olarak büyük bir liyakatle hizmet etmiş olan genç Irlandalı lord, Visconunt C..stlew.. d'un Brüksel'de Katolik mezhebini kabul ettiği ve tertiplenen dinî alayda elinde şamdanla yalınayak yürüdüğü" haber veriliyordu. **Posta Tatarı**, son hükümdar zamanında James taraftarlarının adamı olarak çalışmış ve Kral William tarafından birçok defa affedilmiş meşhur Mr. Holt'un mezhep değiştirme işinde âmil olduğunu ilâve ediyordu.

Bu haber Lady Castlewood'u fena halde üzdüğü gibi, Miss Beatrix'i de o nisbette öfkelendirdi.

— Anne, artık bundan sonra biz Castlewood'da barınamayız, diyordu; Frank'ın yabancı karısı günah çıkaran papazını getirir; sofrada âlâ kurbağa yemeği... Tusher'in, büyükbabamın bütün o vaızları kardeşime kâr etmedi. Ben sana her zaman söylemez miydim, onu dinderslerinle öldürüyorsun, bu çocuk anne baskısından kurtulur kurtulmaz çileden çıkacak diye... Ah, anne, sen o haylazın sana oyun oynadığına, Tusher denilen o âdi herifin kardeşim için uygun bir rehber olamıyacağına bir türlü inanmak istemedin. (Beatrix ellerini birbirine vurarak) Ah, şu papazlar yok mu? Hiçbirini günahım kadar sevmiyorum; ister cüppe ile tokalı

ayakkabı giysinler, ister sakal bırakıp yalınayak dolaşsınlar, hepsi bir... İrlandalı korkunç bir serseri var (9); hiçbir pazar Mabeynden eksik olmaz; orada bana da yılışır durur, menhus herif... Eğer papazların ne mal olduklarını anlamak istersen onun haline, tavrına bak, kendi kıyafetindeki insanlar hakkında ne düşündüğünü dinle... İster piskopos olsunlar, ister bonzes veya Hind fakiri, hepsi birbirinin eşi... Tepemize çıkmağa çalışırlar, bizi ahiretle korkuturlar, halk içine çıktıkları zaman kutsal tavırlar takınırlar, önlerine diz çöküp dualarını almamızı beklerler; entrika çevirirler, her şeyi kaparlar, arkasından adam çekiştirirler, en ahlâksız dalkavuk veya en fena yürekli kocakarı gibi insana iftira ederler. Geçen gün duydum, o Mr. Swift olacak adam Malborought Dukasının cesareti ile aklısıra alay ediyordu. Evet, kendisi. O yok mu, o Dublin'li Teagne (10). Asaletlimin şimdi gözden düştüğünü biliyor da onun için bunları söylemeğe dili varıyor; Majestenin kulağına gitsin, Mrs. Masham'a yaransın, yaltaklansın diye... Hanovra Elektorunun Herrenhausen'deki (11) mabeyninde bir düzüne kadar metresi varmış diyorlar. Eğer Elektor bize kral olursa, bahse girerim ki bütün piskoposlar, bun-

(9) Meşhur "Güliver'in Seyahatleri" adlı eserin yazarı Jonathan Swift.

(10) Birinci bölümün 15 sayılı notuna bakınız.

(11) Hanovra'da Elektorun sarayına verilen isim.

lardan biir olmak isteyen Mr. Swift de dahil o kadınlara da yaltaklanıp yaranırlar. Ah şu papazlar, onların kendilerini ağırdan almaları yok mu? Bıktım onların ucu dörtköşe ayakkabılarından, hışırdayan cüppelerinden... Hiç papaz bulunmayan bir memlekete gitmek istiyorum yahut da Quaker (12) olup ellerinden kurtulmak istiyorum; olacağım ama, onların da elbiseleri insana yakışmıyor; sonra da saklanamıyacak kadar güzel yüzüm var. Değil mi, amcam oğlu?

Bunun üzerine aynada kendine bir göz attı ve ayna ona, şimdiye kadar böyle boybos, bu derece güzel bir yüz görmediğini haklı olarak söyledi.

Miss Beatrix sonra dedi ki:

— Papazlara öyle hücum edişim zavallı anneciğimin Frank'tan dolayı olan üzüntüsünü dağıtmak içindi. Frank kadın gibi kuş beyinlidir, amcam oğlu. Biz kadınlar için kuş beyinli dersiniz, ama sizinki bizimkinin yanında hiç kalır! Onu gözüne kestirecek ilk kadının elinde oyuncak olacağı besbelli idi; ilk kadının yahut da ilk papazın — çünkü ben kadınlarla papazları bir tutarım. Biz kadınlar daima başkalarının başına çorap öreriz; söylediğimiz yalanlardan sorumlu değiliz; daima istediğimizi

(12) Queker hakkında, bakınız. Kitap I, sayfa 55, Not 1.

yaptırmak için karşımızdakini koltuklarız, yaltaklanırız, yahut da tehdit ederiz. Bizim işimiz gücümüz fitne ve fesattır, Miralay Esmond... Bu sözümü yabana atma, ben sosyeteyi iyi bilirim, bayım, ve sosyetede yükselmek zorundayım. Frank'ın evlenmesi işinin nasıl olduğunu gözümle görmüş gibi biliyorum. Sayın kayınbabamız Kontun bütün ömrü kahvede geçiyor. Kaynanamız muttasıl mutfakta yemek pişirmekle meşgul. Baldızımız Kontes, Klavsen'in başından ayrılmaz. Lord gelip sefere gideceğini söyleyince, dilber Clotilda hüngür hüngür ağlamağa başlar, arkasından düşüp bayılır, işte böyle düşer, o da kızı kucaklayıp tutar — hayır, olmaz, amcam oğlu, lûtfen aramızdaki mesafeyi muhafaza et — Clotilda Frank'ın omuzuna abanıp ağlar. Frank da: "Benim ilâhi, tapılmağa lâyıl sevgili Clotilda'm, benden ayrılacağın için üzülüyor musun?" der. Öteki: "Benim sevgili Francesco'm! benim Lordum" der. Tam o sırada annesiyle, bıyıklı, uzun kılıçlı iki erkek kardeşi mutfaktan gelirler; mutfakta soğanla ekmek yemişlerdir. Bu sözümü unutma: bu kadın geldikten üç ay sonra bütün hısım akrabası Castlewood'a dolacaktır. İhtiyar Kont, Kontes, genç kontlar, kızkardeşleri, küçük kardeşler... Sevsinler kontları! Bu serserilere sorarsanız hepsi kont! Mr. Harley'i bıçaklıyan Guiscard (13) da

(13) Sonradan Lord Oxford unvanını almış olan

kendisinin kont olduğunu söylemişti, ama bana kalırsa halis muhlis berberdi. Bütün Fransızlar berberdirler — yok, nafile aksini iddia etme — ya dans hocasıdırlar, yahut da papaz!

Miralay:

— Amcam kızı Beatrix, dedi, sana dans etmesini kim öğretti?

Genç kız gülerek bir menuet havası mırıldandı, derin bir reverans yaptıktan sonra, dünyanın en güzel ufacık ayağını ileri doğru uzatarak kalktı. O tam bu vaziyette iken annesi içeri girdi; Lady zavallı Frank'ın mezhep değiştirmesini pek ciddî karşıladığı için odasına kapanmıştı. Delişmen kız annesine koşup kollarını beline doladı, onu öperek dansettirmeğe çalıştı.

Harley, Kraliçe Anne devrinin başlıca devlet adamlarındandır. 1700 de Whig partisi üyesi olarak Avam Kamarasına girip başkan seçildiği halde Kraliçeye gözdesi Mrs. Musham vasıtasiyle Whig'ler aleyhinde tesir yaparak bu partinin 1704 te düşmesini sağlayıp yerine geçen Tory hükümetinde Dışişleri Bakanı olmuştur. 1708 de özel kâtibinin Fransa ile gizli mektuplaşma suçundan mahkûm edilmesi üzerine bakanlıktan çekilmek zorunda kalmıştır. 1710 da Hükümet Başkanı ve Hazine Lordu olarak iktidara geçmiş, 1711 de Fransa hesabına casusluk yapan Guiscard isminde bir mültecinin soruşturulması sırasında bu adam tarafından çakı ile göğsünden yaralanması üzerine hakikatte hafif olan yarasını ağır göstererek bu durumu istismar etmiştir. Harley (öbür ismi ile Lord Oxford) hakkında bakınız: Bölüm X, Not 3, Bölüm XI, Not 1.

— Benim cici anneciğim, dedi, deliliğe lüzum yok! Frank papacı oldu diye ağlamağa kalkma! Onu beyaz bir örtü ile, elinde mum, yalınayak alayda yürürken görmeliydi. Ne tuhaf olmuştur, kim bilir?

Bunu söylerken ufacık iskarpinlerini ayaklarından fırlattı (harikulâde kırmızı uzun topuklarıyla harikulâde ufacık ayakkabılar... bir teki yanına düşünce Esmond kedi gibi sıçrayıp yakalayıverdi), yüzünde son derece tuhaf bir **moue** (14) yaptı, mum yerine Esmond'un bastonunu eline alarak, odanın içinde bir aşağı, bir yukarı dolaştı. Lady Castlewood ciddî bir kadın olduğu halde kendini tutamıyarak gülmeğe başladı; Esmond'a gelince, bu dilber mahlûku seyretmenin her zaman kendinde uyandırdığı haz ve neşe içinde ona bakıyordu; ömründe böyle bir kadın, bu kadar güzel, bu kadar parlak bir kadın görmemişti.

Yürüyüşünü bitirdikten sonra iskarpinini giydirmesi için ayağını uzattı; miralay diz çökerek:

— Eğer sen Papa olursan ben de papacı olurum, dedi.

Bunun üzerine, iskarpini giydirilmeden önce Papa Hazretleri çoraplı küçük ayaklarının öpülmesine lûtfen müsaade buyurdular.

Bütün bu tören esnasında Anneciğin ayak-

(14) Fransızca yüz buruşturma demektir.

ları döşeme tahtasını tıkırdatıp duruyordu. Keskin gözlerinden hiçbir şey kaçmayan Beatrix, sabırsızlığı gösteren bu küçük hareketi hemen gördü; koşup annesini kucaklıyarak, her zaman dediği gibi.

— Benim akılsız anneciğim, senin ayaklarının da benimkiler kadar güzel olduğunu biliyoruz, dedi. Sahiden güzeldir, amcam oğlu, fakat herkesten saklar; ama ayakkabıcımıza sorarsan, ikimize de aynı kalıptan ayakkabı yaptığını öğrenirsin...

O tatlı çehresi bütünü ile kıpkırmızı olan annesi:

— Sen benden daha uzun boylusun, yavrum, dedi. Hem... hem... hem o senden ayağını değil, elini istiyor...

Bu sözleri öyle histerik bir kahkaha ile söyledi ki içinde gülmeden çok ağlama vardı; başını kızının güzel omuzuna dayayıp orada sakladı. Bir arada güzel bir tablo oluyorlar, o halleriyle bir çift kızkardeşi andırıyorlardı: tatlı, sade duruşu ile annesi yaşından daha genç gösteriyor, kızı da yaşlı değilse de, her nasılsa, kadınların çoğundan üstün olarak takındığı emredici bir tavrın ve halindeki zariflikten ötürü annesinin buyruğu ve koruyucusu gibi duruyordu.

Hanımım bu sahneden sonra kendini toparlıyarak:

— Biz ne yapıyoruz, kuzum? Diz çöküp Al-

lahtan af dilememiz gerektiği böyle bir günde gülüp eğlenmemiz ne kadar ayıp! diye haykırdı.

Pişkin Mrs. Beatrix:

— Ne diye af dileyelim? dedi. Frank Cuma günleri oruç tutup resimlere tapacak diye mi? Anne, sen de pekâlâ bilirsin ki eğer papacı doğmuş olsaydın, sen de ömrünün sonuna kadar papacı kalırdın. Katolik hem kralın, hem de en kibar bazı insanların dinidir. Ben kendi hesabıma katolikliğe düşman değilim. Kraliçe Bess'in Kraliçe Mary'den daha hayırlı olduğunu hiç zannetmiyorum.

Lady:

— Sus, Beatrix! Öyle kutsal şeylerle alay etme; kimin soyundan geldiğini hatırla, diye haykırdı.

Beatrix, aynanın karşısına geçmiş kordelâsını düzeltiyor, jilesini yerleştiriyor, insanı azdıracak şekilde cazip bir takım pozlar alıyordu. Kız hiç değilse riyakâr değildi. O sırada ona sosyeteden, bir de kendi güzelliğinden başka bir şey düşündürmeğe imkân yoktu; bir havayı başka bir havadan ayırdememeyen bir insan musikiden ne kadar anlarsa, onda da sefuluk duyusu o kadardı. Esmond, daha başka kusurlar gibi, onda bu kusuru da gördü ve kendi kendine Beatrix Esmond Prensten aşağı bir insan için fena bir eş olur diye düşündü. O, büyük toplantılara ışık salmak, sarayları süslemek, her yerde kumanda etmek, siyasî bir entrikayı ida-

re etmek, bir kraliçenin maiyeti arasında parlamak için yaratılmıştı. Fakat âdi bir masanın başında oturup yoksul bir adamın çocuklarının çoraplarını yamamak? bu onun harcı değildi, hiç değilse yapacağım diye kendini eziyete sokacağı bir iş değildi. Servet olarak on parası olmadığı halde o prensesti ve uyruklarından biri de bir kadının dizlerine kapanıp divanece söylenen zavallıların şüphesiz en zelil ve fedakârı, sağduyusunu, aklını, istiklâlini, elini ayağını kıskıvrak bağlayıp ona teslim etmiş bu satırları yazan talihsiz centilmendi

Kadına tahakküm fırsatı verilince insana ne insafsızcasına zulmedeceğini bilmeyen var mıdır? Torunlarıma istediğim kadar öğüt vereyim, dedelerinin va'zına kulak asmayıp kendi bildiklerinden şaşmıyacaklarını bilirim. Her erkek, kadın hakkındaki tecrübesini kendi kendine edinir, başkalarının dediklerine de kulak asmaz; kulak asan delikanlı da beş para etmez. Sevgilime âşık olan benim, yoksa bana öğüt veren ihtiyar ninem değil; alacağım şeyin değerini tâyin eden benim, vereceğim fiatı da ben bilirim. O senin için değersiz olabilir, ama benim bütün hayatıma bedeldir. Eğer Esmond Moğol Padişahını tahtına ve bütün elmaslarına, Marlborough Dukasının bütün paralarına, Vigo'da batan altın külçelerine sahip olsaydı, onların hepsini bu kadın uğrunda feda etmekten çekinmezdi. İsterseniz ona deli deyin; fakat ismine

elmas denilen güvercin yumurtası büyüklüğünde bir billûr parçasına bir prensliğin yarısını veren hükümdar da delidir; tehlikeyi ve ölümü göze alarak, ömrünün yarısını ve bütün rahatını feda ederek mavi şeridi elde etmek için kumpas kuran zengin kişzade de delidir; bir lâle için (15) on bin kuron verdiği söylenen Holandalı bezirgân da delidir. Hepimizin değer verdiğimiz belirli bir şey vardır ki uğrunda her duygulu insan canını fedaya hazırdır; kimi bilgisi ile şöhret kazanmak ister; kimi adam moda meraklısı olur, bütün şehrin takdirini kazanmağı özler; kimi bir şiir veya bir sanat eseri meydana getirip o yoldan ölmezliğe erişmeğe çalışır; kiminin de hayatının belirli bir döneminde, bütün maksat ve hedefi bir kadının üstünde toplanır.

Esmond bu tutkunun etkisi altında iken teklifsiz dostları ile olan birçok konuşmalarını hatırlıyordu; onlar Mahzun Çehreli Şövalyelerimizle, Beatrix'e karşı duyduğu ve kendilerinden saklamağa lüzum görmediği hayranlıktan dolayı alay ediyorlar, o da dostlarının bu istihzalarını yukarıdakilere benzer cevaplarla karşılıyordu.

---

(15) Hollandalı Oranj Prensinin İngiltere tahtına geçmesi üzerine lâle merak ve sevgisi Hollanda'dan İngiltere'ye de sirayet etmiş, lâle soğanı alışverişi ihtikâr konusu olmuştu.

— Kabul, benimki delilik, diyordu, sizden daha halli değilim, ama siz de benden daha halli değilsiniz. Siz de delilik sayılacak şeyler için didinip uğraştığınıza göre benimkini de bana bağışlayınız. Mr. St. John, kraliçenin gözdesinin kulağına eğilip öyle ne dalkavukça sözler fısıldıyorsunuz? (16) Dünyanın en tembel adamı, Avam Kamarasında, üç yüz taşralı kişizadeye yaransın, ve Ekim Bulübü'nde (17) sarhoşlar-

---

(16) Bu romanda sık sık ismi geçen Henry Saint John (1687-1751) — ki sonradan Lord Bolingbroke unvanını almıştır — Kraliçe Anne çağının belirli devlet adamlarındandır. 1704 te Savunma Bakanı, 1710 da Dışişleri Bakanı olmuştur. Hükümet Başkanı ve Hazine Lordu Lord Oxford (önceden Harley) ile aralarında şahsî çıkar yüzünden şiddetli bir düşmanlık başgöstermesi üzerine 1714 te çevirdiği entrikalarla eski dostunu düşürmüşse de Kraliçenin ani ölümü üzerine yerini alamamıştır. Romanda görüldüğü gibi o sırada Prens James lehinde bir darbe hazırlamakla meşguldü. Bolingbroke çok parlak bir hatip olduğu gibi siyasî, felsefî eserlerinde klâsik devrin en başarılı nesir örneklerini vermiştir. Bugün bile kıymetini muhafaza eden "Avrupa kıt'asının bir parçası değil, komşusu olduğumuzu daima hatırlamalıyız" sözü Bolingbroke'undur. Kendisi çok yakışıklı olduğu ve güzel konuştuğu için çok beğenilir ve meziyetlerine karşılık kusurları, ihtiras ve entrikacılığı dolayısiyle eski Atina'nın meşhur generaline benzetilerek "Zamanının Alkibiades'i" diye anılırdı.

(17) Ekim Kulübü, Kraliçe Anne devrinde Parlâmentonun Tory üyelerinden bir kısmının devam ettiği

dan hıçkırıklı alkışlar toplasın diye, yalanlarla dolu bir söylev hazırlamak için içkisinden, neşeli dostlarından vazgeçip, kucağında esnemek istediği Laïs'inden (18) vazgeçip gecelerce ne zahmetlere, eziyetlere katlanıyor? Arabanızda sarsıla sarsıla nice günler geçirirsiniz (Mr. Esmond, hele şu son günlerde Nazırın refaketinde sık sık araba yolculuğu yapmıştı). Bir tezkere sunmak için yerlere geçercesine diz çökerek, — sen ey dünyanın en mağrur insanı, sen ki çocukluğundan beri Allah huzurunda bile diz çökmemişsin — o vaziyette, Bay Nazırı huzuruna kabul ettiği zaman, çok defa fazla et yemekten ve içmekten ne yaptığını bilmiyen sersem bir kadına (19) bir şeyler fısıldayarak, yaltaklanarak, âdeta taparak, nikrisli ayakların üzerinde kaç saat geçirirsin? Eğer benim yaptığım beyhude ise, muhakkak ki seninki de beyhudedir.

Westminister'de Pell meyhanesine verilen isimdir. Burada Ekim birası içilerek vatanseverce gösteriler yapılırdı. Kulüp odası duvarında Kraliçenin bir portresi asılı bulunurdu.

(18) Lais, M. Ö. Korent'te yaşamış, güzellikleri ile meşhur hafafmeşrep iki, hattâ belki de üç kadının ismidir. Bunlardan biri meşhur Atina'lı general Alkibiades'in metresi idi (15 sayılı nota bakınız.)

(19) Kraliçe Anne zeki bir kadın değildi; anlayışı kıt ve ağırdı, inatçı idi, düşünüşünde hislerine kapılır, ne akıl ve mantık, ne muhalefet, saplandığı bir fikirden onu döndüremezdi.

Sonra, Nazır insanı öyle bir belâgat yağmuruna tutar ki bir kalem tasvirinden âciz kalır, tasarladığı büyük işlerin müdafaasını yapar, memleketin rakipsiz buyruğu olduğu zaman yurduna sağlayacağı büyük faydalardan dem vurur, mütalâalarını desteklemek için araya tanınmış Yunan ve Roma yazarlarından seçme cümleler sıkıştırır (bu çeşit bilgisini bilhassa pek gösterişli bir şekilde ortaya serer), ahmakları peşinde sürüklemek, muhalifleri para ile satın almak veya susturmak, şüphesi olanları kendine çevirmek, düşmanları yıldırmak için başvurduğu hiyleleri ve âdilikleri biraz da hakaretli tavırla över.

Esmond gülerek:

— Ben, İskender'in savaş arabasına bindirilip gezdirilen Diojen'im (20), diyordu. Ben ne Dâra'yı yenmek, ne de Bukefalus'u (21) yola getirmek istiyorum. Ben senin istediğini, yani büyük bir isim, yüksek bir mevki istemiyorum;

---

(20) Milâttan önce yaşamış meşhur Yunan filozofu. Diojen hayatta zenginliğe ve rahata kıymet vermediğini göstermek için bir fıçı içinde yaşardı. Büyük İskender'in kendisinden bir dileği olup olmadığını sorması üzerine, güneşle kendi arasına girmiş olan dünya fatihine: "Gölge etme, başka ihsan istemem!" diye verdiği cevap meşhurdur.

(21) Büyük İskender'in pek sevdiği atı. Aslında babası Filip'in atı olan sert başlı Bukefalus'a İskender'den başka kimse binemezdi. İskendr'in bütün seferlerinde yanında taşıdığı hayvan Hindistan'da öldü.

bunlara sahip olmak bana zevk vermez. Fakat itidal benim için bir zevk meselesidir, yoksa faziletten değil; benim özlediğim şeyin senin özlediğin şey kadar beyhude olduğunu biliyorum. Ben senin boş emeller peşinde koşmanı hoş görüyorum, sen de benimkini başıma kakma; daha doğrusu, hiçbir fark gözetmeden her ikimize de gülelim, kendi kendimize gülelim, birbirimize gülelim.

St. John diyordu ki:

— Seni büyüleyen dilber böyle dayanmakta devam ederse, muhasarayı yirmi sene sürdürebilir ve teslim olduğu zaman da sen yetmişini bulursun, o da ihtiyar bir hanım nine olup çıkar!

Sonra ilâve ediyordu:

— Ben, belirli bir kadın peşinde koşmak, başka herhangi bir şekilde avlanmak kadar hoş bir eğlence değildir demek istemiyorum; ancak, bana kalırsa bu çeşit avların kaçması istendiği kadar uzun sürmüyor. Hemen çantaya giriyorlar; benim hoşuma gitmeyen cihet bu!

Mr. Esmon da:

— Senin kovaladığın avlar yakalanmağa, düşürülmeğe alışık da ondan... diyordu.

Öteki de:

— Ama Dulcinea del Toboso'nun bir eşi daha dünyaya gelmemiştir, değil mi? diyordu.

Sonra St. John içini çekerek ilâve ediyordu:

— Haydi, göreyim seni, koca Harry, saldır şu yeldeğermenlerine (22)! Kim bilir belki sen de delilikte başkalarından farklı değilsin!

(22) Cervantes'ın kahramanı Don Kişot'un gözüne korkunç devler gibi görünen yeldeğirmenlerine saldırması meşhurdur.

BÖLÜM III

"SPECTATOR"UN BİR YAZISI

Acaba ihtiyar büyükbabalarının bu hâtıralarını okuyan torunlarının içinde o sırada aşk denilen tutkunun acısını çekmekte olan genç bir kişizade var mıdır? Bunun bir devası, insanı küçük düşürmekle beraber tatbiki kolay, ve hemen de bu hastalığa mahsus, bir devası vardır ki o da kalkıp başka bir yere gitmektir. Esmond birkaç defa sevgilisinden uzaklaşarak iyileşmiş, fakat her seferinde de onun yanına dönmesiyle tekrar yanıp tutuşması bir olmuştu. Ondan ayrılacağına, onu bir daha düşünmeyeceğine kendi kendine söz veriyor, bir arada bulunduğu zaman ona karşı duyduğu o çılgınca istek ve özleyişi iyi kötü bastırmağa da muvaffak oluyordu; fakat onun yanına döner dönmez hali eskisinden fena oluyordu. Bu artık sevgili hanımından başka herkesin merhametini tüketen, gülünç ve bayağı bir hâle gelmişti; herkese kasvet veren o itiraflarını yalnız Lady Castlewood'un şefkatli yüreğine emanet ediyor, Lady de bunları işitmekten, onun tarafını tutmaktan hiç usanmıyordu.

Esmond bazan ümide kapılıyordu. Fakat sonra sevgilisinin bir küstahlığı veya hercailiği üzerine gene ümitsizlik içinde çırpınmağa başlıyordu. Günlerce birbirlerine kardeş gibi davranıyorlardı: Beatrix saf, şefkatli, şirin, Esmond onun böyle davranışından dolayı aşırı derecede mes'ut. Fakat bu hal ansızın ortadan kalkıveriyordu. Ya Esmond fazla üstüne düşüyor, sevgisini anlatmağa kalkıyor, Beatrix de onu derhal redderek gururuna bir sille indiriyordu; yahut da uslanmaz sevgilisinin ortaya çıkan yeni bir âşığı, şehire yeni gelen zengin bir kişizadeyi ağlarına düşürmek için yemlemeğe kalkışması üzerine, onları haklı olarak kıskanıyordu. Esmond biraz çıkışacak olsa küçük âsi ona:

— Sen kim oluyorsun? diyordu. Ben ne istersem onu yaparım, istediğim de kocaya varmak. Senin önüme dikilmeni istemiyorum. Ben senden daha iyilerine lâyıkım, Miralay, senden daha iyilerine, işittin mi? Eğer malın mülkün olsaydı, kendin de daha genç olsaydın, bak, o zaman olurdu; benden topu topu sekiz yaş büyük olduğunu söyliyeceksin; pişşşş... sen benden yüz yaş daha büyüksün! Çok ihtiyar, somurtkanın birisin. Karın olsam, sana rahat yüzü göstermemek biricik tesellim olurdu. Uşağının aylığını, ev sahibine kirasını verdikten sonra elinde kendiyi bile doğru dürüst besleyecek kadar para kalmıyor. Bir pansiyon odasın-

da oturacağız, ben ateşte şiş kebabı yaparken zatıâliniz de çocuğa bakacaksınız; böyle bir hayata razı olacağıma aklın kesiyor mu? Yağma yok. Hem, hazır muharebede iken bu olmıyacak şeyi niçin kafandan çıkarıp atamadın? Düzeleceğine, eskisinden daha kasvetli, daha can sıkıcı olup öyle döndün. Annemle sen birbirinize uygunsunuz. Darby ile Joan, ömrünüzün sonuna kadar karşılıklı iskambil oynayıp oturursunuz!

Annesi:

— Hiç değilse bu sözlerinle dünya işlerine ne kadar düşkün olduğunu itiraf etmiş oluyorsun, zavallı Trix! dedi.

— Dünya işlerine düşkün mü? Ah benim güzel kadınım! Sen beni umacı ile korkutulur, dadı kucağında bebek mi zannediyorsun? Elbet de düşkünüm; lûtfen söyler misiniz, hanımefendi, rahat etmeği istemenin ne fenalığı var? Benim sevgili ihtiyar kadınım, sen çekilip gittiğin zaman, yahut da ben senden usanıp başımı alıp kaçtığım zaman, nereye gideceğim? Gidip Papacı gelinimize dadı kalfa mı olayım? Çocukların ilâcını içirmek, yaramazlık yaptıkları zaman kırbaçlayıp yataklarına yatırmak gibi işler mi göreyim? Yoksa Castlewood'da başkalfa olup belki de Tom Tusher'a mı varayım? Ziyade olsun! Frank'a hizmetçilik ettiğim yetişir. Neden ben erkek olmadım? Ben ondan on kat daha akıllıyım; benim de onun gibi... şeyim olsaydı

— Lady Hazretleri korkmasınlar — kılıcım, perukam olsaydı, tabiatın beni giymeğe mahkûm ettiği manto ile komod (1) yerine kılıçla peruka taksaydım, — (hoş, manto ile hotoz da güzel şeyler ya!... aklıma gelmişken söyleyeyim, Esmond kardeş, yarın Borsaya (2) gidip şu mavi kordelânın tıpkısından al e mi?) — Castlewood'u dünyada dolaşan bir soyadı haline getirirdim. Eğer Somurtgan ailemizi temsil etseydi, o da soyadımızı bir şeye benzetirdi. Sayın Lord Somurtgana pek yaraşırdı doğrusu. Evet, çok hoş bir halin var; bu tutumunla çok kelliefelli bir meclis başkanı olurdun.

Bunun üzerine Esmond'un hal ve tavrını konuşmasını yüzüne karşı taklide başladı, ve bunu o kadar tuhaf yaptı ki hanımı kahkaha ile gülmekten kendini alamadı, hattâ kendi bile bu acaip, alaycı karikatürde kendine az çok bir benzerlik bulabildi.

Beatrix:

---

(1) On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda moda olan yüksek hotoz şeklinde bir nevi kadın başlığı.

(2) Londra'da 1670 te yapılıp 1835 yılına kadar kalan, her çeşit eşya satan 160 mağazanın bulunduğu eşya piyasası. *Spectator* gazetesinde Steele, *exchange* adı verilen bu çarşıdan bahsederken "tezgâhların her iki tarafında da kordelâları sarmakla meşgul bunca güzel eli ve sevimli yüzlerin son derece meraklı ifadesini seyretmenin az zevkli olmadığını" yazıyor.

— Evet, diyordu, işte herkesin önünde yeminle söylüyorum, itiraf ediyorum ki iyi bir koca istiyorum. Bunun fenalık neresinde? Benim yüzümden başka servetim yok. Haydi, satın alan yok mu? Zahmete gelemem, ün eğiremem, ama tam yirmi üç çeşit iskambil oyunu bilirim. En son çıkan dansı yaparım, geyik avlamasını bilirim, zannedersem uçara da atabilirim (3). Kendi yaşımdaki her kadın kadar adam çekiştirmesini bilirim. Suratı asık bir kocayı en aşağı bin bir gece eğlendirecek kadar masal bilirim (4). Giyeceğe, esmaslara, kumara, eski Çin porselenlerine oldukça düşkünüm. Şekerlemeyi, Malines dantellerini (amcam oğlu, bana getirdiklerin çok güzeldi), operayı, lüzumsuz ve pahalı ne kadar şey varsa hepsini severim.

---

(3) *Spectator* bazı kişizadelerin meziyetleri arasında "uçara atma"yı, yani havadaki kuşu vurup düşürmeyi de sayıyor.

(4) Arapların meşhur "Bin bir gece" masallarında, İran hükümdarlarından Şehriyar, kadınların sadakatinden şüphe ettiği için eş olarak seçtiği her kadını aldığının ertesi günü öldürtür. Vezirin kızı Şehrazad kadınları hükümdarın zulmünden kurtarmak için bir çare düşünür ve kendi isteği ile hükümdara varır. Kız o gece hükümdara bir masal söyler ve sabaha karşı masalı en meraklı yerinde keser. Hükümdar masalın gerisini merak ettiği için o gün karısını öldürtmez. Ertesi gece Şehrazad masalı gene en tatlı bir yerinde bırakır. Bu hal bin bir gece sürer ve neticede Şehrazad kraliçe olur.

Bir maymunun, simsiyah küçük bir kölem — Haydi koş, Pompey, Miralay Somurtgan'a bir fincan çikolata getir — bir papağanım, epanyol cinsi bir köpeğim var (5). Bir de kocam olmalı. Küpid, söylediklerimi işitiyor musun?

Pompey kendi çivesiyle:

— Evet, hanımcığım, dedi.

Pompey, sarığında bir cennet kuşu, hanımının ismi yazılı tasması ile, Lord Peterborow-un (6) kendine hediye ettiği küçük bir zenci idi

Beatrix çocuğun taklidini yaparak:

— Evet, hanımcığım! Eğer koca gelmezse Pompey gidip bir tane getirmeli, değil mi?

Pompey çikolata tepsisi ile gülerek giderken Miss Beatrix de annesine koşup muziplik taarruzuna her zaman olduğu gibi bir öpüşle son verdi; böyle bir cezayı çektikten sonra yufka yürekli yargıcının onu affetmesi kadar tabiî ne olabilirdi?

Memlekete döndüğ üzaman Mr. Esmond'un sağlık durumu hâlâ bozuktu; Kensington'da hanımına yakın bir yer tuttu; böylece onlar tarafından hizmetine bakılmak ve onları her gün görebilmek kendisini memnun ediyordu. Ora

(5) Devrin kibar kadınlarının bütün bu zevk ve meraklarından *Spectator* ve *Tatler* gazetelerinde ayrı ayrı bahsedilmektedir.

(6) Devrin meşhur bir askeri (1705 - 1709). İspanya'da kazandığı zaferlerle tanınmıştır.

da. en sevdiği insanlardan meydana gelmiş küçük bir grupla görüşmesi mümkün oluyordu. Mr. Steel ile Mr. Addison, her ikisi de kendisini ziyaretleriyle şereflendirdiler; onlar evinde kadeh kadeh âlâ Bordeaux şarabı içtikleri halde, ev sahipleri, yarasından dolayı, ıhlamur nevinden perhiz içkileri ile yetinmek zorunda kalıyordu. Bu baylar Whig Partisinden ve Marlborough Dukasının hayranlarındandılar; Esmond da, tamamiyle öteki partidendi; fakat siyaset bahsinde aralarındaki bu görüş ayrılığı özel sohbetlerinde anlaşmalarına, hattâ bir akşam Esmond'un iyi yürekli, yaşlı koruyucusu Mirliva Webb, bir baston, bir de koltuk değneği ile ağır aksak, Miralayın pansiyonuna geldiği zaman (Londra ile Kensigton arasında, Knightsbridge'ın güzel bir yerinde bahçelere bakan bir ev) Mirlivanın asil ve cesaretli bir asker olduğunu, hattâ Wynendael meselesinde kendisine haksızlık edilmiş olduğunu kabul etmelerine mani olmamıştı. İtiraf edelim ki o da hıncını alabildiğine konuşmak suretiyle oluyordu; Mr. Addison Wynendael hakkında bir şiir yazmağa niyet etmiş olsaydı, bu hikâyeyi komutanın kendi ağzından yüzlerce defa dinleyebilirdi.

Mr. Esmond yerinden kımıldamamak zorunda olduğundan vakit geçirmek için kendini edebiyata vererek bir komedya yazdı; bu ese-

rin souffleur'e (7) mahsus nüshası ceviz yazıhanemde saklı ve mühürlü olup üzerinde şu etiket vardır: "Sadık Budala, Komedya, Majeste Kraliçenin Bendeleri tarafından temsil edilen metin". Gayet hissî bir piyesti; bu çeşit duygusu Mr. Addison'dan daha fazla olan Mr. Steele eseri beğendiği halde öteki, piyes oynandığı sırada bıyık altından gülüp alay etti; öyle olmakla beraber bazı iyi yerleri olduğunu o da kabul etti. O sırada o da Cato ismindeki piyesini (8) oynatıyordu, Cato'nun parlak alevi Esmond'un beş paralık mumunu söndürüverdi; piyese hiçbir zaman ismini koymadı; eser "Muteber Bir Zat" tarafından yayımlandı. Büyük eleştirici Mr. Dennis (9) piyesi methettiği ve ondan büyük değeri olan bir eser diye bahsettiği halde ancak dokuz nüsha satıldı; Miralay Esmond bir

---

(7) Perde gerisinden piyesin metnini sahnedeki aktörlere fısıldayan adam. Suflör.

(8) Addison başarılı bir tiyatro yazarı değildi. *Cato* piyesi de zamanında çok beğenilmiş olmasına rağmen, bugün büyük bir yazarın kaleminden çıkmış tatsız bir eser sayılmaktadır. Addison, makalelerine emsalsiz bir değer kazandırmış olan canlı karakter tasvirlerinde gösterdiği büyük hüneri piyeslerinde gösterememiştir.

(9) Mr. Dennis (1657 - 1734), o devrin Whig partisini tutan tanınmış yazarlarındandır. Siyasi tenkitleri Tory taraflısı yazarlarla, bilhassa şair Pope'la sık sık tartışmasına yol açmıştır.

gün fena halde kızıp bütün baskıyı uşağı Lockwood'a yaktırdı.

Bu komedya baştan aşağı genç bir kızı hedef tutan acı istihzalarla dolu idi. Konusu yepyeni idi. Birçok âşığı olan genç kadın kendisini beğenmekte israr eden arsız, havaî bir lordu kendine eş olarak seçip piyesin kahramanını (bence, Sadık Budala rolünü alan Mr. Wilks hiç de iyi oynayamadı) yüzüstü bırakıyor.

Beşinci perdede Teraminta nihayet Eugenio'nun (yani S. B.) kıymetini bilip ona karşı meylediyorsa da, iş işten geçmiş oluyor, zira kahraman, bütün faziletleri kendinde toplamış Rosaria isminde bir köylü kızla evlenmeğe karar verdiğini ve malını mülkünü ona verdiğini bildiriyor. Bütün oyun boyunca halkın esnediğini itiraf etmek lâzım; piyes üçüncü gece öldü gitti ve cançekişmesine ancak beş altı seyirci şahit oldu. Esmond'un iki hanımı da birinci temsile geldiler; Beatrix uyuyakaldı; Kral İkinci James'in devrinden beri tiyatroya gitmemiş olan annesi de, oyunun parlak olmamakla beraber ibret alınacak bir eser olduğunu söyledi.

Mr. Esmond bir şey yapmış olmak için edebiyata daldı ve işsiz geçen bu günlerinde epeyi nesir ve nazım kaleme aldı. Miss Beatrix'in tutumundan memnun olmadığı zaman bir hiciv yazarak yüreğine biraz su serpiyordu. Kadınların vefasızlığından pek canı yanınca kalemesarılıp bütün kadın milletini batıran bir man-

zume yazıyordu. Bir gün gene böyle bir hali üzerinde iken küçük bir şaka yaptı ve dostu Dick Steele'e kimseye bir şey söylemiyeceğine yemin ettirdikten sonra, onun yardımı ile bir gazete nüshası tertip ederek tıpkı Steele'in gazetesi şeklinde matbaasında bastırdı ve sevgilisinin kahvaltı masası üzerine şu makaleyi bıraktı:

"SPECTATOR

"No. 341 Salı, 7 Nisan 1712

"Jacosta bilgili ve modaya düşkün bir kadın, Mabeynin ve memleketin en sevimli insanlarından biri olarak tanınmıştır. Haftada iki gün sabahları misafir kabul eder, Londra'nın bütün zeki ve nütedan insanları ve güzellerinden birkaçı onun toplantılarına koşarlar. Dışarda Tunbrigge'e veya Bath'a (10) gidecek olsa, âşıklarından mürekkep maiyeti de seyahata onunla beraber çıkar; Londra cihan-yandılarından başka Wells'de bir sürü takdirkârı vardır, Sussey

(10) Tunbridge Wells Londra'nın 32 mil güney doğusunda küçük bir kaplıca şehridir. Kraliçe Anne devrinde kibarların uğrağı olarak çok rağbette idi Sıcak su pınarı mânasına gelen "Wells" sözü Türkçede "kaplıcaları" sözü gibi şehir isimlerine eklenir. Bath Londra'nın 107 mil batısında bir su şehridir. Aynı devirde kibar tabakaya mensup kadınların bir zarafet meşheri halinde idi.

ve Somerset yerlilerinin kibar takımı onun çay masaları etrafına üşüşürler ve yolda tahtıravanla giderken onun bir selâmına nail olmak için canatarlar. Böylece Jocasta'nın tanıdıkları pek çoktur. Onun ziyaret defterini tutmak için kalemi işlek bir kâtip, defteri taşımak için de güçlü kuvvetli bir uşak ister; hele sevgili dostlarının isimlerini hatırlayabilmek için Jocasta'nınkinden daha çok kuvvetli bir hafızaya lüzum vardır.

"Epsom kapıcılarında mı (11), yoksa Tunbridge'de mi (bu önemli nokta hakkında Jocasta kesin bir şey söylemiyor) Lady Hazretleri büyük bir talih eseri olarak genç bir kişizade ile tanışmıştı; bu gencin sohbeti o kadar canlı, hali o kadar sevimli idi ki Lady Hazretleri, Londra'ya yolu düştüğü zaman kendisini ziyaret etmesini bu neş'eli delikanlıdan rica etti ve Spring Garden'deki evinin kendisine açık olduğunu söyledi. Alımlı idi, yakışıklı olduğunda şüphe yoktu. ama o madan Jocasta'nın sancağı altında yürüyen ona benzer bir alay insan bulunduğuna göre bunların arasında dikkatinin dağılmış olmasına şaşmamalı idi. Netekim kişizade Jocasta'nın üzerinde iyi tesir yapmış, hattâ en aşağı yirmi üç dakikalık bir müddet

(11) Epsom Londra'nın 15 mil güney-batısında küçük bir su şehridir. On sekizinci yüzyılda kaplıca olarak meşhurdu.

kalbine nüfuz etmiş olduğu halde, delikanlının ismini unutmuş olduğunu itiraf etmek zorunda idi. Delikanlı esmerdir, yirmi sekiz yaşlarında kadardır. Elbisesi sade olmakla beraber, gayet iyi cins kumaştandır. Alnında, sol gözünün üstünde bir beni vardır; bastonunda ve kılıcında mavi bir kordelâ bağlıdır, kendisi perukasız gezer.

Geçen pazar St. James Kilisesinde takdirkârının (çünkü genç bayan kendisini her gören tarafından beğenildiğinde bir an bile şüphe etmez) yanıbaşındaki sandalyada oturduğunu görünce koltukları kabardı ve vaaz esnasında uzun kirpikli gözkapakları altından Jocasta'ya saygı ile hayran hayran baktığı besbelli olduğu halde, uyur gibi görünmesi onu çok heyecanlandırıp ilgilendirdi. Kiliseden çıkarken bir yol bulup Jocasta'nın tahtırevanına kadar sokuldu ve genç kadın tahtırevana bineceği sırada zarif bir tavurla eğilerek onu selâmladı. Daha sonra delikanlıyı Mabeynde gördü; orada da kibarlık üstünden akıyordu; öyle olduğu halde Jocasta'nın tanıdıklarından hiçbiri onun ismini bilmiyordu; ertesi akşam tiyatroda idi; Lady Hazretleri yan locadan kendisine aşnalık etmekten haz duydu.

"Jocasta komedyanın devamı müddetince delikanlının ismini hatırlamak için zihnini o kadar yordu ki piyesin tek bir kelimesi bile kulağına girmedi. Tiyatronun holünde kendisi ile bir kere daha buluşmak saadetine nail olduğu za-

man yüreği heyecanla çarparak ona yaklaşıp haftada iki gece evinde toplantı olduğunu unutmamasını rica etti ve kendisini Spring Garden'de görmeği çok özlediğini söyledi.

"Salı günü, delikanlı, hem dikenin, hem de giyenin zevk sahibi olduklarını gösteren zengin bir kostümle göründü. Hepimiz küme halinde dilber Jocasta'nın etrafında toplanmıştık; hepimiz de şehirde görülen çehreleri tanımak iddiasında olduğumuz halde, o ancak bir dukaya yaraşan bir reveransla odada bize doğru ilerlerken Jocasta'nın sağına soluna merak ve ısrarla fırlattığı sorulara cevap olarak, hiç kimse kişizadenin ismini söyleyemedi.

"Jocasta bu selâma, ancak kendisinin sırrına ermiş olduğu o gülümsemelerden ve reveranslardan biri ile karşılık verdi. Bu reverans yorgun bir tavırla yapılmıştı, sanki: "Nihayet geldiniz. Sizi görmek için can atıyordum" demek istiyordu; sonra: "Ah Philander! Senden başka kimseyi gözüm görmüyor" demek isteyen öldürücü bir bakışla kurbanına son darbeyi indirdi. Ancak Camilla belki bu kadar güzel bir reverans yapabilirdi; böyle bir bakış ancak Thalestris'te görülebilirdi; ama hem böyle bir bakış, hem de böyle bir selâm bütün İngiltere güzelleri içinde ancak Jocasta'ya vergi idi.

Lady Hazretleri:

"— Londra'ya hoş geldiniz, dedi. Taşralı olduğunuz halinizden anlaşılıyor.

"Yabancıya nerede rasladığını hatırlamış olsaydı, "Epsom" veya "Tunbridge" diye tasrih edecekti, ama ne yazık ki unutmuştu.

"Kişizade şehre ancak üç gün evvel geldiğini, buraya gelişinin bir sebebi de Jocasta'ya sevgi ve saygısını sunmak şerefine erişmek olduğunu söyledi.

"Jocasta:

"— Sular bana pek yaramadı, dedi.

"— Kişizade:

"— Sular ancak hastalara yarar, dedi Gençler, güzeller suları ışıldatmak için gelirler.

"Sonra ilâve etti:

"Geçen Pazar kilisede papaz dua okurken sayın Lady'miz bana havuz başında dolaşmağa gelen meleği hatırlattılar.

"Bu âni çıkış bir tasvip mırıltısı ile selâmlandı. İskambil oynamadığı zaman zarif ve nüktedan bir insan olan Manillo bunu işitince o kadar öfkelendi ki hiddetinden revok (12) yaptı"

"Jocasta havuz başında dolaşmağa gelen bir melekti; ama hangi havuz başında? Merakı gittikçe artıyordu; ve âdeti olduğu gibi. içyüzü ne kadar fazla kurnazsa, dışından o kadar fazla mâsum ve sade görünüyordu.

---

(12) Revok kâğıt oyununda elinde karşı tarafın oynadığı cinsten kâğıt bulunduğu halde, oyun kaidesine aykırı olarak bunu oynamamak.

"— Siz geldiğiniz zaman isimlerin, sözlerin nasıl yazıldıklarından bahsediyorduk, dedi. Niçin "goold" diyoruz da "gold" yazıyoruz? "China"ya "chayny", "Cavendish"e "Candish", "Cholmondeley"e "Chumley" diyoruz?Madem ki "Pulteney"e "Poltney" diyoruz, neden"poultry"e "pultry" demiyelim? Sonra...

"— Lady Hazretleri gibi insanı sihirleyen bir güzel her çeşit büyüye hükmeder (13).

"Bu nüktenin Dr. Swift"e ait olduğunu hepimiz biliyorduk.

"Bu canlı, neşeli konuşma burada anlatıldığından daha çok uzun sürmüş ve bu arada en aşağı üç fincan çay içilmişti; Jocasta nihayet sadede gelerek:

"— Peki... dedi, siz... siz isminizi nasıl yazıyorsunuz?

"Öteki:

"— Arzedeyim, madam, ben ismimi "y" harfi ile yazarım, dedi.

"Kişizade çay fincanını masanın üzerine bırakıp zarif bir reverans yaptıktan sonra bir an içinde çıkıp gitti.

Gururuna indirilen bu darbeden ve yabancının ortadan kaybolmasından sonda Jocasta'-

(13) "*Spell*" sözünün, biri imlâ, yani "her sözün hangi harflerle yazıldığı", öteki "büyü" olmak üzere iki mânası vardır. Burada, bu çifte mânaya dayanan ve tercümesi mümkün olmayan bir söz oyunu yapılıyor.

nın gözüne uyku girmez oldu. İstediği en ufak bir şey olmasa muhakkak sağlığı bozulur, huysuz olur; ve biz kulları, Kraliçemizin bu öfke buhranı esnasında, her zaman olduğu gibi, ıztırap çekeriz. Bay Spectator, siz ki her şeyi bilirsiniz, bu bilmeceyi onun hesabına çözmekte bize yardım ederek zihinlerimizi rahata kavuşturur musunuz? Lady'mizin listesinde, Mr Betry, Mr. Smith, Mr. Pike, Mr. Tyler'i buluyoruz — bizim bildiğimize göre, bunlar Mr. Bertie, Mr. Smyth, Mr. Pyke, Mr. Tiler de olabilir. Ziyaret defterini tutan kâtibi koğdu, birçok çocukları olan fakir bir adam. Lûtufkâr Mr. Shortface, bu bilmeceyi çözüp beni minnettar ediniz.

Takdirkârınız

"OEDİPUS"

"BORAZAN KAHVEHANESİ, WHITEHALL.

"Bay Spectator,

"Üniversite tahsili görmüş bir kişizade olduğum ve birkaç yıl da dışarda memleketime hizmet ettiğim halde şehirle aşinalığım pek azdır; ismim kahvehanelerden ve St. James'ten ziyade yurt dışında tanınmıştır.

"Bundan iki yıl önce amcam öldü ve bana Kent kontluğunda güzel bir mülk bıraktı; ge-

çen yaz yasım bittikten sonra Tunbridge kaplıcasına gitmiştim; doğrusunu isterseniz, Kent'teki geniş yurdumun yalnızlığını benimle paylaşacak ve köylümü hoş tutacak genç bir hanım gözlüyordum (bir kadın, köylüye en iyi niyetli bir erkeğin yapabileceği iyilikten bin kat fazlasını yapabilir). Kaplıcalarda herkesin ayılıp bayıldığı Londra'lı genç bir hanıma ziyadesiyle meftun oldum. Saccharissa'nın güzelliğini herkes bilir; ama bana öyle geliyor ki, Mr. Spectator, kendisini bunu herkesten daha iyi bilir.

"Toplantıda kendisi ile tam yirmi yedi defa dansettiğimi not defterimden öğrendim. İki defa da kendisinin şerefine keman çaldırarak ağırladım. Birçok günler oturduğu daireye kabul edildim. Kendisinden büyük itibar gördüm, bir müddet onun büsbütün esiri olup çıktım. Nihayet kaplıcadakilerin konuşmalarına kulak kabarttıktan ve bir aralık erkeğin kadına sorabileceği en kutsal soruyu kendisine sormağa niyetlendiğim insanın tutumunu iyice gözetledikten sonradır ki onun şehir hayatından uzak yaşayan bir kişizadeye eş olmağa ne kadar elverişsiz olduğunu, bu güzel mahlûkun cevaplandırmağa hiç de niyetli olmadığı ve cevaplandırmıyacağı sevgilerle oynayan, gezip tozmağa düşkün, taşyürekli bir hercaiden başka bir şey olmadığını o zaman anladım. Bu kadınların istedikleri beğenilmektir, yoksa sevgi onlara tesir etmez; ihtiyarlık çağında, güzelliği

elden gidip hayranları da kendisinden el etek çektiği zaman, dostluk kadar dinin de tesellisinden yoksun kalacak olan bu hanımdan daha bahtsız bir mahlûk tasavvur edemem.

'Londra'da işim çıktığı için geçen Pazar St. James'te kiliseye gitmiştim, kaplıcada gördüğüm dilber orada, karşımda oturuyordu. İbadetin bütün süresince duruşu, oturuşu o kadar arsız, sırnaşık ve mânasızdı, bana bakarak öyle uygunsuz şekilde yelpazesini sallayışı, göz kaş edişi vardı ki, onu görmemek için gözlerimi kapatmak zorunda kaldım; gözlerimi ne zaman açtı isem onunkilerin (gayet parlak gözleri vardı) hâlâ bana baktığını gördüm. Daha sonra kendisine Mabeynde ve tiyatroda rastladım; burada da ite kaka kalabalığı yarıp benimle konuşmadıkça ve beni Ch-r-ng Cr-ss-tan pek uzak olmayan evinde toplantıya davet etmeden içi rahat etmedi.

"Geleceğimi kendisine va'dettiğim için va'dimi pek tabiî olarak tuttum; genç Lady'yi beş altı iskambil masası arasında, birçok zarif ve nükteden dostları ve hayranları tarafından kuşatılmış buldum. Becerebildiğim kadar iyi bir reverans yaparak kendisine doğru ilerledim; saklamak için yaptığı gayrete rağmen yüzünde farkettiğim şaşkınlık ifadesinden, ismimi bile unutmuş olduğunu anladım.

"Konuşması, kurnazca olmakla beraber, tahminimin doğru olduğuna beni inandırdı. Sö-

zü, pek gülünç olarak, isimlerin, kelimelerin imlâsı bahsine getirdi; kendisine kabil olduğu kadar gülünç ve aşırı iltifatlarla mukabele ettim; hattâ birinde onu hastaların gittikleri kaplıcalarda dolaşan bir meleğe benzetmekle belki biraz fazla ileri gittim; doğrusu bunu söylememeli idim; bu teşbihi geçen Pazar günü her ikimizin de birlikte işittiğimiz İkinci Dersten almıştım; ne yapayım, kendisine acele cevap yetiştirmek zorunda idim.

"Bunun üzerine, umduğum gibi, sıra benim ismimin nasıl yazılacağına geldi; kendisine:

"— Madam, dedim ismimi "y" harfi ile yazarım.

"İnsanı bu kadar çabuk unutan, o nisbette de kolay dost olan şehirlilerin hoppalığına şaşarak yanından sıyrıldım ve bu vefakâr okuyucunuza başka tarafta bir eş aramağa karar verdim.

"CYMON WYLDOATES"

"Benim asıl ismimi bilirsiniz, Bay Spectator, içinde **hupsilon (14)** diye bir harf yoktur. Fakat Saccharissa ismini verdiğim hanım çay sofralarında artık neden görünmez olduğumu merek ederse, sebebi böylece saygı ile bildirilmiş olsun."

Yukarıya naklettiğim ahlâkî bir masaldır,

(14) Burada "y" harfi üzerine kurulmuş bir kelime oyunu vardır.

bunun mânasını şimdi anlatacağım. Jocasta, Majestenin nedimesi Miss Esmond'dur. Kendisi Mr. Esmond'a küçük bir hikâye anlatmıştı: bir yerde bir kişizadeye raslamış, fakat adamın ismini unutmuş; yukardaki masalda ismi geçen "Cymon" gibi kötü niyetli olmayan kişizade de sadece ona yukarıdaki cevabı vermiş; o zaman Mistress Jocasta Beatrix'in kurnazlıklarının, ihtiyatlı hareketlerinin nasıl işe yaramadığını düşünerek hep gülüşmüştük.

Cymon'a gelince, o da bu ibretli hikâyenin yazarı, Beatrix'in ve sizin bu âciz bendelerinizi temsil ediyordu; hikâyeyi Mr. Steele'in yazıhanesinde, meşhur Spectator gazetesi nasıl basılıyorsa tıpkı onun gibi bastırıp sahici gazete yerine kahvaltı tepsisi üzerine koymuştuk. Çok zeki ve zarif olan Misteress Jocata **Spectator'u** çay masasında görmezse yapamazdı bu yalancı **Spectator'u** bastırmaktan maksat kızın bir hercaî olduğunu, Cymon'un da şerefli ve azimli bir kişizade olup onun bütün kusurlarını gördüğünü ve kendisiyle alışverişi kat'iyen kesmek kararında olduğunu ona bildirmekti.

Bu aşk meselesi üzerine şimdiye kadar anlattıklarımız yetişir — hiç değilse yazarın mirasçılarına, kendisini çok akıllı bir insan olarak tanıtmak isteyen ihtiyar dedelerinin ne sersem bir divane olduğunu isbata yetecektir; böyle olmakla beraber bu bahsin tamamı şöyle dursun, tamamına yakın bir kısmı bile anlatıl-

mış değildir. Şayet Esmond'un hâtıra defterinde bu maceraya hayatında tuttuğu kadar yer vermeğe kalkışılmış olsa, bundan yüz yıl sonra soyundan gelecek kadın ve erkekleri tahammüllerinin fevkinde usandırmış, aynı zamanda orta gurura sahip bir insanın bile arkadakilere bırakmak istemiyeceği kadar delilik ve hezeyan, coşkun saadet ve aşırı öfke ve isyanla dolu bir hâtıra defteri meydana getirmiş olurdu.

Sözün doğrusu şu idi ki, ister alay etsin veya teşvik etsin, ister yüzüne gülsün veya soğuk dursun ve başkalarına güler yüz göstersin, onun dünya heveslerine düşkün ve haris olduğunu bildiği ve saray hayatı tesiri ile önce peşinde koşup sonra uzaklaşan yüzlerce hayranı yüzünden gittikçe hoyrat ve dikkatsiz olduğunu gördüğü halde Esmond, ne yapsa Beatrix'i hiçbir zaman zihnenden çıkaramamış, gerek memlekette, gerek dışarda muttasıl onu düşünmekten kendini alamamıştı; sefer süresince birçok defa olduğu gibi, kendi ismini Gazetede okusa veya bir top güllesinden kurtulsa yahut daha büyük bir tehlike atlatsa, şerefin kazanılmasından veya tehlikenin atlatılmasından hemen sonra aklına gelen ilk düşünce şu olurdu: "Acaba buna ne der?" "Acaba bu rütbe veya nişan, yahut da bu tehlike düşüncesi onu sevindirir veya içlendirir de bana karşı daha iyi davranır mı?" Gözleriyle görmekten nasıl kendini alamazsa, tutku halindeki bu sadakatten de

kendini öyle kurtaramıyordu, sanki biri kadar öteki de yaradılışının bir parçası olmuştu; kusurlarının hepsini, onu yerenlerin en doğru görüşlüsü kadar iyi bildiği halde, böyle bir kadına bağlanmanın delilik olduğuna, ona kavuşmanın kendisini bir haftadan fazla mes'ut etmeyeceğine aklı kestiği halde, bu Kirki'de (15) öyle büyü vardı ki zavallı gafil kişizade kendini etkisinden bir türlü kurtaramıyordu; Esmond, kendi gibi çok yer gezmiş, yabancı savaşlara katılmış, orta yaşlı bir subay olan Ulysus'tan daha çok uzun zaman bu sihirbazın düzenleriyle büyülenmiş, bunalmış gibi bir duygu içinde yaşadı. Ondan ayrılmak! Düne ait şuurunu nasıl kaybedemezse, bu masaldaki Cymon'un uydurma sevgilisini bıraktırdığı gibi onu bırakmak o kadar elinden gelmiyordu. Ne kadar uzakta olursa olsun, geri dönmesi için, onun parmağını kaldırması yetişirdi; Beatrix filân âşıkımı başımdan savdım demeye görsün, bizim sevda çılgını bedbahtın hemen gelip annesinin evinin etrafında rôder (16) edeceği, ertesi hafta atılacağını bildiği halde gene de âşıklar sırasına alınmasını isteyeceği muhakkaktı. Esmond delilikten yana Ulysus'a benzediği gibi Beatrik de

(15) Kirki, Omeros'un *Odysseus*'unda ismi geçen sihirbaz kadındır. Ulyssus'un arkadaşlarını domuz şekline sokar.

(16) Fransızcada aramak, gözetlemek maksadiyle dolaşmak mânasına gelir.

hiç değilse bir sürü âşıkı olması bakımından Penelope'yi andırıyor, o da Penelope gibi âşıklarını meftun etmek ve oyalamak için işlediği şirinlik nakşını ve ördüğü işvebazlık ağını gündüzün yapıp geceleyin bozuyordu (17).

İşvebazlığı bir parça da saraydaki durumundan ileri geliyordu; güzel nedime orada binlerce yakışıklı erkeğin gelip etrafında çırpındıkları bir ışık halinde idi; orada güzelliğine meftun oldukları kadar nüktelerine de kulak veren âşıkların halka halinde etrafını alacaklarından emindi; gene orada Rachel Castlewood'un kızının dudaklarından çıkabileceği veya kulaklarının işitebileceği kimsenin aklından bile geçmiyecek kadar açıksaçık sözler söyleyip işitiyordu. Mabeyne mensup hanımlar, beyler, Windsor'da veya Haupton'da görevli bulundukları zaman bir arada atla gezintiler yaparlardı. Mrs. Beatrix, sırtında suvari setresi, başında suvari şapkası, av zağarlarından sonra en önde, parkın parmaklıklarından aşarak at sü-

(17) Penelope Troia savaşlarında Yunanlılara komuta eden kahramanlardan Ulyssus'un karısıdır. Ulyssus yıllarca süren maceralarla dolu bir yolculuktan sonra memleketine döndüğü zaman kimse kendisini tanımaz. Hayatından ümit kesildiği için karısını birçok isteyenler vardır. Penelope dokuduğu bir halıyı bitirmeden karar vermiyeceğini bildirir ve bu kararı geciktirmek için halının, gündüzün ördüğü kısmını geceleyin sökerek isteklilerini oyalar ve bu esnada Ulyssus rakiplerini yenerek hepsini öldürür.

rerken bir sürü delikanlıyı da arkasından sürüklerdi.

İngiltere'de o sırada kırlardaki şatolarında yaşıyan hanımlar dünyanın en alçak gönüllü, en saf kadınları oldukları halde İngiliz şehirlerindeki ve Saraydaki hanımlar ne alçakgönüllülük, ne de saflıkla ilgisi olmayan söz ve hareketlerden çekinmezler, bir takımı da kadın kısmını en çok sevenlerin bile hiçbir zaman kendilerine vermek istemiyecekleri bir serbestliğe hak iddia ederlerdi. Ailemin benden sonra gelecek erkekleri (zira hanımları böyle incelemelerde bulunmağa teşvik etmem) zamanımızda nasıl konuşulduğunu, âdetlerin neler olduğunu Mr. Congrave'in, Dr. Swift'in ve başkalarının eserlerinde okuyabilirler.

1712 yılında Esmond memlekete döndüğü zaman İngiltere'nin en güzel kadını, yüksek bir ailenin kızı, servetten muhakkak surette mahrum olmakla beraber zarafet ve nüktedanlığın, kibarlığın bin bir cazibesine sahip bir hanım, Beatrix Esmond şimdi yirmi altı yaşında idi ve hâlâ da Beatrik Esmond ismini taşıyordu. Kendisini taparcasına seven yüzlerce erkekten birini koca olarak seçmemişti; kendisini isteyenleri hiçbir sebep olmadan aldatıp yüzüstü bırakmış, çok kere de onlar kendisinden elçekmişlerdi. Bu hali ziraat alanında bir şeye benzetmek caizse, dilberler yetiştiren tarlaların aşağı yukarı on yıllık ekini kendisinden sonra birbiri

ardından kemale erıniş, kocalar tarafından biçilerek rahatça ambara konulmuştu. Onun çağdaşları o tarihte uslu akıllı annelerdi. Onun onda biri kadar şirinliği veya zekâsı olmayan kızlara iyi kısmetler çıktığı için, önce kendileriyle alay eden ve güzelliği ile onları gölgede bırakan bu evde kalmış kızın önüne geçmeğe şimdi kendilerinde hak buluyorlardı. Yeni yetişen güzeller Beatrix'e geçkin kız gözü ile bakıyorlar, alay ediyorlar, İkinci Charles'in hanımlarından biri diyorlar, Haupton Court galerisinde portresi var mı diye soruyorlardı. Fakat hiç kimsenin değilse bile, yalnız bir erkeğin kanaatince, delikanlıların yanıp tutuştukları o küçük hanımların hepsinin üstünde hâlâ o hüküm sürüyor, Esmond'un gözüne her zaman olduğu gibi son derece güzel ve genç görünüyordu.

Kim bilir kaç kişi ona sahip olmak mutluğuna erişir gibi olmuş, daha doğrusu kaç talihli bu deniz kızının elinden yakasını kurtarmıştı? Annesi dünyanın en saf ve sade kadını olduğu halde bu kızın ondan doğmuş olması şaşılacak şeydir. Bana öyle geliyor ki çocuklarına hiçbir zaman acı söz söylememiş (ismi lâzım olmayan birine de ancak iki üç kere söylemiş) olan hanımım onlara fazla düşkünlük gösterdi ve annelik hakkına dayanarak onları fazlaca sıktı; zira oğlu da, kızı da kendisine karşı pek erken isyan ettiler; bir kere yuvadan uçtuktan

sonra da şefkatli annelerine bir daha tamamiyle dönmediler. Lady Castlewood kızının nasıl hayat sürdüğünü ve düşüncelerini pek iyi bilmezdi ve böyle olması da belki daha hayırlı idi. Hem Kraliçe dairesinin aralık odalarında, Mabeyn sofralarında neler olup bittiğini nereden bilebilirdi? Beatrix o kadar azimle kendi başına buyruk olmuştu ki annesi ona hemen boyun eğdi. Saray nedimesinin kendine mahsus arabası vardı; evden istediği zaman çıkıyor, istediği zaman eve dönüyordu. Annesi onun istediğini yapmamak veya ona yol göstermek veya emretmek veya kendisini ikna etmek hususlarında aynı derecede kudretsizdi.

Esmond'un bildiğine göre, Beatrix bir, iki, üç kere nişanlanmıştı. Kendisi memleketten ayrıldığı zaman, onun Lord Ashburnham'a sözlü olduğunu söylüyorlardı; dönüşünde, bir de ne görsün? Lord Hazretleri Ormond Dukasının kızı Lady Mary Butler ile evlenmiş, Beatrix Lordun güzel evleriyle yılda on iki bin lira gelir sağlayan servetini elinden kaçırmıştı; halbuki Beatrix Dukayı daha ziyade bunların hatırı için istemişti. Nişanının bozulması hakkında Esmond kendisine bir şey söyliyemiyordu; hanımına sorduğu zaman da Lady Castlewood'dan aldığı cevap şu oluyordu:

— Bana bu işten bahsetme, Harry. Nasıl ve neden ayrıldıklarını bilmiyorum. sorup öğrenmekten de korkuyorum. Sana daha önce de

söyledim ya, bütün iyiliği zekâsı, âlicenaplığı ve bu çeşitten daha başka parlak meziyetlerine rağmen, zavallı Beatrix'imin lehinde pek az şey söyliyebilirim. Netekim, ileride varacağı adamı da düşününce bayağı dehşete düşüyorum. Onun aklı yalnız ikbalde, saltanatta, büyük bir sima olarak ortaya çıkmakta; o da bir kere oldu mu, her şeyden bıktığı gibi bundan da bıkacağı muhakkak. Kocası kim olacaksa Allah yardımcısı olsun. Lord Ashburnham iyi bir gençti, nazik, aynı zamanda mert, çok muktedir bir insan; öyle söylüyorlar, benim de kendisiyle yaptığım kısa bir konuşma neticesinde edinebildiğim kanaat bu; iyi huylu bir insan — iyi huylu, hem de her halde tahammüllü olmalı, o kadar eziyete katlandığına bakılırsa... fakat kızım bütün kusurlarının üstüne tüy diken bir münasebetsizlik veya zalimlik yapmış olmalı ki adamcağız nihayet ondan ayrıldı; şimdi de kendisinin zavallı kızımdan bin kat daha fazla mes'ud edecek genç bir kızla evlendi.

Ayrılış, sebebi her ne ise (rezaleti ben de işittim ama, bu kahve dedikodusunu her halde bu hâtıra defterinde uzun uzadıya tekrarlamak zahmetine katlanmıyacağım) birçok âdi söylentilere yol açtı; Lord yeni gelinle birlikte doğum günü törenine geldiği zaman Mr. Esmond da orada bulunmuştu; Beatrix'in Lady'den öc alışı en şahane tavrını ve bütün güzelliğini takınmak suretiyle oldu, o kadar ki kendi

halinde bir kadın olan Lady, büsbütün cesaretini kaybederek onun yanında görünemedi, her halde kendince bir sebepten dolayı onunla karşılaşmak istemiyen Lord Ashburnham da kabahatli gibi mahcup bir çehre ile erkenden çekilip gitti. Bu sefer de Hamilton Dukası Miss Beatrix'in yanından hiç ayrılmıyordu (Mr. Esmond Dukayı daha önce de Beatrix'in yakınlarında görmüştü); Duka Avrupa'nın en parlak kişizadelerinden biri idi, çok okuma, çok gezme ve en kibar kimselerle uzun zaman düşüp kalkma neticesinde mükemmel bir insan olarak yetişmiş, Kral William devrinde büyük elçi olduğu için bir devlet adamı ve İskoçya Parlâmentosunda asîl bir hatip olarak kendini göstermişti; bu Parlâmentoda Birleşmeğe karşı olan partiye başkanlık etmiş ve şimdi kırk beş yaşlarında olmasına rağmen, boylu boslu, zeki bakışlı bir insan olduğu için Avrupa'da istediği prensesle evlenebilirdi

Nazır St. John, Miralay Esmond'un kulağına Fransızca olarak şu sözleri fısıldadı:

— Duka ile hısım olmak ister misin? Anlaşılan karısının ölümünden sonra tesellisini bulmuş.

Fakat biz onu bırakalım da bizim küçük **Spectator** gazetemize ve yol açtığı konuşmalara dönelim. Miss Beatrix ilk önce, o devrin tâbiri ile, bayağı **yuttu** ve hikâyeyi kimin yazdığını anlamadı; gerçek, Esmond elinden geldiği kadar

Mr. Steele'in üslûbunu taklide çalışmıştı (Spectator'un öteki yazarına gelince, onun nesrini taklit etmenin tamamiyle imkânsız olduğu inancındayım) ve Dick insanların en tembeli ve en iyi huylusu olduğu için yazının gazetesine geçmesine ve gelecek nesillere geceleri geç vakite kadar çalışarak hazırladığı kendi eserlerinden (18) biri olarak intikal etmesine müsaade etti; fakat Esmond sevdiği bir kadının isminin bu kadar uygunsuz bir ışık altında dünyaya salınmasını istemedi. Beatrix bağırıp çağırarak gazetenin üstüne kapandı, makaleyi okurken Miralay Esmond da çehresinin aldığı ifadeyi büyük bir ilgi ile seyrediyordu.

Miss Beatrix:

— Dostunuz Mr. Steele büsbütün alıklaşıyor, diye haykırdı. Yok Epsom! Yok Tunbridge! Kuzum, Allahaşkına, bu adam Epsom'dan Tunbridge'den, kilisedeki yakışıklı gençlerden, Jocasta'lardan, Lindamira'lardan ne zaman vazgeçecek? Hem neden kadınlardan, vaftiz edildikleri zaman vaftiz babalarının verdiği isimlerle, Nelly, Betty diye bahsetmiyor?

(18) Steele *Tatler* gazetesine yazdığı yazılara *"lucubrations"* ismini vermiştir. Gece lâmba ışığında uzun zaman düşünüp çalışma neticesinde meydana getirilen edebî mahsul demektir. (*Lucubration* sözü Lâtince "parlamak" mânasına gelen *lucere* fiilinden yapılmıştır). Thackeray romanına XVIII. yüzyıl havasını verebilmek için o devir üslûbunun en ince özelliklerine uymağa dikkat etmiştir.

Annesi:

— Beatrix, Beatrix, ciddî şeyler konuşurken ciddî ol! dedi.

Beatrix bir kahkaha atarak:

— Annem Kilise Dinbilgisi Kitabını gökten inmiş zannediyor galiba! Bir piskopos da kitabı dağdan aşağı indirmiş, değil mi? O din kitabını ezberliyeceğim diye az sıkıntı çekmemiştim. Üstelik vaftiz anam da katolikti. Neden bu Papacı kadını bana vaftiz anası yaptın?

Annesi:

— Ben sana Kraliçenin adını koydum, dedi.

Bir başkası da söze karıştı:

— Hem de ne güzel ad!

Beatrix okuyarak:

— İsmimi "y" harfi ile yazarım...

Sonra Miralay Esmond'a dönerek:

— Seni alçak seni! Sana anlattığım şeyleri olduğu gibi Mr. Steele'e yetiştirdin, değil mi? Yok... dur bakayım... Bu yazıyı olduğu gibi sen yazdın, beni gülünç duruma düşürmek için... Yazıklar olsun sana!

Zavallı Mr. Esmond bayağı korktu ve öyle bir gerçek söyledi ki baştan aşağı yalandı.

— Namusum üzerine söylüyorum, dedi. Bu sabahki **Spectator**'u okumadım bile! Gerçekten okumamıştı, zira bu **Spectator** değil, onun yerine konulmuş uydurma bir gazete idi.

Beatrix okumağa devam etti, okudukça da yüzü kızarıyordu.

— Hayır, bunu sen yazmış olamazsın, dedi. Bunu sarhoşken Mr. Steele yazmıştır... sarhoş olup o âdi karısından korktuğu zaman... Gazetede kadınlara kocaman bir iltifat ve kadın faziletine dair taşkın bir metihiye görsem, yüzbaşı ile sevgili karısının bir akşam evvel kavga ettiklerini anlarım. Bilirim ki yüzbaşıyı evine sarhoş getirmişler, yahut da kendisini... şeyin... içinde bulmuşlardır.

Lady Castlewood:

— Beatrix! dedi.

— Ne oluyorsun, Anne? Canın acımadan bağırmağa başlama. Merek etme, fena bir şey söyleyecek değilim. Merak etme, benim güzel anneciğim, seni tahammülünden fazla üzmem. Evet, senin küçük Trix'in işte böyle yaramaz bir Trix'tir. Yapılacak şeyleri yapmaz, yapılmayacak şeyleri yapar. Sonra... yok, söyleyeyim. Eğer beni öpmezsen, karışmam, söylerim, ha.

Bunun üzerine genç Lady gazeteyi bir yana bırakarak annesinin yanına koştu, çeşitli pozlar alarak Lady'yi birçok defalar öptükten sonra, gözler ne kadar açık konuşabilirse Mr. Esmond'a gözlerin dili ile hitap ederek:

— Bana bakın, Sir, siz de aynı zevkli oyunu oynamak istemez misiniz?

Esmond da cevap olarak:

— Evet, madam, isterim, dedi.

Mis Beatrix:

— Ne istersiniz?

Esmond cevap verdi:

— Yüzüme öyle mânalı mânalı bakarken ne demek istedinizse, onu!

Beatrix kahkaha ile gülerek:

— Galiba günah çıkarıyoruz, dedi.

Annesi sordu:

— Henry ne istiyordu, yavrum?

İyi yürekli kadıncağız, biz acaba ne isteriz, bizi nasıl memnun edebilir diye her zaman gözümüzün içine bakardı.

Kız annesine koştu.

— Benim anlayışı kıt, güzel anneciğim!

Sonra onu bir kere daha öperek:

— İşte Henry bunu istiyordu, anladın mı?

Bunun üzerine bir de neşeli kocaman kahkaha attı; Lady Castlewood utancından on altı yaşında bir kız gibi kıpkırmızı oldu.

Beatrix Henry'ye doğru koşarak alçak, tatlı sesi ile:

— Hele şuna bak, Harry, dedi, kızarmak ne çok yaraştı? Ne kadar genç duruyor, değil mi? Benden yüz bin milyon defa daha iyi olduğu da caba!

Esmond'un iyi yürekli hanımı odadan dışarı çıktı, yüzünün kırmızılığını da beraber götürdü.

Beatrix kahkaha ile sözüne devam ederek:

— Biz saray kızlarının yanaklarında böyle güller bitse, onları soldurmamak için kim bilir

neler yapmazdık? Saplarını tuzlu suya batırırdık! Fakat bu çiçekler ne Haupton Court'ta açıyor, Henry, ne de Windsor'da...

Bir dakika durdu, Nisan semasını andıran yüzündeki gülümseme silinerek yerini bir gözyaşı sağnağının tehdidine bıraktı. Beatrix sözüne devamla:

— Ah, ne kadar iyidir, bilsen, Harry, dedi. Evliya gibi kadındır. İyiliği âdeta beni korkutur. Ben onunla bir arada yaşacak insan değilim. O kadar kusursuz olmasaydı, galiba benim hakkımda daha hayırlı olurdu. Onun hayatında büyük bir kederi vardı, bir de büyük sırrı. Yaptığına nadim olmuştu. Buna sebep babamın ölümü olmazdı. Ondan serbestçe bahseder; babamı pek fazla sevmezdi de... Hoş, biz kadınların neyi, niçin sevdikleri zaten belli değildir ya!

Mr. Esmond:

— Gerçek, dedi, neyi ve niçin?

Beatrix sözünün kesildiğinin farkında olmadan, şöyle bir baktıktan sonra, devam etti:

— Annemin hayatının ne olduğunu kimse bilmez! Bu sabah erkenden duada idi; odasında saatlerce dua eder; arkasından gidecek olsan onu şimdi de duada bulursun. Bütün bu semtin fıkarasına bakar, o leş gibi korkunç fakirlere... Papazın vaazını başından sonuna kadar dinler... hani o uzun, can sıkıcı vaazlar yok mu? İşte onları... Görüyorsun ya, on a beau

dire (19); onun gibi insanlar iyi oldukları için için bizim gibi dünya heveslerine kapılmış olanlarla bağdaşamazlar. Annemle ben yalnızken bile bana sanki yanımızda üçüncü biri varmış gibi geliyor. Benimle bir türlü tam mânasıyla açık konuşamıyor; aklı fikri hep öbür dünyada, bir de koruyucu meleğinde; belki de aramıza giren üçüncü insan odur. (Mistress Beatrix burada coşarak) Ah, Harry, o koruyucu meleği ne kadar kıskanıyorum, bilsen! Müthiş şey, biliyorum; fakat annemin bütün hayatı öbür dünya içindir, benim de bütün hayatım bu dünya için... Bu yüzden hiçbir zaman onunla adam-akıllı dost olamayız; sonra, onun nazarında ben Frank'ın küçük parmağı bile olamam; bunu gayet iyi biliyorum; sonra seni de sever, hem de lüzumundan çok fazla; ben de onun için senden nefret ediyorum: o büsbütün benim, yalnız benim olsun isterim, fakat kendisi istemiyor... Çocukluğumda babamı severdi... (Anam onu nasıl sevebilirdi? Babamı iyi yürekli, yakışıklı bir adam olarak hatırlıyorum, ama öyle ahmaktı ki... sonra, şarap içince konuşamazdı.) Sonra sıra Frank'a geldi; şimdi de varsa yoksa ahret, bir de papazlar. Ah, onu nasıl sevmek isterdim! Çocukken benden başka birini severse ifrit olurdum; ama hepinizi benden daha fazla

(19) *On a beau dire*, Fransızcada "ne kadar söylesen nafile" demektir.

severdi; hepinizi, evet biliyorum. Şimdi de dinin mukaddes tecellisinden bahsediyor. Canım kadın! Bizlerin ahlâksız, sefil günahkârlar olduğumuza, bu dünyanın en iyi insanların bir gece misafir kaldıkları bir **pied-à-terre** (20) olduğuna inanmakla kendini daha mes'ut farzediyor ve bunu kendine bir vazife biliyor; onun nazarında dünya hani Walcote'a gelirken bir gece konakladığımız Hanlow'daki han yok mu? Şu büyük, kasvetli, rahatsız yer... o pis yataklar... Hatırlıyor musun, Harry, o korkunç yatakları... işte onun gibi bir şey... Ertesi sabah araba gelip herkesi cennete götürüyor...

Mr. Esmond:

— Sus artık, Beatrix, dedi.

— Susayım, değil mi? Sen de riyakârsın, Harry, o ağır, ciddî tavırların, asık çehrenle... Bizler hep riyakârız.

Zavallı Beatrix güzel göğsü bir ah ile kabararak:

— Aman Yarabbi, bizler ne kadar yalnızız... yalnız, yalnız, yalnız!

Bunun üzerine Esmond:

— Gazetedeki yazıyı son satırına kadar ben yazdım, güzelim, dedi. Sen öyle zannettiğin kadar kendini dünya hevesine kaptırmış bir insan değilsin, Beatrix, bizim zannettiğimizden

---

(20) *Pied-à-terre*, Fransızcada, yol düştükçe uğranıp kalınan ev.

de daha çok iyisin. Biz içimizdeki iyilikten şüphe ediyoruz; elimizdeki saadeti sokağa atıyoruz. Senin bütün emelin parlak bir kimseye varıp debdebeli bir hayat sürmek. Ama ne için? İstediklerin eline geçince onlardan da bıkacaksın... Bindiğin arabanın üstünde taç bulunursa daha mı mes'ut olursun...

Beatrix:

— Evet, Lubin'in terkisinde atla pazara gitmek varken... Sağ ol, Lubin!

Esmond kızararak cevap verdi:

— Ben bir dertli çobanım, bunda hiç şüphe yok! Bana, yattığım zaman yorganımı arkama sokup bastıracak, bana perhiz çorbası pişirecek bir peri kızı lâzım. Doğrusu bu işi Tom Lockwood da pekâlâ beceriyor. Beni omuzuna alıp ateşin içinden çıkardı, hastalığım esnasında öyle baktı ki insana sevgilisi bile öyle zor bakar. Buna karşılık benden beklediği bolca aylık, bir de elbiselerimle bavulumun içindekilere konmak ümidi... Yakup Rachel'in uğrunda kaç yıl çıraklık etmişti?

Beatrix:

— Annem için mi? dedi. Anlaşılan, sayın bayımız annemi istiyor; böylelikle de size baba demek mutluluğuna erişeceğiz, galiba!

Esmond tekrar kıpkırmızı oldu.

— Ben bundan beş bin sene önce bir çobanın âşıkdaşlık ettiği bir Rachel'den bahsediyo-

rum (21); o zaman çobanlar şimdikilerden daha çok uzun ömürlü olurlarmış. Demek istediğim şu ki, ayrılışımızdan sonra seni ilk gördüğüm zamandan beri... o zaman sen çocuktun...

— Evet, hatırlıyorum, sizi kendime hayran edebilmek için en güzel çoraplarımı giymiştim...

— O zamandan beri kalbim sendedir; seni olduğun gibi gördükten sonra başka hiçbir kadın beni ilgilendirmedi. Kendime göre biraz şöhret kazandımsa, senin hoşuna gitsin diye idi; o da gerçekten çok bir şey değildi; öyle zannediyorum ki orduda belki yüz çılgın bu kadarını kazanmıştır, hem de haklı olarak... O köhne uğursuz Castlewood şatosunun havasında mı bir şey vardı da viran çatısı altında bizleri böyle kederli, hoşnutsuz, böyle yapyalnız bıraktı? Hepimiz böyle idik, görünüşte birleşik olduğumuz bir masanın etrafına toplanıp, her birimiz zihninde kendi plânı ile meşgul olarak oturduğumuz zamanlar bile böyle idik.

Beatrix:

---

(21) Rachel, İncil'e göre, Yakub Peygamberin amca kızı ve eşlerinden biri idi. Yakub Rachel'le evlenebilmek için yedi yıl amcasına hizmet etti. Bu sürenin sonunda amcası ona Rachel'in ablası Lia'yı verdi. Yakub Lia ile evlenmekle beraber Rachel'den vazgeçmedi ve amcası yanında sekiz yıl daha hizmet ettikten sonra Rachel'le evlenebildi. Rachel Yakub ve Binyamin'in annesidir. Bu vakanın burada hatırlanması Esmond'un gençliğini Beatrix'in peşinde koşmakla tüketmiş olduğuna işaarettir.

— Aman ne köhne kasvetli yerdi! Şatodan ayrıldığımız zamandan beri, annemin bir daha oraya dönmeğe gönlü razı olmadı; kaç sene oldu bakayım... ne ise, kaç sene olduğu şimdi lâzım değil...

Saçlarının büklümlerini arkasına atarak, güzel omuzu üzerinden ihtişamla aynaya baktı; bu bakışla sanki şöyle demek istiyordu:

— Zaman! Sana meydan okuyorum!

Kızın aklından geçen şeylerin birçoğunu anlamak hünerini — bunu Beatrix de itiraf ediyordu — kazanmış olan Esmond:

— Evet, dedi. Sen hâlâ aynaya bakabiliyorsun; aynanın sana söylediği gerçek senin hoşuna gidiyor. Bana gelince, benim niyetim ne, biliyor musun? Kral Charles'ın büyük babamıza verdiği Virginia'daki mülkü Frank'tan istemeği düşünüyorum. (Beatrix bu sözler üzerine mükemmel bir reverans yaptı; bununla sanki: "Büyükbabamız mı? Teşekkür ederim, Piç Efendi!" demek istiyordu.) Evet, biliyorum, soyumun bozuk olduğunu düşünüyorsun; bunu ben de düşünüyorum. İnsan ne yapsa bunu bu memlekette affettiremez, meğer ki onun işareti bir kral arması üzerinde bulunsun, o zaman ondan daha şerefli bir şey olmaz. Büyük bir çiftliğe çekilip kendime ormanlar içinde bir

de vigvam (22) yaptırmağı düşünüyorum; eğer kendime bir can yoldaşı istersem, oradan bir yerli kadını da eş olarak alırım. Siz Lady cenaplarına oradan kışlık kürkler yollarız, yaşlandığınız zaman da tütününüzü temin ederiz. Eski dünyaya uymağa yetecek kadar ya aklım yok, yahut edepsiz değilim, hangisi bilmiyorum. Burası kadar dolu olmadığına göre belki yeni dünyada kendime bir yer yapar, orada kendime bir aile kurarım. Sen de çoluk çocuk sahibi bir hanımefendi olduğun zaman, günün birinde belki sana oradan yarı-Esmond, yarı-Mohok küçük bir barbar gönderirim, sen de babasının hatırı için onu hoş tutarsın; ne de olsa hısmın olan, biraz da sevdiğin, babasının hatırı için...

Beatrix iri gözlerini açarak:

— Sen çıldırdın mı, Harry, dedi, neler söylüyorsun?

Esmond:

— Aklım başımda konuşuruyorum, dedi.

Gerçekten, bu plân epeyi zamandan beri zihninde yer etmeğe başlamıştı, hele memlekete dönüp de tutkusunun ne kadar ümitsiz, hattâ kendisi için ne kadar haysiyet kırıcı olduğunu gördükten sonra.

Bunun üzerine:

— Hayır, dedi, şimdiye kadar belki on defa

---

(22) Vigvam, Amerika'da kızılderililerin kulübeleri.

denedim. Senden uzak bulunmağa pekâlâ tahammül edebiliyorum; ama yanında bulunmak dayanılır şey değil (Mistress Beatrix tarafından gene derin bir reverans), artık gideceğim. Yanıma alacağım adamlar için balta, tüfek, valişiler için de tesbih tanesi, battaniye alacak kadar param var; gidip onların arasında yaşıyacağım.

Beatrix, Esmond'unn elini büyük bir sevgi ile tutarak, tatlı bir sesle:

— **Mon ami** (23), dedi, bizim durumumuzda bulunan iki insan arasında bugünkü dostluğumuzdan fazla bir şey mümkün olabileceğini sen de tasavvur etmezsin. Sen bizim ağabeyimizsin; biz sana bu gözle bakarak, talihsizliğinize acırız, yok sizi azarlamayız. Doğrusunu isterseniz, sen bizim babamız olacak kadar yaşlı ve ağırbaşlısın. Seni bu ciddî çehren, ağırbaşlı tavırlarınla daima yüz yaşında bir insan tasavvur ederim. Sana karşı bir kızkardeş duygusu besliyorum, bundan başka bir şey duymama da imkân yok. Bu kadarı size yetişmiyor mu, sayın bay?

Bu sözleri söylerken, kim bilir ne niyetle, yüzünü yüzüne çok yaklaştırdı.

Esmond uzaklaşarak:

— Bu kadarı çok fazla, dedi. Bu hayata tahammül edemiyorum, bundan kurtulacağım

(23) Fransızca "dostum" demektir.

Belki sen evleninceye kadar kalırım, sonra bir gemi kiralayacağım, ismini Beatrix koyacağım, sonra hepinize veda...

Bu sırada hizmetçi kapıyı ardına kadar açıp Asaletli Hamilton Dukasının (24) teşriflerini haber verdi, Esmond dudaklarında lânet okur gibi bazı mırıltılarla geri çekildi. Bu sırada kişizade yıldızlı, yeşil kurdelâsı ile parıl parıl içeri giriyordu. Kendisine iskemle getiren, yahut da şapkasını alan bir uşağa ne kadar nezaketle selâm verirse, Esmond'a da ancak o kadar nezaketle selâm verdikten sonra, Miss Beatrix'in yanına oturdu; zavallı Miralay da süklüm püklüm odadan çıktı.

Esmond aşağı kata inerken, hanımının aşağı odada bulunduğunu gördü. Beatrix'in yanından gelirken Lady çok kere onunla buluşurdu. Hanımı kendisini içeri çağırırdı.

Lady Castlewood:

— Harry, dedi, sana söyledi mi Beatrix?

Esmond:

— Çok açık konuştu, dedi çok...

— Canım... şey... demek istiyorum... Neler olacağını söylemeli mi?

---

(24) Hamilton Dukası hararetli bir James taraflısı idi. 1712 de Paris Büyükelçisi oldu. Orada Stuart hanedanının tekrar tahta çıkması için tertibat almak fırsatını bulacağı umuluyordu İleride görüleceği üzere buna imkân bulamadı. Neticede bundan Whig partisi faydalandı.

Esmond, yüreği hızla çarparak:

— Neler olacağını mı?

Lady:

— Asaletli Hamilton Dukası Beatrix'i istedi. Teklifi dün yaptı. Dukanın matemi biter bitmez hemen evlenecekler. Dukanın Paris'e Büyükelçi tâyin edildiğini sen de işitmişsindir, Bayan Büyükelçi de beraber gidecek.

BÖLÜM IV

BEATRİX'İN YENİ NİŞANLISI

Beatrix'in eş olarak seçtiği kişizade, fazla yaşlı diye yerden yere vurduğu Miralaydan tam yirmi yaş daha büyüktü; ama Esmond'un adı sanı belirsiz bir maceracı olmasına karşılık öteki en büyük İskoçya Dukası idi, üstelik daha da yüksek unvanlarda gözü vardı. Gerçekten Hamilton Dukası Lord bir kişizadeye yaraşan bütün meziyetleri kendinde toplamış olduğu gibi, Madam Beatrix kendisini güvey olarak seçtiği sırada ellisini geçmiş olduğu için bu hüner ve marifetlerini gerektiği gibi olgunlaştırmağa vakit de bulabilmişti. Eskiden Arran Lordu olan Hamilton Dukası meşhur Glasgow Üniversitesinde okumuş, sonra Londra'ya gelerek İkinci Charles'in büyük teveccühünü kazanmış, kral kendisini yatak odası lordu yapmış, sonradan Fransa Kralı nezdinde büyük elçiliğe tâyin etmiş, Lord Fransa Kralının maiyetinde Majestenin yaveri olarak iki sefere katılmış, İkinci Charles öldüğü zaman vazifeli olduğu için yanında bulunamamıştı.

Kral James Lordu ilerletmeğe devam ederek onu Esvapçıbaşı ve Kral Suvari Alayı Miralayı yaptı; Lord Hazretleri Kral James İn-

giltere'den çıkıncaya kadar yanından hiç ayrılmayan küçük bir zümreye dahil olmakla bu talihsiz hükümdara sımsıkı bağlı kaldı; ve işte o zaman, yani 1688'de, Miralay Francis Esmond'la dost oldu ve bu dostluk o zamandan beri iki aile içinde az çok daima muhafaza edildi.

Lord, Kral Williams'a karşı daima büyük bir takdir duygusu beslediği halde, ona hiçbir zaman bey'at edemedi; onun için bu büyük krala karşı kurulup daima kurucuları aleyhinde ve çok kere de bunların suçlarının bağışlanması ile neticelenen gizli tertiplerin birçoğuna katıldı. Lord Arran iki defa kaleye hapsedilmiş, serbest bırakılması için kendisine bir daha kral aleyhinde hiçbir tertibe katılmayacağına dair söz vermesi teklif edildiği zaman söz veremiyeceğini, çünkü "sözü tutamayacağından emin bulunduğunu" korkusuzca söylemiş, buna rağmen her iki sefer de yargılanmadan serbest bırakılmıştı; kral, asil düşmanı hakkında kötü niyet beslemekten o kadar uzaktı ki annesi, Hamilton Dukaçası, kocasının ölümü üzerine kendi isteği ile hakkından vazgeçince, 1690 tarihinde Loo'da imza edilen fermanla Lorda ünvanın ilk ihdasından itibaren tekadddüm hakkı ile birlikte, Hamilton Dukası, Clydasdale Markisi ve Arran Lordu payeleri tevcih edilmişti. Asaletlim, 1700 yılında yemin ederek İskoçya Parlâmentosundaki kürsüsüne oturmuştu; Parlâmentoda vatanseverliği ve bilhassa Birleş-

me Kanunu tartışıldığı sırada güzel söz söylemesiyle şöhret bulmuş, bu kanuna bütün kuvvetiyle karşı koymuşsa da, bu hususta silâh kuvvetiyle karşı durmak isteyen İskoçya ezrafı kadar ileri gitmemişti. St. Germain'de bulunan Kraldan aldığı mektuplar üzerine muhaliflikten birdenbire vazgeçtiği söylenir; Kral bu mektuplarında kızkardeşi Kraliçeye bu derece engel olmamasını sadakati adına kendisinden rica etmişti; ve Duka Kralın daima Kraliçe Anne ile barışarak memlekete dönmesine taraftar ve silâhlı kuvvetlerle ve Fransız kıt'alariyle karaya çıkmasına tamamiyle muhalif olduğu için, uzak durmuş, Chevalier de St. George'ın Dunkerk'ten yapmağı tasarladığı ani hücum sırasında İskoçya dışında, İngiltere'de Staffordshire'daki büyük malikânesinde vakit geçirmişti.

Whig partisi 1710 da iktidarı kaybettiği zaman, Kraliçe Asaletli Dukaya teveccühünün en büyük eselerini göstermeğe başladı. Kendisi Brandon Dukası ve İngiltere'de Dutton Baronu payelerini kazanmış, evvelce Kral İkinci James tarafından verilmiş olan İskoçya'nın Devedikeni Nişanına ilâve olarak, Asaletlime Dizbağı Nişanı verilmişti ki bunların her ikisine birden nail olmak gibi büyük ve şanlı bir kıvanç şimdiye kadar hiçbir uyruğa nasip olmamıştı. Majesteye bu yolda bir itirazda bulunduğu zaman Kraliçe:

— Hamilton Dukası gibi bir uyruk taçlı bir başın verebileceği her türlü rütbe ve mansıba herkesten fazla hak kazanmıştır. Bundan böyle her iki nişanı kendim de takacağım, demek lûtfunda bulunmuştu.

1712 yılı Ekim ayında Windsor'da yapılan kilise toplantısında Oxford ve Mortimer Lordu payesini yeni kazanmış olan Hazine Lordu da dahil olduğu halde öbür şövalyelerle beraber Duka da hazır bulunmuştu. Birkaç gün sonra Asaletlim Fransa'ya Olağanüstü Elçi tâyin olunmuş, at araba, gümüş takımları, uşak urbaları, en mükemmel ve şatafatlı cinsten olmak üzere yalnız Ekselâns Büyükelçi için değil, kendisine refakat edecek olan Ekselâns Bayan Büyükelçi için de ısmarlanmıştı. Bayanın arması şimdiden araba aynalarının üzerine işlenmişti. Gelinin ağabeysi de belirli günde kızkardeşinin nikâhında bulunmak üzere bir ayak önce gelmeğe hazırlanıyordu.

Lord Hazretleri 1698 de Digby Lord Gerard'ın kızı Elisabeth'le evlenmiş olduğu için dul idi; bu evlenme ile birçok mal mülk Hamilton ailesine geçmiş oluyordu. Dukanın hayatına son veren acıklı kavga da bir dereceye kadar bu mal mülk yüzünden çıkmıştı.

Diş çektirmekten tutun da sevgilisini kaybetmeğe kadar insanın dayanamıyacağı acı yoktur. Bir felâketin korkusunu çekmek onunla karşılaşmaktan daha can yakıcıdır; felâketten

kurtulma çaresi olmayınca ona katlanmağa razı olur, eziyet veren dişi söküp atar, ekmek kabuğumuzu çenemizin öbür tarafıyla geveleriz. Öyle zannediyorum ki altı atlı bir Dukalık arabası kapıya dayanıp sevgilisini onun yetişemiyeceği kadar daha yüksek bir çevreye uçurduğu zaman Miralay Esmond bayağı bir ferahlık duydu. Operada görmüşsünüzdür: eserin sonunda nimfanın (1) Mars, Bakus, Apollo ile daha başka Olimpos'lulardan mürekkep tanrısal tayfanın oturdukları bulutlara yükselip tanrıça olarak son şarkısını sesini titrete titrete söylemesi gibi, Esmond ailesi içinde de bu iddialı yükseliş olduğu zaman, her birimizin ayrı ayrı tanrısal Beatrix'e karşı bambaşka bir saygı gösterdiğinde hiç şüphe yoktu; hiç değilse şımarık küçük güzel, başını son derece azametli bir eda ile kaldırarak, bana dokunmayın der gibi bir tavır takındığı zaman, bütün dostları önünde seve seve eğilmekten çekinmemişlerdi.

Miralay Esmond'un eski bir askerlik arkadaşı, bölükteki yerini para karşılığında başkasına devredip evlenen ve şehirde ticarete başlayan babacan Tom Trett, nehir kenarında iyi bir evde oturduğu ve görünüşte iyi iş yaptığı

(1) Nimfa, Lâtin-Yunan mitolojisinde nehirler, korular, dağlarla ilgili, büyük tanrıların buyruğu altında tanrısal güzel kızlara verilen isimdir.

halde, uzun zamandan beri pek kederli görünüyordu. Nihayet Esmond dostunun ismini Gazetede müflis olarak gördü; bu vak'adan bir hafta sonra bizim müflis gayet güleç ve keyifli bir yüzle Mr. Esmond'un evine gelip bundan on yıl önce Southampton'dan Vigo'ya doğru açıldıkları gündeki kadar neşeli ve kayıtsız:

— Bu iflâs işi üç seneden beri başımda dolaşıp duruyordu, dedi. Onun düşüncesiyle, geceleri gözüme uyku girmez olmuştu, öteki yastıkta yatan zavallı Poly'nin başına, sonra da masanın üzerinde duran usturama bakardım; hayatıma son verip bu dertten kurtulmağı düşünürdüm. Ama şimdi müflisim; Tom Trett lira başına kaç şiline gücü yeterse o kadar verir. Karımın Fulham'da küçük bir evi var, kendine ait serveti de emniyet altında. Artık ne mübaşirden korkum var, ne alacaklıdan. Altı gecedir de, hamdolsun, rahat uyku uyuyorum.

İşte böyle; talih kuşu kanatlarını silkip onu kendi başına bıraktığı zaman, babacan Tom paramparça faziletine sarınıp uyumuştu.

Esmond dostuna hikâyesinin kendine de ne kadar uyduğunu söylemedi. Ama bu hikâyeye güldü ve ondan faydalandı; bu aşk alışverişinde bilânçoyu mahkemeye vermiş olduğu için iflâsı güleryüzle karşılamağa karar verdi. Onun bu neşesinden Beatrix biraz alınır gibi oldu.

— Talihsizlik haberini siz böyle mi karşılarsınız? dedi. Sanki benden kurtulduğunuza memnunmuşsunuz gibi, karşıma gülerek çıkıyorsunuz.

Esmond neşesini bozmadı, ama ona Tom Trett'in iflâs hikâyesini anlattı.

— Duvardaki üzümlerin hasretini çekiyordum, dedi. Yetişemediğim için de üzülüyordum. Bunda şaşılacak ne var? Artık üzümlerin yerinde yeller esiyor, üzümleri bir başkası aldı; bendenizden daha uzun boylu biri...

Ve Miralay amca kızına derin bir reverans yaptı.

— Daha uzun boylu mu dedin, amcam oğlu Esmond? Daha akıllı bir insan duvara çıkıp üzümleri alabilirdi. Cesaretli bir insan bu uğurda döğüşürdü, yoksa ağzı açık durmazdı!

Esmond derin bir reverans daha yaparak:

— İnsan Duka olunca, ağzını açması kâfi; üzümler olduğu gibi ağzına düşer, dedi.

Beatrix:

— Ha şunu bileydin! Bir Duka elbette senden uzun boyludur. Asaletlim gibi bir kimse bana ünlü ismi ile beraber kalbini verir de ben ona nasıl minnettar olmam? Bu benim için büyük, şerefli bir hediyedir. Bunun aramızda bir alışveriş, bir pazarlık olduğunu biliyorum. Bunu kabul ederim ve hisseme düşeni elimden geldiği kadar yapacağım. Asaletlim yaşında bir kişizade ile benim gibi yaradılıştan aşk ve alâ-

kaya karşı pek az meyli olan bir kız arasında iççekişmelerin, yanıp tutuşmaların yeri yoktur. Evet, neden itiraf etmeyeyim, ben ikbal peşinde koşarım, Harry Esmond; rütbe ve mesnet özlemek erkek için günah sayılmazsa aynı şeyi kadın neden istemesin? Sana açıkça söyliyeyim mi, Harry? Eğer diz üstü düşüp bu kadar aşağıdan almasaydın, benimle daha iyi anlaşabilirdin. Benim yaratılışımda bir kadın, amcam oğlu, ancak atılganlıkla kazanılır, yoksa ahla, ofla, ağlayıp sızlamakla değil... Bana durmadan tapıyorsun, ilâhiler okuyorsun, gayet iyi biliyorum ki ben bir tanrıça değilim; nihayet buhur kokusundan usanırım. İsmim Mrs. Esmond olsaydı, dikiş param yetişmediği için eski esbaplarla gezip huysuzlandığımı görünce tanrıçadan sen de usanırdın... Ya... işte böyle Amcamoğlu, ev içinde çeneden bağlı başlık giyen, kocasına sade suya un çorbası pişiren bir tanrıça, tanrıça olmaktan çıkar; bundan eminim. Huysuz olurdum, azarlanırdım, çünkü dünyanın kibirli züğürtleri içinde en kibirlisi Mr. Esmond'dur; müsaadenle bunu sana söyleyeyim. Sen hiç öfkelenmezsin; ama zannedersem, kimsenin suçunu da bağışlamazsın. Büyük adam olsaydın, belki iyi huylu olurdun, fakat hiçbir şey olmadığın için bana göre pek büyüksün; ben senden korkarım, Amcamoğlu, anladın mı? Ben sana tapamam; halbuki sen de ancak sana tapacak bir kadınla mesut olabilirsin. Sana vardıktan sonra, her za-

man olduğu gibi huysuzluk damarın tutsa, hani o çok beğendiğin piyesteki siyah adamın kadına yaptığı gibi bir gece üstüne bir yastık koyup beni boğarsın! O zavalı kadının adı ne idi? Desdemona, değil mi? Bunu muhakkak yapardın, seni gidi karagözlü küçük Othello, seni!

Miralay:

— Galiba yapardım, Beatrix, dedi.

— Halbuki ben böyle bir akibet istemiyorum. Yüz yaşıma kadar yaşayıp on binlerce eğlenceye, baloya gitmek, ömrüm oldukça her gece iskambil oynamak niyetindeyim, bin sekiz yüz yılına kadar... İçinde bulunduğum mecliste baş köşeye oturmak isterim, herkesin bana yaltaklanmasını, iltifatlar yağdırmasını isterim; halbuki sen bana hiç iltifat etmezsin; herkes beni güldürsün isterim; halbuki senin şu kasvetli yüzünü görür de kim güler? Bilmek isterim; altı atlı araba, sekiz atlı araba severim, elmas severim, her hafta yeni bir esvap giymeği severim, beni görünce herkes: "İşte Düşes... Asaletlim ne kadar güzel!... Madame l'Ambassadrice d'Angleterre'e (2) yol verin! Ekselânsın adamlarını çağırın." demeli. İşte ben bunu severim. Sana gelince, sen öyle bir kadın istersin ki sana terliklerini, takkeni getirsin, sen Shakespeare'ini, Milton'unu, daha ne bileyim,

(2) Fransızca: "İngiltere Büyükelçisinin eşi bayan" demektir.

ne haltsa, onları okurken o da dizinin dibinde oturup sana "O caro. O bravo" (3) diye dil döksün. Eğer sen biraz daha yaşlı olsaydın, annem senin için biçilmiş kaftandı; hoş sen şu halinle de ondan on yaş daha büyük duruyorsun ya. Evet, duruyorsun, mahzun yüzlü, mavi sakallı ihtiyarcık! Darby ile John gibi karşı karşıya geçip birbirinizi methedebilirsiniz. Tünemiş bir çift güvercin gibi birbirinizi gagalayıp ötüşürsünüz. Ben kanat isterim, hem de kullanmak şartiyle...

Bu sözleri söylerken hikâyedeki adamın âşık olduğu dilber "Gawrie" (4) gibi sanki gerçekten uçacakmışcasına güzel kollarını iki yana doğru açıyordu.

— Peki senin Peter Wilkins'in (5) bu uçuşa ne diyecek?

Esmond bu güzel mahlûku en çok kendisine isyan ettiği, kendisi ile alay ettiği zaman beğenirdi.

Kız bir kahkaha ile:

— Bir Duka karısı mevkiini bilir, dedi. Da-

---

(3) İtalyanca: "Ah sevgilim. ah yiğitim" demektir.

(4) Tek başına yaşadığı mağarasında Peter Wilkens'e görünen uçar kadınlardan biri. Aşağıdaki nota bakınız.

(5) Robert Pullock, *Peter Wilkins* adlı masalında bu isimdeki kahramanın bir adada vücutları kuş gibi tüylü uçan kadınlarla olan macerasını anlatır.

ha şimdiden otuz yaşında bir oğlumla (Lord Arran) dört kızım var. Gelip sofranın başına yerleştiğim zaman, kim bilir ne kadar söylenip öfkelenecekler. Fakat öfkelenmeleri için onlara bir ay mühlet vereceğim; bir ay sona erince hepsi bana bayılacaklar; Lord Arran da... Asaletlinin İskoçya'lı kulları da... Highland'lerdeki uşakları da... Bunu aklına koydum; aklıma koyduğumu da muhakkak yaparım. Asaletlim Avrupa'nın en büyük kişizadesi; kendisini mesut etmeğe çalışacağım; Kral geri döndüğü zaman benim himayeme güvenebilirsin, Amcamoğlu Esmond. Kralın geri döneceği de muhakkak; malakofumun (6) altına girse, onu ben geri getiririm.

Esmond içini çekerek:

— İnşallah dünya seni mesut eder, Beatrix, dedi. Düşes oluncaya kadar sana Beatrix diyebilirim, değil mi? Ondan sonra Asaletlimizin önünde yerlere kadar eğiliriz.

— Bu iççekişlere, kinayeli sözlere lüzum yok, Amcamoğlu. Asaletlimin hakkındaki büyük lûtfunu şükranla karşılıyorum, evet, şükranla; bana kazandırdığı şan ve şerefi kendime yakıştıracağım. Kalbime nüfuz ettiğini iddia etmiyorum; kendisine karşı yalnız minnet ve takdir besliyorum; bunu kendisine de söyledim; ben-

(6) On sekizinci yüzyılda kadınların giydikleri balenalı, çok kabarık uzun eteklik.

den daha fazla bir şey beklemesin. Onun asil ruhu bu kadarına razı oldu. Kendisine her şeyi söyledim; hattâ şu nişanlandığım ve bir türlü sevemediğim zavallı mahlûkun hikâyesini bile. Ona memnuniyetle sözünü verdim, kendi sözümü de sevinçle geri aldım. Ben daha yirmi beş yaşındayım.

Esmond:

— Yirmi altı, dedi.

— Hayır, yirmi beş yaşındayım. Yirmi beş yaşında olmak daha hoşuma gidiyor; şu sekiz sene zarfında kimse kalbime giremedi. Evet, sen bir kere kalbime bir müddet nüfuz eder gibi oldun; Lille'den sonra, o Mohun olacak kanlı kaatil ile düello edip Frank'ın hayatını kurtardıktan sonra memlekete döndüğün zaman. Seni sevebileceğimi zannettim; annem dizlerime kapanıp sana varayım diye çok yalvardı idi; ben de sana ısınır gibi olmuştum, fakat yalnız bir gün. Fakat o eski soğukluk bende gene başladı, Harry eskisi gibi senden, o durgun halinden korkmağa başladım; buradan gittiğine bayağı memnun oldum; Lord Ashburnham'la nişanlandım, bir daha senden bahsedildiğini duymayayım diye; işin doğrusu bu. Her nasılsa, sen benim için lüzumundan fazla iyisin; ben seni mesut edemezdim; kendimi ne kadar zorlasam gene de seni sevemiyeceğim için, kendim harap olacaktım. Eğer sana kılıç verdiğimiz zaman beni istemiş olsaydın, sana varabilirdim, şu an-

da her ikimiz de bedbant olmuş olacaktık. Sa-
ninle annemi kızdırmak için bütün gece o ser-
sem Lordla konuştum, muvaffak da oldum, de-
ğil mi? Bu şeyleri ne kadar açık konuşabiliyo-
ruz? İnsana sanki aradan bin yıl geçmiş gibi
geliyor. Şimdi şurada, aynı odada oturduğumuz
halde, aramızda kocaman bir duvar var. Sanki
benim iyi yürekli, sadık, kederli, ihtiyar, sevgili
Amcamoğlu! Şimdi seni sevebilirim, beğenebi-
lirim, çok iyi yürekli, çok samimî, temiz bir in-
san, mükemmel bir centilmen olduğunu söyle-
yebilirim... evet (küstah başını hızlı hızlı salla-
yarak) doğuşunuzda uğradığınız mahut talih-
sizliğe rağmen... (Bir reverans yaparak ilâve
etti) Şimdi, efendim, bundan böyle sizinle an-
nemin yanında yahut da Duka bizimle bulunduğu zaman konuşacağız; zira Duka sizden pek hoşlanmıyor, üstelik, Amcamoğlu, o da şu sizin pek sevdiğiniz tiyatrodaki siyah adam kadar kıskanç...

Bu sözlerin böyle sevgi ve tatlılıkla söyle-
nişi, Esmond'un yüreğine en şiddetli bir acı ile hançer gibi saplandığı halde, halinde yaralan-
dığını gösteren en ufak bir değişiklik bile ol-
madı (netekim bunu Beatrix de sonradan ken-
disine söylemişti), nefsine tamamiyle hâkim o-
larak, rahat bir gülümseme ile cevap verdi:

— Ben de son sözümü söylemeden bu gö-
rüşmemiz sona ermemeli, iki gözüm. Dur, işte
annen de geliyor (gerçekten, bu sırada, o tatlı,

endişeli yüzü ile hanımının da yanlarına gelmesi üzerine Esmond ona doğru giderek saygı ile elini öptü), gizli kapalı bir tarafı olmadığı için son sözlerimi sevgili Lady de işitebilir: Zaten bunlar ayrılış münasebeti ile velisi olan yaşlı centilmenin kendisine bir düğün hediyesi verirken ettiği hayır duadan başka bir şey olmayacak: velisi, dedim, çünkü bana sanki bütün ailenin velisi hepinizin büyük babası olmağa lâyık yaşlı başlı bir adamcağız imişim gibi geliyor. bu sıfatla Dukanın eşi Lady'ye düğün hediyemi sunmama izin verilmesini istiyorum. Bunlar babamın dul kalan eşinin bana bıraktığı elmaslar. Beatrix bunları bir yıl önce de alabilirdi; fakat bunlar bir Duka eşine de yaraşır; dünyanın en güzel kadınına yaraşacak kadar parlak olmamakla beraber...

Bu sözleri söylerken cebinden elmasların bulunduğu mahfazayı çıkarıp amca kızına verdi.

Beatrix bir çığlık attı; taşlar gerçekten güzel, değerli idi. Bir an sonra gerdanlık, Mr. Pope'un nefis manzumesinde sözünü ettiği Belinde'in haçının bulunduğu yerde, İngiltere'nin en beyaz, en biçimli gerdanında parıldıyordu.

Elmasları aldığından dolayı kızın sevinci o kadar büyük oldu ki hemen aynaya koşup kuşattıkları o güzel gerdanda yaptıkları etkiyi inceledikten sonra Beatrix, kolları açık, koşarak geri döndü, amcası oğlunun o güzel pembe dudaklardan hiç şüphesiz almak isteyeceği mükâ-

fatı belki de vermeğe hazırlandığı sırada, kapı açılıp güvey adayı Asaletlimin geldiğini haber verdiler.

Duka, gayet derin bir reveransla selâmladığı Esmond'a kapkara bir bakışla bakıktan sonra, her iki kadının da ellerini gayet şatafatlı bir şekilde öptü. Yakındaki saraydan oraya kendi tahtırevanı ile gelmişti; Dizbağı ve Devedikeni nişanlarının iki yıldızını da birden takmıştı.

Mrs. Beatrix ona doğru ilerleyip göğsündeki elmasları göstererek:

— Bakınız, Lord Duka, dedi.

Asaletlim:

— Elmaslar mı? dedi. Hımm! Güzel bir şeye benziyor.

Beatrix:

— Bana düğün hediyesi! dedi.

Duka:

— Her halde Majeste Kraliçe lûtfetmişler! dedi.

Her iki Lady de birden:

— Amcamoğlu Harry... Amcamız oğlu Harry verdi, diye haykırdılar.

— Kişizadeyi tanımak şerefine nail olmamıştım. Ben Lord Castlewood'un erkek kardeşi yok diye bilirim; siz Lady Hazretleri tarafından da yeğenleri yok diyebiliyordum

Beatrix, Miralayın elini cesaretle tutarak:

— Amcamız oğlu Miralay Henry Esmond'-

un hediyesi, dedi. Kendisi babamız tarafından bize veli olarak bırakıldı, şimdiye kadar da ailemize yüzlerce defa sevgi ve şefkatini isbat etti.

Duka:

— Hamilton Düşesi kocasından başka kimseden elmas almaz, madam, dedi. Bunları Mr. Esmond'a geri vermenizi rica edebilir miyim?

Lady Castlewood çok vekarlı bir tavırla:

— Beatrix Esmond velinimetimiz olan hısmından bir hediye alabilir, Lord Duka, dedi. O henüz benim kızımdır; hediyeyi annesi uygun gördükten sonra kimsenin onu sorgulamağa hakkı yoktur.

Duka:

— Hem hısım, hem velinimet, dedi. Ben hısım tanımıyorum; velinimetlik de hiç hoşuma gitmez; nasıl karımın velinimeti olur böyle bir...

Miralay Esmond:

— Lordum!

Asaletlim:

— Ben burada çene yarıştıracak değilim, dedi; size açıkça söylüyorum, bu eve çok sık geliyorsunuz. Sonra Hamilton Düşesinin, hakkı olmadan başkalarının ismine sahip bir kimseden hediye almasını istemiyorum.

Lady Castlewood heyecanla:

— Lordum, dünyada bu ismi taşımağa en haklı olan bir insan varsa o da Mr. Esmond'dur. İsmi de Asaletliminki kadar eski ve şereflidir.

Lord Duka gülümsedi ve kendisine bu sözleri söylediği için Lady Castlewood'un deli olduğuna hükmeder gibi baktı.

Hanımım:

— Ona velinimet dememizin sebebi bize gerçekten velinimetlik etmiş olmasındandır; dedi; en asil, en hâlis, en cesur, en kıymetli bir velinimet. Kocamın hayatını Mohun'un kılıcından kurtarmak istedi. Oğlumun da hayatını kurtardı ve çocuğumu o alçağın şerrinden korudu. Bunlar iyilik değil mi?

Asaletlim, eğer mümkünse eskisinden daha kibirli bir tavırla:

— Miralay Esmond'dan af dilerim, dedi; onu incitecek tek bir söz bile söylemek istemem ve Lady Hazretlerinin ailesine ettiği iyilikten dolayı kendisine teşekkür ederim. Lord Mohun'la aramızda evlenme hısımlığı olduğunu bilirsiniz; yalnız aramızda ne kan hısımlığı, ne de dostluk vardır, ama gene de söylerim, karım Miralay Esmond'dan hediye alamaz.

Lady Esmond:

— Alır! diye haykırdı. Kızım, ailemizin reisinden hediye alabilir. Kızım babasının, annesinin kardeşinin en aziz dostundan gelen lûtufkârlığı şükranla kabul eder, kendisinden gördüğümüz binlerce iyiliğe eklenen yeni bir iyilikten dolayı ona minnettar olur. Çok aziz koruyucumuzun, velinimetimizin bize karşı gös-

verdiği sevgi yanında bir dizi elmasın ne kıymeti olur?

Hanımım, yüzü heyecandan kıpkırmızı olmuş, sesi titreyerek devam etti:

— Biz ona yalnız Frank'ın hayatını borçlu değiliz; her şeyimizi ona borçluyuz... Evet, her şeyimizi... Taşıdığımız ünvan, eğer isteseydi, onun olurdu. İsmimizi taşımağa asıl hakkı olmayan biziz, yoksa o değil. Castlewood ismi onun yanında küçük kalır. Lordum hayata gözlerini yumarken yatağının yanında ismini feda etti; onu yetim çocuklarıma feda etti; bize o kadar asil bir sevgi ile bağlı olduğu için, rütbe ve mesnetten vazgeçti Babası ondan önce, Viscount of Castlewood ve Marquis of Esmond unvanlarını haizdi; o babasının meşru oğlu, öz mirasçısıdır, biz onun lûtfuna mazhar olduk; o, bugün sizinki kadar eski bir ailenin başıdır; benim çocuklarım o ismi taşısın diye o kendi ismini terke razı oldu; onun için bugünkü ismi ne olursa olsun, biz kendisini severiz, sayarız, takdis ederiz.

Bu sözleri söylerken sevgili mahlûk, Esmond'un önünde diz çökmek istedi ise de, öteki buna mani oldu; Beatrix'in yüzü sapsarı olmuştu; acı bir çığlık koparak annesine koşup boynuna sarıldı:

— Anne, neler söylüyorsun? dedi.

Miralay Esmond:

— Ailemizin sırrıdır bu, Lord Duka, dedi.

Zavallı Beatrix'in bundan haberi yoktu. Bir sene evveline kadar Lady de bilmiyordu. Asaletlimin annesi nasıl sizin lehinize ünvanından feragat etti ise, benim de ünvanımı terketmek hakkımdır.

Hanımım da:

— Hamilton Dukası kızımı istemek için bana gelmiş olsaydı, kendisine her şeyi olduğu gibi anlatacaktım; ama o doğrudan doğruya Beatrix'le anlaştı. Eğer sözleriniz bu âni açıklamaya meydan vermeseydi, sizinle bugün hususi olarak görüşecektim, Lordum. Şimdi bunu Beatrix'in de öğrendiği iyi oldu. Hısımımıza ve büyüğümüze neler borçlu olduğumuzu herkesin bilmesini isterim.

Bunun üzerine Lady Castlewood insana dokunan o haliyle, kızının elini tutarak ve Lord Duka'dan ziyade ona hitap ederek, bildiğiniz hikâyeyi anlattı, ve hısmının hareketini göklere çıkarırcasına övdü. Mr. Esmond da bugünkü şekliyle ailede veraset işine ilişilmemesi ve kendisinin de o günkü gibi, Miralay Esmond olarak kalması için yeter derecede inandırıcı saydığı sebepleri anlattı.

Asaletlim, derin bir reverans yaparak:

— Yalnız Miralay Esmond değil, aynı zamanda Marquis of Esmond, lordum, dedi. Müsaade buyurursanız, bilmeyerek sarfettiğim sözlerden dolayı beni affetmenizi ve bundan böyle beni bir dost olarak kabul buyurmanızı rica

edeyim. Sizinle sıhriyet peyda etmek benim için bir şereftir, ne adla tanınmış olursanız olunuz. (Asaletlim böyle söylemek lûtfunda bulundular). Hısmınız olan eşime vermiş olduğunuz muhteşem hediyeye karşılık James Douglas'ın yapabileceği herhangi bir hizmeti emretmek lûtfunda bulunacağınızı umarım. Size karşı olan minnet borcumun hiç değilse bir kısmını olsun ödemedikçe içim rahat etmiyecek; Majeste Kraliçenin uhdeme tevdi buyurdukları memuriyet sayesinde, çok geçmeden buna belki imkân bulacağım. Miralay Esmond'un gelini kiliseye götürmesini bir lûtuf telâkki edeceğim, Lordum.

— Bu lûtfun mûtad karşılığını peşin almak isterseniz, buyurun.

Beatrix bu sözleri söyleyerek, ona doğru yürüdü ve Mr. Esmond kendisini öperken usulca fısıldadı:

— Sizi niçin daha önce bilmedim?

Lord Duka bu selâmlayış karşısında alı al, moru mor oldu ise de, tek bir kelime söylemedi; Beatrix kendisine azametli bir reverans yaptı ve iki hanım beraber odadan çıktılar.

Miralay Esmond sordu:

— Ekselânsınız Paris'e ne zaman gidiyorsunuz?

Asaletlim cevap verdi:

— Tören olur olmaz. Nikâhın Aralık ayının birinde kıyılması kararlaştırıldı. Daha erken olamıyor. Araba, atlar, takımlar daha evvel ha-

zırlanamıyor. Kraliçe, Elçiliğin çok şatafatlı olmasını istiyor; benim le mahkemede görülecek işlerim var. O Mohun uğursuzu da Londra'ya gene gelmiş veya gelecek. Ölü Lord Gerald'in emlâki üzerine kendisiyle dâvalıyız; görüşmek için bana haber yollamış.

BÖLÜM V

MOHUN BU HİKÂYEDE SON DEFA GÖRÜNÜYOR

Ailevî sebeplerle Miralay Esmond'a himaye ve sahabetini va'deden Hamilton ve Brandon Dukasından başka, Miralayın şimdi iktidarda bulunan hem kudretli, hem de kendisine yardıma istekli daha başka yakın dostları da vardı; böyle tutanları olduktan sonra, memleket dışında nasıl çabuk terfi etti ise, yurt içinde de sivil hayatta o derece müsait ilerlemeler bekleyebilirdi. Asaletlim Mr. Esmond'u Paris Büyükelçiliğine kâtip almak isteyecek kadar âlicenap davrandı; fakat bu teklifin reddedilmesini istediğinde de şüphe yoktu; her halde, sevgilisi evlendikten sonra ona karşı hizmetkârlığı kilise kapısından daha ileri götürmeğe Esmond'un tahammülü yoktu, onun için civanmert rakibinin kendisine yapmış olduğu bu teklifi reddetti.

Başka kudretli kimseler de Miralay Esmond'a bol bol iltifat ve vaitlerde bulunuyorlardı. Mr. Harley de şimdi Oxford ve Martimer Lordu olmuş, Asaletli Hamilton Dukası ile aynı günde Dizbağı Şövalyesi rütbesini kazanmıştı;

Miralaya haber gönderip Parlâmentoda kürsüsünün hazır olduğunu bildirdi; St. John da Miralaya Meclise girince ilerleyeceği yolunda birçok pohpohlayıcı ümitler verdi. Esmond'un dostları hep başarılı kimselerdi; ama bunların en başarılısı ve el üstünde tutulanı, şimdi Kara Kuvvetleri Ferikliğine tâyin edilmiş ve Başbakanlık, Kraliçe ve sokaklarda halk tarafından ayrı bir saygı ve itibarla karşılanmış olan Esmond'un sevgili yaşlı komutanı General Webb idi; halk, yiğit askeri ne zaman iki tekerlekli arabasında Meclise veya Divan Odasına giderken, yahut da şanlı koltuk değneğine ve bastonuna dayanarak St. Stephens'ten arabasına kadar seke seke yürürken görse, avazı çıktığı kadar "Yaşa! Var ol!" diye bağırıyor, Marlborough'ya hiçbir zaman göstermediği bir hararetle onu alkışlıyordu.

Büyük Duka, fena halde gözden düşmüştü (1); ihtiyar babacan Webb, Asaletlimin nikbetinin ta Wynendal'den başladığını söylüyor,

---

(1) *Büyük Duka* (Marlborough) bu sırada tamamiyle gözden düşmüştü. Ordu mütaahhitlerinden büyük paralar almak, komutası altındaki yabancı askerlerin aidatını zimmetine geçirmekle suçlandırılıyordu. 1711 de hükümet bütün görevlerini elinden aldı, ordu komutanlığını da şiddetle James taraflısı olan Ormonde Dukasına verdi. Dukanın kâtibi Cardonnel ekmek mütaahhitlerinden rüşvet aldığı için Avam Kamarasından kovulmuştur.

"Kader haine müstahakkını verdi" diye yemin ediyordu. Dukanın eşi Sarah da gözden düşmüş, anahtarlarından, konaklarından, maaşlarından ayrılmak zorunda kalmıştı.

Webb gülerek:

— Hah hah hah! Eğer ben geberseydim kasaya üç milyon Fransız kuronu daha koyup o anahtarlarla kilitleyecekti, ama, o ağırlık kolunu Wynendal'de durdurdum, diyordu.

Düşmanımız Cardonnel de devlet parasını (Walpole'la beraber) zimmetine geçirdiği için Avam Kamarasından atılmıştı. Cadogan Kale Kaymakamlığı mevkiini kaybetmişti. Marlborough'nun kızları Kraliçenin yatak odasındaki görevlerinden istifa etmişlerdi. Marlborough'nun gözden düşmesi o kadar tam ve kesin olmuştu ki damadı Bridgewater bile St. James'te oturduğu yeri bırakmak zorunda kalmış, Miralaylık maaşının yarısı kesilmişti. Ama, Marlborough'nun düştüğü en derin zillet uçurumu, General Webb'e adam yollayıp kendisini ne zaman ziyaret edebileceğini sorması olmuştu, o kı bizim babayiğit yaşlı generale komutanlık etmiş, hakaret etmiş, onunla alay etmiş, kapısında bekletmiş, o büyük başarısından sonra ona kendi el yazısı ile bir mektup yazmağa bile tenezzül etmemişti. Millet vaktiyle savaşa nasıl can atıyorsa, şimdi de barışı öyle özlüyordu. Savoy Prensi buraya gelip Kraliçe tarafından kabul edildi ve meşhur İftihar Kılıcını aldı; bir

Whig partisi kurmaga, genç Hanovra Prensini buraya getirmeğe, savaşı uzatıp yatışmaz bir kin ve düşmanlık beslediği ihtiyar hükümdarı büsbütün perişan etmek için her şeyi yapmağa olanca gayretiyle çabalıyordu. Fakat millet artık boğuşmaktan yorulmuştu, o kadar bezmişti ki Demain'deki yenilgimiz bile (2) gayretimize dokunmadı; halbuki böyle bir savaşın bu şekilde kaybedilişi bütün İngiltere'yi çileden çıkarırdı. Büyük Marlborough'nun (3) orduda olmadığı kolayca görülüyordu. Eugene büyük bir öfke içinde geri çekilmek ve hayatının göz kamaştırıcı öcünden (4) vazgeçmek zorunda kaldı. Dukanın tarafından olanlar boş yere soruyorlardı:

---

(2) Prens Eugene İngiltere'yi savaşa devama ikna a çalışmak için 1711 Ocak ayında İngiltere'ye gelmişti. Kendisi Sarayda çok iyi bir kabul gördü ise de, çok geçmeden ziyaretinin faydasız olduğunu anladı.

(3) Ormonde Marlborough'dan komutanlığı devralmak için 1712 de Felemenge gönderilmişti: kendisine ne muhasaraya, ne de savaşa girmemesine dair emir verildi. Eugene'le aralarında geçen bir kavga üzerine 12.000 kişilik askerini çekerek İngiltere ile Fransa arasında mütareke ilân etti. Eugene yalnız olarak sefere devama karar verdi ise de, Fransız Demain'de ve daha başka yerlerde zaferler kazandılar. İngilizler Demain'de savaşa katılmadılar, fakat para ile satılmış askerler Eugene'den ayrılmak istemeyip onun komutası altında savaşmağa devam ettiler.

(4) *Göz kamaştırıcı öç.* Bunun için İkinci Kitabın 254. ve 255. ci sahifelerindeki 1, 2, 3 numaralı notlara bakılması.

"Silâhlarımızın hakaret görmesine tahammül edecek miyiz? Şerefimize sürülen lekeyi temizleyecek olan biricik kahramanı tekrar savaşa göndermeyecek miyiz?" Millet savaşa kanıksamıştı; artık acı günler, bağırıp çağırmalar bizim Britanyalıları gayrete getiremiyordu.

Daima hürriyetten dem vurur ve en büyük hikmetler ağzından düşmez bir devlet adamı olmasına rağmen, itiraf edilmeli ki, Mr. St. John (5) bazan bir Yunan filozofundan ziyade bir şark filozofu gibi davranıyor, hele talihsiz bir insan zümresi olan yazarlar, bu mesleğe karşı bu kadar saygı gösteren bir kimsede biraz garip görülecek bir zalimlikle hırpalanıyordu. Bu devrin edebî çekişmeleri pek acı olurdu; Hükûmet tarafı, kazanan taraf, halkın tuttuğu taraftı ve kanaatimce merhametli taraf da olabilirdi. Muhalefetin hırçın olması veya bağırıp

(5) Mr. St. John, siyasî ve felsefî konulara dair eserleri ile tanınmıştır. Şair Pope'un *İnsan üzerine deneme* adlı meşhur manzum eserinin felsefesi, ona "rehberim", "filozofum", "dostum" dediği St. John tarafından telkin edilmiştir. 1711 de barış görüşmelerinin başlıyacağı haberi Whig çevrelerinde büyük üzüntü ve öfke uyandırmış, Whig yazarları şiddetle hükümete hücuma başlamışlardır. Nazırlar bu yazarları susturmak için ellerinden geleni yapmışlar, St. John bunlardan birçoğunu hapse tıktırmış, buna karşılık Marlborough aleyhinde yazan Tory yazarlar hakkında hiçbir şey yapılmamıştır. Henry St. John için 64 üncü sahifedeki nota bakınız.

çağırması tabiî idi; bazı kimseler Marlborough Dukasının olağanüstü değerini kabul ettikleri ve dünyanın en büyük generalinin gözden düşmesine acıdıkları için, bu hırçınlığı, bağırıp çağırmayı can ve gönülden yapıyorlardı. Bir kısım vatanseverlerin homurdanmalarına sebep mideleri idi; bu gibiler yoksul oldukları ve karşılığında para aldıkları için bağırıyorlardı. Lord Bolinbroke bunlara zerre kadar merhamet etmiyordu; on on beş kişiyi hiç acımadan hapse atıyor, yahut da teşhir sehpasına gönderiyordu.

Mr. Esmond silâh adamı iken şimdi bir kalem adamı olup çıkmıştı, ama kendisi, hürriyetleri ile kulaklarını tehlikeye koymadan yazı yazamayan, demin sözünü ettiğim zavallıların tarafından daha emniyetli bir tarafta idi. Kazananlarla beraber olduğumuzdan bizim için tehlike yoktu; bundan başka, Mr. Esmond, her zaman zarif, nükteli bir yazar olarak başarı gösteremiyorsa da, efendice yazı yazdığını düşünerek memnun oluyordu.

Kraliçe Anne devrini meşhur yapan bundan böyle nice yüzyıllar eserleri İngilizlerin elinden düşmeyecek olan ünlü yazarlardan çoğunu Mr. Esmond görmüştü, ama daha ziyade umumi yerlerde; babacan Dick Steele ile Mr. Addison bir tarafa bırakılırsa, ötekilerin hiçbiri ile içli dışlı olmamıştı; fakat Mr. Esmond açıktan açığa Tory partisine girip partinin ileri gelenleri ile sıkı fıkı görüşmeğe başlayınca bunlar da on-

dan uzaklaşmışlardı. Addison yalnız birkaç dostu ile görüşüyor, onlardan başkalarının yanında pek nadir olarak açılıyordu. Toplum içinde ondan daha doğru, vicdanlı, sohbeti onun kadar çeşitli, rahat, neşeli insan olamazdı. Bu satırları yazdığım şu olgun çağımda, Addison'un tuttuğu politikanın doğruluğuna inandığımı ve hayatımı yeni baştan yaşamak kabil olsa idi İngiltere'de Tory partisinden değil, Wigh partisinden olacağımı itiraf ederim; ama politikada taraf tutan kimseler, prensiplerden ziyade şahıslara bağlanırlar. Bir iyilik veya bir soğuk muamele, insanın şu veya bu bayrağın peşine takılmasına ve artık seferin sonuna kadar onunla beraber yürümesine sebep olur. Esmond'un komutanı harp içinde Marlborough'dan fena muamele görmüş ve ondan nefret etmişti; mülâzım da komutanın dâvasını benimsemişti. Webb Londra'ya gelince, Marlborough'nun düşmanları tarafından silâh olarak kullanıldı (babacan komutan da halis çeliktendi ha!); yaveri Mr. Esmond da ona az sadık ve az lâyık bir partizan değildi. Burada, şu yabancı toprakta, isminden başka her şeyi bağımsız olan şu ülkede (zira Kuzey Amerika sömürgelerinin daha yirmi yıl, şu ötedeki küçük adaya bağlı kalacağına aklım kesmiyor) İngiliz milletinin şu veya bu aristokrat partinin boyunduruğuna kendini nasıl teslim etmiş gibi göründüğünü ve bu partilerden birinin veya ötekinin ağır basmasına göre bir Hanovralıyı veya

bir Fransızı kendine kral yaptığını hatırlamak tuhaf oluyor.

Tory partisi taraflıları, Ekim Kulübü üyeleri, Anglikan Kilisesine sadık kalan yüksek kilise papazları Katolik Kral taraflısı idiler ve hepsi de dini bütün kilise adamları olan İskoçyalı ve İngiliz önderlerinden çoğu övülmeğe değer bir sadakat ve fedakârlıkla bu kral uğruna canlarını feda etmişlerdi; halbuki bunları idare eden ve hiçbir dinle zerre kadar ilgisi olmayan adamlar kendi hırs ve emellerini yürütebilmek maksadıyla herhangi bir fikir ve kanaatten nasıl faydalanırlarsa dini de aynı uğurda kullanmaktan çekinmiyorlardı. Öte yandan, dine olduğu kadar hürriyete de bağlılık gösteren Whig'ler de Hollanda'ya veya Hanovra'ya adam yollayıp etrafında birleşebilecekleri bir hükümdar aratmak zorunda kalıyorlardı. Şu İngiliz tarihi acaip bir uzlaşma zinciridir; prensip uzlaşması, parti uzlaşması, ibadet uzlaşması! İngiliz hürriyet ve bağımsızlığına âşık olanlar dinî vicdanlarına bir Parlâmento Kanunu önünde boyun eğdirirler, hükmü altında yaşayacakları bir kral getirtmek için Zell (6) veya La Hay'e (7)

---

(6) Zell, Birinci James'in torunu Alman Prensesi ve Hanovra Elektriçesi Sophia'nın yurdudur. 1701 de kabul edilen kanun gereğince, İkinci James'in küçük kızı olan Kraliçe Anne çocuksuz olarak ölecek olursa,

adam yollamadan hürriyetlerini sağlamlaştıra-madılar, dünyanın en mağrur milleti içinde kendilerini idare edecek, dillerini konuşur, kanunlarını anlar bir adam bulamadılar. Tory ve Yüksek Kilise yurtseverleri bizi Fransa'ya satmış katolik bir hanedanı savunma uğrunda ölmeğe hazırladılar; Charles Stuart'ın yurda hiyanet suçundan dolayı kafasını kesen Whig partisine mensup büyük kişizadeler, eski kiliseden ayrılmış zorlu Cumhuriyetçiler, ünvanını büyük an-

---

tahta Birinci James'in torunu Protestan Sophia veya, o öldüğü takdirde çocuğu geçecekti. Maksat bir Katoloğin kral olmasını önlemekti. Nitekim, Kraliçe Anne'dan sonra yerine Sophia'nın oğlu Hanovralı Birinci George geçti.

(7) Yukarıki notta sözü geçen kanun çıktığı zaman İkinci James'in Protestan olan müstakbel Kraliçe Anne'dan başka çocuğu yoktu. Bundan dolayı İngiliz milleti İkinci James'in ölümü ile katolik Stuart hanedanının kurtulacağından emin bulunuyordu. Fakat 1688 de James'in katolik ikinci karısı Mary of Modena'dan bir oğlu oldu (bu üçüncü kitabın son bölümlerinde bu prensten uzun uzadıya bahsedilecektir). Çocuğun doğması üzerine muhalifler ve bir kısım Tory'ler Hollanda'lı William Oranj'a başvurup müdahalesini istediler. O da La Hay'den kalkıp ordusu ile İngiltere'ye çıktı ve Üçüncü William adı ile İkinci James'in yerine tahta geçti. Burada Zell veya La Hay demekle bu iki olaya işaret ediliyor.

nesinden almış bir kralı kabule razı idiler, o kralsal büyük anne ki onun da başını Kraliçe Bess'in baltası uçurmuştu. Bizim azametli İngiliz kişizadelerimiz küçük bir Alman şehrine adam yollayıp bir hükümdarı gelip Londra'da saltanat sürmeğe davet ettiler, papazlarımız da onun Hollandalı metresinin çirkin elini öpmeği şerefsizlik saymadılar. İngiltere'de ancak partilerin birinden veya diğerinden olabilirsiniz ve içinde oturduğunuz evi, bütün külfetleri, içindeki adamları, eskiden kalma rahatsız edici tarafları, hattâ haraplıkları ile olduğu gibi kabul edersiniz; çeki düzen verirsiniz, fakat taş çatlasa yıkıp yeniden yapmazsınız. Biz Yeni Dünyalılar Britanyalıların bu yanlış inançlarına, ismen bile olsa, daha uzun zaman boyun eğecek miyiz? Zamanın bazı işaretlerine bakınca bana öyle geliyor ki çok geçmeden burada Kral George'la ruhanî lordlarına da cismanî lordlarına da Kral Gamute veya Druid'lerden fazla kulak asmayacağız.

Torunum diyecek ki bu bölüm zarif, nüktedan yazarlardan söz açarak başladı, ama sonra onların cemiyetinden çok uzaklaştı. Tanıdığım bu zarif insanlar içinde en hoşuma gideni Dok-

tor Garth (8) ile Doktor Arbuthnot (9), bir de şakalarına ve içki âlemindeki sohbetine doyulmaz çok tatlı bir adam olan Trivia yazarı Mr. Gay (10) idi. Mr. Prior'u (11) gördüm; bakır güğümlerle birlikte nehrin akımına kapılıp yüzen ve her an kırılmaktan haklı olarak korkan toprak testiye benziyordu. Kendisini hem Londra'da, hem Paris'te gördüm; Paris'te Shrewsbury Dukası önünde yürekler acısı bir takım reveranslar yapıyor, inkâr edilmez dehası ve hüneri sayesinde kazandığı makamın ehli olarak kalmak için gerekli cesareti gösteremiyor. Nazır St. John'a dalkavukça mektuplar yazıyor, gümüş takımlarını, mevkiini ve bir de partisi iktidarı kaybederse halinin nice olacağını düşünüyordu. Mr. Congreve'i (12) de birçok defalar

---

(8) Gart, doktor ve hicivci şairdir. Whig partisine sadık kalmış olduğu için, tahta geçmesi üzerine Birinci George tarafından şövalye yapılmıştır.

(9) Arbuthnot da doktor, şair ve hicivcidir. Pope Swift, Gay gibi tanınmış ediplerin yakın dostu idi.

(10) *Trivia*, Gay'in sokaklar ve yollar tanrıçası üzerine yazdığı uzun bir manzumedir.

(11) Prior ilk önce Whig'lerdendi; 1710 da Troylere döndü ve barış andlaşması görüşmelerine katıldı. Kraliçe Anne'ın ölümünden sonra Utrecht Andlaşmasındaki rolünden dolayı hapsedildi. Toprak testi hikâyesi Aesopus'tan alınmıştır.

(12) William Congreve (1670-1729) İngiliz sahne edebiyatında "hazırcevaplık komedisi" denilen bir çeşidin üstadı sayılır. Daha 25 yaşında iken *İhtiyar*

Button'da (13) gördüm; gayet güzel giyinmiş muhteşem bir insan çöküntüsü idi; damla illetine uğramış olduğu, gözleri de kör denilecek kadar az gördüğü halde talihin kahrını cesaretli bir yüzle karşılıyordu.

Büyük dehasına karşı duyduğum takdiri anlatacak söz bulamadığım büyük Mr. Pope bu devirde küçük, çelimsiz bir oğlandı, umumî yerlerde pek seyrek görünürdü. Bu devirde tiyatrolara, kahvehanelere devam eden yüzlerce zarif, sevimli insan vardı ki **"nunc prescribere longum est"** (14). Zannedersem bu çeşit kimseler içinde en parlak insanı, bundan on beş yıl sonra İngiltere'yi son defa ziyaretimde, genç

Bekâr adlı komedisi ile birdenbire şöhrete erişmiştir. *Sevgiye Karşı Sevgi*, *Düzenbaz*, *Dünyanın Gidişi* isimli komedileri hafif, canlı, nükteli konuşmaları, ustalıklı entrikaları ile o devrin yapmacıklı, zarif, parlak komedi çerçevesi içinde birer şaheserdir. Son eseri olan *Dünyanın Gidişi* bugün en çok beğenilen eseri olduğu halde zamanında hiç takdir görmemiş ve Congreve bundan müteessir olarak otuz yaşında sahne yazarlığını bırakmıştır. Hayatında "Büyük Mr. Congreve" diye anılırmış.

(13) Button'un kahvesi, Addison'un karısı Kontes Warwick'in hizmetçisi olan David Button'un sahibi bulunduğu kahve idi. Addison'un hayatının son altı yılında edebiyatçıların uğrağı olmuştu.

(14) Lâtincede "hepsini yazmak uzun olur" demektir.

Henry Fielding'e (15) rastladığım zaman görmüş oldum; kendisi İspanya savaşında, daha sonra da bizimle birlikte Flandr'da askerlik etmiş olan Fielding'in oğlu olup tuhaflık ve mizah bakımından hepsinden üstündü. Meşhur Doktor Swift'e gelince, o hususta "Vidi tantum" (16) diyebilirim. Kraliçe Anne'ın ölümüne kadar geçen bütün şu yıllar zarfında Londra'da idi; yüzlerce umumî yerde kendisini gördüm, ama işte o kadar. Hiçbir Pazar Sarayı kaçırmazdı, orada bir iki defa kendisini büyükbabanıza gösterdiler. Eğer isminin önünde bir ünvan, setresinde de bir yıldız bulunan büyük bir adam olsaydım, beni de arayıp bulmakta kusur etmezdi. Mabeynde en büyük kim varsa Doktorun gözleri yalnız onu görürdü. Hazine Lordu ile St. John konuşurken ona Jonathan derler ve kendilerine ettiği hizmeti bu değersiz para ile öderlerdi. Onlar hesabına hicviyeler yazıyor, düşmanları ile çarpışıyor, onların hizmetinde kırbaç şaklatıp kabadayılık ediyor, ama itiraf etmeli ki bunların hepsini de mükemmel bir ustalık ve yırtıcılıkla yapıyordu. Şimdi de

---

(15) Fielding için birinci kitabın 5. ci sahifesindeki nota bakılması.

(16) *Vidi tantum*, Lâtincede "kendisini sadece gördüm" demektir.

aklını kaybetmiş (17), böylelikle insanlığa karşı yaptığı fenalıkları ve öfkelerini unutmuş diyorlar. Ben onu, Marlbrough ile o çağın en büyük iki insanı sayarım. Kitaplarını burada, ormanlarımızın sessizliği içinde okudum (o kitapları bilmeyen var mıdır?). Kendi kendime onu düşündükçe gözümün önüne büyük bir dev gelir, gözden düşmüş, yapayalnız, akbaba böğrünü deştikçe inildeyen bir Prometheus. Görmesine gördüm Prometheus'u (18) ama kendisi ile ilk defa bir iki söz ettiğim gün dev Poultry'de koltuklu sedyeden indi idi; İrlandalı sarhoş bir uşak, geçit resminde yürür gibi önüsıra gidiyor, efendisi aşağıda sedyeci ile pazarlık ededursun, Faziletlimin ismini avaz avaz bağırarak teşriflerini ilân ediyordu. Ben bu Mr. Swft'ten nefret ettim, hakkında birçok hikâyeler, erkeklere karşı nasıl davrandığını, kadınlar hakkında neler söylediğini duydum. Büyüğe karşı ne kadar dalkavuksa zayıfa karşı o kadar zorba olabiliyordu: Mr. Esmond o gün-

---

(17) Swift Birinci George'un tahta çıkması üzerine İrlanda'daki papazlık çevresine çekilmiştir. 1740 ta büsbütün çıldırmış, 1742 den ölüm tarihi olan 1746 ya kadar kendini bilmeden yaşamıştır.

(18) Prometheus, Yunan mitolojisinde bir devin ismidir. Gökten ateşi çaldığı için Zeus'un (Jupiter'in) gazabına uğrayan Prometheus bir dağın başında kayaya zincirle bağlanmış. Bir kartal her gün böğrünü deşer, fakat geceleyin deşilen yer gene eski haline gelir ve işkence böylece devam edermiş.

lerde şimdikinden daha genç, daha ateşli olduğu için, şayet günün birinde bu ejderha ile karşılaşacak olursa, dişinden ve alevinden korkup kaçmamağa karar vermişti.

İnsanları hayatta ileri doğru yürüten türlü saikler vardır, ve insanlar birbirinden farklı yüzlerce sebepten dolayı delice, yahut da kahramanca hareketlere sürüklenebilirler: Esmond'un bir dostu vardı. İrlanda'da Handyside'li çok iyi bir mülâzımcıktı, karargâhın kantinini işleten adama o kadar borcu vardı ki adamın kızı ile sevişmeğe başlayıp borcunu o yolda ödemek istedi; Malplaquet savaşında hem borcundan, hem de kadından kurtulmak için öyle ümitsizce bir saldırış saldırdı ki bir taburun başına geçirildi, savaştan yüzbaşı olarak çıktı, kantincinin kızını almak zorunda kaldı, kız da zavallı Roger'e drahoma olarak babasına birikmiş olan borcunun ibra kâğıdını getirdi. Borçtan ve evlenmeden kaçmak için kendini düşman harbelerinin üzerine attı, fakat bunlar kendisini öldürmedikleri için ister istemez öteki yolu tuttu. Büyük Dukamız aynı savaşta Fransızlarla değil, İngiltere'deki Tory'lerle cenkleşiyordu. Kendi canını ve ordusunu tehlikeye koyduğu, memleketi için değil, maaşı ve memuriyetleri kaybetmekten ve hayatta yıldığı biricik insan olan evdeki karısından korktuğu içindi. Ben kendi taburumdaki erlere soruşturdum (bize savaşlar sırasında durmadan, sapandan alınıp kılıca verilmiş, tabur

tabur köy delikanlıları geliyordu) ve asker olanlardan yarısının oraya kadın yüzünden gelmiş olduğunu öğrendim; kimi sevdiğinden hiyanet gördüğü için ümitsizliğe düşüp asker olurmuş, kimi de kızı aldattığı için kızdan ve mahalleliden kaçarak kanunun kendisini rahatsız edemiyeceği çadırların altına sığınmıştı. Meseleye özel açıdan bakmakta niçin ısrar etmeli? Ademle Havva oğulları babalarıyla annelerinin vaktiyle tutmuş oldukları aşk ve mihnet yolunda yürüyüp gitmekten başka ne yapabilirler? Ah, benim torunum! Hayat hikâyemin İngiltere ve Avrupa'nın yüksek çevrelerine mensup insanlarla tanıştığım döneminin sonuna yaklaşıyorum; yaşım İbrani şairinin yaş naddini (19) aştı; sana şunu söyliyeyim ki başıma ne kadar felâket geldi ise, aynı zamanda ne kadar sevinçli gün gördümse, hepsinin sebebi bir kadındı; netekim senin de hayatının mukadder seyiri başladığı zaman sana da öyle olacaktır. Beni asker yapan bir kadın oldu; sonra gene o kadının yüzünden entrikalara karıştım; öyle zannediyorum istemiş olsaydı kendisine iş gömlekleri örerdim; kafamın bütün kudretini ona verirdim; her erkeğin kendine göre bir Omphale'si (20), bir

(19) Yetmiş yaş. Davud Mezamiri, No. 10.

(20) Omphale, Lydia'nın masal kraliçesidir. Yunan şairlerine göre, Hemes Kraliçeye Herakles'i esir olarak vermiş. Fakat Herakles gene de büyük işler başarmağa devam etmiş. Nihayet kraliçe esirinin cesaretine hayran olarak onu azad etmiş. Lâtin şairlerine

Dalila'sı (22) yok mudur Benimki beni Thames nehri kıyılarında, sevgili Eski İngiltere'de aldattı; sen de seninkini belki Rappahamoc kıyılarında bulursun.

O kadına kendimi beğendirmek için ilkin asker olarak, daha sonra da edip ve politikacı olarak sivrilmeğe çalıştım; bir başkasının hoşuna gitsin diye de sırtıma siyah cüppe giyip bir çift kordelâ takabilirdim, netekim kaderin yüksek iradesi işe karışmamış olsaydı, öyle yapacaktım. Bana öyle geliyor ki, dünya, demin sözünü ettiğim yüzbaşı Esmond'un bölüğüne benziyor; hayatta her insanın başından geçenleri görebilseydiniz, işin içinde bir kadın bulurdunuz; bir kadın ki erkeğe engel olur veya, ba-

göre ise, Herakles (Hercules) kraliçenin kocasıdır. Onu o kadar sever ki dizinin dibinden ayrılmaz, kişiliğini kaybeder, kadın kıyafetine girip yün eğirir.

(22) Olağanüstü kuvveti ile Filistinlilere çok zararı dokunan İsrailli Samson, Dalila ismindeki kurtizana âşık olur. Filistinliler Dalila'yı elde edip Samson'un kuvvetinin nereden geldiğini öğrenmesini söylerler. Dalila Samson'un kendisine karşı olan düşkünlüğünden faydalanarak kuvvetinin uzun saçlarında olduğunu öğrenir ve uykuda olduğu bir sırada saçlarını keser. Samson bütün kuvvetini kaybedince Dalila onu düşmanlarına teslim eder. Dalila kadın hiyanetinin timsali haline gelmiştir. Fransız bestekârı Massenet'nin "Samson ve Dalila" adındaki operası meşhurdur.

caklarına sarılıp onu olduğu yerde durdurur, yahut da onu alkışlar, teşvik eder, veya eli ile işaretler ederek yarış arabasından indirir, öyle ki erkek kadına gider ve yarışın, kendi katılmadan devam etmesine razı olur; veya ona elmayı uzatıp: "Al ye!" der; yahut da hançeri verip kulağına: "Öldür! İşte Duncan orada, taç orada, fırsat orada!" diye fısıldar (23).

Büyükbabanızın edipten ziyade siyaset adamı olarak yaptığı mücadeleler tesirli oluyordu; ordunun başında bulunan büyük Dukaya generali gibi kendi de şahsen düşman ve ondan şikâyetçi olduğu, ve askerlik meseleleri üzerine, Will's kahvesinde (24) tütün çubuğu ateşinden başka ateş görmemiş yazarların çoğundan daha fazla bilgisi olduğu için benimsediği dâvaya ve Mr. St. John ile partisine epeyi hizmet imkânını bulmuştu. Meselâ Marlborough Dukasının cesaretinden açıkça şüphe eden ve Asaletlimin askerî ehliyetinin şüpheli olduğuna iyma etmekten haz duyan Dr. Swift'in yaptığı gibi bazı

(23) Shakespeare'in *Macbeth* ismindeki trajedisinde Mady Macbeth'in kocasını yerine geçmek için İskoçya Kralı Duncan'ı öldürmeğe teşvik etmesine işaret.

(24) Wills de Covent Garden'de, yukarıdaki bir notta sözü geçen Button kahvesi yakınında, o devir ediplerinin devam ettiği bir kahve idi. Bilhassa şair Dreyden'in zamanında meşhurdu.

Tory yazarlarının yapmaktan çekinmedikleri taşkınlıklara tenezzül etmedi; Esmond'un yazıları amaç edindikleri etkiyi yapmakta ötekilerden aşağı kalmıyordu (bununla beraber, bu yazıların Swift tarafından Marlborough Dukasını lekeleyecek, gözden düşürecek şekilde itina ile yöneltilen sinsi hücumlar (25) kadar onu hırpalamadıklarında şüphe yoktu); zira gizli kapaklı yazı yazmayan ve şimdi ordudan ayrılmış bulunan, aynı zamanda komutanının insanı şaşırtan cesaret ve ehliyetine dil uzatmayıp sadece bencilliğine, açgözlülüğüne hücum eden Mr. Esmond bu yazılarını açıkça, doğru ve insaflı yazıyordu.

O sırada Miralay **Post-Boy** adındaki Tory gazetesi için bir yazı yazmış (Bouchain (26) üzerine olan bu yazıdan şehir halkı tam iki gün

---

(25) Swift'in Marlborough aleyhinde yazdıklarından iki örnek: "İyi general olmak meziyetinden başka dünyada hiçbir meziyeti olmadığı yolundaki inancımı itiraf ederim; halbuki birçok büyük askerlerin bu meziyeti de kabul etmediklerini işittim." 'Muhakkak ki, fena bir adamdır, ve askerlik değerinden başka hiçbir çeşit değeri yoktur.

(26) 1711 de Marlborough, müttefiklerin Fransa'ya girmelerini önlemek için Mareşal Villars tarafından tahkim edilmiş olan hatlar karşısında kaldı Fakat Marlborough düşmanını kurnazca aldatarak hatlara girdi, ve önemli bir müstahkem mevki olan Bouchain'i muhasara etti. Bu zafer kan dökülmeden elde edildi ve Bouchain çok geçmeden İngilizlerin eline düştü.

bahsetmiş ve bu bahis ancak bir İtalyan şarkıcının ortaya çıkıp halka yeni bir konuşma konusu vermesi üzerine kapanmıştı.) ve Mrs. Beatrix her halde kendisinden bir çift eldivenle bir yelpaze istemiş olacak ki Exchange çarşısına yolu düştüğünden yazısını düzeltmek için gazeteye uğramıştı; matbaada otururken meşhur Dr. Swift'le tahtıravanın önünde yürüyen ve büyük bir vekarla efendisinin ismini haykıran İrlandalı uşağı ile birlikte içeri girdi.

Mr. Esmond, matbaacıyı bekliyordu; karısı adamı meyhaneden getirmeğe gitmişti; Esmond da matbaacının karısının yanında bıraktığı küçük oğluna — kirli, fakat şirin bir çocuktu — ata binmiş bir asker resmi yapmakla meşguldü.

Doktor, İrlandalı şivesine çalan pürüzlü bir sesle:

— Her halde **Post-Boy**'un yazı işleri müdürü olacaksınız, dedi.

Bu sözleri söylerken çalı gibi iki kaşın altından çok duru bir çift mavi gözle Miralaya baktı. Rengi çamurumsu. esmer, vücutça epeyi şişman, çenesi iki katlı idi. Yıpranmış bir cüppe, siyah perukası üzerine de yıpranmış bir şapka giymişti; cebinden büyük bir altın saat çıkarıp vahşicesine baktı.

Esmond, küçük çocuk hâlâ dizlerinde olduğu halde:

— Ben gazeteye yazı yazanlardan biriyim, Doktor Swift, dedi.

Arkası pencereden yana oturduğu için Doktor kendisini göremiyordu.

Doktor ötekini kibirli bir bakışla süzerek:

— Benim Doktor Swift olduğumu size kim söyledi?

Miralay:

— Faziletlimin uşağı demin isimlerini avaz avaz bağırdı, dedi. Galiba onu İrlanda'dan getirdiniz?

— Rica ederim, efendi, benim hizmetçim İrlanda'dan gelmiş veya gelmemiş, bu hususta muhakeme yürütmeğe ne hakkınız var? Ben sizin patronunuz Mr. Leach ile konuşmak istiyorum. Gidip kendisini getirirseniz size teşekkür ederim.

Miralay, entarili küçük bir yaramaz olan çocuğa sordu:

— Baban nerede, Tommy?

Çocuk cevap verecek yerde avazı çıktığı kadar ağlamağa başladı; Doktorun hali zavallı küçük maskarayı korkutmuş olacaktı.

Doktor:

— Bu cırlak yumurcağı kendi haline bırak da ben sana ne söylüyorsam onu yap, dedi.

Miralay gülerek:

— Hele Tommy'ye yaptığım resmi bitireyim de, dedi. Söyle bakayım. Tommy, senin Pandor'un sakallı mı olsun, sakalsız mı?

Tommy pek ilgilenerek:

— Sakallı, dedi.

Dotor bağırarak:

— Sen kimsin, efendi, söylesene! Matbaacının adamı mısın, değil misin? Hay aksi şeytan hay!

Miralay Esmond:

— Faziletlimin benim kim olduğumu sormak için şeytanı rahatsız etmesine lüzum yok, dedi. Söyle bakalım, küçük Tommy, sana şimdiye kadar kimse Doktor Faustus'u anlattı mı? Yahut da barutu icat [illegible]lip Thames nehrini ateşe veren Papaz Bacon'ı?

Mr. Swift'in yüzü kıpkırmızı oldu, âdeta morardı.

— Sizi incitmek istemedim, Sir, dedi.

Öteki kuru bir sesle:

— Müsaadenizle söyliyeyim ki istemediğiniz halde incittiniz, dedi.

Doktor ateş püskürerek haykırdı:

— Siz kimsiniz? Benim kim olduğumu biliyor musunuz? Her halde dostum Hariciye Nazırının hapse tıktığı Grub Sokağı (27) yazar bozuntularından biri olacaksınız. Benimle bu şekilde konuşmağa nasıl cesaret ediyorsunuz?

Esmond çok mahviyetkâr bir edâ ile:

(27 Grub sokağı, aşağı çeşitten edebî eserlerin yayımlandığı sokak.

— Faziletlimi incittimse, kurusumu bağışlamalarını kemal-i tevazü ile Faziletlimden rica ederim. Hapise atılmak veya teşhir sehpasına gönderilmektense, her şeyi yapmağa razıyım. Ancak matbaacının hanımı Mrs. Leach kocasını meyhaneden getirmeğe giderken Tommy'ye bakmamı tembih etti de, onun için çocuğu yalnız bırakmağa cesaret edemiyorum, ateşe düşer diye. Ama eğer Faziletlim çocuğu tutarsa...

Doktor geri geri çekilerek:

— Bu küçük hayvana ben mi bakayım demek istiyorsun? Bana bak, herif, benim senden daha çok üstün insanlarla işlerim var, anladın mı? Mr. Leach'e söyle, Swift'le buluşacağı zaman sözünde dursun, işitiyor musun? Sen de benim gibi insanlarla konuştuğun zaman daha saygılı bir dil kullan.

Miralay:

— Ben, zavallı, perişan bir askerim. Vaktiyle ben de iyi günler gördüm, ama şimdi işi yazarlığa dökmek zorunda kaldım. Ne yaparsın? Kaderimiz böyle imiş, çekeceğiz!

— Siz her halde Mr. Leach'ın bana bahsettiği adam olacaksınız. Size lâkırdı söylendiği zaman lûtfen nezaketle cevap verin, e mi? Mr. Leach'e söyleyin, bu akşam saat onda Bury Sokağındaki evime gelip beni görsün, kâğıtları da getirsin. Bir başka sefer beni gördüğünüz

zaman kim olduğumu bilir, ona göre terbiyeli davranırsınız, Mr. Kamp.

Zavallı Kamp, savaşın başında mülâzım iken talihi yaver olmamış, Post-Boy gazetesinde kâtipliğe kadar düşmüştü; şimdi Majeste Kraliçe yerine bizim babacan Mr. Leach'ten maaş alıyordu. Esmond kendisini tanımıştı; gayet zeki, çalışkan, namuslu bir çocuktu; kalabalık ailesine ekmek yetiştirebilmek için alabildiğine çalışır, nice uzun kış geceleri kurdu kapısından uzak tutmak için bekçilik ederdi. Hürriyet sözünü dilinden düşürmeyen Mr. St. John sözde iftira suçundan dolayı muhalefet yazarlarından bir düzüne kadarını hapse atmış, bir tanesini de teşhir sehpasına çıkarmıştı. halbuki bu iftiralar bizim taraftan yazılanların yarısı kadar ağır değildi. Zalimliğiyle ta kendisi olan bu hareket dolayısiyle Esmond Nazırın onayı söylenmiş, ama öteki gülerek maskaralarına lâyık oldukları muameleyi gördüklerini söylemiş. Esmond'a Swift'in bu meseleye dair yaptığı bir lâtifeyi anlatmıştı. İrlandalı bununla da kalmıyarak, St. John yağmacılıktan dolayı ölüme mahkûm edilen bir serserinin suçunu bağışlamak üzere iken Nazırı bu insanca hareketten kesin olarak alıkoymuş, üstelik adamı astırdığını söyleyerek böbürlenmiş onun için, Doktorun dehası ne kadar büyük, hüneri ne derece parlak olursa olsun. Esmond kendi hesabına ona karşı hiç sevgi beslememiş, kendisi ile tanışma-

ğı asla arzu etmemişti. Doktor hiç kaçırmadan her Pazar Mabeynde bulunur. Miratay ise, Kraliçenin güzel nedimelerinden birinin çekimine kendini kaptırmış olduğu halde hâlâ oraya pek seyrek giderdi; Mr. Swft'in pek iyi tanıdığı kendi memleketinin insanlarını unutarak ağalık taslarcasına tavurlar takınması, aynı zamanda hem küstahça, hem de kul köle olurcasına yüksek sesle konuşması, onun bütün taşkınıklarını hoşgören ve kendisine Jonathan diye hitabeden Hazine Lordu ile, Hariciye Nazırı ile olan teklifsizliği, muhakkak ki, kendini beğenmiş papazın bu kibir ve azamet devrinde hiç de dikkat etmediği birçok kimselerin gözünden kaçmamıştı.

Bin yedi yüz on iki senesi Kasım ayının on beşinden üç gün sonra (Esmond tarihi pek iyi hatırlıyordu), davetli olarak Generaline akşam yemeğine gitti; böyle şenlikli günlerde Generalin sofrasının aşağı ucuna ilişmek âdeti idi. nitekim, sefer boyunca da, kıt veya bol, birçok sofralara böyle oturmuştu. Büyük bir ziyafetti ve bu sefer bol cinsindendi; yaşlı, babacan centilmen dostlarını muhteşem şekilde ağırlamasını severdi: orduya başkomutan olarak katılmadan önce Asaletli Ormonde, Majestenin Hariciye Nazırlarından Viscount Bolingbroke, dışarıda bizimle bir orduda bulunmus Lord Orkney davetliler arasında idi Topharie Müşürü Asaletli Hamilton — Paris Büyük Elçisi olarak gi-

dişinin yaklaşması münasebeti ile ziyafet onun şerefine veriliyordu — saat ikide, yani yemekten ancak bir saat önce, General Webb'e özür dileyen bir mektup göndermişti; Asaletlim, General Webb'in sağlığına bir kaç eh veda içkisi içmek zevkinden kendisini ancak çok acele bir takım işler alıkoyduğunu bildiriyordu. Onun aramızda olmayışı Esmond'un yaşlı komutanının canını sıktı; kendisi üstelik yaralarından çok rahatsızdı; ziyafet kalabalık olmakla beraber biraz hüzünlü oldu. St John en sonra gelip bir dostunu da yanında getirdi. General Webb çok nazik bir tavırla eğilerek:

— Masamda Dr. Swift için daima bir yer bulunur, dedi.

Mr. Esmond da Doktora bir gülümseme ve bir reveransla yaklaşarak:

— Mr. Swift, bırakmış olduğunuz haberi matbaacıya ilettim; inşallah risalenizi vaktinde evinize getirmiştir, dedi

Gerçek zavallı Leach, Doktor oradan gittikten pek az sonra evine dönmüştü; nekes karısı onu çakırkeyf bir halde meyhaneden getirmişti; adamcağız sarhoşlarda görülen yufkayüreklilikle Amcası Oğlu Swift hakkında abuk sabuk bir şeyler söyledi ise de, Mr Esmond elbet de bu hısımlığa dair bir şey çıtlatmadı. Doktor kaşlarını çattı, kızardı, utancından yerlere

geçti, yemek esnasında ağzını bıçak açmadı. Zaman olur ki ufacık bir taş bu zekâ ve zerafet Câlût'larını (28) yere serer; bu Câlût da az çok yürekli bir insanla karşılaştı mı, çok kere yelkenleri suya indiriyordu; süklüm püklüm yerinde oturdu, başkaları bol bol içerken o, şarabına su koydu ve pek seyrek söze karıştı.

Konuşma, günün insanları üzerine idi, daha doğrusu işlerden ziyade insanlardan konuşuluyordu: Lady Marlborough'un öfkesi, kızlarının eski esbap ve başlıklarla pencereden bakıp Divan Odasına gidenlerin geçişini seyretmeleri, Savoy Prensi bağlı bir peruka ile Majestenin huzuruna alındığı zaman — düğmeli peruka takmamış hiçbir erkeğin şimdiye kadar Kraliçe Hazretlerinin elini öptüğü görülmemişti — teşrifatçının dehşete düşmesi, Mohawk'lar ve vura öldüre şehire saldırarak yaptıkları zararlar. Orada bulunanlardan biri, uğursuz Mohun'un yanında Macartney ile Meredith olduğu halde bir gece önce tiyatroda görüldüğünü söyledi.

Bir ziyafet olması gereken bu toplantı, içilip konuşulduğu halde, bir cenaze töreni kadar kasvetli idi. Söz açılan her konu çok geçmeden hüzne gömülüyordu. Son sefer esnasında yenildiğimiz Demain mevkiinden söz açıldığı için

(28) Batı dillerinde Goliath denilen Filistinli dev. İncil'e göre, İsrail ordusuna meydan okumuş ve Hz. Davud tarafından alnına atılan bir taşla öldürülmüştür.

Asaletli Ormond kalkıp gitti. Esmond'un Generalinin Wynendael arkadaşı Nassau Voudenbourg Kontu orada kılıçtan geçirilmiş olduğu için, bundan söz açılmasına o da üzüldü. Mr. Swift, Esmond onun şerefine kadeh kaldırdığı zaman şarap içmediğini söyledi, askıdan şapkasını alıp gitti, çıkarken de Lord Bolinbroke'ı bir baş işareti ile kendisini takibe davet etti; fakat öteki kendi arabasına binmesini ve böylelikle tahtırevana vereceği paranın cebinde kalacağını, Miralay Esmond'la konuşacak şeyleri olduğunu söyledi; geri kalan misafirler iskambil masasına çekilince bu ikisi arkada karanlıkta kaldılar.

Bolingbroke çok içtiği zaman daima çok konuşurdu. Böyle bir durumda düşmanları ağzından bütün sırlarını alabilirlerdi; hattâ onu söyletmek ve söylediklerini yazmak için kadın bile kullandıkları olurdu. Işittiğime göre Lord Stair, üç yıl sonra Nazır Fransa'ya kaçıp krallık iddia eden Prensin Hariciye Nazırı olduğu zaman (29), içki sofrasında St. John'un yanına kadar casuslar koyarak istediği bütün haberleri alırmış. Şimdi de çok konuşuyordu:

---

(29) Devrin Devlet adamları Porto şarabına düşkündüler. Bolingbroke, Walpole çok içerlerdi. Nazır Kraliçenin huzuruna sarhoş olarak çıkmaktan çekinmezdi. Devlet adamları "iki şişelik", "üç şişelik" diye içtikleri şarap şişesi sayısı ile anılırlardı.

— Jonathan şüpheleniyor ama buna dair kesin olarak hiçbir şey bilmiyor; George hakkı için, Webb bir Başpiskoposluk alacak, Jonathan da... yok, saçmaladım... Jonathan James'ten bir Başpiskoposluk alacak, seni temin ederim, hem de memnunlukla...

Nazır sözüne devamla dedi ki:

— İpin ucu sizin Dukanın elinde. Marlborough'yu uzakta tutacak ipin ucu da bizim elimizde; on beş güne kadar Londra'dan gidiyor. Prior'un işi oldu· bu sabah yanımdan ayrıldı. Beni dinle, Harry, eğer damla illetli ve ziyadesiyle kanlı Mezhebimizin Koruyucusu sevgili, şevketli Kraliçemiz Efendimiz Hazretlerine bir hal olursa, **la bonne cause triomphera. A la santé de la bonne cause!** (30) Her iyi şey Fransa'dan gelir. **Bonne cause** (31) şerefine bir kadeh daha ver!

Kadehleri birlikte içtik. Esmond sordu:

— **Bonne cause** Protestan olacak mı?

Öteki:

— Ne münasebet! dedi. Mezhebimizi görevi olduğu için savunacak, ama kendi mezhebine

---

(30) Fransızca "Haklı dâva (yani Stuart'ların dâvası) muzaffer olacak. Haklı dâvanın sağlığına!" demektir.

(31) Fransızca "Haklı dâva".

bağlı kalacak (32). Dişi Geyikler Panter (33) aynı arabaya koşulacaklar, Jupiter hakkı için! Doğrulukla barış kucaklaşıp öpüşecekler; Massillon Babanın Doktor Sacheverel'le St Paul Kilisesinde kolkola gezdiklerini göreceğiz. Bize daha şarap verin; **bonne cause** şerefine diz çökerek içeceğiz! Diz çökerek içelim!

Konuşurken yüzü kıpkırmızı olmuş, şarabın tesiri ile ne yaptığını bilmez bir hale gelmişti.

Esmond:

— Öyle ama, dedi, ya **bonne cause** babasının, amcasının yaptığı gibi bizi Fransızlara teslim ederse, o zaman ne olur?

Esmond daima bu kasvetli korkunun etkisi altında idi.

— Bizi Fransızlara teslim ederse mi? Bundan korkacak bir İngiliz centilmeni var mıdır? Sen Blenheim'de, Ramillies'de bulunmuş bir insansın Fransızlardan korkar mısın? Senin, benim ecdadımız, şurada oturan Webb'in ecdadı onlarla yüzlerce savaş meydanında karşılaştılar,

---

(32) "Mezhebimizi görevi olduğu için... ilh." Babası İkinci James gibi yapacak, demek istiyor. İkinci James tahta çıktığı zaman kilisede ve devlette mevcut düzeni muhafaza edeceğini va'dettiği halde çok geçmeden bu va'din hiçbir değeri olmadığı anlaşılmıştır.

(33) Şair Dyden'in meşhur eseri. Ölmez ve değişmez, süt beyaz Dişi Geyik Roma Katolik Kilisesini, Panter de İngiltere Kilisesini temsil ediyordu.

çocuklarımız da onların yaptıklarını yaparlar. İngiltere'den daha fazla adam isteyen kimdir? Amcam oğlu Westmoreland mı? Bizi Fransızlara teslim etmek ha! Olacak şey değil!

Mr. Esmond:

— Ama amcası yaptı! dedi.

St. John bir kadeh daha doldurarak:

— Ama onun büyük babasına ne oldu? İngiltere'nin şimdiye kadar gördüğü en büyük hükümdarın şerefine! İngiltere'yi krallık yapan İngilizin şerefine! Bizim büyük kralımız Hanovra'dan değil, Huntington'dan geldi (34). Babalarımız bizi idare etsin diye Hollanda'dan adam getirmediler. Bırakalım gelsin, burada alıkoyarız, Whitehall'da oturturuz. Eğer hiyanet ederse, hakkından gelmek için onu burada bulunduralım; sonra burada eskiden olduğu kadar gözü pek insanlar var. Tehlike ile yüzyüze gelip de korkmayacak insanlar var. Hâin! hiyanet! bu sözler senin benim gibilerini korkutur mu? Oliver'in bütün erleri öldü, elli sene içinde onun şanlı ismi unutulup gitti mi? Ona eşit insanlar yok mu zannediyorsun? Onun kadar iyi. evet, onun kadar iyi! Allah kralı korusun! Yok, eğer monarşi işimize gelmezse, Allah İngiliz Cumhuriyetini korusun!

---

(34) Huntington'da doğmuş olan Oliver Cromwell kastediliyor.

Bir kocaman kadeh daha boldurup havaya kaldırdı, sonra ne yaptığını bilmez bir halde içip bitirdi. Tam o sırada yaklaşan bir araba tekerleği gürültüsü gelip kapının önünde durdu. Kapı hızlı hızlı vuruldu ve bir an süren bir aralıktan sonra Mr. Swift divanhaneye girdi, merdivenden bizim yemek yediğimiz odaya çıktı, altüst olmuş bir çehre ile içeri girdi. St. John içkinin tesiri ile heyecana gelmiş, Macbeth'den bazı korkunç parçalar okuyordu, fakat Swift sözünü ağzına tıktı.

— Allah aşkına Lordum, artık içki içme! dedi.

Bolingbroke bir su bardağı yakalıyarak:

— Kraliçe mi öldü? dedi.

— Hayır, Hamilton öldü Bir saat evvel Mohun'la Macartney Dukayı öldürdüler (35) ; bu

(35) Lor Mohun, Kraliçe Anne devrinin en uygunsuz, saldırgan düellocularındandır. 1692 de aktris Bracegirdle'ı taarruzundan savunmağa kalkıştığı için Will Montford'u öldürmüştür. 1699 da, Thackeray'in bu romanda alattığı Lord Castlewood ile olan düelloya benzer bir vak'aya karışmıştır. Hamilton Dukası ile olan düellosu da Gül Meyhanesi denilen bir serseri yatağında kararlaştırılmıştı. Düello 1712 yılı Kasımının 15. ci günü Hyde Park'ta, Ring denilen ve sözde şerefle ilgili böyle kavgaların yapıldığı noktada cereyan etmiştir. Mohun da, Duka da öldürücü, yaralar almışlar; Duka şahidinin kollarında yarasına rağmen yaşarken, Mohun'un arkadaşı Macartney koşup

sabah aralarında kavga çıkmış, kendisine bir mektup yazacak kadar bile vakit bırakmamışlar. İki arkadaş bulmağa gitmiş, hasılı ölmüş; üstüne saldıran Mohun olacak o habis de ölmüş. Güneş batmadan biraz önce Hyde Park'ta döğüşmüşler, Duka Mohun'u öldürmüş, Macartney de gelip onu bıçaklamış; köpek kaçmış, arabanızı getirdim, aşağıda. Memleketin her tarafına haber salıp o habisi arattırın; Dukanın evine gidelim, hayat eseri kalmış mı. bir bakalım.

Esmond:

— Ah, Beatrix, Beatrix! Zavallı kızımın bir emeli daha burada sona erdi, diye düşündü.

kendisini kalbinden hançerliyerek öldürmüştür. Mohun da hemen orada ölmüş ve ünvanı da kendisi ile beraber batmıştır.

BÖLÜM VI

ZAVALLI BEATRİX

Beatrix'ten ayrılması gerektiğine inandırmak için Esmond'u fazla sıkıştırmağa hacet kalmamıştı; kader bu işi mükemmel görmüştü; bana öyle geliyor ki Dukanın evlenme teklifini kabul ettiği andan itibaren Beatrix bir Düşesin, hayır bir müstakbel Kraliçenin haşmetli tavrını takınmağa, bizler gibi düpedüz insanlardan uzak, âdeta kutsal bir varlık gibi davranmağa başlamıştı. Hem annesi, hem hısmı onun suyuna gidiyorlardı, ancak beriki bunu belki hakaretli bir tavırla, hem onun hem kendisinin boş gururuna karşı her zamanki kinayelerini savurarak yapıyordu. Bu kızda öyle bir büyü vardı ki ne Miralay Esmond, ne sevgili hanımı etkisinden kendilerini kurtaramıyorlardı; kusurlarına, kendini beğenmişliğine, inatçılığına rağmen onu sevmek zorunda kalıyorlardı; öyle ki bu halleri ile, bu parlak mahlûkun sarayında bellibaşlı iki dalkavuk olup çıkabilirlerdi.

Ömrü süresince böyle büyülenmemiş şu veya bu puta tapmamış kim vardı? Bu tutku, başka binlerce dünya kaygı ve emeli ile birlikte ölüp gömüldükten yıllarca sonra, onu duymuş

olan insan ölüyü mezarından dışarı çıkarabiliyor ve o kraliçe tavırlı, sevimli mahlûka karşı hemen de gençliğinde olduğu kadar içten gelme bir hayranlık duyabiliyor. O güzel ruhu karışmış olduğu gölgelerden sıyırmağa çalışıyorum ve onu hâlâ seviyorum; yahut diyebilirim ki böyle bir mazi insan için daima hal demektir; böyle bir tutku yürekte bir kere duyuldu mu, artık bütün varlığımızın bir parçası haline gelir ve ondan bir daha ayrılamaz; herhangi büyük bir inanç, bir kanaat, şiirin keşfi, dinlerin uyanışı, insanı sonradan nasıl her zaman için etkisi altında bırakırsa, o da bugün yaşıyan insanın bir parçası olup çıkar. Tıpkı Blenheim'da aldığım ve izini hâlâ taşıdığım yaranın kırk yıl önce açılıp iyileştiği halde, sonradan beden yapımın bir parçası haline gelip bütün vücuduma, yalnız vücuduma değil, ruhuma işlemesi gibi. Ayrılmak ve unutmak. Bunu vefalı hangi yürek yapabilir? Büyük düşüncelerimiz, büyük sevgilerimiz, hayatımızın gerçekleri, bizden hiçbir zaman ayrılmazlar. Hiç şüphe yok ki şuurumuzdan ayrılmazlar, o nereye gitse peşinden giderler, mahiyetleri icabı tanrısal ve ölümsüzdürler.

Dukanın evinin kapısında hizmetçilerin ağlaşmaları ile gerçekleşen korkunç kara haberi götüren Esmond tembel arabasının bütün sürati ile eve giderken, haberi onunla en ilgili insana açabilmek için plânlar yapıyordu; şayet in-

san emellerinin boşluğu üzerine bir hiciv yazmak gerekseydi, Esmond'un değişik insanlar ve meşguliyetler içinde bulduğu bu zavallı kız o hali ile iyi bir konu olabilirdi; zira günlerden beri arabası kumaşçıdan tuhafiyeciye, kuyumcudan koltukçuya sokak sokak durmadan dolaşmıştı; zevkine diyecek yoktu, hiç değilse nişanlısına delicesine düşkün olan damat bu kanaatte olduğundan, muhteşem elçilik dairesini süsleyecek her türlü eşya, gümüş takımı, döşeme, at, araba için, bütün esnafa şâmil olmak üzere kendisine tam yetki vermişti. Portresi yapılmadan bir Düşesin şatafatı tamam olmayacağı için, Kneller'e bir resim yaptırılması gerekiyordu; netekim ressam da onu, bir yastığa oturmuş, giymek üzere olduğu bir tacı elinde tutar pozda gösterir çok kibar bir portresini yaptı. Kendisi tacı Üçüncü James'in taç giyme töreninde giyeceğine yemin etmişti; elbisesine gelince, memlekette hiçbir prensese ermin kürk bu kadar yaraşmamıştır. Esmond maiyet halkının bulunduğu ara odayı, kadın şapkacıları, tuhafiyeci kadınlar, mücevherlerini, gümüş tepsilerini, kulplu kapaklı kadehlerini satabilmek için her zillete katlanan kuyumcular, duvar perdeleri, kadifeler, çatmalar getirmiş kumaşçı tezgâhtarları ile hıncahınç buldu. Düşes Hazretleri o sırada Exeter Change'dan gelmiş ünlü bir kuyumcuyu huzurlarına kabul buyurmuşlardı; Miralay Esmond içeri girdiği zaman adam, be-

beraberinde getirdiği büyük bir işlemeli gümüş tepsinin güzelliklerini sayıp döküyordu.

Beatrix:

— Gel, Amcaoğlu, dedi, gel de şu güzel şeyin zevkine var.

Zannedersem Mars'la Venüs altından bir kameriyede yatıyorlardı; altın yaldızlı bir Kupid (1), savaş tanrısının miğferini almış görünüyordu — bir başka Kupid de kılıcını — bir başkası da ağır kalkanını (bu kalkanın üzerine Hamilton Dukası ile bizim ailenin armaları kazılacaktı), dördüncü bir Kupid de elinde dukalık tacı olduğu halde, dinlenmekte olan tanrıçanın önüne diz çökmüştü. Tanrı yardımcımız olsun! Mr. Esmond o gümüş tepsiyi bir kere daha görüşünde armaları değişmiş buldu; dukalık tacı yerine de vikontluk tacı konulmuştu; tepsi bundan iki yıl sonra o cimri kuyumcunun kızı Viscount Squanderfield'e vardığı zaman kızın çeyizinin bir parçası olmuştu.

Beatrix tepsiyi inceliyerek:

— Güzel bir iş, değil mi? dedi.

Ve Kupid'lerin şeytanca güzelliklerine, dermansız bir halde yere serilmiş yatan Mars'ın nefis oymacılığına işaret etti. Esmond, etrafında ağlaşan hizmetçileri, çocukları arasında, oda-

(1) Rima'lıların aşk tanrısını temsil eden kanatlı güzel erkek çocuk Yunan'lıların Eros ismini verdikleri bu çocuk çok kere de ok ve yayla tasvir edilir.

sında cansız yatan savaş adamını, bir de ölüm gerdeğine girmek için süslenen bu gülümser mahlûku düşünerek fenalaştı.

Bu güzel mahlûka mahzun mahzun bakarak:

— Gururu okşayan boş bir şey! dedi.

Odada, eserin parlak sahibesini aydınlatan şamdanlar vardı. Büyük altın tepsiyi güzel kolları ile havaya kaldırdı; kibirli bir tavırla:

— Boş bir şey mı? dedi. Sizin boş dediğiniz şey benim için bir maldır. Yahudice bir fiyat istiyorsunuz. Mr. Graves. Fakat ne olsa alacağım, sırf Mr. Esmond'a inat olsun diye...

Mr. Esmond:

— Bırak elinden onu, Beatrix; dedi. Elindeki tepsi içinde ne olduğunu bilmiyorsun, Herodias! (2)

Beatrix tepsiyi gürültü ile yere düşürdü; açgözlü kuyumcu koşup yere düşen malını yakaladı. Lady'nin yüzü Esmond'un soluk yüzünden ürkmüştü; gözleri tehlikeyi haber veren ışıklar gibi parlıyordu. Esmond'a doğru koşup iki elini birden tutarak sordu:

— Ne oldu, Harry? Soluk çehren, kederli sesinle ne demek istiyorsun?

---

(2) Yahudiye Kralı Herod Agrippas'ın karısıdır. Daha önce kaynı olan Herod'la evlenmesine itiraz ettiği için Hazreti Yahya'nın kafasını kestirip tepsi içinde huzuruna getirttiği Oscor Wilde'in *Salome* piyesinde görülür.

Esmond onu tutup götürerek:

— Uzaklaş, uzaklaş buradan, dedi.

Beatrix korku içinde ona sarılmıştı; genç kızı kalbine bastırarak, bu halden ürkmüş gibi duran kuyumcuya kendilerini yalnız bırakmasını söyledi. Adam şaşkın şaşkın bakarak, kıymetli tepsisini kucaklayıp bitişik daireye geçti.

Esmond soluk yüzlü, korkmuş mahlûku hâlâ kollarında tutarak:

— Ah, Beatrix, benim kardeşim, dedi. Sen dünyadaki kadınların hepsinden daha cesaretlisin. Şimdi cesaretini göstermeğe hazırlan, korkunç bir sınav geçireceksin.

Kendisini koruyabilecek olan dostunun yanından bir sıçrayışla uzaklaşarak sordu:

— Yoksa beni bıraktı mı? Bu sabah biraz atışmıştık; çok kederli duruyordu; ben kendisini kızdırdım; ama cesaret edemedi, cesaret edemedi.

Bu sözleri söylerken bütün yüzünü, göğsünü kızgın bir kırmızılık kapladı. Esmond onun bu halini, birbirine kilitlenmiş elleri ile kabarmış yüreğini bastırarak yanında durduğu aynaya aksetmiş olarak görüyordu.

Esmond genç kızın bakışında üzüntüden ziyade öfke görüldüğüne şaşarak:

— Seni bıraktı, dedi.

Beatrix:

— Demek ki sağ! diye haykırdı. Beni bıraktı, sen de bana bu haberi getiriyorsun,

öyle mi? Beni bıraktı, sen de benim öcümü almağa cesaret edemedin. Ailemizin kahramanı olduğunu iddia edersin, öyle iken benim bu hakarete uğramama razı oldun. Castlewood nerede? Ben kardeşime gideceğim!

Esmond:

— Duka sağ değil, Beatrix, dedi.

Vahşi bir tavırla amcası oğluna baktı, sonra yüreğinden kurşunla vurulmuş gibi geri geri duvara doğru gitti.

— Üstelik buraya geliyorsun. Demek... demek... onu sen öldürdün!

Hısmı:

— Allaha bin şükür, hayır! dedi. O necip insanın kanı kılıcımı lekelemedi. Son saatine kadar sana sadık kaldı, Beatrix Esmond! Kibirli, zalim kadın! Diz çök de ölüm ve dirime hükmeden ve kıbirliliği cezalandıran çok kudretli ve kahredici Tanrıya şükret, asil ruhlu Hamilton sana sadık olarak can verdi; onu bu akibete götüren senin ' gan, veya kibrin, yahut da o boş azametin değildi. O, daha önce senin babanın kanını içmiş olan kanlı kılıçla öldürüldü. Ah, kadın! Ah, kardeş! iki cesedin yattığı o hüzün çökmüş döğüş meydanına — iki ceset, çünkü öldüren de öldürdüğü adam tarafından öldürüldü — evet, o meydana intikamından, bir de o boş gururundan başka matemci gönderemiyor musun? Tanrı senin o katı, isyancı yüreğini bu korkunç cezaya nasıl çarp-

tırdı ise günahını da öylece bağışlasın ve yardımcı olsun, Beatrix.

Esmond bu sözü henüz bitirmemişti ki hanımı odaya girdi. Kendisiyle Beatrix arasındaki konuşma ancak birkaç dakika sürmüş, bu sırada Esmond'un hizmetçisi kara haberi bütün ev halkına duyurmuştu. Dışarıda bekleyen Gurur Panayırı ordusu tası tarağı toplayıp korku içinde kaçmıştı. İyi yürekli Lady Castlewood, Dekan Atterbury ile konuşuyordu; Dekan, sofu kadının papazı ve mürşidi idi; o da hastanın başucunda yer alması gereken bir doktor gibi Lady ile birlikte odaya girmişti. Beatrix'in annesi Esmond'a baktı, sonra sapsarı yüzü, açık yüreği ve elleri ile, baştan aşağı sevgi ve merhamet halinde, kızına doğru koştu. Fakat Beatrix yanından geçip uzaklaştı, ruhanî hekimin de ilâçlarına rağbet etmedi.

— Kendi odamda yalnız başıma kalırsam daha rahat edeceğim, dedi.

Gözleri kupkuru idi; zaten, o acı dolayısı ile yalnız bir defa müstesna, Esmond hiçbir zaman onun gözlerini başka türlü görmemişti. Dışarı çıkarken Esmond'a soğuk bir el uzattı. Alçak sesle, gözyaşlarından daha çok dokunaklı bir sadelik içinde:

— Teşekkür ederim, ağabey, söylediklerinin hepsi de doğru, candan sözlerdi; buradan gidip Tanrıdan af dileyeceğim, dedi.

Öteki üç kişi orada kalıp, korkunç olay

üzerine aralarında konuştular. Görünüşe göre, olay Doktor Atterbury'ye herkesten fazla dokunmuştu. Kocasının kaatili Mohun'un ölümü, hanımına Dukanın acı akibetinden daha korkunç görünmüştü. Esmond aralarındaki kavga ve sebebi üzerine bildiği kadar tafsilât verdi. İki kişizade Lord Gerard'ın emlâki dolayısı ile uzun zamandan beri kavgalı idiler; Lord Duka ile Mohun, Lord Gerard'ın iki kızını almışlardı. O gün, önce sözleşerek avukatın Lincoln's Inn Fields'teki yazıhanesinde buluşmuşlardı. Aralarında biraz söz geçmiş; duyanlar bunları çok önemsiz bulmuşlarsa da, iki eski düşman bu fikirde değilmişler. Mohun, Asaletlime dostlarını nerede görebileceğini sormuş, iki saat içinde bu ölümlü düelloyu hazırlamaları için ikisi de dostlarını göndermişti. İş o kadar hırsla takip edilmiş ve o kadar mânasız bir sebepten doğmuş ki, işin içinde Hamilton Dukasının canına kıymak isteyen bir partinin bulunduğu, bu üç meşhur döğüşçünün de o partinin adamları olduğu noktasında o zaman herkes birleşmişti. Bundan on iki yıl önce yapılan ve Mohun'un ikinci defa adam öldürmesi ile sona eren, daha önce anlattığımız o acıklı karşılaşmada olduğu gibi beher taraftan üçer kişi döğüşmüşlerdi. Şaşırtmaca yapmadan, hattâ kılıç çatıştırmadan saldırıp hemen birbirlerine girmişler. ümitsizcesine birbirlerine kılıç saplamışlar, ikisi de birçok yaralar almışlar, Mohun ölüm yarasını

almış, Lord Duka da onun yanına serilmiş, o sırada Macartney gelip Asaletlimi yerde yatarken kılıçtan geçirmiş, ölümüne sebep olan vuruşu yapmıştı. Miralay Macartney bunu inkâr etti ise de, dehşet ve nefret içinde kalan bütün memleket kendisini suçlu bulduğu için, kaçıp gitti, bir daha da geri dönmedi.

Hamilton Dukasının ölümünün gerçek sebebi ne idi? — kolayca önüne geçilebilecek değersiz bir kavga yüzünden, hem de o kadar aşağı, bayağı, ahlâk düşkünü, öteki cinayetleri ve üstüste adam öldürmeleriyle itibardan düşmüş bir habis ile döğüşerek; öyle ki Lord Duka gibi anlı şanlı bir insan kılıcını böyle bir alçağın kanı ile kirletmeğe tenezzül etmeyebilirdi. Ama ruhu o kadar yüksekti ki onun ölümünü isteyenler, cesaretinin hayırseverliği gibi olduğunu hiçbir hareketini boş çevirmiyeceğini biliyorlardı; onun için üzerine saldırtılan Mohun'la öteki iki kanlı haydudun elleri ile öldürüldü. Kraliçenin Paris Büyük Elçisi, Stuart hanedanının sadık ve fedakâr hâdimi, kendisi de İskoçya'nın kral soyundan gelme Prensi olan bu insan kendi açık sadakati ve bu memleketteki milyonlarca insanın iyi niyeti ile birlikte Kraliçe Anne'ın itimat ve nedametini. sürgün kardeşi hükümdara götürürken, işte böyle öldü.

Mohun'un bağlı bulunduğu parti onun hizmetinden faydalanmış, üstelik böyle bir edepsizden de kurtulmuştu. O da, Meredith ile Ma-

cartney de Marlborough'nun adamlarındandı; iki miralay da daha bir yıl önce Torry'lerin cana cehenneme diye kadeh kaldırdıkları için kovulmuşlardı. Asaletlim şimdi Whig partisindendi, Hanovra'cı idi, ve Prens Eugene kadar savaş can atıyordu. Hamilton Dukasının ölümünde parmağı vardı demem; ama partisi bu ölümden faydalandı, bu cinayeti işleyecek vicdansız, kanlı üç âlet bulundu derim.

Esmond'la Dekan, faciayı ve onun her ikisinin de candan bağlandıkları dâva için ne kadar zararlı olduğunu konuşarak yürüye yürüye Kensing'tondan uzaklaşırlarken telllâllar büyük ilân levhalariyle daha şimdiden sokaklara dökülerek, Lord Mohun'la Hamilton Dukasının bir düelloda öldürüldüklerinin tam,doğru ve korkunç haberini haykırarak bütün şehire duyuruyorlardı. Bunlardan bri de Kensington'a gelmiş, sabahleyin erkenden oradaki meydanda haykırırken Mr. Esmond da tesadüfen oradan geçiyordu. Adamı, Beatrix'in kanatları açık duran pencere - resinin altından çekti. Kasım ayı olduğu halde güneş parıl parıldı; Esmond pazar arabaları - nın Londra'ya doğru yol aldıklarını, muhafız - ların Sarayda nöbet değiştirdiklerini, işçilerin Kensington'la şehir arasındaki bahçelerde çalışmağa gittiklerini görmüştü; sokak satıcıları, gezginciler haykırışlariyle etrafı dolduruyor - lardı. Dukalar yerde cansız yattıkları, hanımlar matemlerini tuttukları, krallar da belki başarı

fırsatlarını kaçırdıkları halde, dünya gene işinin gücünün peşinde idi. Gece, gün geçiyor, yarın geliyor, bulunduğumuz yer bizi tanımıyor. Esmond şu anda daha düne kadar Aran Lordu iken bugün Hamilton Dukası olan insana bu naberi yetiştirmek için Kuzey yolu üzerinde dolu dizgin at sürmekte olan tatarı, sonra da, daha birkaç saat önceye kadar çarpmakta iken şimdi sessiz bir avuç toz haline gelen o yiğit yürekte o zaman canlı bulunan binlerce büyük tasavvuru, ümitleri, emelleri düşündü.

BÖLÜM VII

CASTLEWOOD'U BİR KERE DAHA ZİYARET EDİYORUM

Beatrix'in muhteris emelleri böylece üçüncü defa olarak engellenmiş oldu, o kadar ki fenalığını isteyen özel bir kaderin kendisini gözleyip kovaladığına, peşinde koştuğu mükâfatı tam yakalıyacağı sırada onu çekip elinden aldığına, neticede payına öfke ve kederden başka bir şey düşmediğine inanacağı geliyordu. Duyduğu ister hiddet, ister üzüntü olsun (bana öyle geliyor ki yüreğini en çok parçalayan heyecan hiddetti), böyle bir felâket anında daha yumuşak tabiatlı insanların yaptıkları gibi, bir kimseyi kendine dert ortağı yapmak istemezdi; annesi ile hısmı onun kendi merhametlerine tenezzül etmiyeceğini, kendisine acımakla talihin yüreğinde açmış olduğu zalim yarayı bir kat daha azdırmış olacaklarını biliyorlardı. Gururunun bu anî ve müthiş darbe ile fena halde kırıldığını, cezalandırıldığını biliyordu; başına gelenlerden alınacak ibret dersine bizim tarafımızdan işaret edilmesini kat'iyen istemiyordu. Felâkete uğramış bu talihsiz mahlûka, şefkatli annesi dualarından, hısmı da vefalı dostluğun-

dan ve sabrından başka bir şey veremiyorlardı; Beatrix de sessiz acımaları anladığını, ancak imalarla ve aylardan sonra ağzından dökülen bir iki sözle belli etti ve gösterdikleri sabır ve tahammülden dolayı onlara için için müteşekkir kaldı. Mabeyne yakın kimseler onun halinde istihzayı ve taziyeyi ürkütüp uzaklaştıran bir şey olduğunu söylüyorlardı; o, ötekilerin zafer ve merhametlerinin üstünde kalıyor, bu korkunç faciadaki rolünü büyüklük ve cesaretle oynuyordu; öyle ki kendisini en az sevenler bile onu beğenmek zorunda kalıyorlardı. Uğradığı felâketten sonra onun her halini gören bizler de felâkete katlanmakta gösterdiği kırılmaz cesaret ve muhteşem sükûneti saygı ile karşılamaktan başka bir şey yapamıyorduk. Kendi kederlerime büsbütün başka türlü katlanmağa, bunları Tanrının bir hışmı gibi, korkulu bir boyun eğiş ve yumuşaklıkla kabul etmeğe alışmış olan annesi:

— Onda gururdan ziyade göz yaşları görmek isterdim, diyordu.

Fakat Beatrix'in yaradılışı iyi yürekli annesininkinden başka idi; onda kaderi kabul eder ve ona meydan okur gibi bir hal vardı; hattâ (bana öyle geliyor ki yalnız başına kendi odasında iken bile) kederin kendisinden bir utanç gözyaşı veya ıztırap haykırışı şeklinde bir itiraf koparmasına meydan vermezdi. Soyumuzun benden sonra gelen dostları, çocukları, kaderin

sınavlarına ne şekilde göğüs gereceksiniz? Ben bir insan bilirim ki Tanrının size gururdan ziyade sevgi vermesi, her şeyi gören Gözün sizi alçakgönüllü durumunda bulması için dua eder. Gururlu ruhları sevgi ve acımadan başka bir duygunun etkisi altında yargılamak doğru olmaz. Bazı insanların hamurunu hırs ve tahakküme müstait olarak yoğurduğu gibi, bazılarını da itaat ve yumuşaklıkla inkiyat için hazırlıyan tabiattır. Pars da kuzu gibi kendi yaradılışına göre davranır; ne güzelliğini, ne cesaretini, ne zalimliğini, ne parlak postunun üzerindeki değirmi lekelerden birini, ne kendini içinden dürten fethedici ruhu, ne de kendini yere yıkan kurşunu değiştirebilir.

Whig'lerin haklı olarak uğradıkları panik esnasında, Kraliçe kendi Hanovralı prenslerine yeminler, andlaşmalarla bağlı bulunmakla beraber onu bırakıp kendisine tabiatın ve vazifenin daha sağlam bağlariyle büsbütün başka şekilde bağlı bulunan kardeşini çağırır korkusu ile, Savoy Prensi ile Whig Partisinin en cesaretli üyeleri, Kraliçeye ve Tory Partisinde-ki bendegâhının feryatlarına kulak asmadan, Elektorluk Prensinin, bir Lordun, hem de İngiltere Krallık hanedanı kanından gelmiş tahtın varisi olarak sıraya girmiş bir Prensin, üyesi bulunduğu Parlâmentoda yer almağa ve günün birinde idaresini eline alacağı memlekette oturmağa

hakkı olduğunu ileri sürerek, genç (1) Cambridge Dukasını getirmek taraftarı idiler. Ancak Kraliçe ile etrafındaki insanların bu plâna karşı o kadar şiddetle gösterdikleri gocunma, vesayet üzerinde ısrar edilecek olursa, kralsal öfke tehditleri neticesindedir ki plânın gerçekleştirilmesi önlenebildi.

Bizim taraftan da en cesaretliler, aynı surette, Prensimizin memlekete dönmesine taraf-

(1) Prenses Anne'ın oğlunun 1700 yılında ölmesi üzerine Hanovra Elektoru George'un İngiliz tahtına geçeceğinde artık şüphe kalmamış, bunun için kendisine Cambridge Dukası payesi verilmişti. Kendisi 1660 yılında doğmuş olduğuna göre o tarihte Thackeray'ın dediği gibi "genç" olamazdı. 1714 yılı başlarında Hanovra'dan Londra'ya gönderilen bir elçi Elektor Prens George'un Cambridge Dukası olarak Lordlar Kamarasında yerini almağa davet edilmesini istemişti. O zamanın hükümeti bu isteği yerine getirmekten çekinmişti. Kraliçe Anne da Hanovra Hanedanının tahta geçmesine şiddetle muarızdı. Zamanın Başbakanı Lord Oxford, Prensi Londra'ya çağırmamak için türlü mazeretler ileri sürerken Marlborough ile diğer Whig Partisi ileri gelenleri bir taraftan kendisini bir an evvel İngiltere'ye gelmesi için zorluyorlardı. George'un annesi o zamanki Elektoriçe oğlunun İngiltere'ye gitmesini çok istediğinden Kraliçe Anne'a bu hususta başvurmuştur. Kraliçe Anne Elektoriçeye de, oğluna da şiddetli birer mektupla cevap vermiştir. Elektoriçenin 1614 yılı Mayısında ölmesi üzerine George'un Londra'ya gelmesi meselesi de kapanmıştır.

tardılar. Tanrısal hakkın şüphe götürmeyen mirasçısı, milletin yarasının papaz sınıfının, İngiltere ve İskoçya kişizadelerinin hemen de hepsinin sevgisini kazanmış, cezasını çektiği babasının hiyanetinde tamamiyle mâsum, — yiğit, genç, güzel, talihsiz — olan bu Prens, aramıza gelip kendini Britanya âlicenaplığının, ve şerefinin kucağına atacak olsa, İngiltere'de kim Prense el sürmeğe cesaret edebilirdi? Peşinde bir Fransız ordusu ile bir istilâcı durumuna geçerse, vicdanı olan her İngiliz ölünceye kadar ona karşı durur, onu geldiği kıyılara sürerdi; ama hakkından başka silâh taşımıyan ve milletinin sadakatine bel bağlayan bir prens, dostlarından çoğunun iddiasına göre, aramızda iyi karşılanacağından, hiç değilse güvenlik içinde bulunacağından emin olabilirdi ve kızkardeşi Kraliçenin, ne de uyrukları olan milletin eli hiçbir zaman ona fenalık etmek için kalkmazdı. Fakat Kraliçe yaradılıştan pısırıktı ve arka arkaya iş başına getirdiği Nazırlarında kararsız davranmak için kendilerine ait sebepler vardı. Ünlü genç sürgünün davasına candan bağlı olan daha atılgan, daha namuslu kimseler, adaletin yerini bulmasına hizmet etmelerine mani olacak şahsî menfaat plânları olmadığından, yalnız bir İngiliz clarak gelmek şartiyle onu iyi karşılamak ve savunmak için her şeyi göze almağa hazırladılar.

St. John'la Harley her ikisi de, Prensle ta-

raflıları için bol bol iyi şeyler söylüyorlar, kendisine gelecekte dâvasını destekleyeceklerine dair sonsuz vaitlerde bulunuyorlardı; fakat bütün verebildikleri bazı iymalarla geleceğe ait vaitlerden ibaretti; Prensin dostlarından bir kısmı daha cür'etli, daha tesirli ve açık tedbirler alınmasına taraflı idiler. Prensi bir memleketteki en cesaretli müttefikinden mahrum bırakan Hamilton Dukasının yok yere ölümünden bir yıl sonra, Esmond bazıları hâlâ hayatta bulunan, bir takımının da isimlerini burada anmağa haklı olmadığı bu dostların bir kısmı ile bağlanmış oldu. Dekan Atterbury de bu dostlardan biri idi; iyi yürekli piskopos şimdi de, sürgününde, baskı ve eziyetin de etkisi dışında bir yerde bulunduğu için Esmond onun ismini söyliyebilirdi; Miralay ona ve daha bir iki kişiye, kendi eseri olan bir plânı açıklamıştı, öyle bir plân ki Prensin biraz azimli davranması şartiyle onların en aziz dileklerinin yerine gelmesini Castlewood sağlıyabilirdi.

Genç Lord Viscount rüşdünü isbat için Ingiltere'ye gelmemişti; şimdi yıllardan beri bu memlekette değildi. Kızkardeşinin evleneceği ve Hamilton Dukası öldüğü sene esmin gebeliğinden dolayı Brüksel'den ayrılmadı. Nazlı Clotilda kocasının gözünün önünden ayrılmasına razı olamıyordu; belki de haşarı oğlanın ipi gevşetilince başını alıp kaçmasından korkuyordu; o-

cuğa bakması, dedikoducu misafirlere posset (2) ikram etmesi için onu yanında alıkoydu. Zavallı Beatrix Frank'ın kılıbıklığına çok gülerdi; annesi vakti yaklaştığı zaman Clotilda'ya gidecekti; ama kaynana daha şimdiden işe elkoymuş ve zavallı Beatrix'in evlenmesi için görüşmeler başlamıştı. O şorkunç Hyde Park faciasından birkaç ay sonra Esmond'un hanımı ile kızı Castlewood'a çekildiler, Lordun da gelip orada onlara katılacağı umuluyordu. Ama, doğrusunu isterseniz bu sessiz aile hayatından hiç de hoşlanmıyordu; ilk sefere gidişinden sonra kendisini ancak bir defa Walcot'a getirmek mümkün oldu; o zaman haylaz delikanlı vaktinin yarısından fazlasını Londra'da geçiriyordu. Mabeynde veya umumî yerlerde kendi isim ve unvanı ile ortaya çıkmıyor, yüzbaşı Esmond ismi altında düşüp kalkarak, tiyatrolara, banyolara devam ediyordu (bu isim meselesi yüzünden mâsum hısmının kaç defa başı derde girmişti) : çeşitli vesilelerle, her türlü zevk ve safa peşinde koştuktan sonra nihayet evliliğin meşru zevk ve safasına dalan Frank Castlewood memleketinden uzak yaşamış ve yurt dışında askerlik hizmetini birlikte yaptıkları orduya mensup centilmenlerden başka kendisini tanıyan kalmamıştı. Annesinin yumuşak yüreği onun böyle uzun

(2) Birinci kitabın 6. sayfasındaki 2 numaralı nota bakınız.

müddet kendilerinden uzak yaşamasından üzüntü duyuyordu. Henry Esmond kadıncağızın bu tabiî kederini yatıştırmak ve hısmının havaîliğini örtecek mazeretler uydurmaktan başka bir şey yapamıyordu.

1713 yılı sonbaharında Lord Castlewood memlekete dönmeyi aklına getirebildi. İlk çocuğu kız olmuştu; Clotilda Lord Hazretlerini ikinci bir çocukla bahtiyar etmek üzere idi; sofu delikanlı, karısını atalarının ocağına getirmek, St. Philip of Castlewood'a dualar etmek, buna benzer daha neler neler yapmakla, Tanrıyı bu sefer kendisine, umutlu annenin yolunu dört gözle beklediği bir oğul ihsan etmeğe razı edebileceğini zannediyordu.

Uzun tartışmalara yol açan barış o yıl Mart ayı sonunda ilân edilmişti; Fransa artık bize açılmıştı. Frank'ın zavallı annesi, Lord Castlewood'u karşılamak için her şeyi hazırlayıp oğlunun gelmesini sabırsızlıkla beklediği sırada, iyi yürekli Lady hasretlisine kavuşamıyacağını ve yüreğinde yaşattığı bu tatlı ümidi bir kere daha geri bırakmak zorunda kaldığını Miralay Esmond'dan öğrendi.

Esmond Castlewood'a atla gitti. Şatonun eski kurşunî kulelerini, pek iyi hatırladığı ormanlarını aşağı yukarı on dört seneden beri görmemişti; o gün Lordla beraber atlara binip oradan ayrılırken hanımı küçük çocukları yanında. el sallıyarak kendilerini uğurlamıştı. O

zamandan beri sanki devirler geçmiş, savaş, ihtiras, kaygı, sevgi, ümit, felâket dolu yıllar aradan akıp gitmişti! Çocuklar şimdi büyümüştü, her birinin kendine göre bir hikâyesi vardı. Hele Esmond derseniz, ona sanki aradan yüz yıl geçmiş gibi geliyordu; yalnız sevgili hanımı değişmemişti; o tıpkı eskisi gibi duruyor, kendisini öyle güleryüzle karşılıyordu. Avludaki havuz ona alışık olduğu musikisini dinletiyordu; eski divanhane, içinde eşyalar, ölen Lordunun oturduğu koltuk, şarap içtiği kulplu kapaklı bardak hep olduğu gibi duruyordu. Hanımı evvelce kaldığı küçük odada yatmak istediğini biliyordu; kendisine orası hazırlanmış, bitişikteki papazın odasına duvar çiçekleri, kokulu bitkiler konulmuştu.

Erkeğin dökebileceği heyecan gözyaşları, ölüm ve dirimin, iyi ve fena bahtın o heybetli Dağıtıcısına boyun eğiş duaları ile, Castlewood'daki bu ilk gecenin bir kısmını yatağında uyanık yatıp duvar saatinin o pek iyi hatırladığı ahengi ile çalışını takip ederek, çocukken yaşadığı evi ziyaret eden her insanın yapacağı gibi, arada açılmış olan geniş zaman körfezinin üzerinden geriye bakarak ve şu karşıki uzak yakada henüz hayatta olan efendisi ile, etrafında çocukları oynaşan henüz bir genç kız kadar körpe hanımı ile birlikte kendini, o küçük, mahzun, içli çocuğu seyrederek geçirdi. Yıllarca evvel, o aynı yatakta yatan küçük bir oğlanken, ha-

nımı kendisine hayır dualar edip "Sen benim şövalyemsin" dediği zaman ona sadık kalacağına, kendine en aziz bir vazife bildiği hizmetinden hiçbir zaman kaçınmıyacağına yemin etmişti. Acaba bu içten gelen çocukça va'dini tutmuş muydu? Tanrı şahittir ki evet, Tanrıya çok şükür ki evet! Bütün hayatı ona adanmıştı; kanı, serveti, ismi bütün kalbi, kendini bildiği bileli, onun ve çocuklarındı. Bütün gece, çocukluğunu durup durup rüyada görüyor, silkinerek uyanıyordu; Holt Babanın kendisini öteki odadan çağırdığını, onun o esrarlı pencereden odaya girip çıktığını işitir gibi oluyordu.

Esmond şafak sökmeden kalkıp öteki odaya geçti; odanın havasına mis gibi şebboy kokusu sinmişti; kâğıtların yakıldığı mangala, Holt'un kitaplarına, kâğıtlarının durduğu dolaba baktı, hâlâ eskisi gibi işleyip işlemediğini merak ederek pencerenin yayını denedi. Yaya yıllardan beri kimse el sürmemişti, ama nihayet işledi, pencerenin kasası olduğu gibi duvarın içine gömüldü. Onu kaldırıp yerine oturttu; on altı yıl önce Holt'un bu yolu kullandığından beri oradan kimse geçmemişti.

Zavallı efendisinin, hayatının son gününde kendisine Holt'un eve hayalet gibi girip çıktığını söylediğini hatırladı, babanın bu gibi esrarlı hallerden hoşlandığını, gizli gizli kıyafet değiştirdiğini, gizli giriş çıkış yolları kullandı-

gizli biliyordu; daima tahmin etmiş olduğu gibi bu yoldan girip çıkıyordu. Şafak, Castlewood köyü üzerinden yükselirken Esmond pencereyi tekrar kapattı, ileride ağaçlar arasından, çayırın ötesinden, üstünde hâlâ bir sis tabakasının uyukladığı köprünün öte yanından demirci dükkânının çekiç sesleri geliyordu.

Bundan sonra Esmond şöminenin ahşap kısmının üstündeki uzun, içine bir adam sığacak kadar yüksek büfeyi açtı; Holt birtakım gizli mallarını burada saklardı. Çocukken pek iyi hatırladığı iki kılıç hâlâ orada duruyordu; Esmond heyecanla karışık garip bir meraka kapılarak bunları çıkarıp sildi. Orada deste halinde birtakım kâğıtlar da vardı; bunlar her halde Lord Viscount hayatta iken Holt'un orayı son ziyareti sırasında, papazın tutulup Hexham kalesine atıldığı gün bırakılmış olacaktı. Esmond bunları çekinmeden açtı, Kral William devrine ait hiyanet belgeleri buldu, birçok isimler, Charnock ile Perkins, Sir John Fenwick ile John Friend, Rookwood Lodwick, Lord Montgomery ile Ailesbury; Clarendon ile Yarmouth hasılı gâsıba (3) karşı tertiplenmiş kumpaslara katılmış ne kadar insan varsa hepsinin isimleri; ayrıca Berwick Dukasından bir mektup, St. Germains'deki Kraldan bir mektup. Kral bu mektubunda, kendi

(3) Stuart tarafından Cromwell'i İngiliz tahtını gasbetmiş saydıkları için onu "gasıp" diye anıyorlardı.

saltanat devrinin dördüncü yılında berat ile Castlewood Viscount'ı Thomas'a ve soyundan gelecek erkek mirasçılarına verilmiş olup erkek mirasçısı olmadığı takdirde Francis'e geçecek olan Esmond Lord ve Markisi payelerini yukarıda ismi geçen, güvene lâyık ve çok sevgili Castlewood Viscount'ı Francis'e veriyordu.

İşte Lordumun sözünü ettiği, Holt'un tevkif edildiği gün kendisine gösterdiği ve cevabını almak için bir hafta sonra geleceği kâğıt budu. Bu kâğıtları almış olduğum mezara acele tekrar gömdüm, zira hafif bir parmağın oda kapısının ziline dokunması beni işimden alıkoymuştu, çehresi sevgi ve samimiyetle dolu lûtfkâr hanımım gelmişti. O da her halde geceyi uykusuz geçirmişti; ama hiçbiri ötekine saatlerin nasıl geçtiğini sormadı. Öyle şeyler vardır ki konuşmadan sezeriz, görüş alanımızın dışında geçtiği halde biliriz. Sevgili Lady her iki seferinde de yaralandığımın kendine malûm olduğunu söylemişti. Sempatinin ne kadar uzağa ulaşabileceğini, sevginin ne kadar doğru olarak kayıptan haber verebileceğini kim bilebilir?

— Odana baktım; yatak boştu, eski yatakcık; seni burada bulacağımı biliyordum.

Bu bahse dair söylediği bu kadardı. Sevgili nazik mahlûk, biraz kızararak, gözlerinde hayır dua ifadesi ile kendisini öptü.

Elele, eski avludan geçip teras gezisine çık-

tılar; çimende çiğ taneleri parlıyor, sabahın kızaran seması altında, yukarıda yeşil koruluklar içinde kuşların tatlı cıvıltıları duyuluyordu. Her şeyi ne kadar iyi hatırlıyordu! Doğu seması üzerinde koyu bir gölge halinde resimleşen şatonun eski kuleleri, çatı duvarları, yeşil yamaçların erguvanî gölgeleri, güneş saatinin eski zaman işi acaip modeli ve oymaları, ormanla taçlanmış tepeler, buğday ve ekinle yüzü gülen güzel sarı ova, onun içinden geçerek öte yandaki inci rengi tepelere doğru parıl parıl akan nehir, bütün bunlar gençliğimize ait binlerce güzel hâtıra ile birlikte önümüze serilmişti; öyle hâtıralar ki güzel ve hazin, fakat gözlerimizin bir kere daha gördüğü, hafızamızdan hiçbir zaman silinmeyen bu şirin manzara kadar zihnimizde gerçek ve canlı kalıyor. Biz insanlar hiçbir şeyi unutmayız. Hâfıza uyur, fakat gene uyanır; ben çok defa düşünürüm, ölümün son uykusundan sonra mahşer borusu bizleri edebiyyen uyandırıp ruhun yeniden canlanması gibi, bir kendine gelme şimşeğinin çakışı ile bütün mazimiz bir hamlede geri dönünce nasıl olacak diye merak ederim.

Ev halkının uyanmasına daha birkaç saat isterdi (Temmuz ayı idi, şafak henüz sökmüştü), Esmond, hanımına açılıp elindeki işten ve Frank'ın bunda oynıyacağı rolden bahsetti. Ona her şeyi açıklıyabileceğini, o samimî insa-

nın öldürseler de onu kimseye söylemiyeceğini biliyordu; herkesten saklamasını rica ederek sırrı olduğu gibi hanımının önüne serdi (Krala sadakat bahsinde kadıncağızın bütün İngiltere'de kimseden geri kalır yeri yoktu); kendi tarafından hazırlanmış herhangi bir plânı onun alkış ve sempati ile karşılayacağından tamamiyle emindi. Onun tarafsız olmayan kanaatince ne bundan daha şanlı şerefli bir plân, ne de onu başaracak daha fedakâr bir kahraman olamazdı. Bu hasbıhalleri belki bir iki saat sürmüştü. Konuşmaları tam bittiği sırada Beatrix çıkageldi; güzel uzun biçimi, yeşil terası süpüren ve önüsıra yeşil otlar üzerine gölge salan siyah bir robaya bürünmüştü (geçen seneki felâketten sonra hep siyah giyiyordu).

Gülümseyerek bizi en tumturaklı reveranslarından biri ile selâmladı ve "Siz gençler" diye hitabetti. Bir yıl önceden daha yaşlı, daha solgun ve daha haşmetli görünüyordu; annesi de kendisinden daha genç duruyordu. Lady Castlewood'un Esmond'a anlattığına göre, acısından bir kere olsun söz açmıyor, ümitlerinin ölümüne ancak bir iki sessiz kelime ile iymada bulunuyormuş.

Beatrix Castlewood'a döndüğü zaman bütün köy evlerini dolaşmış hastaları yoklamıştı. Çocuklar için bir okul kurmuş, içlerinden birkaçına şarkı öğretmişti. Castlewood kilisesinde bir çift eski güzel orgumuz vardı, kendisi

bunları pek güzel çalardı, öyle ki oranın musikisi birkaç millik bir çevre içinde meşhur olmuştu; etraftaki halkın yalnız org dinlemek için değil, dilber organisti görmek için de Castlewood'a akın ettiklerinde şüphe yoktu. Papaz Tusher ile karısı köy papazına mahsus eve yerleşmişlerdi, ama karısı, adamacağıza evinin kapısında düşmanlarına karşı koyabilecek Tomdan başka çocuk kazandırmamıştı. Onun için babacan Tom fazla düşman kazanmamağa bakıyor, kürek gibi geniş kenarlı şapkasını önüne gelene çıkarmaktan geri durmuyordu. Selâm ve iltifatı pek boldu. Esmond'a karşı, Miralay sanki bir başkomutanmış gibi muamele ediyordu. O gün Pazar olduğu için şatoda yemeğe kaldı ve ancak pek fazla sıkıştırılmak şartiyle pudingi onlarla yedi (4). Lordun doğru dinden şaşmasına üzülmekle beraber, asîl efendisinin sağlığına, dinî bir vazife yaparcasına, alabildiğine şarap içmeyi ihmal etmedi; bir saat önce de Miralayı kilisede uzun, bilgili ve serinletici bir vaazla horul horul uyuttu.

Esmond'un şatoyu ziyareti iki gün sürmüştü; giriştiği iş kendisini oradan ayırıyor, memleket dışına çağırıyordu. Şatodan ayrılmadan önce Beatrix'i yalnız olarak ancak bir defa görebildi. Kız, sonra kendisini tıpkı eskiden olduğu gibi hanımı ile oturdukları halılı, uzun

(3) Birinci kitabın 20. sahifesindeki nota bakınız.

odadan, vaktiyle Viscountess İsabel'in yattığı bitişik odaya çağırdı (Esmond muhafız askerlerin gelip kadını götürdükleri sabah onu gecelik entarisi ile yatakta gördüğünü o gün olmuş gibi hatırlıyordu). Şimdi yatakta İngiltere'nin en güzel kadını yatıyordu; yatağın Şam işi büyük perdeleri, Esmond'un son defa gördüğünden beri hemen de hiç solmamış gibi idi.

Beatrix siyah robası ile orada elinde bir kutu tutarak ayakta duruyordu; evlenmeden önce Esmond'un kendisine verdiği, muradına eremeyen kızın hiçbir zaman giyemiyeceği tacın kabartma resmini taşıyan ve içinde yengesinin miras bıraktığı elmasların durduğu kutu.

— Bunları yanına alsan iyi olacak, Harry, dedi. Artık benim bundan sonra elmasa ihtiyacım olmayacak.

Alçak, sükûnetli sesinde en ufak bir heyecan belirtisi bile yoktu. Siyah meşin kutuyu zerre kadar titremiyen güzel kolu ile uzattı. Esmond kolunda Lord Dukanın mineli resmi ile süslü bir bilezik bulunduğunu gördü; bunu ölmeden ancak üç gün önce kendisi vermişti.

Esmond taşların kendine ait olmadığını söyledi ve gülerek bu geri verme teklifinden kurtulmak istedi.

Bunların bana ne faydası var? dedi. Prens Eugene'in şapkasındaki elmaslı kordon onu pek fazla açmadığına göre, benim sapsarı suratımı mı daha güzel gösterecek?

Beatrix:

— Elmasları karına takarsın, amcamoğlu, dedi. Karının yüzü de, biçimi de çok güzel, Amcamoğlu.

Esmond birdenbire coşarak:

— Beatrix, dedi. (İçindeki o eski ateş böyle zaman zaman parlardı.) Bu elmasları düğününde takmak ister misin? Bir gün beni tanımadığını kulağıma fısıldamıştın; şimdi beni daha iyi tanıyorsun; on yıldan beri nasıl çabaladığımı, ne için ağlayıp sızladığımı, neler feda ettiğimi...

— Lordum, demek ki vefakârlığınızın bir bedeli var? dedi. Sizin gibi yiğit bir şövalye iyilik ettiği insandan karşılık istesin! Aman, Amcamoğlu!

Esmond:

— İşte gene söylüyorum, dedi. İçinin titrediği bir şeyi, hem sana, hem bana lâyık olan bir şeyi yapacak olsam, öyle bir şey ki bana unvan kazandırsın, ben de onu sana vereyim; kabul eder misin? Senin için bir fırsat vardı demiştin; acaba o fırsatı bir daha çağıramaz mıyız? Öyle başını sallama da beni dinle; bir sene sonra dinliyeceğini söyle. Geri döndüğüm zaman sana şan ve şöhret getirirsem, hoşuna gider mi? En çok istediğin — ölenin de en çok istediği — şeyi yapsam, seni yumuşatır mı?

Beatrix, yüzü birden aydınlanarak:

— O ne Harry? dedi. Ne demek istiyorsun?

— Bana bir şey sorma, dedi; bekle, bana vakit bırak; eğer özlediğin, olsun diye bin defa dua ettiğini işittiğim şeyi dönüşümde sana getirirsem, bu hizmeti yapan insana verilecek bir mükâfatın olmaz mı? Elmasları kaldır, bir tarafa koy; benim düğünümde değil, senin düğününde de değil; fakat, eğer buna insanın gücü yeterse, yemin ederim ki bir gün gelecek senin evinde büyük bir şenlik olacak, sen o zaman bu elmasları iftiharla takacaksın. Şimdi daha fazla bir şey söylemiyeceğim; bu sözlerimi yabana atma; şu kutuyu da bir yere kilitle; bir gün gelecek, her ikisini de sana hatırlatacağım. Senden bütün dileğim: beklemek, hatırlamak.

Beatrix biraz telâşla:

— Dışarı mı gidiyorsun? diye sordu Esmond:

— Evet, dedi, yarın.

Beatrix elini kolunun üzerine koyarak (bu el Dukanın bileziğinin takılı olduğu eli idi):

— Lorraine'e mi gidiyorsun, Amcamoğlu? dedi.

Her zaman gösterdiğin daha fazla yılgınlık zesilen bir sesle devam etti:

— Dur, Harry! Son bir sözümü dinle. Seni elbet de severim, beğenirim. Bizim hepimize karşı olan büyük sevgini bilip de seni kim

beğenmez? Ama öyle zannediyorum ki bende kalb denilen şey yoktur; hiç değilse, kalbime dokunabilmiş bir erkeği hiç görmedim, eğer onu bulabilseydim, ister dümdüz bir asker, isterse hani çocukken bize hikâyelerini okuduğun denizde gezer korsan olsun, hırpani gibi giyinip peşinden giderdim. Böyle bir adam için her şeyi yapar, her şeye katlanırdım; ama hiçbir zaman böyle birini bulamadım. Kalbimi kazanmak için bana pek fazla kul köle oldun; hattâ Lord Duka bile kalbime hâkim olamadı. Eğer ona varmış olsaydım, mes'ud olmıyacaktım... Nişanlandıktan üç ay sonra bunun [illegible]na vardım, kendimi çok beğenmiş ve havaî olduğum için nişanı bozmadım. Ah, Harry! Bir iki defa ağladım, ama onun için değil, ona acıyamadığım için öfkemden ağladım. Ölümünden dolayı memnun olduğumu anladığım için korktum; eğer seninle birleşseydim, aynı esirlik duygusu, kurtulma özleyişi içinde yaşıyacaktım. Her ikimiz de bedbaht olacaktık, sen, Duka kadar kıskanç olduğun için benden de bedbaht olacaktın. Onu sevmeğe çalıştım; geldiği zaman memnun olmuş gibi göründüm; yanımda olduğu zaman kendimi onu dinlemeğe zorladım, ömrümün sonuna kadar oynıyacağımı zannettiğim karılık rolünü denedim. Ama bu uysallık yarım saat içinde beni usandırdı, bütün bir ömür nasıl geçecekti? O konuşurken aklım başka yerde olurdu, kendi kendime: Ah, ne olur, şu adam eli-

mi bıraksa, ayaklarıma kapanmaktan vazgeçip ayağa kalksa! diye düşünürdüm. Onun büyük, asil meziyetleri, benimkilerden bin kat daha büyük daha asil meziyetleri olduğunu biliyordum; netekim seninkiler de Amcamoğlu milyonlarca defa daha üstündür. Ama ona bunlar için varmadım. Dünyada büyük bir yerim olsun diye vardım, ve o yeri kaybettim. Kaybettim ve kendisine acımıyorum; çok kere onun içten gelen yeminlerini, ateşli sözlerini dinlerken kendi kendime, ya bu adama boyun eğdikten sonra, ötekine rastlarsam, kendisinden nefret edeceğim ve bırakacağım diye düşünürdüm. Ben iyi bir insan değilim, Harry; benim annem melek gibidir, naziktir; onun nasıl benim gibi bir çocuğu olduğuna şaşarım. Annem zayıftır, ama ölür de fenalık etmez; ben ondan kuvvetliyim, ama fenalığa meydan okumak için fenalık ederim. Papazların insana uyku veren vaazlarında söylediklerine kulak asmam; Mabeynde onların oradaki en âdi kadınlar kadar âdi ve değersiz olduklarını gördüm; ama, artık dünyadan bıktım! Ben yalnız bir şey bekliyorum, o da olunca, Frank'ın dininden, senin zavallı annenin dininden olup bir manastıra gireceğim, annen gibi orada öleceğim. Elmaslarımı orada mı takacağım? Rahibeler en güzel mücevherlerini duvak örttükleri gün takarlarmış derler. Onla-

rı senin söylediğin gibi kaldırıp saklıyacağım; Allaha ısmarladık, Amcamoğlu; annem bitişik odayı arşınlayıp duruyor, burada neler konuştuğumuzu anlamak için kafacağızına etmediği eziyet bırakmıyor. O da kıskanç her kadın gibi. Bazı düşünürüm de, kadınca tek bir meziyetim varsa o da kıskançlıktır, derim. Allaha ısmarladık Allaha ısmarladık, kardeş.

Esmond hanımının bulunduğu odaya döndüğü zaman kadın hiçbir kıskançlık alâmeti göstermedi. İstediği zaman hiç renk vermeyecek şekilde kendini sakin göstermeğe idmanlı idi. Diğer kadınca meziyetlerinden biri de içyüzünü kat'iyen belli etmemekti.

Esmond, kazanmak veya uğrunda ölmek üzere giriştiği işe başlamak için Castlewood'dan ayrıldı: fakat doğrusunu isterseniz öyle bir ruh haleti içinde idi ki içeriden katlandığı kemirici derde karşı tepki yapacak dışarıdan gelme bir heyecana âdeta can atıyordu.

BÖLÜM VIII

FRANSA'YA GİDİP ORADAN RİGAUD'UN BİR TABLOSU İLE DÖNÜYORUM

Mr. Esmond Mabeyn'den izin almağı, İngiltere'den ayrılmak üzere olduğunu bütün Pall Mall halkına ve kahvehanelere haber vermeği uygun görmedi; kabil olduğu kadar kimseye görünmeden gitmeği tercih etti. Doktor Atterbury eliyle bir Fransız pasaportu tedarik etti; Doktor bu işi Lord Bolingbroke'a kendisi başvurmadan, imzayı Bakanlık özel kalemi yolu ile alarak becermişti. Castlewood'a giderken sadık hizmetçisi Lockwood'u beraber götürüp orada bıraktı; Londra'dan ayrılmadan önce hasta olduğunu, kır havası almak için Hamshire'e gittiği haberini etrafa yaydı, böylece kabil olduğu kadar sessizce çekilip gitti.

Mr. Esmond'un plânı için Frank Castlewood'un yardımı mutlaka lâzım olduğundan, ilk ziyareti Bruxelles'e oldu; (yolda Marlborough Dukasının sürgün bulunduğu (1) Antwerp'e

---

(1) Tory'lerin iktidara geçmesi ile her şeyini kaybeden Marlborough bu duruma daha fazla dayanamıyarak Başbakan Harley'den bir pasaport alıp 20 Ka-

uğradı) ve ismi ilk önce anılan şehirde Harry sevgili genç Benedict'ini buldu, evli delikanlının taşıdığı evlilik zincirinden dolayı keyfi kaçmış, kolları boynundan hiç eksik olmayan Clotilda'nın yapışkan kucaklamaları ile eli ayağı bağlanmış gibi bir hali vardı. Miralay Esmond Clotilda'ya takdim edilmedi, ama Kralın Cravat alayından (2) bir centilmen olan Monsieur Simon takdim edildi (Esmond Marplaquet savaşının ertesi günü genç kralla ilk defa karşılaştığı sırada gördüğü o babacan İrlandalının bağlı bulunduğu alayın ismini hatırlamıştı) ; Monsieur Simon, babası tarafından Comptesse (3) Wertheim olan Wiscountess Castlewood'a, birçok kontlara, Lady Clotilda'nın uzun boylu kardeşlerine, babası mabeyinciye, savaşkan oğullarının vücuda getirdikleri böyle bir kumbaracılar bölüğünün annesi olmağa yakışacak irilikte uzun boylu, ihtişamlı bir kadın olan mabeyncinin karısı, Frank'ın kaynanasına tanıtıldı. Bütün bu sülâle Frank'ın Bruxelles yakınında tuttuğu küçük bir satoda bedava oturuyor, onun atlarına bini-

sını 1712 de İngiltere'den ayrılmıştı. 1714 te Kraliçe Anne'ın öldüğü gün İngiltere'ye dönen Marlborough on yedi gün sonra Londra'ya gelip Birinci George adı ile İngiliz tahtına geçen Hanovra Prensini ilk karşılayanlardan biri olmuştu.

(2) Bu kitabın birinci bölümündeki 13. nota bakınız.

(3) Kontes okunacak.

yor, onun şarabını içiyor, zavallı oğlanın kesesinden rahatça geçiniyordu. Mr. Esmond, ana dili olan Fransızcayı öteden beri büyük bir kolaylıkla konuşabilirdi; Fransızcayı bütün Flandrlılar gibi genizden konuşan bu aile Mr. Simon'un söyleyişinde bir kusur görürse, bunu Blenheim'da esir düştüğü zamandan beri, tekrar evlenip yerleştiği İngiltere'de uzun zaman oturmuş olmasına veriyordu Hikâyesi pek güzel düzülüp koşulmuştu ve orada babacan Frank'tan başka onun doğruluğundan şüphe eden kimse yoktu; Frank hısmının tertiplediği plânı öğrenince ona bayıldı; o, doğrusu, Miralay Esmond'u sevgiden doğan bir sadakatle daima beğenir, amcası oğluna dünyada amca oğullarının ve insanların en akıllısı, en iyisi gözü ile bakardı. Frank plâna canla başla katıldı, o vesile ile Paris'e gideceği, dikkatleri ile kendisini yormağa başlayan kayınlarının, kayınbabasının, kaynanasının ellerinden kurtulacağı için plân bir kat daha hoşuna gidiyordu.

Castlewood, daha önce de söylediğim gibi, Veliaht'la aynı yılda doğmuştu; hali, tavrı, boyu bosu, çehresi de Prensinkine benziyordu; ve yukarıda sözü geçen münasebetle Chevalier de St. George'u gördüğünden beri böy' ünlü bir kimseye benzeyişinden dolayı az övünmüyor, Prensin taktığı gibi kumral peruka, Chevalier ile aynı renkte kordelâ, v. s. takmak gibi

elinden gelen her şeyi yaparak bu benzeyişi arttırmağa çalışıyordu.

Doğrusu Mr. Esmond'un plânı da bu benzeyiş üzerine kurulmuştu; Frank'ın kimseye bir şey söylememesini ve işe şevkle katılmasını sağladıktan sonra plânın başarısının bağlı bulunduğu başka kimselerle görüşmek üzere ondan ayrılıp yolculuğuna devam etti. Mr. Simon'un ondan sonra uğradığı yer Lorraine'de Bar (4) kasabası oldu; bu bezirgân oraya bir parti çuha, Maines şehrinde işlenmiş kıymetli dantelâlar ve oradaki muhabirine ait mektuplarla geldi.

Soyu eski zamanın Atrid'leri (5) gibi feci

---

(4) Utrecht Andlaşması gereğince saltanat iddiacısı Prensin Fransa'dan çıkması icap ediyordu. Onun için kendisi o sırada, ismen Fransa'dan bağımsız sayılan Lorraine Dukasının topraklarında bulunan Bar veya Bar-le-Duc kasabasına yerleşmişti.

(5) Atrid'ler Yunan masallarında Pelops'un oğlu, Argos ve Miken Kralı Atreus'un oğullarına verilen isimdir. Atrid'ler denilince bilhassa Agamemnon ve Menelaus adındaki iki oğlu anlaşılır. Uğursuz bir soy olarak meşhurdur. Atreus, kardeşi Tiestes'e karşı büyük bir kin beslerdi. Ondan öc almak için iki oğlunu öldürüp bir ziyafette babalarına yedirdiği, kendisinin de Tiestes'in bir başka oğlu tarafından öldürüldüğü rivayet olunur. Atreus'un oğullarından Menelaus'un karısı güzel Helena'nın Troia Kralı Priamos'un oğlu Paris tarafından ayartılıp kaçırılması yüzünden Troia savaşı olmuş, Agamemnon'la Menelaus bu savaşta büyük işler başarmışlardır. Agamemnon savaştan on yıl sonra memleketine döndüğü zaman karısı Klitem-

bir kadere mankûm görünen kralların sülâlesinden gelmiş, uğradığı talihsizlikler yüzünden kahramanlaşmış bir prens tasavvur ediniz, tehlike ve zorluklar içinde kendisi ile görüşmeğe gelen elçi, onu ilk defa olarak gördüğü zaman bu prens ne yapıyordu, bilir misiniz? Genç kral (6) fanilâ bir ceket giymiş, maiyetindeki centilmenlerle tenis oynuyor, topların arkasından bağırıp çağırıyor, uyruklarının en bayağısı gibi söğüp sayıyordu. Mr. Esmond'un kendisini ikinci defa olarak görüşü, Monsieur Simon'un

---

nestra ile âşığı Aigisthos tarafından uykuda iken öldürülmüştür. Agamemnon'un biricik oğlu Orestes de sonradan Argos'a gelerek kızkardeşi Elektra'nın yardımı ile annesi Klitemnestra'yı öldürerek babasının öcünü almıştır. Atrid'lerin uğradıkları felâketler Aiskhylos, Sophokles ve Euripides'in trajedilerine konu olmuştur.

(6) James Francis Edward Stuart (1688-1765) doğumu ile 1688 ihtilâline sebep olmuştur. (Beşinci bölümün 7 ve 8 sayılı notlarına bakınız). Son bölümlerde uzun uzadıya sözü geçecek olan James Thackeray tarafından bu romanda ahlâk ve karakter bakımından zayıf bir genç olarak tanıtılmıştır. Halbuki kendisinin çok ağırbaşlı, vekarlı, aşırı derece sofu, çalışkan ve prensip sahibi bir insan olduğu tarihî bir gerçek olarak kabul edilmektedir. İngiliz tahtının meşru mirasçısı olduğunu iddia ettiği için kendisine Saltanat İddiacısı (Pretender) denilmiştir. Jakobitler onu Üçüncü James olarak tanırlar. Onun için bu romanda da Esmond kendisini bazan Prens, bazan da "Kral" diye anmaktadır.

Miss Oglethorpe'a bir paket dantelâ getirmesi münasebeti ile oldu; kadın o günlerde Prensin kapı aralığı vazifesini görüyor, Majestenin huzuruna kabul edilmek isteyenler ilk önce bu adî kapıyı çalmak zorunda kalıyorlardı. İzin çıktı, elçi kralla metresini bir arada buldu; iskambil oynuyorlardı; Majeste içki içiyordu. Üç honor'a (8) üç krallıktan fazla önem veriyor, beş altı kadeh ratafia (9) ona bütün üzüntülerini, kayıplarını, babasının tacını, büyük babasının başını unutturuyordu (10).

Mr. Esmond Prense o seferinde açılmadı. Majeste pek de onu dinleyecek halde değildi: bu kadar çok içki içen bir kralın dumanlı kafasında sır tutabileceğinden veya böyle titrek bir elin bir tacı kavrayacak kadar gücü olacağından şüphe etmişti. Bununla beraber, aralarında namuslu ve sadık insanlar bulunan Prensin müşavirleriyle görüşüldükten sonra Esmond'un

---

(8) Whist denilen kâğıt oyununda en iyi kâğıt sayılan kozun birlisi, papazı ve valesi.

(9) Meyva suyundan yapılan acı bir ispirtolu içkidir. Eskiden mideye iyi geldiğine inanılırmış.

(10) Saltanat iddiasıcı James'in büyük babası Birinci Charles ihtilâl ordusu ve onun komutanı Cromwell'in isteği üzerine yargılanmış ve "müstebit, hain, kaatil ve memleket düşmanı olmakla suçlandırarak 9 Şubat 1641 da Londra'da idam edilmişti.

plânı nihayet Krala bilfiil Majeste Kraliçesi bulunan Oglethorpe'a meclis halinde açıklandı. Prens tasarıyı fena bulmadı; kolay, cüretli bir plânıdı; Kralın kayıtsız neşesine, canlı körpe ruhuna uygundu. Gece iyice uyuyup şarabın sarhoşluğunu dağıttıktan sonra sabahleyin uyandığı zaman neşeli, canlı, sözü sohbeti yerinde idi. Son derece sevimli kurnaz bir hali, hoşa giden bir sadeliği vardı; hakça konuşmak lâzım gelirse, Majeste Oglethorpe da iyi yürekli, cin gibi akıllı, azimli, fikrinden faydalanılır bir insandı; Prense birçok iyi öğütler verdi ise de, öteki fazla zayıf olduğu için söylediklerini yapamadı; kadın kendisini sadakatle sevdiği halde karşılığında ondan tam mânasiyle şahane bir nankörlük gördü.

Kendi plânının geleceğinden — o da şayet gerçekleşmesi mümkün olursa — kendi de pek iyi şeyler beklemeyen, sarhoş bir genç kralın yurduna dönmesinin memleket için ne derece faydalı olacağı noktasında da her işte olduğu gibi şüphe besleyen Miralay Esmond müsaade almak için bir kere daha huzura çıktı ve sessiz bir insan olan Monsieur Simon yola koyuldu. Her halde Bar'daki delikanlı Hanovra'daki daha yaşlı saltanat iddiacısı kadar iyi idi; en fena ihtimal başa gelse bile, İngilizin de Alman kadar kolayca hakkından gelmek kabil olurdu. Monsieur Simon Nancy'den Paris'e olan uzun yolculuğu atla devam etti; bu meş-

hur şehri âdeta bir casus gibi — zaten kendisi de casustan başka bir şey değildi — sesiz sedasız gezip gördü; o Paris ki dünyanın hiçbir şehrinde bu kadar ihtişamla, bu kadar sefaleti bir araya yığılmış görmek mümkün değildir, bu kadar çok paçavra ile dantelâ, bu kadar çok kirle yaldız bir arada. Burada kralın en iyi dostu ve üveyi kardeşi meşhur Berwick Dukası ile temasa geçirildi. Esmond onu görünce tanıdı ve bundan yirmi yıl önce Castlewood'u ziyaret etmiş olan yabancının o olduğunu anladı (11); Asaletlim Mr. Esmond'un Webb'in cesur alayından olup bir aralık kendi alayında da bulunmuş olduğunu öğrenince kendisine açıldı. O, Stuart davasının kılıcı, kalkanı idi; Marlborough'nın biricik kızkardeşinin kendisine miras bıraktığı piçlik lekesinden başka bir yüzkarası da yoktu. Şayet Berwick babasının mirasçısı olsaydı, Üçüncü James'in İngiliz tahtına çıkacağı muhakkaktı. Cesaretli idi, dayanıklı idi, vurmak, söylemek, susmak elinden gelirdi. Ateş ve dehadan belki mahrumdu (bunlar daha âdi insanlara vergi idi), bunların dışında bir öndere yaraşan meziyetlerin çoğu onda vardı. Asaletlim Esmond'un babasını ve kendi başından geçenleri biliyordu; konuşurken bu bahise o şekilde dokundu ki Miralay onun hikâyeyi bü-

(11) Birinci kitabın 231. sahifesinin son satırlarına ve 232. sahifenin başına bakınız.

tün tafsilâtı ile bildiğine kanaat getirdi. Esmond bu tafsilâta girişmeği uygun bulmadığı gibi, Duka da onu bunlardan söz açmağa zorlamadı.

Mr. Esmond: "Eğer daha büyük insanlar kendi isimlerine sahip olurlarsa, o da elbet kendi ismine sahip olacaktır" dedi.

Başından geçenleri Berwick Dukasının bildiğine Esmond'u bir kat daha inandıran bir cihet de, Miralay saygılarını sunmak için St. Germains'e gittiği zaman Majeste Kraliçenin (12) kendisine bir defa Marquis unvanı ile hitabetmiş olması idi. Kraliçeye manevî kızının ve ikbal devrinde Majeste Kraliçenin dostluk ettiği Lady'nin saygılı selâmlarını götürdü. Kraliçe Rachel Esmond'u pek iyi hatırlıyordu; Lord Castlewood'un katolik olduğunu duymuş ve Tanrı takdirinin bu suretle gencin lehinde tecelli edişinden kendi hesabına büyük bir ibret hissesi çıkarmıştı. Aynı aileden başka kimselerin de biricik doğru kiliseden olduklarını biliyordu. Majeste Kraliçe:

— Babanızla anneniz, Monsieur le Marquis, demişti. Bu tâbiri yalnız bir defa bu vesile ile kullandı.

---

(12) Mary of Modena Oranj Prensi William'ın millet tarafından İngiliz tahtına davet edilmesi üzerine Fransa'ya kaçıp XIV Louis'ye sığınan ve orada ölen İkinci James'in dul karısı ve saltanat iddiacısı James'in annesidir.

Monsieur Simon yerlere kadar eğildi, kendisine öz ana babasından başka ana baba bulmuş olduğunu, bunların da kendisine başka türlü din terbiyesi verdiklerini, fakat hepsinin de tek bir kralı olduğunu söyledi; bu sözlerden pek memnun olan Majeste Kraliçe kendisine, Papa tarafından okunmuş bir madalyon verdi: madalyonun onun durumuna benzer durumlarda pek tesirli olduğunu söyledi, kendisinin ve ailesinin katolik olmaları için dua edeceğini va'detti, sofu kadının söylediğini yaptığında şüphe yoktu, böyle olmakla beraber, Miralay Esmond şunu söylemek zorundaydı ki aradan yirmi yedi yıl geçtiği halde, şu ana kadar ne madalyonun, ne de duaların dini kanaatleri üzerinde en ufak bir etkisi olmamıştı.

Versailles'in ihtişamına gelince, bezirgân Monsieur Simon kendi halinde bir seyirci olarak bunlara ancak uzaktan baktı; ihtiyar kralı (13) ancak bir kere sazan balıklarına yem verirken görebildi ve Majestenin mabeynine kabul edilmek için bir teşebbüste bulunmadı.

Bu sırada Lord Wiscount Castlewood da Paris'e geldi, Londra gazetelerinin hemen haber verdikleri gibi, orada Lady Hazretleri bir oğlan veliaht doğurdu. Bundan sonra uzun müddet sağlık bakımından nazik bir durumda

(13) XIV. Louis 1638 de doğmuş olup o tarihte yetmiş bir yıldan beri kral bulunuyordu.

olduğu için hekimler kendisinin yola çıkmasına izin vermediler; yoksa Viscount Castlewood'un İngiltere'ye dönüp kendi şatosuna yerleşmek niyetinde olduğu pek iyi biliniyordu.

Lord Castlewood Paris'te kaldığı sırada, Londra'da annesine hediye olarak gönderilmek üzere meşhur Fransız ressamı Monsieur Rigaud'ya (14) portresini yaptırdı; bu tabloyu Monsieur Simon Londra'ya döndüğü zaman beraberinde götürdü; oraya 1714 yılı Mayıs ayına doğru vardı; bundan pek az sonra, o zamana kadar Castlewood'da kalmış olan Lady Castlewood, kızı ve hısımları Miralay Esmond hep birlikte Londra'ya döndüler, Lady Hazretleri Kensington'daki evine yerleşti, Mr. Esmond da şehrin daha yakınında Knightsbridge'teki evine döndü ve uzun müddet kırda tebdili hava ettiği için sağlık durumu çok düzelmiş olarak gene umumî yerlerde görünmeğe başladı.

Lordun portresi güzel bir hediyelik çerçeve içinde Lady Hazretlerinin salonunda şeref yerine asıldı. Lord Hazretleri bu tabloda al renkte Muhafız Yüzbaşısı üniforması, kumral bir peruka, seresinin altında bir zırh, bir mavi şerit ve dalga dalga dökülen Bruxelles dantelâları

(14) Rigaud (1659-1743) on sekizinci yüzyılın meşhur Fransız ressamlarındandır. XIV. Louis, Bossuet v. s. gibi meşhurların çok başarılı portrelerini bırakmıştır.

ile tasvir edilmişti. Lady Hazretlerinin birçok dostları bu eseri haddinden fazla beğendiler, takım takım gelip seyrettiler; Piskopos Atterbury, Mr. Lesly, iyi yürekli ihtiyar Mr. Collier ve papaz takımından daha başka kimseler tabloya hayran oldular, birinci derecede mevki sahibi birçok kimseler onu inceleyip övdüler; ancak itiraf edeyim ki o sırada nasılsa Londra'ya gelmiş olan Doktor Tusher'in resmi görmesi üzerine (tablo bir perde ile sımsıkı örtülü dururdu, fakat Doktor Tusher geldiği zaman Miss Beatrix tesadüfen resmi seyrediyormuş) Castlewood köy papazı, belki biraz çene kısmı, bir de perukasından başka tablo ile eski öğrencisi arasında hiçbir benzerlik görmediğine yemin etti; ama biz hepimiz Frank'ı beş sene veya daha fazla bir zamandan beri görmemiş olduğuna, Güzel Sanatlar hakkında sapan süren bir köylü çocuğundan fazla bilgisi olmadığına onu inandırdık ve papazı eserde tam bir benzerlik olduğuna emin olarak evine yolladık: arasıra Lady Hazretlerini ziyareti ile şereflendiren Lord Bolinbroke'a gelince, Miralay Esmond kendisine resmi gösterdiği zaman, adam kahkaha ile gülerek sordu: "Bu işte bir şeytanlık var ama, acaba nedir?" Esmond resmin Viscount Castlewood'un resmi olmadığını açıkça itiraf etti, bu sırrı kimseye söylememesini şerefi üzerine Nazırdan rica etti, ailenin hanımla-

rının pek iyi bilindiği gibi, ateşli Jakobinler (15) olduklarını söyledi, resmin Chevalier de St. George'un (16) resmi olduğunu itiraf etti.

İşin doğrusu şu idi ki, Lord Castlewood portresi için poz verdiği sırada bir gün Mr. Simon Lord Hazretlerini görmek için Monsieur Rigaud'nun atelyesine gitmişken, Chevalier'yi tasvir eden, yalnız başı tamamlanmış bir resim gûya dikkatini çekmiş gibi görünerek onu ressamdan yüz kurona satın almıştı. Artistin söylediğine göre, resim Prensin metresi Miss Oglethorpe için yapılmış, fakat kadının Paris'ten ayrılması üzerine artistin elinde kalmıştı; resmi İngiltere'ye götürerek Lordun portresi geldiği zaman, Miralay Esmond. başka adı ile Monsieur Simon, üniformayı ve diğer teferruatı Lordun resminden kopye edip Rigaud'nun yarım kalmış tablosunu tamamlamıştı; Miralay bütün ömrü boyunca resme çalışmış, bilhassa Flanders şehirlerinde Vandyck ve Rubens'in şaheserleri arasında bu çalışmalarına devam etmişti. Bu eser, olduğu gibi, şimdi Virginia'da erkek torunumdadır.

Haziran ayı başında Miss Beatrix Esmond, annesi Lady Castlewood. Castlewood'dan geldiler; Beatrix Hamilton Dukasının ölümü üze-

(15) James taraflısı.

(16) Saltanat iddiacısı. James'e Fransa'da takılan lâkap.

rine duraksayan, Mabeyndeki hizmetine yeniden başladı. Kraliçenin başnedimesi Mrs. Masham'ın daima gözdesi olduğu için Majeste'nin maiyetinde ve nedimeler sofrasındaki yerini aldı; Mrs. Musham'ın gözdesi oluşunun sebebi, belki de, kısmen Marlborough Düşesi ile aralarının açık olması, Miss. Beatrix'in de onu rakibesinden daha fazla sevmemesi idi (17). Mabeyn çevrelerindeki centilmenler, bu arada Lord Bolingbroke, genç Lady'nin eskisinden daha çok güzel olarak döndüğünü, şimdi kendisi istemediği halde çehresinin aldığı ciddî, acıklı ifadenin ona eski gülümsemelerinden ve şakacı halinden daha fazla yaraştığını itiraf ediyordu.

Kensigton Square'deki küçük evin bütün hizmetçileri değiştirilmişti; evin çocuklarının

---

(17) Kraliçe Anne saltanat süresi içinde sıra ile iki kadına karşı büyük sevgi beslemiş, her ikisinin de fazla tesiri altında kalmıştır. Bunların ilki Sarah Jennings'tir ki John Churchill ile evlenmesi ile ilk önce Lady Churchill, sonra kocasının dukalığı üzerine Marlborough Düşesi ünvanını almıştır. Marlborough'nun ikbalinde bu kadının büyük rolü olmuştur. Sarah'nın Kraliçeye tanıttığı amcasının kızı Abigail Hill de sonradan kendisini Kraliçeye çok sevdirmiştir. Evlenme neticesinde Mrs. sonra da Lady Musham adını alan bu kadın Sarah'nın gözden düşmesine ve Saraydan uzaklaştırılmasına sebep olmuştur. İleride sözü geçecek olan Lord Oxford (eski adı ile Harley'in) azli de onun tesiri ile olmuştur.

doğdukları tarihlerden beri, yani son yirmi beş sene süresince aileye hizmet etmiş yaşlı kilerci, Lordun İrlanda Krallığındaki emlâkine bakmak için oraya yollandı; oldum olası Lady'nin hizmetçisi olan ve genç çocuklara bakan kâhya kadın yeni resmi görmek ve evi derleyip toplamak için, söylenerek Walcote'a gönderildi; dul Lady şatoyu her gün Fransa'dan gelmesi beklenen gelinine bırakacağından, kendisi ileride Walcote'taki eve yerleşmek niyetinde idi. Viscountess'in öbür hizmetçisi de Lady'nin maiyet halkının azaltılacağı bahanesi ile bir ikramiye verilerek savuldu; böylece ev halkı içinde, genç Lord Castlewood daha memlekette iken aile fertleri arasında bulunmuş tek bir kimse bırakılmadı.

Zira Miralay Esmond'un tasarladığı plân ve hazırladığı hükûmet darbesi için sırrın kabil olduğu kadar az kimse tarafından bilinmesi gerekiyordu. Meseleyi aile içinde ancak üç dört kişi biliyor, onlar da bildiklerinin tek harfini bile dışarı sızdırmıyorlardı.

1714 yılı Haziranının onunda Mr. Prior'un Paris'teki kuryesi (18) vasıtası ile Paris'ten

(18) Mr. Prior Paris'te İngiliz Büyük Elçisi idi. O sırada Marlborough İngiltere'ye dönmeğe hazırlanıyordu. Prior Lord Bolingbroke'a: "Marlborough

Viscount Castlewood'dan annesine bir mektup geldi. Lord para bahsinde delice işler yapmış olduğunu yazıyor, kumar ve daha başka bazı taşkınlıkları yüzünden kayıbı olduğunu itiraf ediyor, onun için bu yıl, umduğu gibi, Castlewood'da büyük şenlikler tertipliyecek yerde kabil olduğu kadar sessiz yaşamak ve para arttırmak için elinden geleni yapacağını bildiriyordu. Buraya kadar Frank'ın mektubunun her sözü doğru idi ve uzun boylu kayınları ile beraber kudretlerinin çok üstünde para sarfettiklerinde ve iyi yürekli annesinin veliliği süresince üzerine titrercesine bakıp onardığı Castlewood mülkünün gelirlerini har vurup harman savurduklarında şüphe yoktu.

Castlewood mektubuna devamla "Clotilda'sının sağlık bakımından hâlâ nazik durumda" olup doktorların Paris'te doğurmasını daha uygun gördüklerini yazıyordu. Kendisi, Lady Hazretlerini Paris'te bırakıp gelecek, yanına yalnız bir hizmetçi alıp Paris'ten hemen atla çıkarak Haziranın 17 veya 18. günü annesinin yanında bulunacaktı; Gray's Inn'deki avukatlarına hesaplarını yanlarına alıp kendisi ile görüşmeğe gelmeleri için haber verilmesini, kâhyanın da kendi hesaplarını alıp Castlewood'a gel-

---

Dukasının İngiltere'ye dönmek üzere olduğu haberi bizi aklımızı başımızdan alacak kadar korkutuyor" diye yazıyor.

mesini" istiyor, "kendileri ile acele hesap görüp ihtiyacı olan parayı aldıktan sonra Viscountess doğuracağı zaman yanında bulunmak üzere Paris'e döneceğini" bildiriyordu. Ondan sonra Lord cenapları şehirden bazı haberler veriyor, hısım akrabaya selâmlar göndererek mektubunu bitiriyordu. Mektup âdi postaya verilmiş olup Fransız ve İngiliz polisleri tarafından birer kopyesinin alındığında şüphe yoktu ki istenilen de böyle yapmaları idi.

İki gün sonra Fransız postası ile gene açık olarak bir mektup daha gönderildi; orada Mabeynde görülen modalar üzerine haberler verildikten sonra mektup şöyle devam ediyordu ki şifreyi bilenlerden başka herhangi bir kimse için mektupla bir sır gizlendiğini anlamak zor olurdu:

"Kral Perşembe günü ilâç alacak. Majeste iştahı çok açık olduğu için hazımsızlıktan rahatsız olmakla beraber, son zamanlardaki haline nazaran çok iyidir. Madam Maintenon'un iyiliği devam ediyor. St. Cyr'de Mons Racine'in bir piyesi oynandı. Shrewsbury Dudası ile elçimiz Mr. Prior, Londra'da bulunan bütün İngiliz ileri gelenleri temsilde bulundular. Viscount Castlewood, Fransız Komedi'sinden Mademoiselle Meruel'e verilen gümüş takımları ile bir gerdanlıktan dolayı bir kuyumcu tarafından dâva edildiği için kendisine pasaport verilmediği söyleniyor. Genç kişizadelerimiz hakkında bu gibi

haberlerin dışarı aksetmesi ve İngiltere'ye kadar gitmesi acınacak hallerdendir. Mademoiselle Meruel, Evesque kalesine sürüldü; kendisinin Lord'un adına yalnız gümüş takımı değil, mobilya, bir araba, atlar da ısmarlamış olduğu söyleniyor; bütün bu taşkınlıklardan talihsiz Viscountess'in hiç haberi yoktur.

"Majeste önümüzdeki doğum yıldönümünde seksen iki yaşında olacaktır. Mabeyn bu olayı büyük şenliklerle kutlamağa hazırlanıyor. Mr. Prior, memleketteki gümüş takımlarının kendisine gönderilmek istenilmeyişinden dolayı üzüntülüdür. Burada herkes Lord Viscount'ın portresini beğeniyor, Rigaud'nun şaheseri olduğunu söylüyor. Resmi gördünüz mü? Lady Castlewood'un Kensington Square'deki evindedir. Hiçbir İngiliz ressamı böyle bir eser ortaya koyamaz zannederim.

"Zavallı dostumuz Abbé, Bastille'de idi, fakat şimdi Adliyenin Consiergerie hapishanesine götürüldü, dostları gidip orada ziyaret edebileceklerdir. Yakında hakkındaki hükmün affını istiyeceklermiş. Zavallı serserinin hapishanede yaptığına pişman olacağını umalım.

"Lord Castlewodd gümüş takımı işini düzeltmiş. İngiltere'ye gidiyormuş.

"Ne can sıkıcı mektup, değil mi? Dün Mat ve daha başkaları ile içki içtiğim için mel'ûn bir baş ağrısı var; sarhoş da olsam, ayık da olsam,

Daima senin..."

Bu mektubun özü herhangi bir mektup kadar önemli olduğu halde, parantez içine aldığım (19) beş on kelimesinden başka, geri kalanı boş lâkırdıdan ibaretti. Mektup şifreyi sökebilenlere şunları söylüyordu: **"Kral, Viscount Castlewood'un pasaportunu alıp Lordun adı altında İngiltere'ye gelecek. Majeste Lady Castlewood'un Kensington Square'deki evinde olacak, dostları gelip kendisini orada ziyaret edebilecekierdir. Lord Castlewood'u sorsunlar."**

Bu tezkere Mr. Prior'un ve yeni müttefiklerimiz Fransızların gözleri önüne konulduğu halde onlara hiçbir şey öğretmemiştir; böyle olmakla beraber, Londra'daki kimselere yakında neler olacağını yeter derecede anlattığı gibi. bundan yüz sene sonra, bu hâtıralarımı okuyacaklara Miralay Esmond'un son zamanlarda ne gibi işlerin peşinde koştuğunu gösterecektir. Başkalarının kompıolarla bütün memlekette binlerce James taraflısının da beceriksizce tertiplerle el altından yapmağa çalıştıkları şeyi sessizce ve hızlıca başarmak; burada önderlerin sadece lâfını ettikleri şeyi tek başına yapmak, Prensin tevkifi için beş yüz altın mükâfat vadeden ve altında Bolingbroke'un imzasını taşı-

(19) Tercümede bu şekli muhafaza etmek kabil olmadığından şifreli kelimeler parantez içine alınmamıştır.

yan ilânlar duvarları kaplarken, Nazırın gözü önünde herkese karşı açıkça Veliahdi memlekete getirmek; bu öyle bir oyundu ki oynanılması ve kazanılması macera sever ruhta bir insana zevk verebilirdi; kaybedilmesi de ağır cezayı gerektirirdi; ama bizim bütün ailemiz halkı oyunu kazanmanın şerefli ihtimali karşısında bu cezayı göze almağa istekli idi.

Buna oyun demek de caiz değildi, belki şu bakımdan denilirdi ki başlıca oyuncunun şüpheciliği o devirde tanıştığı devlet adamlarınınkinden ne daha fazla, ne daha eksikti (İngiltere'de kendi partisine tam mânasiyle inanan tek bir devlet adamı var mıdır? Ne kadar şüphe etse de, böyle bir maksat uğrunda savaşmıyacak bir devlet adamı var mıdır?). Genç Frank fazla düşünmeden savaşmağa hazırdı, kendinden önce babasının olduğu gibi, o da James taraflısı idi; bütün Esmond'lar Kralcı idiler. Onlara yalnız parolayı verin, saray muhafızları önünde veya Strand'da Mayıs direğinde (20): "Yaşasın Kral James'" diye bağırmaktan çekinmezler; kadınlara gelince, her zaman olduğu gibi, kralcılık onlar için bir parti meselesi değil, bir inanç meselesi idi; inançları bir tutku halinde

(20) Mayıs bayramında, etrafında dansedilip şenlik yapılan, çiçek ve kordelâlarla donatılmış uzun direk. Londra'da St Mary-le-Strand Kilisesinin bulunduğu yerde 1661 yılında dikilen 134 kadem yüksekliğinde böyle bir direk 1713 yılına kadar kalmıştır.

idi; Esmond'un hanımı olsun, kızı olsun bu uğurda seve seve ölürlerdi. Kral William'ın devrinden söz açıldığı zaman çok kerek güler, ailemize daha fazla eziyet etmedi diye Lady Castlewood bayağı üzülüyor derdim; bunları burada söylemeğe lüzum yok: tarikata yeni giren bu çömezlerin kendilerine açıklanan sırrı ne derin vecd ile karşıladıklarını, sırrın gerçekleşmesini can ve gönülden isteyip beklediklerini, bugün ancak birkaç kişi tarafından bilinen, fakat yarın dünyaya hâkim olacak gizli Gerçeği kendilerine bildiren mürşide karşı duydukları saygıyı kadın tabiatına âşina olanlar tasavvur edebilirler. Kendisine dayak atan sersem kocasını seven Arria'ya (21) bakınız, alık oğlunu bir mücevher gibi ana yüreğinde saklıyan Cornelia'ya (22)

---

(21) Arria, Roma tarihinin ünlü kadınlarındandır. Kocası Caecina Pactus'un M. Ö. 42 yılında İmparator Claudius'a karşı tertiplenen suikaste katıldığından dolayı ölüme mahkûm edilmesi üzerine, Arria kendini öldürmeğe karar vererek kendine sapladığı hançeri kocasına uzatıp: "Pactus, acıtmıyor" demiştir.

(22) Cornelia, M. Ö. II. yüzyılda yaşamış, fazileti ve bilgisi ile tanınmış Roma kadınlarındandır. Gracchius kardeşlerin anası olmakla meşhurdu. Oğulları Roma'nın ünlü tribünlerinden ve hatiplerindendir. Toprak kanunları çıkarmak için aristokrasi ile mücadele etmişlerdir. Cornelia'ya "Elmaslarınız var mı?" diye sorulduğu zaman, iki küçük oğlunu gösterip: "İşte elmaslarım." dermiş. Gracchius kardeşlerin anası olarak Roma heykelini dikmişti.

bakınız. Ben bir kadın tanımıştım, Cizvit ağaç kabuğunu (23), sonra da Dr. Berkeley'in (24) katran suyunu yutmak sanki Tanrının emri imiş, yutmak da kutsal şeyleri yermekle birmiş gibi bunların faziletlerini göklere çıkarırdı.

Miralay Fransa'dan dönüşünde el altından kumpas kuran gönüllü insanlardan meydana getirdiği küçük bir kümenin başına geçti. Onları ne ölüm, ne işkencenin vefakârlık yolundan ayırmıyacağını biliyordu. Kralı geri getirmek için hazırlanan plânı açıkladığı zaman eski hanımı, Stuart hanedanını tekrar tahta geçirmenin Tanrının inayeti ile, Castlewood ailesine ve bu aile reisine mukadder olduğunu, Esmond'u, eğer buna imkân varsa, eskisinden daha fazla sevdiğini, ona taptığını söyledi! Plânın başarılacağından bir an bile şüphe etmediğini, ona karşı güvensizlik göstermenin, kendi nazarında, dinsizlikten farksız olduğunu söyledi. Beatrix'e gelince, plânı öğrenip ona can ve gönülden ka-

---

(23) İspanya'ya Cizvit papazları tarafından getirildiği için bu isim verilmiştir; Peru ağaç kabuğu da denilir.

(24) Dr. Berkeley (1685-1733) uzun zaman İrlanda'da piskoposluk etmiş meşhur İngiliz filozofu ve "İnsan bilgisi prensipleri" adlı eserin yazarıdır. Son senelerinde katran suyunun faziletleri hakkında bazı düşüncelerini yayınlamış ve katrandaki reçine unsuru ile dünyayı daimî surette yaratmakta olan Ruhanî Kudret arasında bir birlik olduğunu ileri sürmüştür.

tıldığı zaman, Esmond'a o araştırıcı, parlak bakışlarından biri ile bakarak:

— Ah Harry, dedi; ailemizin başı neden sen olmadın? Yüzümüzü ağartacak bir sen varsın; hanedanımızın ismini, şerefini neden o sersem oğlana bırakıyorsun? Ama dünyanın işi hep böyledir zaten; mükâfata lâyık olmıyanlar kazanır. Ben de senin istediğin o mânasız mükâfatını vermek isterdim, Amcamoğlu, fakat yapamıyorum, denedim, yapamıyorum.

Bu sözler üzerine başını hüzünlü hüzünlü sallıyarak uzaklaştı, fakat Esmond'a öyle geldi ki hareket ve mukavemet, yapma ve feragat etme hususunda kudretinin derecesini öğrendikten sonra kızın kendine karşı sevgi ve saygısı çok artmıştı.

BÖLÜM IX

PORTRENİN ASLI İNGİLTERE'YE GELİYOR

Lord Castlewood'un gelirken kendisine kâtip vazifesini gören güvendiği bir Fransız'ı maiyetinde getireceği aile içinde ilân edildi; söylendiğine göre, bu adam her ne kadar şimdi daha ziyade uşak durumunda ise de, hem Katolik, hem de iyi aileden olduğu için, yemeğini kendi odasında evin hizmetçilerinden ayrı yemek istiyordu. Viscountess kızının odasına bitişik odasını bıraktı; bunun yanındaki büyük, kullanışlı bir aralığa (her halde Fransız Monsieur Baptiste için olacak) bir yatak hazırlanmıştı; böyle olmakla beraber, dairenin kapıları kapatılıp ikisi odalarına çekildikleri zaman, genç Viscount'un evine misafir ettiği ünlü prensin hizmetçisi durumuna geçtiğini ve daha uygun, havadar odayı ve yatağı efendisine bıraktığını söylemeğe hacet yok. Madame Beatrix'in odası da lordun oturma odası haline getirildi. Hattâ

Beatrix etrafındakileri iyice kandırsın diye, hizmetçilerin önünde sözde Lord'a yer vermek için odasından tedirgin edildiğinden dolayı kıskanma ve söylenme taklitleri bile yaptı.

Evlerine şeref verm üzere olan yolcular gelmeden önce evde az hazırlık yapılmadığına, Castlewood'un iki hanımefendisinin bekleme heyecanı içinde yüreklerinin az çarpmadığına emin olabilirsiniz. Oda çiçeklerle süslenmiş, yatak da bu çiçeklerin en güzelleri ile örtülmüştü; iki lady bunları kendileri yapmakta ısrar ettiler, yatağın yanına diz çökerek bir kralın kutsal vücudunu örtecek olan bu dokumalara karşı duydukları saygıyı ifade için hep çarşafları öptüler. Tuvalet gümüşle billûrdandı; yazı masasının üzerinde **Eikon-Basilika'nin** (1) bir nüshası duruyordu; şöminenin üstünde şehit kralın daima bir resmi asılı dururdu; onun altında zavallı Lord Castlewood'un bir kılıcı ve dul kadının uyandığı zaman daima gözünün önünde bulundurmak istediği, içinde lordu ile iki çocuğunun saçlarının bir arada örülü durduğu resim veya amblem vardı. Hepsi de Anglikan kilisesine ait olduğu için, özel ibadet kitaplarını kendine ayırdığı üst kattaki daireye götürdü. Ha-

(1) Eikon Basilika Yunancada "kıralsal tasvir" demektir. Kral Birinci Charles'in savunmasıdır. İdamından hemen sonra yayınlanmış ve kendi eseri olduğu iddia edilmiştir.

nımlar, can ve gönülden yaptıkları hazırlıklar tamamlanınca odayı Esmond'a gösterdiler. Beatrix işte o vakit yere diz çöküp keten çarşafları öptü. Annesine gelince, Lady Castlewood'da kiliseye girerken mihraba doğru nasıl eğilirse, kapıda öyle eğilerek selâm verdi ve odaya kutsal bir yer gözü ile baktığını itiraf etti.

Hizmetçiler bölüğündeki tayfaya gelince, onlar bütün bu hazırlıkların şefkatli annesinin yıllardan beri hasret kaldığı evin efendisi genç Viscount'tan başka bir kimse için yapıldığını akıllarından bile geçirmiyorlardı. Her iki lady de mükemmel ev kadını idiler; şekerlemeler, güzel kokulu sular yapmakta ve mutfağa gereği gibi nezaret etmekte büyük hüner sahibi idiler. Esmond'a sorarsanız, bir değil, bin haylaz evlâdı doyuracak kadar dana kesilmişti (2) ; misafir-

(2) İncil'de geçen hikâyelerden birine işaret ediliyor. Bir delikanlı aile hayatının saf mutluluğunu beğenmiyerek kendi başına yaşamağa karar verir, evinden çıkıp gider. Fakat çok geçmeden aile servetinden kendine düşen payı savurup bitirir, sefil olur, domuz çobanlığına kadar düşer. Nihayet yaptığına pişman olarak baba ocağına döner, ailesi tarafından güleryüzle karşılanır, evde beslenilen yağlı dana kesilip şerefine ziyafet çekilir. Haylaz evlât tâbiri (tam karşılığı müfrif oğul"dur) uzun zaman ortadan kaybolup, günun birinde ortaya çıkan kimseler hakkında kullanılır.

lerin geleceği gün Miralay, hanımlarını selâmlamak için evlerine gittiği zaman, İngiltere'nin en güzel ve yumuk kollarını (Lady Castlewood bilhassa kollarının güzelliği ile meşhurdu) hizmetçi odasında dirseklerine kadar una bulanmış, hamur yuğurup yufka açmakla meşgul görünce gülmekten kendini alamadı. Misafir akşam yemek vaktinde gelecek ve yemeği kendi odasında yiyecekti. Evin en güzel gümüş takımlarının oraya konduğunda şüpheniz olmasın; sonra, hanımların genç aile reisine kendileri hizmet etmek istemekteki ısrarlarının sebebini de her halde anlarsınız.

Miralay Esmond ata binip bir koşu Rochester'e gitti ve orada Kralı beklemeğe koyuldu; kralın babası da son defa İngiltere kıyılarına bu aynı şehirde ayak basmıştı. Orada Lord Castlewood'la uşağı için handa bir oda hazırlandı; Miralay Esmond atının yolunu o kadar iyi ayarlamıştı ki, oraya varıp yarım saat kadar balkondan hanın avlusunu seyretmeye kalmadı, iki yolcu atla han kapısından içeri girdiler; Miralay hemen aşağı koşup sevgili genç lordunu kucakladı.

Lordun yol arkadaşı hizmetçi rolü oynayarak attan inip Viscount'un üzengisini tutmağa davrandı, ama Miralay Esmond, avluda duran kendi adamını çağırarak atları almasını ve yolcularla beraber gelen sürücü çocuğun parasını vermesini söyledi; sonra Lordun yol arkadaşı-

na lâubali bir sesle kendi dilince haykırarak ve Lordun adamının Fransız olmasından, memleketin parasını, âdetlerini bilmemesinden şikâyet ediyor gibi söylenerek:

— Atlara benim adamım bakar, Baptiste, dedi; sen İngilizce anlıyor musun?

— Azıcık anlarım.

— Öyle ise Lordumun arkasından git, kendi odasında yemek yerken hizmet edersin.

Biraz sonra hancı ile adamları yemeklerle geldiler; bereket versin ki gelirken koridorda gürültü ettiler de Miralay Esmond'u Lord Castlewood'un uşağının önünde diz çökmüş, Majesteye krallığına hoş geldin derken ve Kralın elini öperken görmediler. Hancıya Fransızın efendisine hizmet edeceğini söyledik; Esmond'un hizmetçisi de koridorda kapının önüne nöbetçi dikildi. Prens çok neşeli bir tavırla gülüp konuşarak iştahla yemek yedi, iki arkadaşını kendisi ile beraber sofraya oturtmak lûtfunda bulundu. Her halde zavallı Frank Castlewood'dan daha keyifli idi: Esmond, Frank'ın tanrısal Clothilda'sından ayrıldığı için üzüldüğünü zannediyordu, fakat Prens yemekten sonra biraz uyumak isteyip iç taraftaki yatak odasına çekilince, zavallı Frank'ın üzüntüsünün sebebi anlaşıldı; vefalı çocuk hüngür hüngür ağlayarak ve samimiyet, dostluk ve teslimiyet ifade eden sözlerle, hısmına bütün hakikati bildiğini ve Miralay Esmond'un kendisi için yap-

mış olduğu fedakârlıkları öğrendiğini anlattı.

Mr. Esmond bu gerçeğin Frank'a bildirilmesinde bir fayda görmediği için onu oğluna açmamasını hanımına da rica etmişti. Prens, Dover'dan gelirlerken zavallı delikanlıya her şeyi olduğu gibi anlatmıştı.

— Beynimden kurşunla vurulmuşa döndüm, Amcamoğlu. Senin insanların en iyisi, en yiğidi, en lûtufkârı olduğunu bilirdim... (Delikanlı büyük bir heyecanla sözüne devam ederek) ama sana bu kadar borçlu olduğumu bilmezdim... Bu kadar minnetin yükünü güç taşıyabiliyorum.

Mr. Esmond şefkatle dedi ki:

— Ben senin baban yerindeyim; bir baba da oğluna varını yoğunu verebilir. İki paralık taçtan el çekip Brentford Krallığını sana veriyorum (3); delilik edip ağlama, sen benden daha uzun boylusun, daha yakışıklısın; Viscount olmağa her halde benden daha lâyıksın.

Sevgili çocuk yeminler, kasemler, kahkahalarla, birbirini tutmayan tutkulu heyecan coşmaları içinde, bir aralık Esmond'un alaylarına dayanamıyacak hale geldi; önünde diz çökerek ellerini öptü; kendisine bir şey emretmesini istedi, "İste, Castlewood sana canını versin! Es-

(3) Saksonya krallarından birinin krallık sıfat ve yetkilerini bu şehrin başlıca iki sanatı olan değirmencilik ve dericilikten yetişip sonra da yargıçlık payesine yükselmiş iki kişiye devretmiş olduğu yolundaki söylentiye işaret ediliyor.

mond'un alicenaplığına karşı duyduğu minneti belirtmek için bir şey yapsın!" diye yalvardı.

Frank uyuyan yolcunun bulunduğu kapıya işaret ederek alçak sesle:

— K..., dersen, o işin alayındaydı. Meseleyi bana anlatırken alayın hiç de yeri değildi, zannedersem... Dover'dan atla gelirken, Fransızca konuşarak senden, senin Bar'da iken kendisine gelişinden bahsetti. Senin için "le grand sérieux" (4), Yunanistan'lı Don Bellianis (5) diyor, bilmediğim daha bir sürü isimler; senin taklidini yapıyor (burada Castlewood kendisi de gülüyordu) hem de çok iyi yapıyor. Her şeyle alay eder gibi bir hali var. Hiç krala benzemiyor; nedense Harry, bana öyle geliyor ki asıl sende bir kral hali var! Hepimizin ne tehlikeli bir oyun oynadığımızın farkında değil gibi görünüyor. Canterbury'de kalıp orada gördüğü bir meyhaneci kızının peşine düşecekti, bereket ben yalvarıp yakardım da yolumuza devam ettik. Chaillot'da bir evi var; kraliçesini haftalarca yapayalnız bırakıp her çeşit fena insanlara oraya kapanıyor.

Frank bu sözleri sahte bir ciddiyet tavrı takınarak söylüyordu.

— Sen istediğin kadar gül! Ama ben artık senin bildiğin o eski haylaz değilim, diyordu.

---

(4) Fransızcada: "büyük ciddî" demektir.

(5) Hikâye kahramanı.

Castlewood, sofu bir insan gibi göğsünün üzerinde ıstavroz işarfeti yaparak:

— Hayır, hayır, ben iyi yerden ders aldım, diyordu.

Miralay Esmond, çocuğun bu saf halinden içlenerek:

— Sen benim sevgili yavrumsun, dedi. Benim Frank'ım Castlewood'da oldukça orada asıl bir centilmen var demektir.

Celâlli delikanlı minnet duygusunun yeniden coşması ile tekrar dize gelmek üzere iken, uykudan uyanan Şevketli uyuyucunun içeriki odadan seslendiğini duyduk:

— **Eh, La Fleur, un verre d'eau! (6).**

Majeste esneyerek dışarı çıktı.

— Allah cezasını versin şu İngiliz biranızın! O kadar sert ki, **ma foi (7)**, bayağı başımı döndürdü.

Biranın tesiri atlarımıza mahmuz yerine geçti, hemen Londra'ya vardık ve karanlık çökerken Kensington'a kavuştuk. Mr. Esmond'un uşağı yorgun beygirlere bakmak için Rochester'de kalmıştı; biz yolda bulduğumuz başka hayvanlara binmiştik. Miralay, Prensin yanısıra dörtnala giderken, o zamana kadar neler yap-

---

(6) Fransızca: "Çiçeğim, bana bak, bir bardak su" demektir. Uyku sersemliği içinde kendini metresi Miss Oglethorpe'un yanında zannederek "Çiçeğim diyor.

(7) Fransızca "Vallahi" demektir.

mış olduğunu, bunlardan haberi olan dostlarının kimler olduklarını ve Esmond'un kanaaatince, Prensin kimlerle güvenebileceğini kendisine anlattı; her şeyden önce Necabetli Prensin ortaya çıkabileceği zaman gelinceye kadar her şeyin gizli tutulmasına son derece dikkat etmesini sıkı sıkı tembih etti. Şehir Prensin dâvasına dost olanlarla dolup taşıyordu; St. Germains'le mektuplaşan yüzlerce kimse vardı: belli veya gizli James taraflıları, yüksek mevki sahipleri, kendi halinde insanlar, Mabeyn mensupları, Kraliçenin etrafındakiler, Parlâmento'dan, Kiliseden ve çarşı esnafından olanlar. Prensin orduda, Devlet Meclisinde ve Devlet Erkânı arasında sayısız dostları vardı. Bu cür'etli darbeyi kararlaştıran, Kraliçenin erkek kardeşini doğduğu memlekete getiren bir avuç insan için en büyük mesele, Prensin orada bulunuşunun dostu da düşmanı da şaşırtacağı eşref saat gelinceye kadar bu ziyaretin gizli kalması idi; o zaman düşmanları o kadar hazırlıksız ve aralarında dirliksiz olacaklardı ki, Prense saldırmağa vakit bile bulamıyacaklardı. Biz, Prensini düşmanlarından ziyade dostlarından korkuyorduk. James taraflısı ajanlar tarafından Londra'dan St. Germains'e gönderilen uydurma haberler, dedikodular Prensin dâvasına hesaba sığmaz zararlar vermiş, kendisini tehlikeli surette yanıltmıştı; onun için, bu maceraya girişmiş olanlar onun

başlıca aktörünü her şeyden ziyade bunlardan korumağa çalışıyorlardı (8).

Küçük kafile, hava kararırken Londra'ya vardı; atları Westminister karşısındaki menzile bıraktılar, nehiri geçip Lady Esmond'un arabasının kendilerini beklemekte olduğu yere geldiler. Bir saat sonra hepimiz Kensington'a varmış bulunuyorduk; evin hanımı da, bütün haylazlıklarıyla berabe:, annesine karşı daima büyük bir sevgi beslemiş olan oğlunu bir kere daha bağrına basmak gibi yüreğinin yıllardan beri özledi,i bir mutluluğa nihayet ermiş oldu.

Hizmetçilerin orada olmalarına ve Lord Castlewood'un adamının divanhanede ayakta durmasına rağmen, Lady oğluna karşı duygusunu bu suretle ifadeden kendini alamadı. Esmond Lordun adamına Fransızca olarak şapkasını çıkarmasını usulca söylemek zorunda kaldı. Monsieur Baptiste akıl almaz bir teklifsizlikle rolünü muttasıl ihmal ediyordu; Londra'ya atla gelir-

---

(8) Bu işin elebaşıları gayet faal ve sadık non konformist (yani Devletin kabul ettiği Anglikan Kilisesini tanımayan) bir rahip olup isminin burada anılmasından kendisine bir zarar gelmiyecek olan Piskopos, Mabeynde en yüksek teveccühe nail olup Beatrix Esmond ile temasta bulunan bir hanım efendi, en yüksek rütbeden iki kişizade, Stuart hanedanı hesabına yapılan teşebbüslerden birçoğuna karışmış birkaç Parâmento üyesi idi. (Bu not müellifindir.)

lerken, yabancının küçük itirazları, gelişi güzel ihtarları, Prensin idaresini ele almağa geldiği memleketin tamamiyle cahili olduğunu gösteren lâkırdılar, maiyetindeki iki centilmeni birkaç defa bayağı üzmüştü; onun başka türlü hareket etmesini istediklerini, konuşmasını vasıflandıran taşkınlık denmese bile kahkaha ve hafifliğin ne böyle büyük bir Prense, ne de böyle ciddî bir zamana hiç de uymadığını her ikisi de için için itiraftan kendilerini alamamışlardı. Sırası gelince vekar ve ciddiyetle hareket etmiyor değildi. Hepimizin bildiğimiz gibi harp meydanında cesaretle savaşmıştı. Esmond, İngiltere'deki dostları dinini değiştirmesi için kendisini zorladıkları zaman Prensin kendi eli ile yazmış olduğu mektubun bir suretini görmüş ve iğvaya kapılmağı reddeden mert ve yüksek ruhlu bir insana yaraşır cevabı çok beğenmişti. Monsieur Baptiste, Miralay Esmond'un kendisine yaptığı ihtar üzerine kızararak şapkasını çıkardı ve:

—**Tenez,** dedi, **elle est jolie la petite mère. Foi de Chevalier! elle est charmonte; mais l'autre, qui est cette nymphe, cette astre qui brille, cette Diane qui descend sur nous?** (9)

Beatrix merdivenden inerken Prens bir iki

(9) Fransızca: "Hele bak, küçük anne ne güzel şey öyle! Şövalye imanı hakkı için, pek hoş şey! Ama öteki kim? O peri gibi kız, bize doğru inen o yıldız kim?"

adım geri gitti, sonra ileri doğru yürüdü. Beatrix ilk defa kendi evinde renkli elbise giyiyordu; Esmond'un kendisine vermiş olduğu elmasları da takmıştı; Kralın evlerine girdiği gün o mücevherleri takması aralarında kararlaştırılmıştı; insanı büyüleyen alımlı halleri ile sanki etrafına ışık saçar gibi gelen Beatrix, güzelliği içinde muhteşem ve şahane, tıpkı bir kraliçeyi andırıyordu.

Hattâ Castlewood bile bu güzellik ve parlaklık karşısında irkilmiş gibi idi; geri geri çekilip kızkardeşinin bu kadar sevimli ve kusursuz olduğunu bilmiyormuş gibi (bilmemesi de akla pek yakındı) ona uzun uzun baktı ve galiba kendisini kucakladığı zaman hafifçe kızardı. Prens ondan gözlerini ayıramıyordu; o kadar öğretildiği ve kolayca taşıyabilsin diye kendisi için gayet hafif bir bavul hazırlanmış olduğu halde, uşak rolünü unutup Lord Viscount'un önüne geçti. Bereket versin ki o sırada hizmetçilerin gözleri başka bir yönde meşguldü; yoksa onun hizmetçi olmadığına, hiç değilse, gayet küstah ve kaba bir hizmetçi olduğuna hükmedeceklerdi.

Bunun üzerine Miralay Esmond yüksek ve emredici bir sesle bir kere daha bağırmak zorunda kaldı:

— Baptiste, valizle meşgul ol!

Bu ihtar üzerine dikkafalı delikanlı, ağzından küfüre benzer bir lâkırdı çıkacakmış gibi

dişlerini gıcırdattı ve Mentor'una (10) hazdan başka her şeyi ifade eden kısa bir bakışla baktı. Bununla beraber, vazifesi hatırlatılmış olduğu için hafif bavulu omuzuna aldı, Esmond'un ve, yanmış mumları ile ayaklı şamdan tutan bir hizmetçinin arkasından merdivenden yukarı çıkardı. Yatak odasına gelince yükünü huysuz bir tavırla yere attı. Bunun üzerine Mr. Esmond:

— Taç giyecek bir Prens maske takmasını da bilmeli, dedi.

Monsieur Baptiste Fransızca konuşmağa devam ederek:

— Ah, peste! (11) dedi. Ne olduğunu biliyorum. Büyük. Ciddi... ciddi surette...

Miralay sözünü keserek:

—... Monsieur Baptiste hesabına telâş ediyor, dedi.

Esmond Prensin hanımlarla ne konuşma tarzını, ne de onlara bakışını beğenmedi.

---

(10) Yunan mitolojisinde İtakya Kralı Troia gaziplerinden Ulises veya Odyseus'un dostu ve oğlu Telemakhos'un da akıl hocasıdır. Mitolojiye göre, Telemakhos Troia savaşından sonra yıllarca yurduna dönemeyen babasını aramağa çıktığı zaman Mentor delikanlıya kılavuzluk etmiş, onu tehlikelerden korumuştur. Minerva çok kere Mentor'un kılığına girerek Telemakhos'a yardım edermiş. Mentor Fransız edibi Fenelon'un *Télémaque* adlı eserinin başlıca kahramanlarındandır.

(11) Fransızca: "Allahın belâsı" mânasına kullanılır bir tâbir.

Yatak odası ile ona bitişik oda, yani aralıkla Lordun salonu denilecek olan daire, daha önceden aydınlatılmış, sahiplerini bekliyordu; Lord'un akşam yemeği için sofra hazırlanmıştı.

Lord Castlewood'la annesi ve kızkardeşi bir dakika sonra yukarı geldiler ve hizmetçiler daireden uzaklaşınca Castlewood'la Esmond şapkalarını çıkardılar, Lady'ler de Prens'in önünde diz çöktüler; o da lûtfen her birinin ayrı ayrı elini sıktı. Prens rolünü biraz önce tecrübe etmiş olduğu hizmetçi rolünden daha tabiî oynuyordu, her ikisini de büyük bir asaletle ve iyi bir insan tavrı ile ayağa kaldırdı.

— Madam, dedi, annem oğluna gösterdiğiniz misafirperverlikten dolayı size teşekkür edecek.

Sonra Beatrix'e dönerek:

— Size gelince, Madam, dedi, bu kadar güzelliği bu vaziyette görmeğe tahammül edemem. Eğer böyle diz çökerseniz, Monsieur Baptiste'i ele verirsiniz; öyle ya, sizin önünüzde diz çökmek ona düşer.

Beatrix'in gözlerinde bir ışık parladı; herhangi yürekte tutku ateşi tutuşturacak kadar parlak bir ışıltı. Öyle zamanlar olur, bu mahlûk o kadar güzelleşir ki insanın onu bir şimşek parıltısı içinde kendini tanrıça olarak tanıtan Venus'e benzeteceği gelir. İşte şimdi öyle görünüyordu; pırıl pırıl ve gözlerinde ışıl ışıl yanan ola-

ğanüstü bir parıltı. Prense nasıl bir bakışla baktığını görünce, Esmond'un yüreğine kıskançlığın acısı bir hançer gibi saplandı; kendini tutamıyarak yumruğunu sıktı ve Castlewood'a baktı, onun da telâşlı gözleri kendi tehlike işaretine cevap veriyordu. Prens uyrukları ile birkaç dakika görüştü, sonra iki Lady ile Miralay Esmond odadan ayrıldılar. Lady Castlewood merdiveni inerken Esmond'un elini sıktı, üçü de aşağı kattaki odalara indiler ve yukarıdaki yolcular biraz dinlenip yemeğe hazır oluncaya kadar beklediler.

Esmond, güzel boynunda parıl parıl yanan elmasları ile Beatrix'e baktı.

— Ben sözümü tuttum, dedi.

Beatrix de başı eğip elmaslarına bakarak:

— Ben de sözümü tuttum, dedi.

Bunun üzerine Miralay dedi ki:

— Eğer Moğol İmparatoru olaydım, Colconda madenlerinden çıkan bütün elmaslar senin olurdu.

Beatrix başını güzel göğsünün üzerine düşürerek'

— Bunlar benim neyime yetmiyor ki... dedi, siz hepiniz, hepiniz böylesiniz.

Bir iççekişinden sonra başını hemen kaldırdı ve kaldırdığı zaman amcası oğluna bakarken gözlerinde sırrına varılması daima imkânsız, hüzünü ve anlaşılmaz bir ifade okunuyordu.

Yemek vakti gelince (bu da üstlerindeki

tavan vurulmak suretiyle haber verildi), Miralay Esmond'la iki Lady yukarıki daireye çıktılar; Prens orada idi, yanıbaşında, kendisi ile tam aynı yaşta, aynı biçimde, ama daha güzel olmak şartiyle, çehrece de az çok benzeyen genç Viscount oturuyordu. Prens sofraya oturdu, Lady'lere de oturmalarını söyledi. Centilmenler ayakta kaldılar; sofrada bir kişilik takım daha vardı.

— Hanginiz oturacaksınız, dedi.

Lady Castlewood oğlunun elini tutarak ve Miralay Esmond'a doğru bakıp başıyla selâmlıyarak, sesinde büyük bir heyecanla:

— Ailemizin büyüğü Marquis of Esmond Krala hizmet etmek şerefine nail olacak!

Miralay Esmond bir kadeh şarap doldurup o devrin usulünce diz çöküp Krala sunarak:

— Necabetli Prense hizmet etmek şerefi benim olacak, dedi.

Prens bu sözlerden pek fazla memnun olmamış gibi bir tavırla:

— Evin hanımının ve ailesinin şerefine içiyorum, dedi.

Fakat bulut yüzünden hemen silindi; Lady'lerle çok canlı ve hızlı bir konuşmaya daldı ve bu esnada zavallı Mr. Esmond'un, ne yalan söyliyeyim, pek asık duran sapsarı çehresi karşısında en ufak bir rahatsızlık bile duymadı.

Ayrılmak zamanı gelince, Esmond yürüye-

rek evine dönmek üzere yola çıktı ve o gece yolda Addison'a rasladı; Addison da Fulham'daki küçük köşküne yaya gidiyor, ay ışığı güzel, sakin çehresinde parıldıyordu.

Addison gülerek:

— Aman kardeş, bu ne mutluluk! dedi. Karanlıkta ilerliyen bir haydut zannetmiştim, meğer eski bir dostmuş. Karanlıkta el sıkışabiliriz, Miralay! Her halde gün ışığında kavga etmekten daha iyidir. Ben Whig'im, sen Tory'sin diye neden kavga edelim. Haydi bakalım, geri dön de benimle birlikte Fulham'a kadar uzanıver. Orada bahçede bir bülbül var, hâlâ ötüyor (12), bildiğime göre mahzende de soğuk bir şişe şarap var; sen istersen saltanat iddiacısı Prensinizin şerefine içersin, ben de kendi içkimi bildiğim gibi içerim. Ne? içtiğim yeter mi? Hayır, katiyen! İyi şaraba yeter sözü ile tıpa vurulmaz. Ne o? Gelmiyor musun? Öyle ise ne zaman istersen gel, ama, hemen gel. Ben eski günleri unutmadım. **Simois**, sonra **Sigeia tellus**, sonra **prolia mixta mero... (13).**

Sesinde hafif bir **merum** çeşnisi ile:

— **... mixta mero**, diye tekrarladı,

Geri dönerek biraz Esmond'la beraber yü-

---

(12) Addison eserlerinde pek sevdiği bülbülden bahsetmiştir.

(13) İkinci kitapta 198. sahifedeki 2 ve 3 sayılı notlara bakınız.

rüdü, ona kendisini daima bir dost olarak hatırlamasını ve "Sefer" adlı manzumedeki yardımından dolayı ona minnettar olduğunu söyledi. Ve Miralay davet etmiş olsaydı Bay Müsteşarın öteki şişeyi de Miralayın evinde yuvarlıyacağı besbelli idi, ama Esmond'un hiç de neşeli zamanı değildi, onun için evin kapısında, dostunu kupkuru bir hayırlı gece dileğiyle başından savdı.

Uykusuz gözlerle dışarda karanlık geceye bakarak düşünüyordu:

— Bu büyük işi nihayet becerdim, kendisi burada, onu buraya ben getirdim, şimdi Beatrix'le aynı çatı altında uyuyorlar. Onu getirmekle kime hizmet etmiş oldum? Prens'e mi? Yoksa Henry Esmond'a mı? Addison'un erkekçe inancına katılıp ben de onun gibi krallığın tanrısal bir hak olduğu doktrinini nefretle reddederek Hükümdarı kutsal yapanın ne piskoposlar, ne sülâleler, ne yağ sürme (14), ne de taç giyme törenleri değil, parlâmento ile millet olduğunu cesaretle söylesem daha iyi olmaz mıydı?

Beatrix'in hiçbir hareketini gözden kaçırmıyan Prens'in ona istekli istekli bakışı gözünün önünden gitmiyor, peşini bırakmıyordu. O

(14) Krallığa dinî bir mahiyet kazandırdığına inanılan ve "sacre" ismi verilen törende kral veya imparatorun vücuduna yağ sürmek âdeti.

gece hummalı rüyaları içinde Prens'in çehresi ona birçok defalar göründü. Uğrunda bu kadar çalıştığı iş için keşke olmasaydı diye düşündü. Yaptığına pişman olan veya kendi mahvını kendi eli ile hazırlayan ilk insan kendisi değildi. Mahvını mı? Bu olgun çağında bu kelimeyi yazacak mıydı? Hayır, o zaman kendisine bir talihsizlik gibi görünen, ama hayatının ondan sonraki bütün saadetine sebep olan şeyden dolayı Allahın huzurunda diz çöküp şükretmeli idi.

Esmond'un uşağı babacan John Lockwood kendini bildiği bileli efendisine ve ailesine hizmet etmişti; Miralay onun sadakatine güvenebileceğini biliyordu. John ertesi sabah atlarla Rochester'den dönmüştü; Miralay kendisine Kensington'a gittiği zaman (Lockwood orada hizmetçilerin dairesine serbestçe girip çıkıyor, hattâ Mrs. Beatrix'in oda hizmetçisi ile sevişiyordu) kimseye bir şey sormamasını, şaşırmış gibi görünmemesini, orada göreceği kırmızı elbiseli delikanlının Viscount Castlewood, maiyetindeki kurşunî elbiselinin de Monsieur Baptiste dedikleri Fransız olduğuna kalıbını basmasını sıkı sıkıya tembih etti. Lockwood'a Lord Viscount'un Castlewood'da çocukluğunu hatırladığını, ne haşarı bir çocuk olduğunu, daha asker

olmadan Jack'a (15) nasıl talimler yaptırıp sopa ile dayak attığını, daha buna benzer hikâyeleri, hâsılı Lord Viscount'un ilk zamanlarına dair ne biliyorsa hepsini mutfaktaki dostlarına anlatmasını söyledi. Jack'ın resim hakkındaki fikri, efendisi ile birlikte Flander'de kaldığı müddetçe pek fazla gelişmemişti; onun için, genç Lord'un dönüşünden önce Paris'ten getirilen şimdi Lady Castlewood'un salonunda asılı tablonun Lady'nin genç oğlu Lord'un tıpkısı olduğuna kolayca inanmıştı. Hizmetçilerin hepsi de tabloya birçok defalar görmüş, aynı zamanda iki yabancıyı geldikleri gece ancak hayal meyal seçebilmiş olduklarından, resmin sadakatinden şüphe etmeleri için ortada hiçbir sebep yoktu; ertesi gün de, aynı peruka, aynı kordelâlar, Hassa Alayı üniforması ile tıpkı tabloda görüldüğü şekilde resmin sahicisi ile karşılaşınca, centilmene pek tabiî olarak Lady Viscountess'in oğlu Lord Castlewood diye hitap ettiler.

Bir gece önceki kâtip şimdi Viscount olmuştu, Viscount kâtibin kurşunî ceketini giymişti; John Lockwood aldığı tembihe uyarak, Lord'un papacı ve dinine çok sadık ve sofu olduğu, maiyetindeki adamın belki de Brüksel'deki kendi papazı olduğu, onun için yemeği Lord'la beraber yemesinde şaşılacak bir şey

(15) John isimli kimselere teklifsizce Jack de denilir. Lockwood'un asıl ismi John'dur.

olmadığı yolunda aşağı kat halkının kulağını duldurmağı ihmal etmemişti. Aynı zamanda Frank'a İngilizceyi yabancı şivesiyle konuşması da ayrıca tembih edilmişti; delikanlı bu işi farkedilmiyecek derecede iyi yapıyordu; bu ihtiyat tedbirine şu bakımdan lüzum vardı ki Prens'in kendisi dilimizi hiç de bu adada doğma büyüme bir insan gibi konuşamıyordu; onun için John Lockwood, Lord'un beş yıl memleket dışında kaldıktan sonra bazan kendi ana dilini unutup İngilizceyi nasıl Fransızlar gibi konuştuğunu anlatarak aşağı kattakilerle onu alaya alıyor, arkasından da:

— Merak etmeyin, İngiliz bifteği ile İngiliz birası var mı yok mu, Lord Hazretleri, çok geçmez, dilini doğru dürüst kullanmasını yeniden öğrenir, diyordu.

Ve yeni lorduna karşı dürüst hareket etmiş olmak için bira ile bifteği hiç geri çevirmiyordu.

Prens o kadar çok içiyor ve içtikten sonra o kadar gürültücü ve ihtiyatsız oluyordu ki Esmond çok defa onun hesabına korkudan titriyordu. Yemeği kabil olduğu kadar kendi odasında veriliyor, böyle olmakla beraber Prens, Lady Castlewood'un salonunda, oturma odasında sık sık görülüyor, hizmetçilerin önünde Beatrix'e "kardeş", Lady Cenaplarına da "anne" veya "madam" diye hitap ediyordu. Ve bu erkek kardeş ve oğul rolünü hakkıyla oynıyabil-

mek için Prens Mrs. Beatrix'le Lady Castlewood'a iltifatlarında o kadar teklifsiz davranıyordu ki bu halleri kâtibinin hiç hoşuna gitmiyor, hele Miralay Esmond'u derseniz, hiddetten âdeta kudurtuyordu.

Misafir eve geleli daha üç gün olmamıştı ki zavallı Jack Lockwood üzüntülü bir çehre ile efendisine gelerek:

— My Lord... daha doğrusu o centilmen, Mrs. Lucy'ye (Jack'ın yavuklusu) sataşıyor, kıza altınlar vermiş, bir kere de öpmüş! dedi.

Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, Miralay Esmond, Prensin gözdeliğe hizmetçi güzelini seçmiş olduğunu duyunca bayağı ferahlamıştı. Haşmetlinin zevkinin o tarafa eğilimi olduğunu biliniyordu, nitekim sonradan da öyle devam edip gitti. Avrupa'da en ünlü isimlerden, en büyük kırallıklardan birinin ve talihsizliklerin en büyüğünün mirasçısı olan insan, soyunun ve üzüntüsünün vekarını bir Fransız oda hizmetçisinin tahta pabuçlarına feda etmekten çok defa memnunluk duyuyor, arkasından da (çok sofu olduğu için) küllükten aldığı külleri başından aşağı dökerek nedamet ediyordu. İşte milletlerin ıztırap çekmesi, fırkaların mücadelesi, savaşçıların savaşıp kan dökmeleri hep bu gibi fâniler içindi. Bundan bir yıl sonra yiğit başlar uçuruluyor, Nithsdale kaçıyor, Derwentwater darağacına çekiliyor, öte yanda bu insanların uğrunda her şeyi göze aldıkları ve her şe-

yi kaybettikleri bu tasasız nankör Chaillot'daki **petite maison**'unda (16) bir Doğu sarayını doldurabilecek kadar çok sayıda metresleriyle alabildiğine içki içiyorlardı.

Esmond, böyle bir vazifeyi yapmak zorunda kaldığından dolayı kızararak, Şevketlimin para ile ayartmağa çalıştığı kızın, aitı seferde düşmanla savaşmış, hiçbir şeyden korkmaz, üstelik kendine Lord Castlewood ismini veren kimsenin kendi genç efendisi olmadığını da bilen namuslu, tuttuğunu koparır bir insanın, yani John Lockwood'un nişanlısı olduğunu gidip Prense haber verdi; miralay bir erkeğin kıskançlığından doğabilecek sonuçları düşünmesini ve bir hizmetçi kızın baştan çıkarılmasından ve yiğit bir adamın küçük düşürülmesinden daha önemli tasavvurlar üzerinde zihin yormasını ısrarla kendisinden rica etti.

On gün içinde belki on defa, kralsal genç maceracıyı ihtiyatsızlığından veya hafifçe bir davranışından dolayı uyarmak zorunda kaldı.

Prens bu uyarmaları çok somurtkan bir tavırla karşılıyordu; yalnız, şu zavallı Lockwood'un işinde lûtfen bir kahkaha atarak:

— Ne? dedi. Demek. **soubrette** (17)

(16) Fransızca "küçük ev".

(17) Fransızca "hizmetçi kız"

amoureux'süne (18) beni fitledi ha! Crispin de hiddetlendi. Demek Crispin askerlik etmiş, Crispin onbaşı, öyle mi? Kendisine söyleyin, yiğitliğinden dolayı ona iki şerit verir, sadakatini de ayrıca mükâfatlandırırız.

Miralay Esmond rica yollu birkaç söz daha söyleyecek oldu ise de, Prens âmirane bir tavırla ayağını yere vurarak bağırdı:

— Assez, Milord, je m'ennuye à la prêche (19); ben Londra'ya vaaz dinlemeğe gelmedim.

Arkadan da Castlewood'a "petit jaune'un, le noir Colonel'in, le Marquis Misanthrope'un (Kralsal Devletlimin Miralay Esmond'u bu alaycı isimlerle anmak hoşuna gidiyordu) ukalâ tavırları, fazilet dersleri ile can sıktığını" söyleyerek şikâyet etti.

Prensi Londra'ya getirme işine katılmış olan Rochester Piskoposu ile diğer kimseler Kralsal Devletlimi görmek için Kensington'a geldikleri zaman daima Lord Castlewood'u soruyorlar, Lord Castlewood adı altında serbestçe Prens'in yanına alınıyorlardı; Prens kendilerini ya aşağıda Lady'nin salonunda, yahut da

(18) Fransızca: "Âşıkına" demektir.

(19) Fransızca: "Yeter! Vaaz ve nasihat benim canımı sıkar."

yukarıda kendi dairesinde kabul ediyordu; ziyaretçilerin hepsi de kendisine evden kabil olduğu kadar az ayrılması ve meydana çıkma işareti verilinceye kadar evde oturup beklemesi için yalvarıyorlardı. Lady'ler kendisini iskambil oyunu ile eğlendiriyorlardı; o da her gün ve her gece birçok saatlerini bu eğlenceye ayırıyordu. Daha başka birçok saatlerini de içki içmekle geçiriyor, bu süre içinde, hele Miralayın bulunmadığı zamanlar (onun varlığı Prensi bayağı ürkütüyordu) çene çalıp çok tatlı konuşuyordu. Zavallı "Colonel Noir" da bu işareti bir emir sayarak genç ünlü mahpusun gülüp eğlenme saatlerinde siyah çehresi ile nadiren ortaya çıkıyordu. Kapıcıda listesi bulunan şu birkaç kişiden başka, Lord Castlewood kendisini ziyarete gelen diğer aile dostlarından hiçbirine görünmüyordu. Eskiden almış olduğu yara, at üstünde seyahat ettiği sırada yeniden açılmıştı; âleme ve hizmetçvilere böyle deniliyordu. Ve yarasına bakan Dr. A... (20) (ismini söyliyemiyeceğim, ama kendisi Skoç milletinden olup Kraliçenin hekimi, hem hayırseverliği, hem de zekâsı ile tanınmış bir adamdı) yara iyi oluncaya kadar tam bir sükûnet içinde kalmasınnı emretmişti. Bu sır, grupumuzun en faal ve nüfuzlu

(20) Sevgili babamın bahsettiği doktorun meşhur Dr. Arbuthnot olduğu şüphesiz sayılabilir. R. E. W.

üyesi olan bu zatla önce sözünü ettiğim başka kimseler arasında kalmıştı; ve o kadar sıkı saklanıyordu ve uyudruduğumuz masal o kadar sade ve tabiî idi ki, meydana çıkmasına hiç ihtimal yoktu, meğer ki Prens'in kendi ihtiyatsızlığı, önlemekte son derece güçlük çektiğimiz tehlikeli dikkatsizliği yüzünden meydana çıksın. Lady Castlewood'a gelince, her ne kadar bir şey söylemiyorsa da, halından ve arasıra ağzından kaçırdığı bir iki sözden, bütün ömrü boyunca tapmak için seçtiği kahramanın (onun tahta çıkarılması dualarının en kutsal parçası oluyordu), sıradan bir insan, hattâ fena bir insan olduğunu anlamaktan doğan üzüntüsünün ne kadar derin olduğu kolayca anlaşılabiliyordu. Felâketin ona fazilet kazandırmış olabilceğini ummuştu; ama bu mürebbiye ona alçak gönüllülük öğretecek yerde ruhunu büsbütün sertleştirmıştı. Tamamiyle gerçek olan sofuluğu onu aklına koyduğu herhangi bir günahı işlemekten alıkoymuyordu. Konuşması huyunun iyiliğine, neşesine, hattâ yeteri kadar zekâsına delildi; ama aralarında yetiştiği hafifmeşrep sofulardan alıp getirdiği hareketlerinde ve sözlerinde öyle bir teklifsizlik vardı ki misafiri olduğu İngiliz hanımının saflığını ve sadeliğini incitiyordu. Esmond, Prens hakkında düşündüklerini Beatrix'e açıkça söylüyor, kardeşinin de ona uyarıcı bir iki söz söylemesini istiyordu. Beatrix de tamamiyle onun gibi düşünüyordu. Prens'in

gayet hafif ve düşüncesiz olduğu kanısında idi; hattâ Miralay Esmond'un bahsettiği yakışıklılığı da kendisinde göremiyordu. Prensin dişleri çirkin olduğu gibi, gözleri de iyice şaşı idi. Ona nasıl şaşı değildir diyebiliriz? Gözleri güzeldi, ama bakışında her halde bir kusur vardı. Sofrada iken şaşılacak derecede zekîcesine Prense takılıyor, ondan daima bir çocuk imiş gibi söz ediyordu; genç kız Esmond'a her zamandan fazla düşkünlük gösteriyor, onu kardeşine methediyor, Prens, Miralay hakkında sitemli bir söz söylemek tenezzülünde bulununca, onu Devletlime methediyor, Esmond'un dâvasına dört elle sarılıyordu. Prense:

— Eğer Majesteniz Esmond Markisi Sarayınıza geldiği zaman babasına verildiği gibi kendisine de Dizbağı Nişanını vermezseniz, kendi dizbağlarımla kendimi asarım, yahut da ağlaya ağlaya gözlerimi kör ederim, diyordu.

Buna karşılık Prens de:

— Size gözlerinizi kaybettirmeyiz, onu Başpiskopos ve aynı zamanda Muhafız Alayı Miralayı yaparız, diye cevap veriyordu. (Yemekte geçen bu konuşmayı sonradan bana Frank Castlewood anlattı.)

Beatrix kendine vergi olan kahkahalardan birini atarak (onu şimdi bile işitir gibi oluyorum. Otuz yıl sonra hâlâ güzel musikiyi işitiyorum):

— Evet, diye haykırıyormuş. Evet, hem Esmond Piskoposu, hem de Canterbury Markisi olacak.

Bunun üzerine Prens:

— Ya siz, Lady Hazretleri, siz ne olacaksınız? Siz de kendi yerinizi seçiniz.

Beatrix:

— Ben mi? demiş. Ben Majeste Kral Üçüncü James'in Kraliçesinin saraylılarının annesi olacağım, demiş. **Vive le Roy** (21).

Bu sözleri söyliyerek ona derin bir reverans yapmış ve bir bardak şarabın birazını şerefine içmiş.

Catlewood:

— Prens bardağı yakalayıp son damlasına kadar içti, diyordu; annem çok endişeli idi, hemen kalkıp çekilmek için müsaade istedi.

Frank sözüne devamla:

— Eğer Trix benim annemin kızı olmasaydı Harry, ondan ne kadar çok korkacağımı tarif edemem. Ben ne istiyorum, biliyor musun? İstiyorum ki bu iş artık bu kadarla bitsin... Sen benden daha yaşlısın, daha akıllısın, daha iyisin; ben her şeyimi sana borçluyum, senin uğrunda ölmekten bile çekinmem, Vallahi çekinmem; ama bu işin sonu gelsin istiyorum.

Hiçbirimiz her halde rahat bir gece geçirmedik; korkunç şüpheler, manevî acılar Es-

(21) Fransızca: "Yaşasın kral" demektir.

mond'un ruhunu azap içinde kıvrandırdı; bunun şahsî ihtirasla girişilmiş bir iş, bencil bir amaca hizmet eden cüretli bir teşebbüs olduğunu kendisi de biliyordu. Kalben kimin kral olacağı onun umrunda bile değildi! İçimden gelen sevgi, gizli kanaatleri hep öte yana, Halk, Parlâmento, Serbestlik tarafına kaymıyor muydu? Öyle olduğu halde tutup, ömründe belki hürriyet sözünü bile duymamış, yaradılış bakımından her ikisi de müstebit olan papazlarla kadınlar elinde âlet olmuş bir Prens hesabına bu işlere girişmişti. Bizim adamcıl bu hikâyeyi işittikten sonra keyfi büsbütün kaçtı, asık suratı her zamandan daha siyah, daha sarı bir renk bağladı.

BÖLÜM X

KENSİNGTON'DA ÇOK SEÇKİN BİR MİSAFİRİ AĞIRLIYORUZ

Kraliçe Anne devrinin sonlarına doğru çevrilen karanlık entrikaları çözecek bir ipucu bulunsa veya bir tarihçi çıkıp da o devrin olaylarını izlemek istese, Kraliçeye yakın büyük şahsiyetlerden hiçbirinin peşinde koştuğu bencil çıkarından başka bellibaşlı siyasî bir programı olmadığının meydana çıkacağından şüphem yoktur diyebilirim. St. John, St. John hesabına çalışıyordu; Harley Oxford hesabına, Marlborough John Churchill hesabına (1), bu daima böyle; ve St. Germains veya Hanovra'dan yardım gördüklerine göre, oradaki Prenslere biyat teklifleri gönderiyorlar yahut da birinin sırrını ötekine açıklıyorlardı; onlara kalırsa bir dâva veya bir hükümdarı bir başkasına tercih için hiçbir sebep yoktu, elverir ki o hükümdar devrinde en iyi mevkii ele geçirsinler; sonradan Mr.

---

(1) Harley ile Lord Oxford, John Churchill ile Marlborough Dukası aynı kimseler olduklarına göre bu cümle ile "herkes kendi hesabına çalışıyor" denilmek isteniyor.

Gay'in yazdığı "Serseri Operası"ndaki (2) Newgate elebaşıları Lockit ile Peachum gibi, her biri elinde ötekini astıracak ihanet belge ve delilleri olduğu halde sırf komşusunun da cebinde taşıdığı bu çeşit belge ve delillerden korktuğu için kendi silâhını kullanmağa cesaret edemiyordu. Büyük Marlborough'yu düşünün, dünyanın en büyük adamı, prensleri yenen, zaferle Almanya, Flandr ve Fransa üzerine yürüyen, dışarıda hükümdarlara kendi fermanını kabul ettiren, memleketinde tanrısal bir varlık gibi tapılan bu insan, itibarı, rütbe ve mesnetleri, hepsi elinden alınmış, ordudaki dostları düşkün ve perişan, bir hırsız gibi İngiltere'den sıvışmak zorunda kalıyor, ilâm tebliğine memur mübaşirden kaçan zavallı bir borçlu kadar zelil ve âciz, Harley'den kaçıyor. Harley'in ele geçirdiği ve Dukanın Stuart hanedanı ile bağdaştığını hiçbir şüpheye yer vermiyecek şekilde isbat eden bir belge, Hazine Nazırının Marlbrough'yu İngiltere'den atmak için kullandığı silâhtı. Antwerb'e kaçıp hemen öteki tarafla entrika çevirmeğe başladı ve, herkesin bildiği gibi, İngiltere'ye Whig ve Hanovra taraflısı olarak döndü.

---

(2) Newgate hapishanesinde mahpusların hayatını eğlenceli bir tarzda tasvir eden, zamanında çok hoşa gitmiş şarkılı oyun. Şair John Gay'e böyle bir komedi yazmak fikrini veren Swift'tir. Aynı zamanda İtalyan operalarını alaya alan bu oyuna "Dilenci Operası" da denilmektedir.

Hazine Nazırı her ne kadar, sivil veya asker, Dukanın dostu bilinen herkesi ordudan ve memuriyetten atıp, açılan vazifeleri Tory partisinden olanlara peşkeş çekiyorsa da, kendisi Devletin Kâhyası olmak ve onu iki hanedandan hangisi daha fazla rüşvet verirse ona devretmek veya milletin istediğine vermek için Kraliçenin umulan ölümü patırtısını bekliyerek Hanovra ile St. Germains arasında ikiyüzlü bir siyaset güdüyordu. Kral kim olursa olsun, Harley'in istediği ona hâkim olmaktı; bunun için de eski şöhretli gözdenin yerine geçiyor, Marlborough ismine ün kazandırmış olan savaşları kötülüyor, kudretini sağlıyacak hiyle, dalkavukluk, yıldırma gibi en aşağı usullere tenezzül etmek bakımından gözden düşmüş rakibinden aşağı kalmıyordu. Şayet dünyanın en büyük hicivcisi Harley lehinde değil de, aleyhinde yazmış olaydı, Kraliçe Anne devrinin son yıllarına dair, kim bilir, ne yaman bir tarih bırakmış olurdu! Fakat bütün insanlığı ve ondan az olmamak şartiyle kendi kendisini hor gören Swift'in sadık partizanlara mahsus şöyle bir meziyeti vardı ki kendisine iyi bakan büyükleri severdi ve Harley'i de ikbalinde nasıl mertçe destekledi ise düştüğü zaman da ona cesaretle bağlı kaldı.

Rakibinden kıyaslanamıyacak kadar daha parlak, ihtişamlı, belâgatli, marifetli olan büyük St.John, Oxford kadar bencil ve iki elini de kulla-

nabilen Churchill kadar iki yüzlü davranışta usta idi. Hürriyet sözünü dilinden hiç düşürmediği halde, şayet kendisi Lizbon'da İgizisyon Mahkemesi Başyargıcı olsaydı, düşmanlarına karşı zulmetmek ve teşhir sehpası kullanmaktan ancak bu kadar çekinmezdi. Bu yüksek vatansever hem Hanovra'da, hem St. Germains'de dize gelirdi; dinsizliği herkesçe bilinen bu insan, emellerine âlet olarak kullandığı ve alay ettiği alık Sacheverel kadar cesaretle Kral ve Kraliçe şerefine kadeh kaldırırdı; işini yürütmek, düşmanını devirmek için entrika çevirir, yüze güler, kafa tutar, yalvarır, Mabeyn gözdesine yaltaklanır, Marlborough'nun yerini kapan Oxford kadar (ki Oxford'un da yerini kendisi kapmıştı) sessizce arka merdivenden işlemesini bilirdi. Lord Oxford'un düşmesi (3), hi-

(3) Kraliçe Anne'in kardeşi Prens James'i tuttuğu farzedildiğinden, Oxford da, Bolinbroke da el altından Prens lehinde çalışırlardı. Marlborough da Whig partisi ile Hanovra hanedanını tutardı. Elektriçe Sofiya'nın 1714 te ölmesi üzerine oğlu George Whig partisinden yana olduğunu ilân etti. Prens James'i tahta çıkarmak için el altından çalışan Tory'ler çabalarını arttırdılar. Hazine Nazırı Oxford'u gevşek buluyorlardı; Bolingbroke Kraliçeyi iknaa muvaffak olarak Oxford'u görevinden kaldırttı. Fakat yerine getirilen Shrewsbury bir müddet tereddütten sonra kesin olarak Elektor George'u tuttu. Has Meclisin Whig üyeleri Tory'lerin Prens James lehinde aldıkları tertipleri önlediler. Böylelikle Hanovra Elektoru Üçün-

kâyemin şimdi varmış olduğu şu tarihe rastlar. Artık kudretinin en son günlerine gelmişti; Blenheim fatihini devirmek için kullandığı ajan şimdi fatihin fatihini devirmek ve hükûmet idaresini, onu bir an evvel ele geçirmek için sabırsızlanan Bolingbroke'a devretmekle meşguldü.

Hazırlanmakta olan hükûmet darbesini beklerken, Fransızların hizmetindeki İrlanda alayları Pikardiya'da, Boulogne dolaylarına getirilmişti; bunlar gerekirse Berwick Dukasının kumandası altında, Fransız askerleri olarak değil, İngiltere ve İrlanda Kralı Üçüncü James'in uyrukları olarak karşıya geçeceklerdi. En faal, azimli, cesur, aynı zamanda mükemmel ve enerjik bir nizam ve inzibat altında bir Whig partisinin de İskoçya'da bulunduğu bilinmekle beraber, İskoçların büyük çoğunluğunun kralların-a karşı bağlılığı sarsılmamıştı.Tory papaz sınıfı, kişizadeler ve hali vakti yerinde olan kibarların pek çoğu açıktan açığa sürgün prensi tutuyorlardı; kayıtsızların Kral George veya Kral James'ten hangisi iktidara geçerse onun türküsünü çağıracakları muhakkak sayılabilirdi. Kraliçe hele son günlerinde kendi ailesini tutmağa başlamıştı. Prens şu anda Londra'da ablasının sara-

cü George adı ile patırtısızca İngiliz tahtına geçti. Romanın bu son kısmı işte bu tarihî olaylar üzerine işlenmiştir.

yına bir taş atımı mesafede bulunuyordu; Başbakan yerinde sallanıyor, öyle sendeliyordu ki bir kadın parmağının en hafif bir dürtüsü onu devirebilirdi; onun yerine geçecek olan Bolingbroke'a gelince, Kraliçe meclisinin karşısına çıkıp açıkça: "Lordlarım, bu benim kardeşimdir, babamın, benden sonra da benim varisim işte budur" dediği gün, Bolingbroke'un bütün kuvveti ve muhteşem belâgati ile hangi taraftan olacağını pekâlâ biliriz.

Geçen yılın bütün süresince Kraliçe birçok defa ve üstüste hastalık, ateş ve dalgınlık nöbetleri geçirmiş, bütün maiyeti her an ölümünü beklemişlerdi. Hanova Elektoru, oğlu Cambridge Dukasını — Elektor'un sözüne bakılırsa amcası kızı Kraliçeye saygılarını sunmak için — ama gerçekte saltanatına ölüm son verdiği zaman suyun başında bulunmak için, oraya göndermek istemişti. Majeste gözü önünde ölümünü hatırlatacak böyle bir kimsenin bulunmasından belki de ürktüğü için, genç Prensin İngiltere'ye gelmesini öfke ile önlemişti. Ya Kraliçe kendi kardeşi için hâlâ bir açık kapı bırakmak istiyordu, yahut da etrafındakiler kendisi ile anlaşmadan önce Whig partisi adayını kabul etmek istemiyorlardı.Konseyde kendi gözü önünde Nazırlarının kavga etmeleri, belki de vicdan azapları, Nazırlarının ısrarlı ve etrafındaki sürekli kargaşalık ve heyecan Prensesi son derece zayıflatmış ve huylandırmıştı;

devamlı olarak rahatını kaçıran bu haller kuvvetini tüketiyor ve ölümün bütün bunlara pek çabuk son vermesi her gün bekleniyordu. Viscount Castlewood ile arkadaşı Fransa'dan gelmeden biraz önce Kraliçe hastalanmıştı. Bacaklarında St. Anthony ateşi denilen hastalık (4) başgösterdi; genç lordun veya o isimle ortaya çıkacak olan kimsenin Mabeyne takdim edilmesi için aceleye lüzum yoktu; ve Lord Viscount'ın yarası tam zamanında tekrar açıldığı için, Kraliçenin önünde diz çökmesine doktor tarafından müsaade edilinceye kadar odasında oturmasında bir sakınca kalmıyordu. Temmuzun başında partimizle ilişiği olduğu önce söylenen nüfuzlu lady (5) Kensington'daki genç dostunu Saray Nedimesini ve Lord Castlewood'un evinde hasta yatan (gerçek veya uydurma) Lord Viscount'ı sık sık ziyarete geliyordu.

Temmuzun 27. ci günü (6) Kraliçenin yanında en gizli bir vazife gören sözünü ettiğimiz lady, oraya pek yakın olan Saraydan tahtıravanı ile gelerek Kensington Square'daki küçük

(4) Yılancık hastalığı. 1089 da, kutsal ateş ismi verilen bu ağır hastalığa yakalananların bu dertten kurtulmak için azizlerden St. Antony'den kendilerine şefaat etmesini dilemeleri gelenek olmuştu.

(5) Lady Musham. 254 üncü sayfadaki 7 sayılı nota bakınız.

(6) Kraliçe Anne'ın ölümünden beş gün önceki tarih.

kümeye son derece önemli bir haber getirdi. Son darbe indirilmişti; Oxford ve Mortimer Lordu artık Hazine Nazırı değildi. Kendisine henüz bir halef gösterilmemiş olmakla beraber bunun Lord Bolingbroke olacağında şüphe yoktu. Kraliçenin sırdaşı Abigail (7): "Vakit geldi. Şimdi Lord Castlewood Hükümdara takdim edilmeli" diyordu.

Lord Castlewood'un şahit olup amcası oğluna anlattığı sahneden sonra (amca oğlu olanları düşündükçe kıskançlığın verdiği azap içinde çok fena bir gece geçirmişti), Beatrix'in tabiî koruyucuları durumunda olan üç kişinin de şu aynı neticeye vardıkları şüphesizdi: genç kıza karşı beslediği arzuları pek açık şekilde ifade etmiş ve bu arzuları tatmin hususunda babasından daha vicdanlı davranmağa alışmamış olan bu adamın huzurundan onu uzaklaştırmak gerekti. Zannedersem, Esmond'un hanımı, hanımın oğlu ve Miralayın kendisi de, zihinlerinde gizlice hep aynı şeyi evirip çeviriyorlardı, çünkü Frank'ın o her zamanki çekinmezliği ile: "Benim bildiğim bir şey varsa, Beatrix başka bir yerde olmalı idi; buradan başka nerede olsaydı daha iyi olurdu" demesi üzerine Lady Castlewood da: "Teşekkür ederim, Frank, ben de öyle düşündüm" dedi ve Mr. Esmond, her ne

(7) Lady Musham. VIII. ci Bölümün 17 numaralı notuna bakınız.

kadar kendisine söz düşmediğini söyleyip sustu ise de, bu teklifin ne kadar hoşuna gittiğini yüzünde beliren sevinçle açıkça göstermiş oldu.

Viscountess sesinde hafif bir kinaye ile:

— Senin de bizim gibi düşündüğün anlaşılıyor, Henry, dedi. Misafirimiz bu evde oldukça Beatrix buradan uzaklaşmalı; bu sabahki iş biter bitmez o, Londra'dan çıkıp gitmeli.

Miralay Esmond, neler tertiplendiğinden haberi olmadığı için:

— Bu sabahki iş de nedir? diye sordu.

Gerçek, Prensin İngiltere'ye getirilmesinden ve Kraliçe tarafından tanınmasından sonra en önemli sayılabilecek darbe, biz üçümüzün konuşmakta olduğumuz şu sırada yerini bulmak üzere idi.

Plânımızı birlikte kararlaştırdığımız ve onda başlıca âmil olan Mabeyndeki bayan, plânımızın en faal iki üyesi olan Mabeyn doktoru ile Rochester Piskoposu Kensington'da bizim evde ve daha başka yerlerde birçok defalar buluşup bizim genç maceracıyı kızkardeşi Kraliçeye götürmenin en emin yolu ne olacağını konuşmuşlardı. Miralay Esmond tarafından ileri sürülüp herkesçe kabul edilen bu sade ve kolay plân şundan ibaretti: Mabeynde fazla kimsenin bulunmadığı özel bir günde Prens, Lord Castlewood imiş gibi Mabeyne gidecek, orada

nöbetçi bulunan kızkardeşi tarafından karşılanacak, öteki Lady tarafından da Kraliçenin odasına götürülecekti. Ve Majestenin sağlık durumuna veya keyfinin yerinde olup olmamasına ve görüşme sırasında meydana gelecek durumuna göre, Majestenin elini öpen kimsenin kendi öz kardeşi mi, yoksa Beatrix Esmond'un kardeşi mi olduğunu söylemek orada bulunanların ve Prensin kendisinin takdirine bırakılmıştı. Bu plân kararlaştırılmış olduğu için, hepimiz plânın uygulanacağı günü ve verilecek işareti büyük bir merak içinde bekliyorduk.

O akşam yemeğinden iki sabah sonra, yani Temmuzun 27. ci günü, Rochester Piskoposu Lady Castlewood ve ailesi ile birlikte kahvaltı ettiğimiz sırada, yemek henüz bitmişti ki Dr. A...nın tahtıravanı Kensington'daki evimize yanaştı; Doktorun görünmesi o zamana kadar hüzünlü duran meclisi canlandırdı; ana ile kız o akşam yemeğinde olan şeyler, belki de ertesi gün geçmiş bazı olaylar üzerine biraz atışmışlardı. Beatrix'in kibirli yaratılışı, kim olursa olsun kendi büyüğünden, hele sözünü dinlemekten ziyade kendi sözünü geçirmeğe alıştığı dünyanın en yumuşak insanı annesinden gelecek itirazları hoşgörmeğe elverişli değildi. Kabahatli olduğunu ve bin bir naz ve cilve ile (güneş nasıl büyük küçük herkesi ve her şeyi aydınlatırsa, o da yanına yaklaşan her erkeğe

cilve etmekten kendini alamazdı) Prensin tehlikeli takdirini davet ve onu bu duygusunu ifadeye teşvik etmiş olduğunu anlıyor ve kusurunu bildiği için bir kat daha inatçı ve huysuz oluyordu.

Doktor yanımıza geldi, Prens içtiği şarabın mahmurluğunu dağıtmak için geç vakte kadar uyuduğundan çikolatasını yatak odasına götürmüşlerdi; Doktorun getirdiği haberin tez ve şaşırtıcı mahiyeti Castlewood ailesinin içinde bulunduğu hususî ve nisbeten ehemmiyetsiz üzüntüleri bir anda dağıtıverdi.

Doktor misafiri istedi; misafir yukarıda kendi dairesinde idi; Doktor Monsieur Baptiste'e derhal yukarı efendisinin yanına çıkmasını söyledi ve Lord Viscount Castlewood'a hemen üniformasını giyerek şimdi Doktorun kapıda bekliyen arabası ile hareket etmesini istedi.

Bunun üzerine Madam Beatrix'e komedyadaki rolünün ne olacağını anlattı: "Yarım saate kadar Majeste gözdesi Lady ile beraber Yeni Ziyafet Evinin arkasındaki Servili Yolda hava almağa çıkacaklar. Majeste bir bahçe tahtıravanında gezdirilecek, Madam Beatrix Esmond'la kardeşi Lord Viscount Castlewood o sırada özel bahçede gezinecekler (işte Lady Masham'ın anahtarı) ve sanki haberleri olmadan Kraliçe ve

maiyeti ile karşılaşacaklar. Tahtıravanı çeken adam oradan uzaklaşacak, Kraliçeyi, gözdesini, Nedimeyi ve kardeşini bir arada bırakacak; Mrs. Beatrix kardeşini takdim edecek, sonra! — sonra Lord Piskopos görüşmenin iyi bir sonuca bağlanması için dua edecek, İskoçyalı memuru da Amin diyecek! Çabuk pelerininizi giyin, Madam Beatrix; Majeste neden aşağı inmiyor? Aylarca beklesek böyle bir fırsat bir daha ele geçmez."

Prens geç ve tembel davranırdı ve uyuşukluğu yüzünden az kaldı bu fırsatı da kaçıracaktı. Onlar bahçeye vardıkları zaman Kraliçe bahçeden ayrılmak üzere idi; Doktor, Piskopos, Nedime ile kardeşi hep beraber hekimin arabasına binip gittiler; onlar gideli yarım saat olmuştu ki Miralay Esmond Kensington Square'a geldi.

Beatrix'in böyle bir işe memur edildiği haberi, elbette ki bir müddet için olsun Miralay Esmond'un zihninden kendi kıskançlığı ile ilgili bütün düşünceleri uzaklaştırdı. Bundan yarım saat sonra araba geri döndü; ilk önce Piskopos inip Beatrix'e kolunu verdi; arkasından o da indi. Lord tekrar arabaya bindi, Nedime de yalnız başına eve girdi. Biz hepimiz yukarıki pencereden ona bakıyor, henüz dönmüş olduğu görüşmenin sonucunu simasından okumağa çalışıyorduk.

Beatrix büyük bir heyecan içinde, sapsarı bir halde salona girdi; kendisini karşılayan annesinden bir bardak su istedi, suyu içtikten sonra pelerinini attı ve konuşmağa başladı:

— Çok iyi şeyler umabiliriz, dedi. Bütün bu işler Kraliçeye bir buhrana mal oldu. Majeste Servili Yolda tahtıravanında idi, yanında yalnız Lady... vardı; biz bahçenin batı tarafındaki küçük kapıdan girip onun tarafına doğru döndük; Doktor da bizim arkamızdan geliyordu. Yan taraftaki yollardan birinde, fidanların arkasında durup beklediler; biz tahtıravana doğru ilerledik. Yüreğim öyle fena çarpıyordu ki konuşamıyordum, ama Prens usulca: "Cesaret, Beatrix!" dedi ve sağlam adımlarla ilerledi. Yüzü biraz kızarmıştı; ama tehlikeden korkmuyordu. Malplaquet'de o kadar cesaretle döğüşen bu insanın hiçbir şeyden korkusu olamazdı.

Bu iltifat üzerine Esmond'la Castlewood birbirine baktılar; bu söz her ikisinin de hoşuna gitmemişti.

Beatrix sözüne devamla:

— Prens şapkasını çıkardı, dedi. O sırada Kraliçenin Lady Musham'a dönüp bu gelen iki kişinin kim olduklarını sorar gibi bir harekette bulunduğunu gördüm. Majeste gayet solgun ve hasta görünüyordu; sonra çehresi kızardı; gözde ilerlememiz için bize bir işaret yaptı; Prensi

elinden tutarak tahtıravanın yanına kadar götürdüm. Bunun üzerine Lady: "Majeste, Lord Viscount'a müsaade buyurun da elinizi öpsün" dedi, Kraliçe elini uzattı. Prens, ne kadın, ne erkek, hiçbir faninin önünde diz çökmemesi lâzım gelirken Kraliçenin önünde diz çöküp elini öptü.

"Kraliçe:

"— Çok zamandanberi İngiltere'de değildiniz, Lord, dedi. Niçin burada oturup annenizle kızkardeşinizi bir yurt sahibi etmediniz?

"Prens başı ile derin bir selâm daha vererek:

"— Burada kalmağa geldim, Madam, Kraliçe beni isterse... dedi.

"— Yabancı bir kadınla evlenmişsiniz Lord, yabancı bir dine girmişsiniz, İngiltere'ninkini beğenmediniz mi?

"Bunun üzerine Prens dedi ki:

"— Babamın kilisesine dönmekle ne annemi daha az severim, ne de Majestenizin sadakatsiz bir bendesi olurum.

"Beatrix dedi ki:

"— Burada gözde bana eli ile geri çekilmem için küçük bir işaret yaptı. Ben de geri çekildim, ama neler konuşulduğunu işitmek için can atıyordum; nedime Kraliçeye usulca bir şeyler söyledi; Majeste bunun üzerine irkildi,

telâşla ağzından bir iki söz çıktı; bu sırada Prense bakıyor, eli ile de tahtıravanın kolunu tutuyordu. Prens tahtıravana doğru biraz daha yaklaştı, çok hızlı konuşmağa başladı, bu sırada: "Babam, takdis, af" sözlerini duydum; bunun üzerine Prens birdenbire diz üstü düştü, göğsünde sakladığı bir kâğıdı çıkarıp Kraliçeye verdi; Kraliçe bunu görünce bir çığlık koparıp iki kolunu havaya kaldırdı ve Prensin öpmeğe çalıştığı elini geri çekti. Prens büyük heyecanını gösteren hareketler yaparak konuşmağa devam etti; kâh iki elini kalbinin üstüne bastırıyor, kâh "Ben, senin kardeşin, işte burada, senin elindeyim" demek ister gibi ellerini açıyordu. Lady Musham koşarak tahtıravanın öte tarafına geçti, o da diz çöküp büyük bir enerji ile konuşmağa başladı. Kraliçenin kendi tarafındaki elini kavradı, Majestenin düşürdüğü kâğıdı yerden kaldırdı. Prens ayağa kalktı, gitmeğe hazırlanıyor gibi bir şeyler daha söyledi; gözde öte yandan hanımını sıkıştırıyor, Prensi tutup tekrar tahtıravanın yanıbaşına getiriyordu. Prens tekrar diz çöktü, Kraliçenin elini tutup yüzlerce defa öptü; öteki de bu sefer elini çekmedi; Lady de bu esnada hıçkırıklar ve yalvarmalarla, koltuğun öte tarafından muttasıl konuşuyordu. Bu esnada Kraliçe, bir eli ile sımsıkı kâğıdı tutuyor, öteki eli Prensin dudaklarında, sersemlemiş bir halde oturup duruyordu: sonra birdenbire, birkaç yırtıcı çığlık attı, göz-

yaşları ve kahkahalarla kendini bir histeri buhranına kaptırdı. O sırada Lady Musham'ın:

"— Yetişir, Sir, bu seferlik yetişir! dediğini işittim.

"Ziyafet Evinin arkasına çekilmiş olan sedyeci, bağrışmalar üzerine telâşa düşerek geri dönmüştü. Lady Musham:

"— Çabuk yardıma gelsinler, dedi.

"Ben Doktora koştum, Rochester Piskoposu ile hemen geldiler. Lady Musham Prense usulca çok iyi şeyler umabileceğini, yarın için hazır olmasını söyledi; Prens Rochester Piskoposunun evine gitti; orada birçok dostlarıyla buluşacakmış.

Beatrix diz çöküp ellerini bitiştirdi:

— Büyük geçidi atlattık, dedi. Yaşasın Kral! Yaşasın Kral!

Beatrix hikâyesini bitirdikten ve genç kızın kendi heyecanı da biraz yatıştıktan sonra, Piskopos Atterbury ile birlikte ortadan kaybolan Prensi sorduk ve onun bütün gün dışarıda kalması ihtimali olduğunu öğrendik. Bu haber üzerine Beatrix'in üç yakını birbirlerine baktılar; o sırada hepsinin aklıdan aynı şeyin geçtiği besbelli idi.

Fakat Beatrix'e haberi kim verecekti? Monsieur Baptiste, yani Frank Castlewood kıpkırmızı oldu ve Esmond'a baktı; Miralay du-

daklarını ısırdı ve pencereye doğru geriledi; Beatrix'e hiç hoşuna gitmiyeceğini hepimizin bildiği haberi vermek gene Lady Castlewood'a düştü. Kızının elini tutup tatlı bir sesle konuşarak:

— Misafirin gittiğine memnun olduk, dedi.

Beatrix bir an içinde geri çekildi, sanki bir tehlike sezmiş gibi etrafında bizlere bakarak:

— Neden memnun oldunuz? dedi. Ondan bu kadar çabuk mu usandınız?

Frank Castlewood haykırdı:

— İçimizden biri ona fena halde düşkün galiba!

— Şerefime kadeh kaldırmasını kıskanan hanginizsiniz? Siz mi, Lordum? Yoksa annem mi? Yoksa ailemizin reisi mi? (Burada âmirane bir tavırla Miralay Esmond'a döndü) Son zamanlarda kendisine bir Krala va'zetmek merakı gelmişti!

— Majesteye karşı fazla serbest davranıyorsun demiyoruz...

Beatrix başını sallıyarak ve bir de reverans yaparak:

— Teşekkür ederim, madam, dedi.

Fakat annesi büyük bir sükûnet ve vekar ile devam etti:

— Hiç değilse onu demedik; hoş diyebilirdik, eğer bir anne için kendi kızı hakkında, babanın kızı hakkında böyle sözler söylemek mümkün olsaydı...

Beatrix sözünü kesti:

— **Eh! Mon père** (8), başkalarının babasından farklı bir insan değildi.

Bu sözleri söylerken gene Miralaya doğru baktı.

Fransızca olarak söylediği şu iki üç söz üzerine hepimiz bir sarsıntı geçirdik; bu sözleri söyleyiş tarzı aynen yabancı misafirimizden taklit edilmişti.

Annesi hüzünlü bir sesle:

— Bir ay önce Fransızca konuşmasını öğrenmemiştin, Beatrix, dedi. Ne de baban hakkında fena şeyler söylemesini...

Beatrix heyecana kapılarak kırdığı potu şüphesiz anlamış olacaktı ki yüzü kıpkırmızı oldu. Kendini toplıyarak:

— Krala saygı göstermesini öğrendim, dedi. Başkaları da ne Majesteden, ne de benden şüphelenmeseler iyi ederler!

Frank:

— Annene biraz daha saygı göstersen, her halde kendine zarar vermiş olmazsın, Trix, dedi.

Beatrix ona doğru dönerek:

— Ben çocuk değilim, dedi. Şu beş sene içinde nasihatından, örnek hareketlerinden faydalanmadan pekâlâ yaşadık; şimdi her ikisinden de faydalanmağa niyetim yok.

Sözüne devamla:

---

(8) Fransızca: Benim babam demektir.

— Aile reisinin neden hiç sesi çıkmıyor? Burada her şeye o karışır; papaz mezamir okumağı bitirince, va'zetmek Lord Hazretlerine mi düşecek acaba? Bıktım mezamir dinlemekten!

Prens de Miralay Esmond hakkında hemen hemen aynı sözleri kullanmıştı; ihtiyatsız kız şimdi öfke içinde bu sözleri tekrarlıyordu.

Miralay:

— Çok kabiliyetli bir öğrenci olduğunuz görülüyor, madam, dedi.

Sonra hanımına dönerek:

— Misafiriniz bu sözleri sizin yanınızda mı söylemişti, yoksa benim can sıkıcı va'zım hakkındaki mütalâalarını Beatrix'e hususi olarak mı bildirmeği tensip buyurmuşlar?

Lord bir küfür savurarak haykırdı:

— Kendisi ile yalnız mı görüştün? Hay Allah kahretsin! Söyle, yalnız mı görüştün?

Frank'ın kızkardeşi:

— O burada olsaydı bana böyle hakaret etmeğe cesaret edemezdin, diye bağırdı. Hayır, cesaret edemezdin. Küfürlerini lûtfen kendi karına sakla, Lordum, kendi karına sakla; biz burada bu türlü konuşmalara alışık değiliz. Sen gelinceye kadar annemle aramızda acı söz geçmemişti; sen onu yüzüstü bıraktığın, atlarınla, metresinle, papacı karınla senelerce buradan uzak bulunduğun zaman ona ben baktım.

Lord bir küfür daha savurarak:

— Clotilda melektir! Clotilda hakkında söz söylemeğe nasıl cesaret ediyorsun?

Frank'ın hücumunun bu basit hiyle ile hedefinden ne kolay uzaklaştığını gören Miralay Esmond gülümsemekten kendini alamadı.

Mr. Esmond sitemli bir sesle:

— Müzakere konumuz Clotilda değildi galiba, dedi. Lady Hazretleri şu sırada Paris'te, buradan yüz fersah uzakta çocuk takımlarını hazırlamakla meşgul bulunuyorlar. Lord Castlewood'un karısından değil, kızkardeşinden konuşuyoruz.

Beatrix:

— O, Lord Castlewood filan değildir; olmadığını kendisi de pekâlâ biliyor; o, Miralay Francis Esmond'un oğludur, işte o kadar! Sahte ünvan taşıyor; başkasının parası ile geçiniyor, kendisi de bunu biliyor.

Bu sözler muhasara altındaki garnizonun yeni bir çıkış hareketini, başka bir kesimde verilen alerte'i (9) andırıyordu.

Mr. Esmond:

— Gene affınızı dilerim, dedi. hakkımı isbat için elimde bir delilim yoksa, hakkım yok demektir. Mademki babam mirasçı göstermemiştir. sizin babanız da onun kanunî halefidir,

(9) Fransızca: "Tehlike işareti" demektir.

Lord Castlewood ünvanına ve küçük servetine İngiltere'deki herhangi bir kimse kadar hak kazanmıştır. Fakat gene söylüyorum, pekâlâ bildiğiniz gibi, mesele bu değildir; mademki benim de söze karışmamı istiyorsunuz, o halde gene evvelki konumuza dönelim. Ben fikrimi size açıkça söyliyeceğim: hiçbir kadına karşı sevgisi olmıyan bir Prensin bütün gün oturduğu bir ev, evlenmemiş genç bir hanımın oturacağı bir ev değildir; sizin şatoda bulunmanız daha iyi olur; büyük bir maksada hizmet yolunda burada bulunan Prensi de hiçbir çılgınlık bu yoldan şaşırtmamalıdır; ve sen, Beatrix, bu sabahki rolünü asaletle yaptıktan sonra, sana yaraşan sahneden bir müddet için çekilip yerini oyunun öteki aktörlerine bırakmaktır.

Miralay, kadınlara karşı muamelesinde hiçbir zaman elden bırakmadığı — inşallah öyle olmuştur — tam bir sükûnet ve nezaketle (10)

---

(10) Sevgili babam, bizim cinsimize karşı muamelesinin her zaman için nazikâne olduğunu pek doğru olarak söylüyor. Çocukluğumdan bu yana, bana karşı sanki küçük bir hanımefendi imişim gibi, son derece tatlılıkla muamele etmiştir. Çok defa dikkat ettim: kendisinden ne acı bir söz duyduğumu, ne de malikânesinde çalışan en hâkir zenci kızına karşı bile ağırlık ve nezakette kusur ettiğini hatırlamıyorum. Annemden başka hiç kimse ile teklifsiz değildi, ve son güne kadar birbirlerine karşı nekadar güvenleri olduğunu görmek çok zevkli bir şeydi. Emri altında bulunanlar kendisine sevinçle itaat ederlerdi, annemle beraber

bu sözleri söylerken hanımım yanıbaşımda, masanın bir tarafında, Frank Castlewood da öte tarafında ayakta duruyorlar, yaklaşmaları ile masanın arka tarafında duran zavallı Betrix'i âdeta çember içine alıyorlardı.

İki defa çıkış yapıp geri dönmeğe zorlandıktan sonra, o şimdi — benim de umduğum gibi — kadıların **ultima ratio'su** (11) olan gözyaşlarına başvurdu. Güzel gözleri yaşlarla doldu; bu elem ifadesine ne onda, ne de başka bir kadında tahammül edememişimdir. Hıçkırarak:

— Ben yalnız başımayım, diyordu; üçünüz bana karşısınız: annem, kardeşim, bir de sen. Bana karşı bu kadar acı konuşmanız, bu derece fena davranmanız için ne yaptım? Söylediğiniz gibi Prens beni beğeniyorsa kabahat bende mi? Onu ben mi buraya getirdim? Onu karşılayıp ağırlarken bana tembih ettiğiniz şeylerden başka ne yaptım? Bizim vazifemiz onun uğrunda ölmektir, diyen siz değil misiniz? Kendimizden önce Kralımız için dua etmeği sabah akşam ba-

---

bütün ev halkı onu memnun edebilmek için daimî bir yarışma halinde ve herhangi bir surette canını sıkacağız diye büyük bir korku içinde yaşarlardı; böyle olmakla beraber en alçak gönüllü, en az titiz ve en kolay memnun edilir bir insandı. Son hizmetinde bulunmuş olan Castlewood'daki papazımız Mr. Bonson her zaman: "Miralay Esmond'un mezhebi ne idi, bilmiyorum ama, hayatı ve ölümü sofu bir Hıristiyanınkinden farksızdı" derdi. — R. E. W.

(11) Lâtince: "Son çare" demektir.

na öğreten sen değil misin? Benden ne istiyorsun, amcamoğlu? Biliyorum, bunların başı sensin; annemle kardeşim sen ne istersen onu yaparlar.

Esmond gayet ciddî bir tavırla:

— Prens şeytana uyar korkusu ile bu tehlikeyi ondan uzaklaştırmak istiyorum. Ona uyarsın demek istemiyorum, hâşâ. Senin şerefin koruyucu istemez, ama onun ihtiyatsızlığı koruyucu ister. Kendisi paye bakımından kadınlardan o kadar uzaktır ki onların peşine düşmesi ancak kitaba uymayan bir maksatla olabilir. Ailemizin en sevgilisini, en güzel bir ferdini böyle bir hakarete uğramak tehlikesinden uzaklaştırmak istiyoruz, işte onun için senin buradan gitmeni istiyoruz, sevgili Beatrix!

Frank, küfürlerinden birini savurarak:

— Hay... Şu Harry kitap gibi konuşuyor, dedi. Söylediği her söz gerçek, güzel olmamak elinde değil, Trix, netekim Prensin seni takip etmemesi de onun elinde değil. Benim sana tavsiyem, zararın yolundan uzaklaşman; çünkü Allah hakkı için, eğer Prens sana bir oyun oynarsa, ister Kral olsun, ister Kral adayı, Henry Esmond'la ben onun cezasını veririz.

Beatrix biraz hüzünlü bir tavırla:

— Böyle iki kahraman beni korumağa yetmiyor mu? dedi. Hiç şüphe yok, siz ikiniz beni

gözetecek olduktan sonra, bana hiçbir fenalık gelemez.

Miralay Esmond:

— Ona ne şüphe, Beatrix, dedi. Eğer Prens bizi tanımış olsa, zaten böyle bir şeye kalkışmaz.

Lady Esmond gayet sakin bir tavırla:

— Ama sizi tanıyor mu? dedi. Kendisi öyle bir memleketten geliyor ki Kralların kadınlara el uzatması onlar için şerefsizlik sayılmıyor; haydi gidelim, benim kıymetli Beatrix'ciğim. Walcote'a mı yoksa Castlewood'a mı? En hayırlısı şehirden uzaklaşmak; Prens tanılıp kahramanlarımız tarafından tekrar tahta çıkarıldıktan sonra ya Saint James'te yahut da Windsor'da yerleşecektir; o zaman biz de buraya kendi evimize döneriz. Siz de bu fikirde değil misiniz, Harry, Frank?

Harry ile Frank da, tahmin edeceğiniz gibi, bu fikirde idiler.

Beatrix biraz sararak:

— Öyle ise gidelim, dedi. Lady Musham Majestenin nasıl olduğunu bu akşam bana haber verecek; ben de yarın...

Lady Castlewood:

— Yok, bu akşam gitsek daha iyi olur, güzelim, dedi. Arabaya bineriz, bu gece Haunslow'da yatarız, yarın de evimize varırız. Şimdi saat on iki. Haydi Harry, söyle de saat birde arabayı hazır etsinler.

Beatrix kendini gözyaşı ve derin üzüntü buhranına kaptırarak:

— Ayıp size! Çirkin itinalarınızla bana hakaret ediyorsunuz. Herkesten önce kendi annem benden şüpheleniyor, bir zindancı beni önüne katıp götürmek istiyor. Seninle gitmiyeceğim anne; hiç kimsenin esiri olmadan gideceğim. Sizi aldatmak istesem, elinizden kaçmak için çare bulamaz mıydım zannediyorsunuz? Kendi ailem benden şüpheleniyor. Beni en çok sevmesi lâzımgelen insanların bana güveni yok, onun için ben de onlardan kaçacağım. Gideceğim ama yalnız başıma; isterse Castlewood'a olsun. Vaktiyle orada bedbaht oldum, yapayalnız yaşadım; şimdi tekrar oraya gideceğim ama sefaletimi görsün diye başıma bir de nöbetçi dikmeyin, beni hiç değilse o zilletten kurtarın. İstediğiniz zaman gideyim, ama yalnız başıma yahut da hiç gitmiyeyim. Siz üçünüz burada kalıp beni bedbaht ederek kazandığınız zaferi kutlayınız; ben eskiden nasıl katlandımsa gene katlanırım. Baş zindancım gidip beni götürecek arabanın hazırlanmasını emretsin. Harry Esmond, bu suikasttaki payından dolayı sana teşekkür ederim; ömrüm oldukça teşekkür edeceğim ve seni hatırlıyacağım; sen kardeşim, sen annem, şerefimi korumakta gösterdiğiniz itinadan dolayı size olan şükran ve minnetimi nasıl göstereyim?

Hepimize meydan okurcasına bakarak ve biz

harp meydanının hâkimlerini, kendi zaferimizden ürkmüş ve utanmış bir halde bırakarak, bir imparatoriçe tavriyle odadan hızla çıkıp gitti. Biz üçümüzün aramızda gizlice konuşup bu güzel mahlûkun sürülmesini ve onurunun kırılmasını kararlaştırmamız gerçekten acı ve insafsızca bir hareket gibi görünüyordu. Sesimizi çıkarmadan birbirimize baktık. Bu talihsiz dönemde birçok hareketlerimiz arasında, olup bittikten sonra keşke yapmasaydık diye hayıflandığımız şeylerin ilki bu değildi. Yapmaktan utanç duydukları bir işe girişmiş insanlar gibi birbirimizle hırsızlamadan, alçak sesle konuşarak onun yalnız gitmesinin daha iyi olacağında anlaşmaya vardık.

Konuşmamızın üzerinden yarım saat kadar geçmişti ki Beatrix yanımızdan ayrılırken takınmış olduğu o meydan okuyucu tavırla tekrar yanımıza geldi. Elinde deriden bir mahfaza tutuyordu; Esmond bunun içinde, Hamilton Dukası ile evleneceği zaman ona hediye ettiği ve Prensin geldiği gün o kadar muhteşem bir şekilde taktığı kendi elmaslarının bulunduğunu biliyordu.

— Esmond Markisinin bana karşı şimdikinden fazla güven beslediği günlerde hediye etmek tenezzülünde bulunduğu elmasları getirdim. Bundan böyle Henry Esmond'dan gelecek bir yarar veya bir iyiliği asla kabul etmiyece-

ğim; vaktiyle kralın bir metresine ait bulunmuş olan bu elmasları benim de kralın başka bir metresi olacağımdan şüphelenen centilmene geri veriyorum. Araba çağırmak vazifenizi yaptınız mı, Lord Marki? Yolda kaçmıyayım diye uşağınızı da yanıma katacak mısınız?

Biz haklı idik. Fakat o, hal ve tavrı ile bizi haksız duruma sokmuştu; bizler galiptik, öyle olduğu halde günün şerefini mazlum kız kazanmıştı.

Taşların bulunduğu bu talihsiz kutu, Beatrix sonradan ayrıldığı genç baronla nişanlandığı zaman, bir baronluk tacı ile süslü idi; daha sonra, kapağının üzerine zavallı Beatrix'in hiçbir zaman giymiyeceği düşeslik tacı resmi yaptırıldı. Lady Castlewood pek de ne yaptığını düşünmeden makine gibi hareket ederek mahfazayı açtı; Esmond'un hediyesi olan elmaslardan başka, Kral evlerine geldiği zaman Beatrix'in yası ile birlikte ortadan kaldırdığı ölen Dukanın mineli minyatürü kutunun içinde durup duruyordu; zavallı dikkatsiz mahlûk onu unutmuş olacaktı.

Annesi minyatürü kutudan çıkarıp çoğu zaman göstermediği bir zalimlikle:

— Bunu da bırakıyor musun, Beatrix? dedi.

Öyle zamanlar olur ki dünyanın en iyi yü-

rekli kadınları bile zalim kesilirler; öyle zaferler vardır ki melekler bile zevkine kapılmaktan kendilerini alamazlar (12).

Lady Esmond, hançerini böylece sapladıktan sonra, bu vuruşun etkisinden kendi de korktu. Bu söz zavallı Beatrix'in içine işledi, yüzü kıpkırmızı oldu, mendille gözlerini şöyle bir sildi; minyatürü öpüp göğsüne yerleştirdi.

— Unutmuşum, dedi. Uğradığım hakaret bana acımı unutturmuştu, annem bana her ikisini de hatırlattı. Allaha ısmarladık, anne. Bana öyle geliyor ki seni hiçbir zaman affetmiyeceğim; aramızda bir şey kırıldı, artık onu ne gözyaşları düzeltebilir, ne de yıllar. Ben her zaman yapayalnızım derdim, sen beni hiçbir zaman sevmedin, hiçbir zaman! Babamın dizlerinde oturduğum günlerden beri beni kıskandın. Başımı alıp gideyim; bir ayak önce gitmek hakkımda daha hayırlı olur; artık seninle bir arada yaşamağa dayanamam.

Annesi metanetini hâlâ elden bırakmıyarak:

— Git, çocuk, dedi. Git de kibirli dizlerini büküp af dile; git yalnız başına kal da alçak

---

(12) Bu sözler en iyi erkeklerin bile biz kadınlar hakkındaki hükümlerinde ne kadar haksız olduklarını ve bizi ne derece hor gördüklerini gösterir Lady Esmond'un kızına karşı zafer kazanmağa hiç de niyeti yoktu; onun o acıklı yanılışına işaret etmesi sırf ödev duyusundan ileri geliyordu. — R. E. W.

gönüllü olman ve yaptıklarından dolayı nedamet duyman için dua et. Beni bedbaht eden sitemlerin değil, katı yüreğin, benim zavallı Beatrix'im; Allah yüreğini yumuşatsın ve günün birinde seni annene karşı duygulandırsın.

Hanımım zalim ise de kendisi bunu bir türlü kabul etmek istemezdi. Kibirliliği Beatrix'inkinden baskındı; eğer kızının ruhunda gurur varsa, çok muhtemeldir ki ona irs yolu ile geçmiştir.

BÖLÜM XI

MİSAFİRİMİZ İYİ AĞIRLANAMADIĞINI İLERİ SÜREREK BİZDEN AYRILIYOR

Beatrix'ın gitmesi bir saat içinde olup bitti; onunla beraber giden kendi oda hizmetçisi posta arabasında, yolda çıkabilecek herhangi bir tehlikeyi önlemek için silâhlı bir adam da arabacının yanında yer aldılar. Esmond'la Frank, araba ile beraber gitmeği düşündülerse de Beatrix refakatlerini öfke ile reddetti; arabayı takip etmek, ertesi günü Hounslow Heath'i geçmedikçe peşinden ayrılmamak üzere yanlarına başka bir adam daha kattılar. Lady Castlewood'un erkek hizmetçileri bu iki kişiden ibaret olduğu için bunların bulunmadıkları günlerde Mr. Esmond'un sadık uşağı John Lockwood gelip hanımına hizmet etti; ama John Lockwood'a kalsaydı, o şatoya seyahatı sırasında yavuklusu Mrs. Lucy'nin yanında bulunmağı daha çok isterdi.

Öğle yemeğimiz hüzünlü ve sessiz geçti; Beatrix'in parlak çehresi evden uzaklaştığından beri evin üzerine sanki bir karanlık çökmüştü. Akşama doğru Kraliçenin gözdesinden gelen bir haber bizi bu iç çöküntüsünden biraz

kurtarır gibi oldu. Tezkerede: "Kraliçe o gün çok sarsıldı. Şimdi daha iyidir; her şey yolunda gidecektir. Lord Castlewood çağırtacağımız zaman gelmek için hazır bulunsun" denilmekte idi.

Geceleyın bir tezkere daha geldi: "Mecliste büyük muharebe oldu. Hazine Lordu iktidar asâsını kırdı (1) ve bir daha kalkmamak üzere düştü; yerine kimse tâyin edilmedi. Lord B... bu gece Golden Square'de Whig'lerden kurulmuş büyük bir heyeti kabul edecek. Kendisi her ne kadar tereddütlü ise de, ötekiler samimidirler; Kraliçeye bir daha buhran gelmedi, ama şimdi yataktadır ve daha sakindir. Yarına hazır olunuz, ben hâlâ her şeyin yolunda gideceğinden ümitliyim."

Bu tezkereyi getiren adam evden ayrıldıktan biraz sonra Prens eve döndü, Devletlim, Piskoposun içkisinden o kadar memnun kalmıştı ki kendisine o halde iken işten söz açmanın pek faydası olmıyacaktı. Kendisi kralsal yataklarına götürüldü; Castlewood'u teklifsizce

---

(1) Başbakan mevkiinde bulunan Lord Oxford (asıl ismi Harley) Kraliçenin ölümünden pek az önce istifa etmiştir. Beyaz asâ makam ve iktidarın remzi sayılırdı. 1711 de Kraliçe Anne Godolphin'i başbakanlıktan azledeceği zaman kendisine şu satırları yazmıştır: "İstiyorum ki asâyı bana getireceğinize kendiniz *kırınız*, böylesi her ikimiz için de daha kolay olur".

kendi ismi ile çağırıyordu. Tacını, güvenliğini sağlamak için oynamak zorunda olduğu rolü büsbütün unutmuştu. Bereket versin ki Lady Castlewood'un hizmetçileri ortada değillerdi; onu duyanlar kendisini ele vermiyecek kimselerdi. Sesinde kralsal bir hıçkırıkla, güzel Beatrix'i sordu; kolayca yatağına yatırıldı; bir iki dakika sonra, Bacchus'un kendine tapanlara mükâfatı olan o derin uykuya ve unutmaya daldı. Kendisini o sarhoş hali ile görmesi için Beatrix'in orada olmasını isterdik. Gitmiş olmasına belki de üzüldük.

Kensington Square'dekilerden biri o gece, coram latronibus (2) atla Haunslow'a, ailenin Londra dışındaki seyahatlerinde gecelemek âdetinde oldukları hana gitmek deliliğini yaptı. Esmond hancıya oraya geldiğini Madam Beatrix'e söylememesini tembih etti; onun hizmetçisi ile birlikte uyuduğu odanın önünden geçmek ve ertesi sabah erkenden arabasının yola çıkışını seyretmekten hazin bir memnunluk duydu. Kızın, arabayı Bogshot'a kadar takip etmesi için emir almış olan adama gülümsediğini, avucuna para sıkıştırdığını gördü. Yol açık, öteki hizmetçi de silâhlı olduğu için ikinci bir uşağın arabaya katılmasına lüzum görmediği anlaşılıyordu; adam da genç hanımına yerlere eğilerek, birçok selâmlar vererek veda et-

(2) Lâtince: "Haydutlardan korkmıyarak".

tikten sonra doğru mutfağa gidip bir kupa dolusu elma şarabı içti, kapıyoldaşı arabacı John ve atları ile Londra'ya döndü.

Haunslow'dan henüz bir mil uzaklaşmadan iki kafadar biraz daha şarap içmek için mola verdiler, orada Miralay Esmond'un atla dörtnala kendilerine doğru geldiğini görerek şaşaladılar. Adam Miralay Esmond'un sıkı sıkı sorduğu suallere karşılık: "Küçük hanım selâm söyledi; bu kadar; başka bir haber yollamadı; geceyi gayet rahat geçirdi; hava kararırken Castlewood'a varacak" dedi. Miralay Esmond'un sohbeti daha fazla uzatmağa vakti yoktu; okuyucunun bildiği gibi, kendisini Londra'da gayet önemli işler beklediğinden atını dörtnala sürüp hızla yoluna devam etti. Beatrix'in tehlikeden uzaklaşmış olması düşüncesi yüreğini az ferahlatmamıştı. Akşamki sarhoş misafir uyanıp kendine gelmeden önce atı Kensington Square'de idi (yaman Bakla kırı zaten evin yolunu iyi bilirdi).

Bir akşam önce olup bitenler ertesi gün erkenden bütün şehrin diline düşmüştü. Meclis Odasında, Kraliçenin önünde şiddetli bir atışma olmuştu; bu tartışma her kahvede başka türlü anlatılıyordu. Bu haber Lord Piskoposu erkenden Kensington'a koşturmuştu; orada oturup üst kattaki kralsal efendisinin uyanmasını bekledi; o gün akşamdan önce Prensin Veliaht ve

tahtın varisi ilân edileceğinden oradakilere gizli olarak, söz açtı. Piskopos bir akşam önce öz Britanya'lı partisinin en sözü geçer üyelerinden bir takımına evinde ziyafet çekmişti. Devletli Prens hem İskoçları, hem İngilizleri, hem Katolikleri, hem de Protestanları son derece memnun etmişti.

— Hattâ Quacker'ler bile toplantımızda bulundular. Yabancı, İngiliz punçu ile elma şarabını biraz fazla kaçırdı ama her halde çok geçmeden o içkilere de alışacaktır.

Piskopos gülerek ilâve etti:

— Lord Castlewood ömründe bir defa biraz sarhoş olmak gibi zalim bir töhmet altında kalıverirsin, ne yapalım!

Piskopos devamla:

— Sevimli kızkardeşiniz şerefine birçok defalar kadeh kaldırdı; kızkardeşine karşı bu kadar düşkün olmasını hepimiz takdirle karşılayıp gülüştük, dedi. Kuzum, nerede o güzelliği ile insanı büyüleyen peri gibi kızınız? Neden Lady Hazretlerinin çay sofrasını o parlak gözleri ile aydınlatmıyor?

Lady kuru bir sesle, Beatrix'in o sabah evde olmadığını söyledi; Lord Piskopos, ne kadar güzel olursa olsun hiçbir kadının orada olup olmaması ile ilgilenemiyecek kadar büyük işler peşinde idi.

Biz henüz sofrada iken Dr. A... büyük bir bir telâş içinde Saraydan geldi; Kraliçenin bir gün önce geçirdiği buhranlar üzerinde pek şiddetli bir etki yapmıştı; kendisini çağırtmışlar, o da kan alınmasını söylemiş. Long Acre cerrahı gelip Kraliçeye hacamet yapmış. Majeste şimdi daha rahatmış, daha rahat nefes alıyormuş. Mr. Ayme ismini işitince neden irkildik? Neşeli doktor:

— **Il faut être aimable pour être aimé** (3) diyordu.

Esmond, doktorun kolunu çekip susmasını işaret etti. Frank'ın babası sevgili Lord Castlewood, ölümle biten düellosundan sonra Ayme'inin evine götürülmüş, orada ölmüştü.

Her halde o gün Kraliçeye ikinci bir ziyaret daha yapılamazdı; yukarı kattaki misafirimiz uyandığını bir işaretle bildirince, Doktor, Piskopos, Miralay Esmond Prensin yatak odasına gidip kendisine iyi veya fena haberleri bildirdiler. Doktor hemen gitti; ama yanı başımızda, Sarayda olup bitenlerden Prense devamlı olarak haber vereceğini vadetti. Gerek onun, gerekse Piskoposun tavsiyesi, Kraliçenin hastalığı iyiliğe döner dönmez Prensin Majestenin yatak odasına sokulması gerektiği yolunda idi;

---

(3) Fransızca: "Sevilmiş olmak için sevimli olmalı." Aymé ismi Fransızcada eski imlâsı ile "sevilmiş" demektir.

Meclis toplantıya çağırıldı; Kensington ve St. James'teki muhafız kıtalarından iki alaya tamamiyle güvenilebilirdi, bir alayın da bize düşman olmadığı biliniyordu; Kraliçe Meclisinin Lordları önünde Prensi tahtının varisi olarak göstereceği zaman muhafız kıtaları da Prensi tanıyacaklardı.

Kapılar kilitlendi; Miralay Esmond kâtip vazifesi gördü; Prensle Rochester Lordu o günün birçok saatlerini memlekete, İskoçyalılara, Papaz sınıfına, Londra ve İngiltere halkına hitap eden Beyannameler, Nutuklar hazırlamakla geçirdiler; bunlarda üç hükümdarın soyundan gelmiş sürgün Prensin memlekete döndüğü ve kızkardeşi tarafından tahtın varisi olarak tanıldığı bildiriliyordu. Kilisenin ve Halkın isteyebileceği bütün hürriyetler için kendilerine her türlü garanti vadediliyordu. Piskopos, cemaatlerinden ve papaz kardeşlerinden kutsal krallık hakkının tanınmasını ve memleketin isyan günahından temizlenmesini isteyen birçok rahiplerin kendilerine katılacağına dair söz veriyordu.

Bu kâğıtların kaleme alınması sırasında Saraydan şevketli hastanın durumu ile ilgili birkaç haberci daha geldi. Öğle vakti daha iyi imiş; akşam üstü uyuşukluk gene başlamış; gece Dr. A... gene bize geldi, daha iyi haberler getirdi; o an için korkulacak bir tehlike yoktu.

Son iki yıl içinde Majeste buna benzer, ama bundan daha şiddetli birçok buhranlar geçirmişti.

Bu sırada beş altı tane Beyannameyi yazıp bitirmiştik (bunların hiçbir partiyi kırmıyacak, ne Whig'leri, ne de muhalifleri incitmiyecek şekilde kaleme alınması çok dikkat ve uyanıklık istiyen bir işti), ve bu bir günlük uzun çalışma sırasında hem kendisine verilen haberleri kavramakta çabukluk, hem de kendi imzası ile yayınlanacak cümleleri düzüp koşmakta incelik ve ustalık göstermiş olan genç Prens, her halde lehine kaydedilmesi gereken bir güleryüzlülük ve basireti elden bırakmamıştı.

— Bu kâğıtlar yabancıların eline geçecek, yahut da plânımız suya düşecek olursa, Lord Esmond'un elyazısı kendini öyle bir yere götürür ki onu orada görmemeği can ve gönülden dilerim, diyordu; onun için, müsaadenizle, imlâm pek kuvvetli olmamakla beraber, kâğıtları ben kopye edeceğim; eğer ele geçerse en çok ilgili kimseden başkasının başını derde sokmasınlar.

Bunun üzerine oturup Beyannameleri dikkatle kopye etti, Miralay Esmond'un elyazısı ile olanları da yaktı.

— Şimdi, şimdi, beyler, yemeğe gidelim, hanımlarla birlikte biraz içki içelim. Lord Esmond, bu akşam siz de bizimle yemek yiyeceksiniz; bu günlerde bize kendinizi pek az gösteriyorsunuz.

Prensin yemeği çoğu zaman kendi yattığı odaya bitişik Beatrix'in yatak odasında hazırlanırdı. Görevlerini bilen ev sahiplerinin âdeti, yemeğe oturmadan önce, kıralsal misafirin kendilerine sofraya oturmayı emretmesini beklemekti. O akşam, tahmin edeceğiniz gibi, Prens yemeğe çağırıldığı zaman, yalnız Frank Castlewood'la annesi sofrada hizmet edeceklerdi; Prens bütün günü kendi dairesinde, Devlet Nazırı olarak Piskopos ve Meclis Sekreteri görevinde de Miralay Esmond'la birlikte geçirmişti.

Prens, kendisine hizmet etmek için toplanmış olan küçük grupa doğru bakıp da Beatrix'in parlak yüzü ile her zaman olduğu gibi kendisini selâmladığını görmeyince, çehresi hiç de hoş olmıyan bir ifade aldı. Lady Esmond'a dünkü güzel mihmandarının nerede olduğunu sordu; Lady Hazretleri gözlerini önüne eğdi, Beatrix'in o akşam yemekte bulunamıyacağını sakin bir sesle söyledi; Castlewood kıpkırmızı olduğu, Esmond da ondan daha az şaşalamadığı halde, Lady en ufak bir telâş belirtisi bile göstermemişti. Öyle sanıyorum ki kadınlarda gizleme bir içgüdü halindedir; heyecanlarını en mükemmel erkek mabeynciden daha çok gizlemesini yaradılıştan bilirler. Onlardan birçoğu ömürlerinin en iyi günleri duygularını saklamak, zulmüne katlandıkları erkeğin yüzüne gülmek, şüphelerini veya üzüntülerini veya korkularını, samimi

gülümsemeler ve yapmacıklı neşe ile maskelemekle geçmez mi?

Misafirimiz yemeği somurtarak yuttu; Devletlim ancak ikinci şişede düzelmeğe başladı. Lady Castlewood çekilmek için izin istediği zaman Beatrix'e, kendisini ertesi gün öğle yemeğinde görmeği umduğuna dair bir haber gönderdi, sonradan içmeğe ve konuşacak çok şey olduğu için konuşmağa koyuldu.

Ertesi gün Kensington'daki habercimizden Kraliçenin az çok iyileştiğini, bir saat yataktan kalktığını, fakat daha ziyaretçi kabul edecek kadar iyileşmediğini öğrendik.

Öğle yemeğinde Kralsal Prense mahsus olmak üzere sofraya yalnız bir takım konulmuştu; hizmetine de yalnız iki centilmen tarafından bakılacaktı. Sabahleyin Lady Castlewood ile bir istişare yapmış ve Devletli Prens, Beatrix hakkında başka sualler soracak olursa kendisine evin beyleri tarafından cevap verilmesini kararlaştırmıştık.

Prensin sıkıldığı, rahatının kaçtığı belli idi, sanki birinin gelmesini bekliyormuş gibi muttasıl kapıya bakıyordu. Ama kimse gelmedi; yalnız bizim John Lockwood bir sahan yemekle gelip kapıyı vurdu, içerdekiler sahanı elinden aldılar; yemeklerde her zaman böyle yapılıyordu; zannıma göre mutfakta kurulan meclis genç Lordun Fransa'dan bir papaz getirdiği, papazın

hepimizi Papacı yaptığı, Papacıların Yahudiler gibi kendi aralarında yemek yedikleri, Hıristiyanların önünde yemek yemek istemedikleri mütalâasında imiş.

Prens hoşnutsuzluğunu örtmeğe çalışıyordu; ama olduğundan başka türlü görünmeği de hiç beceremiyor, keyfi yerinde olmadığı zaman sakin görünmekte zorluk çekiyordu; suya sabuna dokunmayan şeylerden söz açmağı birkaç kere beceriksizce tecrübe ettikten sonra meseleyi açtı. Kabil olduğu kadar sakin bir tavırla Lord Castlewood'a o akşam annesi ile kızkardeşini yemekte görmeği umduğunu, istediğini söyledi. Vakit bir türlü geçmediği, kendisi de dışarı çıkamadığı için Miss Beatrix kendisi ile iskambil oynayıp canyoldaşlığı edemez miydi?

Bunun üzerine Esmond'a bakıp ondan da işaret aldıktan sonra Lord Castlewood Devletli Prense (4) kızkardeşinin Kensington'da olmadığını, ailesi kendisinin şehirden uzaklaşmasını daha uygun bulduklarını bildirdi.

— Kensington'da değil mi? dedi. Yoksa hasta mı? Dün iyi idi; neden şehirden uzaklaşıyormuş? Sizin emrinizle mi, lordum, yoksa Miralay Esmond'un emri ile mi? Zaten bu evin efendisinin o olduğu anlaşılıyor.

---

(4) Londra'da biz kendisinden daima Devletli Prens diye bahsederdik; fakat kadınlar ona Kral unvanını vermekte ısrar ederlerdi.

Frank gayet asil bir tavırla:

— Bu evin değil, Sir, dedi. Yalnız Castlewood'daki evimizin; onu bize veren gene kendisidir. Bu annemin evidir, Walcote'daki ev de babamındır; Esmond Markisi tek bir sözünün malını kendisine geri vermem için kâfi olduğunu bilir.

Prens, bir kadeh şarabı bir dikişte yuvarlıyarak:

— Esmond Markisi! dedi. Esmond Markisi benim işlerime fazla karışıyor, bana yapmış olduğu hizmeti başıma kakıyor. Lordum, Beatrix'le âşıkdaşlığınızı onu zindana kilitliyerek ilerletmek sureti ile devam ettirmek istiyorsanız, size şunu söyliyeyim ki bir kadının gönlünü kazanmanın yolu bu değildir.

— Devletli Prens Hazretlerine Madam Beatrix'le olan âşıkdaşlığımdan söz açmış olduğundan haberim yoktu, sir.

— Bah, bah, Monsieur, bunun farkında olmak için büyücü olmağa lüzum yok. O her an kendini belli ediyor. Kıskanıyorsunuz, Lordum, Saray Nedimesi bir başkasının yüzüne bakacak olsa sizin yüzünüz sararıp solmağa başlıyor. Hareketiniz mert bir insana yakışmaz, Monsieur; misafirperverliğe de sığmaz, âdeta, âdeta lâche (5), evet lâche bir hareket (hızlı hızlı Fransızca konuşuyor, her cümlede öfkesi biraz daha artıyordu). Evinize geliyorum; ca-

(5) Fransızca "Korkakça, alçakça" demektir.

nımı tehlikeye koyuyorum; zamanım ennui (6) içinde geçiyor; sizin sadakatinize güveniyorum; avunacak bir şeyim yok, Zatıâlinizin vaazlarınızdan, bir de o tapılacak kadar güzel genç hanımın sohbetinden başka; onu da siz elimden alıyorsunuz, üstelik siz, siz kalıyorsunuz. Merci, Monsieur!.. İmkân bulunca size teşekkür edeceğim, sadakati mükâfatlandırmasını bilece-ceğim... Sadakat, ama biraz baş ağrıtıcı; evet Lordum, biraz baş ağrıtıcı. Son geçen bir ay içinde beni korur gibi takındığınız tavırlar haddinden fazla canımı sıktı. Bana krallık tacını teklif etmek tenezzülünde bulunuyorsunuz ve onu Kral John gibi önünüzde diz çöküp elinizden öyle almamı istiyorsunuz; eh! Tarihimi bilirim, Monsieur; çatık kaşlı baronlar vız gelir bana Sevgilinizi beğeniyorum, onu taşrada bir Bastille'e yolluyorsunuz; evinize giriyorum, bana karşı güvensizlik gösteriyorsunuz. Evinizden çıkacağım, Monsieur, bu akşamdan tezi yok, çıkacağım. Benim başka dostlarım da var, hem onların sadakati benimkinden şüphe etmek için fırsat kollar çeşitten değil. Dizbağı nişanı verecek olsam, her şeyi fenaya yormak için fırsat kollamıyan kişizadelere veririm. Bir araba getirin de buradan çıkıp gideyim, yahut da güzel Beatrix'in geri dönmesinie müsaade edin O

(6) Fransızca: "Can sıkıntısı" demektir.

güzel mahlûkun hürriyeti zararına olarak göstereceğiniz konukseverliği istemem.

Bu sözler Fransızların âdeti olduğu gibi süratli el kol hareketleri ile ve o milletin dilinde söylenmişti. Prens odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu; öfkeden yüzü kıpkırmızı olmuştu; elleri titriyordu. Üstüste geçirdiği hastalıkların ve sürdüğü sefahat hayatının neticesi olarak vücudu zayıf ve cılızdı. Castlewood olsun, Esmond olsun, onu değnek gibi dizlerine dayayıp kırabilirler, yarım dakikalık bir döğüşle hakkından gelebilirlerdi; öyle olduğu halde karşımıza geçmiş, her ikimize de hakaret ediyor, doğrudan doğruya şerefi bahis konusu olan genç kıza karşı duyduğu tutkuyu saklamağa bile tenezzül etmiyordu. Lord Castlewood Prensin uzun demecine çok asil ve sade şekilde cevap verdi.

— Sir, dedi, Şevketlim kendi dâvası uğrunda başkalarının canlarını tehlikeye attıklarını unutuyorlar. Sizin kutsal kişiliğinize el uzatmağa cüret edecek İngilizler, çok şükür ki, pek az olduğu halde bizlere karşı saygı göstermek kimsenin aklından geçmez. Ailemiz fertlerinin hayatı ve şerefinden başka her şeyi hizmetinizdedir.

Prens huysuz bir tavırla:

— Şeref mi? dedi. Şerefinize dokunmağı düşünen kim?

Castlewood yerlere kadar eğilerek:

— Necabetli Kralsal Prensimize yalvarırız, şerefimizi incitmeyi hiçbir zaman düşünmesinler.

Gece hava sıcak olduğu için hem Bahçelere, hem de Meydana bakan pencereler açıktı. Miralay Esmond, öte taraftaki Meydanda bağırarak saati haber veren bir bekçinin kapalı kapıdan içeri akseden sesini duydu. Prensin odasına giden kapıyı açtı. Esmond odaya girerken, Beatrix'le beraber Hounslow'a gitmiş olan uşak Martin de tam o sırada odadan dışarı çıkıyordu; adam gittikten ve bekçi: "Saat onu geçiyor; yıldızlı bir gece" diye şarkısını tekrarladıktan sonra Esmond sesini alçaltarak Prense dedi ki:

— Kralsal Prensimiz bu adamın sesini işitiyorlar mı?

Prens:

— **Après, Monsieur? (7)** dedi.

— Ona pencereden bir işaret etmem kâfi. Yüz adım öteye gidip bir muhafız mangası getirir, kendi kendine Üçüncü James adını takmış olan kimseyi ona teslim ederim; prensi yakalıyana Parlâmentonun 500 lira mükâfat vadettiğini Kralsal Prensim de Rochester'den atla ge-

(7) Fransızca: "Peki, sonra?" demektir.

lirken görmüşlerdi, değil mi? Tek bir söz söylemem kâfi; beni yaratan Tanrı adına and içerim ki eğer Prensin, bizim şerefimizi lekelemekten, kendi şerefi adına, vazgeçmeyeceğine aklım keserse, o sözü söylerim. Ama İngiltere'nin birinci centilmeni ödevini pek iyi bildiği için, en alçak gönüllü bir centilmene karşı nasıl davranması gerektiğini unutmaz, yapılması yapana utanç verecek bir şey için tacını tehlikeye koymaz.

Öfkeden sapsarı kesilen Prens, Frank Castlewood'a dönerek:

— Lord Hazretlerinin de bir diyecekleri var mı? dedi; bu tatlı gecenin eğlencesine son verirken ilâve edecekleri bir tehdit veya bir hakaret?

Castlewood gayet vekarlı bir tavırla eğilerek:

— Ben ailemizin büyüğünü takip ederim, dedi. Prens yarın ne zaman hizmetlerinde bulunmamızı emrederler?

— Yarın erkenden Rochester Piskoposuna gidersiniz, arabasını buraya getirmesini, kendi evinde veya emniyetli bir yerde bana bir daire hazırlatmasını söylersiniz. Sakın korkmayın, Kral kendisine bütün yapmış olduklarınızın mükâfatını bol bol öder. Size hayırlı geceler dilerim, ben de yatıp uyuyacağım, eğer Esmond Markisi iş arkadaşı mahalle bekçisini çağırmaz-

sa; aksi takdirde geceyi Kensington Karakolunda geçireceğim tabiîdir. Allaha ısmarladık, emin olun, sizi hatırlıyacağım. Lord Castlewood, bu gece mabeyncinin yardımına hacet kalmadan yatabilirim.

Bunun üzerine Prens somurtkan bir baş selâmı ile bize izin verdi; bu sözleri söylerken kapılardan birini, yemek odasına açılanı kilitlemişti, bizim geçtiğimiz öteki kapıyı arkamızdan kilitledi. Bu kapı Frank Castlewood'un veya Monsieur Baptiste'in kaldığı küçük odaya açılıyordu; Martin bu kapıdan girmişti; Miralay Esmond onun bu odada olduğunu şimdi görmüştü.

Ertesi sabah erkenden Piskopos geldi, bir müddet efendisi ile kendi dairesinde başbaşa kaldılar; Prens burada müşavirine, kendi iddiasına göre, Castlewood ailesi erkeklerinden gördüğü fenalıkları sayıp döktü. Sayın rahip bu görüşmeden gayet memnun bir tavırla çıktı; çok becerikli bir adamdı, sadakatine tam mânası ile güvenilebilirdi; büyük bir zekâsı ve yüzlerce iyi vasıfları vardı; ama çok kıskanç tabiatlı olduğundan, herhangi bir gözdenin gözden düşmesi karşısında sevinmemek elinden gelmezdi; onun için Esmond kabinesinin düştüğünü işitince memnun olmaktan kendini alamadı.

Dışarı çıkınca iki centilmene ve bir gece evvelki kavgayı az çok öğrenmiş olan dul kadına gelerek (hikâyenin ona anlattığımız şekline göre

Prens sadece Beatrix hakkındaki iyi niyetinden şüphe ettiğimiz için öfkelenmiş, şerefi ile oynadığımız için bizden ayrılacağını söylemişti):

—Misafirinizi az çok yatıştırdım, dedi. Ama, mesele etrafiyle düşünülürse kendisinin bu evden ayrılması iyi olacak; (Piskopos sözüne devamla) ondan sonra, Lady Castlewood, güzel Beatrix'imiz de evine dönebilir.

Esmond'un hanımı:

— Castlewood da kendi evidir, dedi; her şey olup bitsin, ondan sonra döner.

Piskopos Hazretleri Başbakan edası ile:

— Siz unvanınızı alacaksınız, Esmond, dedi; bunu size vadediyorum. Prens geçen geceki küçük anlaşmazlıktan pek asilâne bir dille söz açtı.

Doktor sözüne alaycı bir tavırla devam ederek:

— Emin olun ki benim vaazlarımı da başkalarınınki kadar dinledi; ne kadar yüksek, asil huy varsa hepsi kendisinde mevcut; yalnız belki kadın cinsine karşı biraz zaafı var ki onda da kendi ailesine çekmiş; zaten Hazreti Davut'tan bu yana halkın sevgisini kazanmış yirmiye yakın hükümdarın böyle olduğunu biliyoruz.

Lady kendini tutamıyarak haykırdı:

— Lord, lcrd, cinsimize karşı bu yolda davranılmasının sözünü ederken gösterdiğiniz teklifsizlik beni çok incitti; sizin zaaf dediğiniz şeyi ben çok büyük bir günah sayarım.

Piskopos omuzlarını silkti; bir tutam enfiye çekerek:

— Günah olmasına günah, iki gözüm, dedi; ama düşünün bir kere, Hazreti Süleyman nasıl bir günahkârdı, bin tane karısı olmasına rağmen...

Yüzünde güzel bir kırmızılık peyda olan Lady Castlewood:

— Bu kadarı yeter, dedi ve çok haşmetli bir tavırla odadan çıktı.

Çok geçmeden Prens gülümser bir çehre ile içeri girdi; halinde bir gece önce bize karşı takınmış olduğu hakaretli tavırdan şimdi eser görünmüyordu. Büyük bir nezaketle her iki centilmenin de elini sıktı:

— Eğer bütün piskoposlar Doktor Atterbury kadar iyi va'zediyorlarsa, baylar, benim ne olacağımı Allah bilir. Dün gece hiç düşünmeden konuştum, baylar onun için her ikinizden de af dilerim. Ama burada daha fazla kalıp sizler gibi iyi dostları gücendirmek, güzel kızları da evlerinden tedirgin etmek doğru olmıyacak. Lord Piskopos bana emin bir yer bulmuş, buraya yakın oturan bir papazın evinde; Piskoposun adama güveni var; üstelik karısı da her türlü tehlikeden emin olacak kadar suratsızmış; onun için bu yeni karargâhımıza göç edeceğiz; burada gördüğüm bunca iyilikten dolayı teşekkür ederek sizlerden ayrılıyorum. Evin hanımı ne-

rede? Kendisine veda edeyim; yakında benim de bir evim olacağını umuyorum, kendisini orada misafirim olarak ağırlamak isterim; orada artık dostlarımın benimle kavga etmeleri için bir sebep kalmaz sanırım.

O sırada Lady Castlewood da oraya geldi. Prens büyük bir lûtuf ve nezaket eseri olarak elini öperken Lady'nin yüzü büyük bir zarafet içinde kıpkırmızı oldu, gözleri yaşlarla doldu. Kadın bu hali ile o kadar sevimli, genç duruyordu ki Piskopos bile, şakacı tavrı ile, Prense onun ne kadar güzel olduğunu söylemekten kendini alamadı; bu iltifat üzerine Lady kızardı ve bir kat daha güzelleşti.

BÖLÜM XII

BÜYÜK BİR PLÂN VE ONU SUYA DÜŞÜREN KİMSE

Gizli mürekkeple yazılmış harfler ateşe gösterilince nasıl meydana çıkar, sonra soğuyunca nasıl kâğıdı tekrar beyaz bırakırsa, Prensin dâvasını tutan, büyük şöhret sahibi yüzlerce insanın gizli listelerimizde yazılı isimleri de, şayet güneşe serilip açıklanmış olsaydı, tertipçilerin uzun cetvelinde yeter vuzuhla görülebilirdi. Ne çok insan, tehlike ortadan kalktıktan sonra, ortaya atılıp isimlerini ileri sürerek sadakat iddiasında bulunurdu! Şimdi baş köşelere kurulmuş, gücü her şeye yeten Başbakanın yaratıklarından, Whig partili nice insan o zaman Mr. Walpole'u hor görürdü! (1) Birkaç kişinin tehlike anında erkekçe ve azimle davranması sayesinde kazanılmış, ama aynı zamanda ellerinde kozları bulunan ve bu kozları oynayabilecek olanların hainliği ve ahmaklığı yüzünden kaybedilmiş bir parti varsa, muhakkak ki önümüz-

(1) Walpole 1721 den 1742 ye kadar başbakanlık etmiştir. 1708 de Whig partisi iktidarda iken Harbiye Nazırı idi.

deki üç gün içinde, dünyanın en asil tacını kazanmak için oynanan bu çok önemli oyundu.

Eldeki plânın uygulanması ile ilgili olanlar, Lord Bolingbroke'un davranışlarından kendisine güvenilemiyeceğini pek iyi anlamışlardı. Prens kazanacak olursa Lord Hazretlerinin lûtufkâr niyetleri kendisine biat etmekti; Hanovra partisi kendi hükümdarlarını getirecek olursa, kim ondan önce önünde diz çöküp Yaşasın Kral George diye bağırabilirdi? O her iki Prense de hıyanet etti; ama en münasebetsiz zamanlarda. Kral James lehinde hareket etmesi gerektiği bir sırada tereddüt edip Whig'lerle cilveleşti; ve Elektor'un haklı olarak nefret ve hakaretle karşıladığı en büyük sadakat yeminleri ile bağlandığı halde, tam çekimser davranması gerektiği bir zamanda döneklik edip kaçtı, St. Germain'in hizmetine girdi (2) ve böylelikle her ikisinin de kendisine karşı duydukları nefretin ne kadar yerinde olduğunu ispat etti; Elektor'u İngiltere'de tahta geçiren mert ve azimli insanlar daha önce ondan nasıl nefret ettilerse St. Germains Mabeyni de kendisinden öyle nefret etti. Düşmanlarının kendi aleyhindeki samimiyetsizlik ithamlarına imzasını bastı;

(2) Bolingbroke Kraliçe Anne'ın ölümünden sonra Whig'lerin iktidara geçmeleri üzerine Fransa'ya kaçıp saltanat iddiacısı Prens James'ın dışişleri bakanlığını yapmışsa da, sonradan onunla da bozuşmuştur.

Kral da, Prens de St. John'un hıyanetinin kendi el yazısı ile yazılmış, kendi mühürü ile tasdikli delillerini gösterebilecek durumda idiler.

Dostlarımız gerek onun yaptıklarını, gerekse gizli kapalı pek az iş gören cesur ve samimî Whig partisinin davranışlarını yakından gözetliyorlardı. Whig'ler Elektor'un partiyi kazanmasını istiyorlar ve bu amaçlarına ulaşmak için ellerindeki bütün vasıtaları kullanıyorlardı. Lord Marlborough da şimdi onlarla birlik olmuştu. Tory'ler tarafından iktidardan kovulması bu büyük komutanı birdenbire Whig'lerin tarafına atmıştı. Kendisinin Anvers'ten gelmekte olduğunu duymuştuk; gerçek, Kraliçenin öldüğü gün tekrar İngiltere kıyılarına ayak bastı. Ordunun büyük bir kısmı her zaman ünlü önderleri ile birlikti; hattâ ordudaki Tory'ler bile Whig subaylarının gadre uğratılmalarına kızıyorlardı. Bunların şefleri Londra'da idiler ve başlarında dünyanın en cesaretli insanlarından biri olan İskoçyalıların Argyle Dukası bulunuyordu; kendisinin hikâyemi şimdi getirmiş olduğum günün ertesi günündeki davranışı, namuslu ve yiğit insanlara yaraşacak şekilde, bugünkü Kral soyunun İngiliz tahtına geçmesi sonucunu verdi.

Bu sırada, Prensin nasıl bir plân takip edeceği hakkında etrafındaki akıl hocaları arasında görüş ayrılığı az değildi. Prensin Mabeyndeki kadın Nazırı, Kraliçenin halinde biraz iyi-

leşme görür gibi olduğundan, Prensin hastanın başucuna getirilip Kraliçe tarafından veliaht olarak tanınması için birkaç gün(veya birkaç saat de olabilirdi) bekleme taraflısı idi, Mr.Esmond, Prensin yanında Suvari Muhafız kıtasından bir iki bölük olduğu halde Saraya yürüyüp kendisini açıkça Meclise tanıtması fikrinde idi. Miralay 29 Temuzu 30 Temmuza bağlıyan geceyi sabaha kadar, burada isimlerinin söylenmesi lüzumsuz olan askerden yetişme centilmenlerle görüşerek geçirdi; yalnız şunu söyliyeyim ki bunların birçoğu orduda çok yüksek mevkii olan kimseler olup hele içlerinden biri Generaldi; bu zat Marlborough Dukasının öte tarafa katıldığını işitince, koltuk değneğini havaya kaldırıp Duka ile döğüşeceğini düşünerek sevincinden "hurra!" diye bağırdı. Üç Nazırdan birinin bize sadık olduğunu biliyorduk.

Temmuzun 30. cu günü, öğle üzeri Meclis Komitesinin Kensington Sarayında toplantı halinde olduğuna, Ormonde ve Shrewsbury Lordlarının, Canterbury Başpiskoposunun ve üç Nazırın orada toplanmış olduklarına dair Prensin dostlarına haber geldi. Bir saat sonra iki büyük Whig Dukasının, Argyle ve Somerset Dukalarının (3) davet edilmeden Meclis Odasına girip

(3) Argyle Dukası ile Somerset Dukası, Shrewsbury Dukasını Oxford Lordu yerine tâyin ettirmekle Bolingbroke'un plânını bozdular. Bunun üzerine Ar-

masada yer aldıkları acele haber verildi. Orada bir süre müzakereden sonra bütün kurul büyük bir halsizlik içinde yatmakta olan, ama kendini bilen Kraliçenin odasına gitmiş ve Lordlar, Hazine Lordundan açılan göreve en uygun insan olarak Lord Shrewsbury'nin getirilmesini tavsiye etmişlerdi. Majeste, herkesin bildiği gibi bu tâyini onaylamıştı. Mabeyndeki habercim: "Ya şimdi olur, ya hiçbir zaman olmaz" diye yazıyordu.

Gerçekten ya şimdi zamanı idi, yahut da hiç olmıyacaktı. Whig Dukalarına rağmen, Mecliste çoğunluk hâlâ bizim tarafta idi; bu haberi alan Esmond (Mabeyndeki şahsiyet Prensin Kensington Square'deki evden ayrıldığını duymamıştı) ve Esmond'dan daha cesaretli genç yaveri Frank Castlewood, üniformalarını giyip kılıçlarını taktılar, sevgili Lady'lerine kısaca veda ettiler; Lady her ikisini kucaklayıp Allaha emanet etti; sonra odasına gidip hazırlanmakta olan büyük olayın iyi bir sonuca bağlanmasına dua etti.

Castlewood garnizona koşup oradaki Muhafız Alayı yüzbaşısına hazır olmasını söyledi; sonra dostlarımızın toplamış oldukları Kensing-

---

gyle Dukası asker toplayıp Elektoru İngiltere tahtına davet etti; aynı zamanda Prens James lehinde silâhlı bir istilâya karşı durmak için gerekli bütün hazırlıkları yaptı.

ton'daki Kral Arması meyhanesine gitti; dostlarımız atla veya araba ile ikişer üçer kişilik kümeler halinde gelip yukarıki salonda elli üç kişi olmuşlardı; gelirken yanlarına silâh almalarını tembih ettikleri uşaklarına da meyhanenin bahçesinde içki veriliyordu. Bu bahçenin dışında Sarayın yoluna açılan küçük bir kapı vardı; işaret verilip herkesin beklediği o Kimse görününce, efendilerle uşakların bu kapıdan çıkmaları tertiplenmişti. Bizim tarafta, Seraskerden hemen sonra gelen ünlü bir zabit, Necabetli Ormonde Dukası vardı ki o sırada Mecliste bulunuyordu. Onunla beraber daha iki birinci ferik, dokuz ferik ve mirliva, yedi miralay, on bir Parlâmento Lordu ve yirmi bir Avam Kamarası üyesi vardı. Muhafız kıtası Sarayın içinde ve dışında bizimle birlikti; Mecliste bulunan Whig partili iki Dukadan başka (ki onlar da nasıl olsa alt edileceklerdi) bütün Meclis bizimdi; gün bizimdi; onun için Esmond yüreği çarparak bir gece önce Prensten ayrıldığı Kensington'daki Mall'a doğru hızla yürüyordu. Miralay üç gece yatağa girmemişti; son geceyi Prensin dostlarını toplantıya çağırmakla geçirmişti; bunların çoğu olup bitenlerden hiçbir şey bilmiyorlardı; Prensin gerçekten olay yerinde bulunduğunu, kendilerinin de darbeyi indirmeğe çağırıldıklarını ancak Esmond söylediği zaman öğrendiler. Bir önceki gece, Prensle aralarında geçen olaydan sonra, bizim centilmen, Kralsal

Devletli şüphelendiği için aklına eser de aramızdan sıvışır, sevgilisinin peşine düşer korkusu ile, bütün geceyi doğrusu Lady Esmond'un Kensington Square'deki evi ile karşı karşıya olan Tazı meyhanesinde, Prens kaçmasın diye, karşıki kapıyı gözetleyerek geçirmişti. Ondan bir gece önce de, Hounslow'da Taç hanında, ertesi sabah Beatrix'i şöyle bir an görebilmek için, sözün doğrusu, çizme çıkarmadan sabahlamıştı. Şimdi de kader öyle irade etti ki bu dördüncü geceyi de işini bitirinceye kadar at üstünde, gözüne uygu girmeden geçirecekti.

Kensington Mall'daki papazın evine koşup Mr. Bates'ı sordu (Prens adama bu adla tanıtılmıştı.) Papazın karısı Mr. Bates'in o sabah çok erken çizmelerini giyip sokağa çıktığını söyledi; Prens giderken de "Chelsey'de Rochester Piskoposunun evine gidiyorum" demiş. Ama Piskoposun kendisi iki saat önce Kensington'a gelip Mr. Bates'i aramış, centilmenin kendisini görmek için evine gittiğini işitince arabasiyle ters yüzü dönmüştü.

Bu kayboluş çok münasebetsizdi, çünkü bir saatlik gecikme bir krallığa mal olabilirdi. Esmond için başka yapılacak bir şey kalmadığından Kral Arması'na gidip orada toplanmış olan centilmenlere Mr. George'un (orada Prense bu ismi vermiştik) evinde olmadığını, ama Esmond'un gidip kendisini getireceğini söyledi.

Tesadüfen orada bulunan bir generalin arabasına binerek tarlalar içinden Chelsey'e, Piskoposun evine gitti.

Kapıcı iki centilmenin Lordun yanında bulunduklarını söyledi ise de, Esmond bu nöbetçinin sözlerine kulak asmıyarak yukarı koştu, Piskoposun kilitli kapısına vurdu ve hemen içeri alındı. Piskoposun misafirlerinden biri tarikat kardeşlerinden bir papaz, öteki de papaz G... idi.

Mr. Esmond:

— Mr. George nerede? dedi. Vakit geldi.

Piskoposun korkmuş gibi bir hali vardı.

— Evine gittim, buraya geldiğini söylediler. Arabayı alabildiğine sürdürerek eve döndüm; buraya da gelmedi.

Miralay kendini tutamıyarak bir küfür savurdu; Piskopos Hazretleri ile faziletli misafirlerine söyliyebildiği bütün söz bu küfürden ibaret kaldı; gene merdivenlerden aşağı koştu, eski bir dostu ve sefer arkadaşı olan arabacıya sanki Wynendael'de efendisi ile birlikte Fransızlara hücum ediyormuş gibi sürmesini söyledi; böylece yarım saat sonra tekrar Kensington'a geldiler.

Esmond gene papazın evine gitti. Mr. George eve dönmemişti. Miralay bu sonuçsuz koşuşmadan sonra Kral Arması meyhanesinde artık pek sabırsızlanmış centilmenlerin yanına gitmek zorunda kaldı.

Meyhanenin penceresinden bahçeye bakınca Kensington Sarayının önündeki çayırı, Nazırların arabalarının durduğu Sarayın kapısını ve kışla binasını görebilirsiniz. Üzüntülü şeyler konuşarak bu pencereden bakarken birdenbire borozanların çalındığını duyduk; içimizden birkaç kişi ön taraftaki odanın penceresine koşup Kensington caddesine baktılar ve bir Suvari Alayının geldiğini gördüler.

Birisi:

— Ormonde'un Muhafız Alayı, dedi.

Generalim koltuk değneğini yere vurarak:

— Yok canım, dedi. Argyle'in eski alayı.

Gerçekten de Argyle'in alayı idi; bizim güvenebileceğimiz Kensington'daki alayın yerini almak üzere Westminister'den getirilmişti.

Orada bulunan generallerden biri:

— Yazık, Harry, dedi. Uğursuz bir yıldız altında doğmuşsun. Bana öyle geliyor ki artık ne Bay George kaldı, ne de Bay Ejderha! (4) Ben lord ünvanını alamadığıma üzülmüyorum, soyadımız o kadar eski, o kadar şöhretlidir ki Lord Lydiard ismini taşımak bana bir şey kazandırmaz; senin bana bir vadin vardı, hani şu Marlborough ile vuruşma fırsatı; işte onu kaçırdığıma üzülüyorum.

---

(4) Saint-George Fransızların saltanat iddiacısı Prense taktıkları isimdir. Ejderha için bakınız: Kitap I, sayfa 199, Not 1.

Biz böyle konuşurken Castlewood üzüntülü bir halde odaya girdi. Miralay:

— Ne haber Frank? dedi. Mr. George geliyor mu bari?

Castlewood elinde bir kâğıt tutarak:

— Allah onun belâsını versin, şuna bak... Kitabın içinde buldum — ona ne diyorsunuz, Eikum Basilikum mu?—Martin rezili onu oraya koymuş — "Küçük hanım öyle tembih etti" diyor. Mektup bana yollanmış, ama aslında ona yazılmış ona, biliyorum, mühürünü bozup açtım, okudum.

Frank kâğıdı okurken oradaki subay topluluğu Esmond'un gözleri önünde fırıl fırıl dönüp kaybolur gibi oldu; kâğıtta yalnız şu sözler yazılı idi: "Beatrix Esmond Castlewood'da hapise gönderildi; orada daha mutlu günlerin gelmesine dua edecek."

Castlewood:

— Şimdi nerede olduğunu tahmin edebilir misin?

Miralay Esmond:

— Evet, dedi.

O pekâlâ biliyordu, Frank pekâlâ biliyordu: hâinin nereye kaçtığını içgüdümüz bize söylemişti.

Oradaki insanlara dönmek cesaretini gösterdi:

— Beyler, dedi, çok korkarım ki Mr. George bugün burada bulunmıyacak; bir şey oldu ve... ve... çok korkarım ki başına belki de bir kaza gelmiştir de ortadan kaybolmuştur. Öğle içkinizi içmiş olduğunuza göre, en iyisi hesabınızı ödeyip evlerinize dönmektir; oyunu oynıyacak kimse bulunmazsa oyun oynanılamaz.

Bazı centilmenler tek bir söz söylemeden çekildiler, birkaçı da Majesteye saygılarını sunmağa ve sağlık haberini almağa gittiler. Küçük ordu nasıl karanlıktan geldi ise öylece karanlık içinde gözden kayboldu; ortada kimseye suç yükliyecek bir yazı, bir kâğıt yoktu. Bazı subaylarla Parlâmento üyeleri sabah Kensington'da Kral Arması lokantasında kahvaltıya davet edilmişlerdi; hesaplarını götüp evlerine döndüler.

BÖLÜM XIII

1 AĞUSTOS, 1714

Esmond Frank'la beraber yürürken ona sordu:

— Hanımım bunu biliyor mu?

Frank:

— Annem mektubu tuvalet masasının üzerinde, kitabın içinde bulmuş, dedi. Mektubu evden ayrılmadan önce yazmış. Annem Beatrix'e merdivende rastlamış; eli kapıda, içeri girmeğe çalışıyormuş, ondan sonra evden çıkıncaya kadar annem yanından ayrılmamış. Prens orada mektuba bakmağı akletmemiş, Martin de ona söylemeğe vakit bulamamış. O zavallı da fenalık niyetiyle yapmamış, öyle olduğu halde dayaktan neredeyse canını çıkaracaktım; mektubu Beatrix'in kardeşine getirdiğini zannediyormuş.

Frank o edepsizi aramıza getirdiğim için bana hiçbir sitemde bulunmadı. Kapıyı çaldığımız sırada ona:

— Atlar ne zaman hazır olacak? dedim.

Frank bastonu ile atların o sırada köşeyi dönmekte olduklarını gösterdi.

Yukarı çıkıp hanımımıza veda ettik; kendisi o sırada korkunç bir telâş ve heyecan için-

de idi; sohbetinden çok hoşlandığı o Piskopos da yanında idi.

Esmond:

— Lordum, dedi, Beatrix'in Castlewood'da olduğunu ona söylemiş miydiniz?

Piskoposun yüzü kıpkırmızı oldu:

— Şey... ben... diye kekeledi.

Esmond öfke ile:

— Edepsize iyi hizmet ettiniz, dedi. Kendisine söylemeniz ona bir taç kaybettirdi.

Hanımımın yüzü bembeyaz kesildi:

— Henry, Henry, onu öldürme, dedi.

Esmond:

— Belki de daha vakit vardır, dedi. Castlewood'a gitmemiş olabilir. Allah vere de iş işten geçmemiş olsun.

Piskopos krala sadakat, hükümdarın şahsının kutsallığı hakkında banales (1) birtakım sözler geveliyordu. Ama Esmond çenesini tutmasını, kâğıtları yakmasını ve Lady Castlewood'a göz kulak olmasını ona sert bir dille ihtar etti; beş dakika sonra Frank'la beraber eğer üstünde idiler, John Lockwood da peşlerinde olduğu halde, hızlı gidişle Castlewood yolunu tuttular.

Tam Atton'a vardığımız sırada kimle karşılaşsak beğenirsiniz? Castlewood kapıcısı, John

(1) Fransızca: "Beylik, bayağı, müptezel".

Lockwood'un babası, ihtiyar Lockwood'la; Hexham yolcu arabasının yanısıra yürüyordu; geceyi Atton'da geçirmişti. Lockwood'un anlattığına göre, küçük hanımı Çarşamba günü akşamı şatoya gelmiş, bu sabah, yani Cuma günü, kendisine bir paket verip Kensington'da Lady'ye götürmesini, mektubun çok önemli olduğunu söylemiş.

Biz zarfı teklifsizce açarken ihtiyar Lockwood yedi seneden beri görmediği genç Lordunun yüzüne şaşkın şaşkın bakıyor, muttasıl "şükür bu günlere...", "kim derdi ki... kim derdi ki..." diye kendi kendine söyleniyordu.

Beatrix'in paketinde hiç de önemli bir şey yoktu. Hapis hayatına aldırmıyor gibi görünmeğe çalışarak alaycı bir ifade ile yazıyordu. Mrs. Tusher'i ziyaret edeyim mi? Avludan, bahçe duvarından dışarı çıkayım mı? diye izin istiyordu. Tavuskuşlarından, orada büyüttüğü bir karaca yavrusundan haberler göndermesini istiyordu; birisine saygılarını yolluyor, "şayet başka birileri de böyle bir serbestlikte bulunmama müsaade ederlerse..." diye ilâve ediyordu; şimdi kendisi ile iskambil oynıyamadığına göre o kimsenin Doktor Atterbury'nin vaazları, **Eikon Basilike** gibi iyi kitaplar okuduğunu umuyor; kendisinin de iyi kitaplar okuyacağını, ağlamaktan gözlerinin kan çanağına dönmediğini öğrenince güzel anneciğinin her halde memnun olacağını yazıyordu.

Miralay:

— Senden başka şatoda kim vardı?

Lockwood:

— Çamaşırcı kadın, ahçı kadın, Madam Beatrix'in hizmetçisi, Londra'dan gelen uşak, bu kadar, dedi. Uşak kadınlardan uzak, benim odamda yatıyor.

Esmond bir kâğıda bir iki satır yazı karalayıp ihtiyara verdi, yoluna devam edip bu kâğıdı hanımına götürmesini söyledi. Beatrix'in birdenbire niçin bu kadar uslandığının ve niçin Eikon Basilike'den bahsettiğini biliyorduk. Bu mektubu Prense izini belli etmek, kapıcıyı da oradan uzaklaştırmak için yazmıştı.

Esmond:

— Mehtap çok güzel, atla yolumuza devam edebiliriz, dedi. Castlewood'a hâlâ vaktinde yetişmek mümkün. Bütün yol boyunca menzillere uğrayıp uzun boylu, kurşunî elbiseli, tam Lordun perukasının renginde açık sarı perukalı bir centilmen geçti mi diye soruşturdular. O, saat altıda yola çıkmıştı, biz de akşam saat üçte. O hemen de bizim kadar çabuk yol almıştı; son konağa geldiğimiz zaman o hâlâ bizden yedi saat önde idi.

Şafak sökerken Castlewood Düzlüğüne varmıştık. Bundan on dört yıl önce, tam arabanın devrildiği ve Mohun'un yere serildiği noktadan

geçtik. Köy daha uyanmamıştı; içinden geçtiğimiz sırada demircinin ocağının da yanmadığını gördük; kargaların hâlâ haykırışları, karaağaçların, kilisenin yanından, köprüden geçtik. Köprüde attan inip cümle kapısına kadar yürüdük.

Frank titriyerek, masum gözleri yaşlarla dolarak:

— Eğer kardeşimi sağ salim bulursak Meryem Anamıza bir altın heykel adağım olsun! diyordu.

Büyük demir tokmağı, meşe ağacı kapıya indireceği sırada Esmond hısmının elini tuttu. Onun da kendine göre korkuları, ümitleri, ümitsizlikleri, üzüntüleri vardı; ama yoldaşına bunlardan ne bahsetti, ne de bir heyecan belirtisi gösterdi.

Kapıcının odasına gidip penceresini usulca, ama üstüste durmadan vurdu; nihayet adam demir parmaklığa geldi. Dışarı bakarak:

— Kimdir o? dedi.

Kensington'dan gelen uşaktı.

Biz aşağıdan:

— Lord Castlewood'la Miralay Esmond. Gürültü etmeden kapıyı açıp bizi içeri al, dedik.

Öteki:

— Lord Castlewood mu? Lord burada, yatağında uyuyor, dedi.

Castlewood bir küfür savurarak:

— Aç diyorum sana!

Adam camı kapatıp:

— Kimseye kapı açamam! dedi.

O sırada Frank tabancasını çekmişti. Eğer Esmond gene elini tutmasaydı, kapıcıya ateş edecekti. Esmond:

— Böyle büyük bir eve girmenin başka yolları da vardır, dedi.

Frank homurdanarak batı tarafındaki kapının yarım mil ötede olduğunu söyledi.

Mr. Esmond:

— Ben başka bir yol biliyorum; dedi. Buradan orası yüz yarda bile değil.

Ve hısmının önüne düşüp, duvar boyunca, eskiden evin çepeçevre etrafını dolaşan şimdi kurumuş su hendeği içinde sürmüş fidanlar arasından, dayanak duvarının bulunduğu yere kadar yürüdüler; duvarın yanında Holt Babanın özel kapısı olan küçük pencere vardı. Esmond bu pencereye kadar kolayca tırmandı, tamir edilmiş bir camı kırdı, içerideki yaya dokundu, iki centilmen kabil olduğu kadar hafif adımlarla basarak buradan içeri girdiler; koridordan geçip avluya çıktılar; avlunun üzerinde şimdi şafak kırmızılaşıyor, havuzun lülesinden akan suyun şırıltısı sessizlik içinde etrafa yayılıyordu.

Hemen kapıcının odasına gittiler; adam avluya açılan kapısını sürmelememişti; tabanca elde, dehşet içinde kalmış olan adamcağızın

üzerine yürüyüp sesini çıkarmamasını söylediler. Sonra kendisine (Esmond'un başı dönüyordu, konuşurken neredeyse yere yıkılacaktı) Lord Castlewood'un şatoya ne zaman geldiğini sordular. Adam Lordun evvelki gece saat sekize doğru geldiğini söyledi.

— Ondan sonra ne oldu?

— Lord kızkardeşiyle beraber yemek yedi.

— Yemekte uşak hizmet etti mi?

— Evet, o, bir de hanımın hizmetine bakan kadın; her ikisi de sofrada hizmet ettiler; öteki hizmetçiler yemek yaptılar; şarap yoktu; Lorda sütten başka içecek bir şey vermediler; bunun üzerine Lord Hazretleri epeyi söylendi; Madam Beatrix, Miss Lucy'yi hep odada yanında bulundurdu. Avlunun öte tarafında papazın odasında bir yatak vardı, Madam Beatrix Lord Hazretlerini orada yatırdı. Madam Beatrix hizmetçilerle aşağı indi, odaya girip kapıyı içeriden kilitledi; Lord Hazretleri bir müddet dışarıda durup kapının öte tarafından kendisi ile konuştu, o da gülüp Lord Hazretleriyle alay etti. Sonra Lord Hazretleri bir zaman avluda bir aşağı bir yukarı gezindi, Madam Beatrix de tekrar yukarıki pencereye geldi; Lord Hazretleri kendisine yalvardı, aşağıya inip salonda beraber gezsinler diye... Ama öteki dinlemedi, tekrar onunla alay edip pencereyi kapattı, bunun üzerine Lord küfür eder gibi, ama yabancı bir dilde bir şeyler söyliyerek Papazın odasına gidip yattı.

— Hepsi bu kadar mı?

Adam şerefi üzerine yemin ediyor, "Bu kadar! Dinim, imanım hakkı için hepsi bu kadar!" diyordu.

Sonra:

— Durun! Bir şey daha var, dedi. Lord şatoya geldiği zaman, bir de yemek esnasında kızkardeşini bir iki defa öptü... Bu da pek tabiîdir, kızkardeşi de onu öptü.

Bunun üzerine Esmond öfke ile dişlerini gıcırdattı, bu sözleri söyliyen herifin boğazını sıkacak gibi üzerine yürüyerek onu şaşkına döndürürken Castlewood da amcası oğlunun elini tutarak büyük bir kahkaha buhranına kapıldı.

Esmond Fransızca olarak dedi ki:

— Eğer kızkardeşinin yabancılarla öpüşmesi seni eğlendiriyorsa, korkarım ki zavallı Beatrix sana daha çok eğlence fırsatları verecek!

Esmond şimdi genç Prensin dudaklarının topladığı bu güllere bir vakitler nasıl Hamilton'un, Ashburnham'ın sahip olduklarını acı acı düşündü. Bu düşünce onu bayağı hasta etti. Yanağı eski safhğı kaybetmiş, güzelliği soldurulmuştu; onunla kendisi arasına utanç ve şeref girmişti. Yüreğindeki sevgi ölmüştü; eğer sevgisi ile beraber bir taç getirecek olsa, her ikisinin de kendini alçaltacağını duyuyordu.

Miralayın Beatrix'e karşı olan öfkesi, fe-

nalığın sebebi değilse bile, vesilesi olan adama karşı duyduğu öfkeyi azaltmadı. Frank avluda bir kanepenin üstüne oturup uyuyakalmıştı, Esmond da avluda bir yukarı bir aşağı gezinerek bundan sonra ne olacağını düşünüyordu. Prensle zavallı inançsız kız arasında çok veya az şey geçmiş olmasının ne hükmü vardı? Kızın belki ırzını kurtarmak için vaktinde yetişmişlerdi, ama zihninin çelinmesini önlemek için geç kalmışlardı; genç Prensin kendisine gelmesine önayak olan, onunla haberleşebilmek için hizmetçileri ayartan, bazılarını da işleri başından uzaklaştıran o değil miydi? Kale henüz düşmemişse de, içindeki hain yürek teslim olmuştu; kendisi de bu yüreği kazanmak için değil mi idi ki bütün bir ömür boyunca didinmiş, kendini buna adamıştı; oysaki karşısındaki insan bir asalet unvanı veya Prensin bir göz işareti karşılığında bunların topunu vermeğe hazırdı.

Düşüneceği kadar düşündükten sonra zavallı Frank'ı sarsıp uykudan uyandırdı; delikanlı esneyerek ayağa kalktı, rüyada Clotilda'yı gördüğünü söyledi.

Esmond:

— Yapacağım şeylerde beni desteklemen lâzım, dedi. Deminden beri onu düşünüyorum: bu habis belki de bize böyle bir masal uydurmak için talimat almıştır, belki de anlattıklarının hepsi de yalandır; böyle olup olmadığını şu ada uyuyan centilmenden öğreneceğiz. Git bak,

Lady'nin odasına (şatonun kuzey-batı açısındaki odaya bu ismi vermişti) açılan kapıya bakalım adamın söylediği gibi içeriden koldemiri vurulmuş mu?

Tecrübe ettik; gerçekten kapı, uşağın dediği gibi, içeriden kapanmıştı.

Zavallı Esmond:

— Belki önce açıktı da sonradan kapatıldı, dedi. Ailemizin kurucusu olan büyük ninemiz dedemizi böyle odasına almıştı.

— Peki Harry, eğer... eğer adamın söyledikleri doğru çıkmazsa ne yapacaksın?

Delikanlı ürkmüş, korkmuş bir halde hısmının yüzünebaktı; diyebilirim ki gördüğü ifade hiç de hoş değildi.

Esmond:

—İlk önce gidip bir bakalım: iki tarafın anlattıkları birbirini tutuyor mu?

Koridordan geçip bundan aşağı yukarı yirmi beş yıl önce kendi odası olan yerin kapısını açtı. Bir mum hâlâ yanıyor, Prens giyimli olarak yatağa uzanmış uyuyordu. Esmond gürültü etmekten çekinmiyordu. Prens odasında iki kişi görünce yatağında doğruldu:

— Qui est là (2) dedi ve yastığının altından bir tabanca çıkardı.

— Esmond Markisi, dedi, Majestenize Castlewood'daki evine hoş geldiniz demeğe ve

(2) Fransızca: "Kimdir o?"

Londra'da olup bitenleri size haber vermeğe geldi. Kralın emirleri gereğince, dün değil evvelki geceyi, Majestelerinden ayrıldıktan sonra, Kralın dostlarıyla birlikte geçirdim. Ne yazık ki Majestenin kır gezintisine çıkmak ve şu fakir evimizi ziyaret etmek isteğinin Kralı dün habersizce Londra'dan uzaklaştırması, beşerî imkân içinde bir daha geri dönmiyecek bir fırsatın çıktığı zamana rastladı. Kral Castlewood'a gitmemiş olsaydı, Veliaht gece St. James sarayında yatabilirdi.

Prens elbise ile yattığı yatağından fırlıyarak:

— Vallahi baylar, dedi, doktor dün gece benim yanımda idi; bütün gece kızkardeşime bakmış; bana "Kraliçeyi görmeği ummayınız" dedi.

Esmond bir kere daha eğilerek:

— Doktorun böyle demesine rağmen Kraliçe şu anda ölmüş bulunabileceğine göre, öteki türlü de olabilirdi, dedi. Meclis toplanmış, yeni bir Hazine Nazırı tâyin edilmişti; askerler Kralın dâvasına bağlı kalmışlardı; bu memleketin en büyük isimlerini taşıyan, size sadık elli centilmen Veliahdın yanında bulunmak için bir araya gelmişti; eğer Majestenizin canı hava almak istemeseydi, şu anda belki de tahtın tanınmış varisi veya sahibi olmuştu. Hepimiz hazırdık; eksik olan yalnız bir kişi idi: o da Majestenizin inayetkâr...

— **Morbleu** (3), **Monsieur**, Majesteliğimin biraz ıadını kaçırıyorsunuz...

Bu sözleri söylerken ayağa kalkmış, ceketini giymesine birimizin yardım etmesini bekler gibi duruyordu. Ama hiçbirimiz oralı olmadık.

Esmond:

— Bu noktada sizi bundan daha çok incitmemeğe dikkat edeceğiz, dedi.

Prens:

— Ne demek istiyorsunuz, **Lord**? dedi ve **guet-apens** (4) diye bir şeyler mırıldandı; bu söz Esmond'un kulağına çalındı.

— Pusuyu biz kurmadık, dedi. Sizi biz davet etmedik. Biz buraya ailemizin şerefine leke sürülsün diye tertibat almağa değil, şerefimize sürülen lekenin intikamını almağa geldik.

Prens mosmor olarak:

— Leke mi? dedi. Şerefinize leke süren yok; yapılan şey zararsız bir oyundan ibaret!

— Ciddî şekilde bitirilmek niyetiyle başlanmış bir oyun, değil mi?

Prens şiddetle haykırdı:

— Centilmen şerefi üzerine yemin ederim ki, lordlar...

— Tam vaktinde yetiştik, değil mi?

Miralay Esmond bu konuşma olurken kapıda duran genç Castlewood'a dönerek:

---

(3) Fransızcada öfke ifade eden nida.

(4) Fransızca: "Tuzak".

— Bir fenalık olmamış, Frank! dedi. Bak, şurada bir kâğıt var; Majeste bu kâğıt üzerinde Beatrix'in şerefine, veya şerefsizliğine, bazı mısralar yazmağa başlamak tenezzülünde bulunmuşlar. İşte kafiyeleri: "Madame" ve "Flamme", "Cruelle" ve "Rebelle", "Amour" ve "Jour" (5). Bunların hepsi de kralsal yazı ve imlâ ile... Şayet İnayetkâr âşık muradına ermiş olsaydı, vaktini böyle ahla vahla geçirmezdi!

Gerçekten, Esmond böyle konuşurken masaya doğru bir göz attı ve orada bir kâğıt gördü; genç Prensim bu kâğıda ertesi gün büyüsüne tutulduğu dilberin son direnmelerini de kıracak olan bir madrigal (6) karalamıştı.

Prens öfkeden ateş püskürerek:

— Sir, dedi (bu arada kralsal ceketini kimsenin yardımı olmadan giymişti), ben buraya hakaret görmeğe mi geldim?

Miralay gayet derin bir reverans yaparak:

— Majestenizin müsaadesiyle söyleyeyim, hakaret etmeğe geldiniz, dedi; ailemizin centilmenleri de bundan dolayı size teşekküre geldiler.

Delikanlı çaresiz bir öfke ve üzüntü içinde, gözleri yaşararak:

(5) Fransızca: Zalim, isyan eden, aşk, her zaman.

(6) Kısa bir nazım şekli. Çapkınca yazılmış şiir.

— Malédiction (7) dedi; benden ne istiyorsunuz, centilmenler?

Esmond ciddî tavrını bozmıyarak:

— Majesteniz lûtfen bitişik odaya geçerlerse, orada kendilerine memnunlukla göstereceğim bazı kâğıtlarım var; ve müsaadenizle yol göstereyim.

Esmond şamdanı alıp gayet törensel bir tavırla Prensin önüne düşerek, biraz önce eve girmek için kullandığımız Papazın odasına geçti.

Miralay, bu sahne karşısında öteki aktör kadar hayret ve meraka düşmüş olan arkadaşına:

— Frank, dedi, lûtfen Majesteye bir sandalya ver.

Sonra Miralay şömınenin üzerindeki gizli dolaba giderek açtı ve yıllardan beri orada duran kâğıtları çıkardı.

— İşte, Majestenizin müsaadeleri ile, Kral Babanızın St. Germains'den babam Castlewood Viscount'tuna gönderdiği Markilik Beratı. İşte babamın annemle tanık önünde evlendiğine ve benim doğumuma ve vaftizime dair olan şahadetname; ben o zaman, azizler arasına girmiş olan babanızın bütün ömrü boyunca en parlak örneğini verdiği dinde yetiştirilmiştim. İşte bunlar benim belgelerim, sevgili Frank, bak

(7) Fransızca: "Lânet olsun"

bunları ne yapıyorum; hepsi gidiyor, Vaftiz ve evlenme; işte ünlü selefinizin soyumuza şeref vermek üzere bağışladığı Markilik beratı ve kendi eli ile atılmış imzası.

Esmond bu sözleri söylerken kâğıtları mangalda tutuşturuyordu. Sözüne devamla:

— Sir dedi, ailemizin ailenize sadakati yüzünden kendini mahvetmiş olduğunu hatırlayınız; benim büyük babam malını mülkünü, kanını, hizmetinizde ölmek için oğlunu bu uğurda verdi; sevgili lordumun büyük babası (Frank, şimdi sen lordsun, bu senin hakkın ve unvanın) aynı dâva uğrunda öldü; zavallı üvey annem, babamın ikinci karısı, yeminini tutmıyan soyunuza, zalim soyunuza şerefini verdikten sonra, bütün servetini Krala yolladı; buna karşılık da şurada kül olan kıymetli belge ile paha biçilmez o bir yardalık mavi kordeleyi aldı. Bütün bunları ayağınıza seriyorum ve çiğniyorum; şu kılıcı çekip kırıyorum ve sizi tanımıyorum; şayet tasarladığınız fenalığı tamamlamış olsaydınız onu kalbinize saplardım ve babanız Monmouth'ı (8) nasıl affetmedi ise ben de sizi öyle

(8) Sonradan Monmouth Dukası unvanını alan James Scott (1649-1685). İkinci Charles'ın Hollanda'da iken Lucy Wallers adında metresinden olan gayri meşru oğludur. Protestan olduğu için tahtın meşru varisi olarak gösterilmesine bilhassa Whig'ler taraf-

affetmezdim. Frank da aynı şeyi yapardı, değil mi amcamoğlu?

Eski mangalda alev alev yanan kâğıtlara aptal aptal bakmakta olan Frank kılıcını çekerek başı önüne eğili olduğu halde kılıcı kırdı. Hısmının elini sıkarak:

— Amcamoğlu ile beraberim, dedi. Markî olsun, veya olmasın, (bir küfür savurarak) her zaman için odan yanayım. Ağız bozduğum için, Majestenizden af dilerim; yani... yani, demek istiyorum ki Hanovra Elektorunu tutuyorum. Bütün kabahat Majestenizde. Kraliçe belki şu sırada ölmüştür. Trix'in arkasından buralara koşmasaydınız, şimdi Kral olabilirdiniz.

Genç Prens ayağa kalktı, her zaman yaptığı gibi Fransızcayı hararetle konuşarak:

— Böyle bir taç kaybetmek, dedi, dünyanın en güzel kadınını kaybetmek, sizin gibi insanların sevgisini kaybetmek, bu kadar alçalma insana yetmez mi, Lord'larım? Marki, önünüzde diz çöksem, beni affetmez misiniz? — Hayır,

---

tar olmuşlardır. Kralın kardeşi İkinci James adı ile tahta çıktıktan sonra köylülerden topladığı taraftarları ile bir isyan hareketine girişen Monmouth, James kuvvetlerine yenilmiş, kendisi de yakalanarak Londra'ya getirilmiştir. Monmuth hayatının bağışlanması için yalvarmış, ağlamış, Kralın ayaklarına kapanmış, hattâ katolik olmağa razı olmuşsa da, James (yani Saltanat İddiacısının babası) tarafından affedilmiyerek boynu vurdurulmuştur.

bunu yapamam, ama size tarziye verebilirim şerefli bir insan, bir centilmen tarziyesi: Benimle düello etmek lûtfunda bulunun; sizin kılıcınız kırık; bakınız, dolapta iki kılıç var.

Prens kılıçları bir çocuk kadar istekle dolaptan çıkardı, onları Esmond'a uzattı.

— Ah, kabul ediyor musunuz? **Merci. Monsieur, merci.**

Bu pek büyük tenezzül ve inayet eseri ve yapılan fenalıktan dolayı nedamet karşısında son derece içlenen Esmond o kadar fazla eğildi ki kendini böyle şereflendiren lûtufkâr genç eli öper gibi oldu ve sessizce kılıcı ile siper aldı; kılıçlar birbirine ancak dokunmuştu ki Castlewood, kabzesine yakın olarak kırdığı kendi kılıcının demiri ile Esmond'un kılıcını kaldırdı, Miralay bir adım geri çekildi ve gene çok derin bir reveransla kılıcının ucunu aşağı indirdi; tamamiyle gönlünün hoş edilmiş olduğunu söyledi.

Çocuktan farksız olan genç Prens kılıcını masanın üzerine koyarak ve iki elinin parmakları ile göğsüne basarak:

— **Eh bien, Vicomte,** dedi, **il ne nous reste qu'une chose à faire** (9). Nasıl, yapılacak bir şey yok mu dersiniz? Ne olduğunu kestiremiyor

(9) Fransızca: Vikont, bizim için yapılacak bir şey daha kalıyor. demektir.

musunuz? (Kollarını ileri uzatarak) **Embrassons-nous** (10).

Bu konuşma ancak sona ermişti ki Beatrix odaya girdi. Orada ne arıyordu? Kardeşi ile amcası oğlunun kılıçları çekilmiş, kılıç demirleri kırılmış, mangalda kâğıtları kül haline gelmek üzere görünce sarsıldı, yüzü sapsarı oldu.

Yüzünde kendine pek yakışan bir kırmızılık peyda olan Prens:

— Dilber Beatrix, dedi; bu lordlar atla Londra'dan buraya kadar gelmişler; Londra'da kızkardeşim ümitsiz bir durumda yatıyor, yerine geçecek insan da kendini aratıyor. Dün geceki kaçamağımdan dolayı beni affediniz. O kadar uzun zamandan beri mahpusum ki, fırsatı ganimet bilerek bir at gezintisi yapmaktan kendimi alamadım, atım da beni tabiî olarak size doğru getirdi. Sizi küçük Sarayında bir Kraliçe olarak buldum, beni Sarayınızda ağırlamak tenezzülünde bulundunuz. Nedimelerinize saygılarımı sununuz. Siz uyurken, odanızın penceresi altında iç çekip durdum, sonra dinlenmek için kendi odama çekildim. Bu centilmenler beni orada tatlı bir şekilde uyandırdılar. Evet, lordlarım, bir Prensin, gururuna ne kadar pahalıya mal olsa da, Marki Esmond gibi asil yürekli bir insanla tanıştığı gün benim için mutlu bir gündür. Mademoiselle, şehire gitmek için araba-

(10) Fransızca: Kucaklaşalım, demektir.

nızı alabilir miyiz? Arabayı hangarda gördüm, bu zavallı Marki de uykusuzluktan yıkılacak halde olmalı.

— Kral gitmeden önce kahvaltı etmek ister mi?

Beatrix'in bütün söyliyebildiği bu kadardı. Yanağının o gülleri solmuştu; gözleri alev saçıyordu; çok yaşlı görünüyordu. Esmond'a gelip kısık bir sesle bir iki söz söyledi.

— Seni önce sevmedi isem, şimdi bilsen ne kadar seviyorum, dedi. Eğer sözler insanı hançerliyebilse, genç kız Esmond'u bu sözleri ile öldürürdü; ona sanki öldürebilirmiş gibi baktı.

Ama bu ateşli sözler Mr. Esmond'u hiç de yaralamadı; yüreği fazla katılaşmıştı. Ona baktıkça, onu nasıl sevmiş olduğuna şaşıyordu. On yıllık sevgisinin sonu gelmişti, Kensington Meyhanesinde, Frank kendisine **Eikon Basilika** içinde bulunan puslayı getirdiği zaman sevgisi hemen orada sönmüştü. Prens kızardı, Beatrix kendisine bakarak odadan dışarı çıkarken ona derin bir reverans yaptı. O günden sonra Beatrix'i bir daha hiç görmedim.

Çok geçmeden atlar getirilip arabaya koşuldu. Lord arabacının yanına bindi. Esmond'a gelince, o kadar yorgundu ki arabaya girmesi ile uyuyakalması bir oldu ve ancak gece araba Alton'a geldiği zaman uyandı.

Can Hanına vardığımız zaman, üzerinde piskoposluk tacı bulunan bir araba, eski dostu-

muz Lockwood arabacının yanında olduğu halde, çıkageldi; Lady Castlewood ile Piskopos da içinde idiler; lady bizi görünce küçük bir çığlık attı. İki araba da hana hemen de bir arada girdiler. Han sahibi ile halk ışıklarla dışarı çıkarak bizi karşıladılar.

Biz sevgili lady ve bilhassa cüppesini giymiş doktoru görür görmez hemen arabamızdan atıadık. Ne haber vardı? Hâlâ vakit var mıydı? Kraliçe hayatta mıydı? Boniface asil misafirleri, önlerinde durup selâmlıyarak merdivenden çıkarmak için beklerken bu sualler acele ile soruluyordu.

Lady Castlewood, Esmond'un kulağına eğilerek nefes nefese sordu:

— Kızım selâmette mi?

Esmond:

— Tanrıya şükür, her şey yolunda, dedi.

Bu sırada sevgili kadın elini tutmuş öpüyor, ona "benim koruyanım, benim kıymetlim" diye isimler veriyordu. O, Kraliçeleri, taçları düşünmüyordu.

Piskoposun verdiği haberler güvenlik verici idi; hiç değilse daha her şey kaybedilmemişti; Kraliçe henüz nefes alıyordu, yahut da altı saat önce Londra'dan ayrıldıkları sırada daha hayatta idi. (Doktor: "Gelmemiz için Lady Castlewood ısrar etti" diyordu). Argyle Portsmouth'tan alaylar getirtmiş, başka alayların da dışardan gelmeleri için haber göndermişti;

Whig'ler tetikte imişler, Allah belâlarını versin! (Emin değilim ama, Piskopos konuşurken galiba bir küfür savurdu); bizimkiler de tetikte imişler. Eğer Prens vaktinde Londra'da bulunabilirseymiş her şey kurtarılabilirmiş. Hemen Londra'ya dönmek için atlar getirttik. Süngüsü düşen zavallı Boniface'ın merdivenlerini çıkmak nasip olmadan arabalarımıza bindik; Prensle Başbakanı bir arabaya, Esmond da yol arkadaşı olarak yalnız sevgili hanımı ile birlikte öteki arabaya bindiler.

Castlewood, Prensin dostlarını toplamak ve kendisinin yolda olduğunu haber vermek için, ata binip dörtnala fırlayıp gitti. Bütün geceyi yolda geçirdik. Esmond son yirmi dört saatin olaylarını hanımına anlatıyordu; Castlewood'la kendisinin atla gidişlerini, Prensin âlicenap davranışını ve barışmalarını. Gece kendilerine oldukça kısa göründü; bu tatlı yoldaşla yıldızlı saatler sükûnet içinde geçti.

Piskoposun arabası önde bizimki arkada, böylece yolu aldık; at bulmakta biraz gecikildiği için, 1 Ağustos Pazar günü sabahı saat dörde doğru Hammersmith'e vardık. Yarım saat sonra da, ortalık iyice aydınlanmışken, Lady Warwick'in evinin önünden geçip Kensington sokağına geldik.

Vakit erken olduğu halde sokakta bir telâş, bir patırtı vardı, halk öteye beriye koşuşuyordu.

Saraya giden cümle kapısı etrafında bilhassa kalabalık vardı. Önümüzdeki araba durdu, Piskoposun uşağı bu gürültünün sebebini anlamak için aşağı indi.

Tam o sırada cümle kapısından borozanlarla Süvari Muhafızlar ve levhaları ile bir manga halinde çığırıcılar dışarı çıktılar. Borozanlar çalındı ve zırhlar giymiş baş çığırıcı ilerleyip Tanrının inayeti ile GEORGE'u Büyük Britanya, Fransa ve İrlanda Kralı ve Dinin Savunucusu ilân etti. Halk "Tanrı Kralı korusun" dile haykırdı.

Bağıran, şapka sallıyan halk içinde, bütün ömrüm boyunca bildiğim ve çeşitli kıyafetler altında görmüş olduğum kederli bir yüz gözüme ilişti. Bu adam, haklı dâvanın zaferini görmek için usulca İngiltere'ye kadar uzanan, şimdi de İngiliz milletinin alkışları arasında düşmanlarının zaferini gören zavallı Mr. Holt'ın kendisi idi. Zavallı adam yaşa diye bağırmağı, yahut da şapka sallamağı bile unutmuştu; kalabalık içindeki komşularının Krala karşı sadakatinin noksanlığını başına kakmaları ve kıyafet değiştirmiş bir Cizvit papazı olduğuna hükmederek söğüp saymaları üzerine nihayet kendine gelip şapkasını çıkararak o da alkışlamağa başladı. İnsanların en talihsizi olduğunda şüphe yoktu; bir oyun oynayıp da kaybetmediği olmamıştı; yahut da katıldığı gizli bir tertibin yenilgi ile sona ermediği görülmemişti. Kendisini bundan

sonra Flanders'ta gördüm; oradan Roma'ya, Tarikatın genel karargâhına gitti; derken bir gün Amerika'da aramızda tekrar meydana çıktı; çok ihtiyarlamıştı ama işi başından aşıyordu, umutlu idi. Kim bilir, belki orada da elinde balta, ayaklarında mokasenler (11) bir örtüye sarınmış, yüzü savaşçılarınki gibi boyalı bir Misyoner Kızılderililer arasında hırsızlamadan dolaşıp durmuştur. Şimdi komşumuz olan Maryland ilindeki mezarında, başucunda bir haç, üstünde kabarık bir parça toprak, bu toprağın altında da o durup dinlemez ruh ezelî rahata kavuşmuş yatıyor.

Kral George'un borozanlarının ötmesiyle beraber zayıf, delişmen, genç Saltanat İddiacısının bütün boş umutları da savrulup gitti; ben de diyebilirim ki, o musiki ile benim ömrümün dramı da sona ermiş oldu. Ondan sonra hayatıma bir taç gibi konan mutluluk derseniz, onu sözlerle yazamam; o mahiyeti bakımından kutsal ve gizli olduğu için, yürek ebediyen şükranla dolu olduğu halde, ancak Tanrıya, bir de yalnız Bir Kişinin kulağına, dünyanın bir erkeğe nasip olabilecek en şefkatli, en sadık, en saf ve sevgili eşine söylenebilir. İleride beni bekliyen o ölçüsüz mutluluğu, bunca yıl beni nimetine boğmuş olan o sevginin derinliğini ve şiddetini dü-

(11) Amerika'nın kırmızı derili yerlileri tarafından giyilen hafif ayakkabı.

şündükçe, böyle bir esenliğe eriştiğinden dolayı kendimi bir hayret ve minnet coşmasına kaptırıyorum — hayır, Tanrının bana bağışladığı armağanın sonsuz güzellik ve değerini duyacak, anlıyacak bir yüreğin bana ihsan edilmiş olmasına şükrediyorum. Hiç şüphe yok ki sevgi **vincit omnia** (12) o, her türlü hırs ve emelin ölçülemiyecek kadar üstünde, servetten daha değerli, şöhretten daha asildir.Onu bilmiyen hayatı bilmiyor demektir; onun zevkini tatmamış olan, ruhun en yüksek yetisini duymamış sayılır. Karım benim için ümidin kemal noktası, mutluluğun zirvesidir. Böyle bir sevgiye ermek öyle eşsiz bir nimettir ki bütün dünya sevinci yanında değersiz kalır; karımı düşünmek Tanrının yüceliğini anmak demektir.

Komplomuzun başarısızlığa uğraması üzerine çekildiğimiz Brüksel'de — Whig dostlarımız ortada dolaşmamamızı tavsiye ettiler — hayatımın en büyük sevincine kavuşmuş oldum, hanımım orada karım oldu. Aramızda son derece içli dışlılığa ve güvene o kadar alışmış, o kadar uzun zaman sevgi ile bir arada yaşamıştık ki, ömrümüzün sonuna kadar daha sıkı bir bağ kurmadan da devam edebilirdik; başımıza bir felâket, (işte yüzüm kızararak söylüyorum), ailemiz içinde yalnız bir defa olmakla kalmamış bir felâket gelmiş olduğu halde, mutluluğumu

(12) Lâtince: Her şeyi fetheder, demektir.

son derece arttırmış olan evlenmemize olaylar önayak oldu. İsmi bu sayfalara o kadar çok geçen, on yıl o kadar vefakârlık ve sadakatle hizmet ettiğim o güzel ve hırçın kadının nasıl bir tutkunun büyüsüne kapıldığını bilmiyorum; kendisini Castlewood'da kurtardığımız o günden sonra, bütün ailesine düşman gözü ile bakmakta ısrar etti, bizden ayrılıp Fransa'ya kaçtı, nasıl bir akibete gittiğini söyliyecek kadar alçalmak istemiyorum. Oğlunun evi de sevgili hanımım için artık bir aile ocağı olamıyacaktı; zavallı Frank, belki de bütün soyumuzun erkekleri gibi, zayıftı, kadınlar nereye çekerse oraya giderdi. Etrafındakiler sözünü geçirir insanlardı, annesinin etkisi altında tövbe edip kendilerine kanarak kabul ettiği dinden döner diye korkuyorlardı. Din farkı ana ile oğlu birbirinden ayırıyordu; sevgili hanımım kendini çocuklarından ayrılmış, dünyada yapayalnız kalmış duyuyordu; ancak bir vefalı bendesi vardı ki — Tanrıya şükürler olsun — sadakatine güvenebilirdi. Frank'ın karısı ile annesinin (zira zavallı çocuk kızlarını aldığı o Alman ailenin hepsi ile birden evlenmek zorunda bırakılmıştı) çıkardıkları çirkin bir kavgadan sonra hanımımı bir gün gözyaşları içinde buldum ve Tanrının inayeti ile onu hiçbir zaman terketmiyecek olan kimsenin ihtimam ve fedakârlığına emanet etmesini kendisinden rica ettim. Bunun üzerine nazlı dul, sonbaharında bile ilkbaharındaki kızoğlankız-

lar kadar güzel ve saf, sevgiden yanakları al al, "gözlerinde utangaç bir teslimiyetle" benim saygılı ısrarıma dayanamadı ve aile ocağımı benimle paylaşmağa razı oldu. Yazdığım son sözler ocağımı kutsamış olan ona karşı teşekkürümün ve hayır duamın ifadesi olsun!

Mr. Addison'un iyiliği sayesinde (13) hakkımızda kovuşturma tehlikesi ve İngiltere'ye dönmemize engel olacak sebepler tamamiyle ortadan kalktı ve oğlum Frank'ın İskoçya'da gösterdiği yiğitlik Kral hükûmeti ile barışmasını sağladı. Ama biz ikimiz artık İngiltere'de yaşamak istemiyorduk; Frank, şimdi oturduğumuz küçük mülkü resmen ve sevinçle bana bıraktı; şimdi Avrupa'dan ve dertlerinden uzak, Potow-

(13) Şair Addison 1713-1714 siyasi olaylarına karışmamıştır. Whig pertisine bağlılığı öteden beri bilindiği için Birinci George tahta çıktıktan sonra bir aralık idareyi eline almış olan Başyargıcın Sekreterliğine tâyin edilmişti. Prens James'in ayaklanması ertesi yıl oldu ve hükümet partiler arasındaki düşmanlığı gidermek için Addison'un kaleminden faydalanarak ona yayınlar yaptırdı. Tory'leri hürriyetlerinin Kral George idaresinde Prensin kuracağı idareden daha iyi sağlanacağına inandırmak amacı güdülüyordu. Addison büyük bir barıştırıcı oldu. Tory'lerden çoğu onun çabaları sayesinde güvenliğe kavuştular. — Addison için Birinci Kitabın 108 inci ve İkinci Kitabın 183 üncü sayfalarındaki notlara bakılması.

mac'ın (14) güzel kıyılarında kurduğumuz yeni Castlewood'da eski yurdumuzu yüreğimiz şükranla dolup taşarak düşünüyoruz. Atlantik aşırı memleketimizde yılın en sükûnetli ve güzel zamanı olan bir mevsimimiz var ki adına Hint Yazı diyoruz (15). Her zaman söylüyorum, ömrümüzün sonbaharı bu mutlu ve sakin havaya benziyor; ve bu ömrün rahatlığı ve tatlı güneşinden dolayı şükrediyorum. Tanrı birleşmemizi bize bir kız çocuğu vererek kutsadı; çocuğu babası anasına, anası babasına benzeterek seviyor. Elmaslarımızı, çiftliklerimiz için sapan ve baltalara, bir de memleketin en mutlu ve neşeli insanları olduklarını zannettiğim zencilere çevirdik; karımın sakladığı ve üstünden hiç eksik etmediği biricik ziynet, hapistanede beni görmeğe geldiği gün kolumdan aldığı ve bana söylediğine göre, ondan sonra dünyanın en şefkatli yüreği üzerinde taşıdığı altın düğmedir.

S O N

---

(14) Batı Virginia'dan çıkıp Maryland'la Virginia arasından akarak Cheassepeake koyuna dökülen nehir.

(15) Amerika'da Kasım ayı içinde hüküm süren sakin, sıcak, kuru bir mevsim.

BU ROMANDA GEÇEN OLAYLARIN KRONOLOJİK TABLOSU

[Romanda geçen olayların İngiliz tarihinde hangi hükümdarın devrine rastladığını gösterir böyle bir kronolojik listenin eklenmesi, tarihî dekorun daha iyi kavranması ve böylelikle eserin faydasını arttırması bakımından lüzumlu görülmüştür. Romanın hayalî olayları parantez içine alınmıştır.]

1642-1649	Büyük ayaklanma (Virginia'daki mülk birinci Caslewood Viscount'una veriliyor.)
1647	(Francis Esmond Castlewood şatosu muhasarasında öldürülüyor.)
1651	(Eustace Esmond Worcester'de öldürülüyor.)
1679	(Henry Esmond'un doğumu.)
1685	(Thomas Esmond'la İsabella'nın evlenmesi.)
1685	(Thomas'ın Viscount olması.)

İkinci James Devri

1686	(Henry Esmond'un Ealing'den Castlewood şatosuna getirilmesi.)
1688	Piskoposların yargılanması ve beraatleri.
1688	Saltanat iddiacısı James Edward'ın doğumu.
1688	Oranj Prensi William'dan müdahale istenilmesi ve William'ın Torbay'de karaya çıkarma yapması.
1688	Stuartlara karşı ayaklanma.
1688	Lord Churchill'in (Marlborough'nun) İkinci James'i bırakıp kaçması.
1688	İkinci James'in kaçması.
1688	(Castlewood Viscountess'i İsabella'nın tutulması.

Üçüncü William Devri

1690	Boyne Savaşı (Esmond'un babası Castlewood Viscount'u Thomas'ın ölümü. Miralay Francis Esmond'un Viscount olması.)
1694	Çiçek salgını. Üçüncü William'ın karısı ve saltanat ortağı Kraliçe Mary'nin ölümü.
1695	(Henry Esmond Cambridge'de Trinity Kolejine giriyor) Fenwick komplosu hazırlanıyor.
	(Papaz Holt Castlewood'a geliyor.)
1696	Sir John Fenwick'in idamı.
	(Lord Mohun Castlewood'da görünüyor.)
1700	(Mohun'la Castlewood arasında düello Castlewood'un ölümü. Henry Esmond'un bir yıl hapsi.)
1700	Müstakbel Kraliçe Anne'nın oğlu Gloucester Dukası'nın ölümü.
1701	Katolik Stuart'ların tahta geçmelerini önleyen kanunun kabulü.
1701	İkinci James'in Paris yakınında Saint-Germain'de ölümü.
1701	İkinci James'in oğlunun Ondördüncü Louis tarafından resmen İngiltere Kralı olarak tanınması.
1702	(Esmond'un orduya girmesi.)
1702	Üçüncü William'ın ölümü.

Kraliçe Anne Devri

1702	İgiltere'nin Fransa ile İspanya'ya karşı harp ilânı.
1702	Marlborough'nın başkomutan tâyini.
1702	İspanya'ya taarruz. Vigo koyunda hazine gemilerinin ele geçirilmesi.
1704	Marlborough'nun Felemenkten Bavyera üzerine yürüyüşü. Blenheim savaşı.

1704 (Esmond yaralanıp İngiltere'ye dönüyor.)
1704 Addison'un "Sefer" manzumesini yazması.
1706 (Genç Frank Castlewood orduya giriyor.)
1706 Ramillies savaşı. Brüksel'in zaptı.
1706 Marlborough XIV. Louis'nin barış teklifini reddediyor.
1707 Müttefiklerin İspanya'da mağlûbiyeti.
1708 Oudenarde savaşı. Lille'in kuşatılması.
1708 Fransızların İskoçya'ya askerî müdahaleleri sonuç vermiyor.
1708 General Webb Wynendael savaşını kazanıyor.
1708 (Dul Castlewood Viscountess'inin ölümü.)
1708 Malplaquet savaşı. Mos'un zaptı.
1708 Mrs. Masham Kraliçenin gözdesi oluyor ve Marlborough Düşesinin yerini alıyor.
1710 Whig hükümetinin düşmesi. Addison'la Steele memuriyetlerini kaybediyor ve bir sene sonra "Spectator" dergisini yayınlamağa başlıyorlar.
1711 Marlborough Düşesi Mabeynden atılıyor.
1712 Hamilton Dukasının düelloda ölümü.
1712 Marlborough Dukası ordu başkomutanlığından atılıyor.
1712 Prens Eugene İngilitere'ye geliyor.
1712 Utrecht barış görüşmelerine başlanması.
1712 Ormonde Dukası Felemenk'ten askeri çekiyor.
1713 Utrecht barış andlaşmasının imzalanması.
1714 Elektoriçe Sophia'nın ölümü.
1714 Lord Oxford (Harley) Lord Bolinbroke'un entrikaları sonucunda hükümetten atılıyor.
1714 Oxford'un yerine Lord Shrewsbury Hazine Nazırı oluyor.
1714 Kraliçe Anne'ın ölümü.

Dünya Edebiyatından Seçmeler

79

No. 9534

TOPTAN SATIŞ
İstanbul Devlet Kitapları Müdürlüğü
Ankara, İzmir, Adana, Samsun, Elazığ, Erzurum,
Trabzon ve Van Bölge Şeflikleri

PERAKENDE SATIŞ
Millî Eğitim Yayınevleri
ve Bakanlık Yayınları satıcısı kitapçılar

% 6 KDV DAHİL FİYATI : 17000 LİRA
(16038 Lira + 962 Lira)